

T.C.
İstanbul Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Arkeoloji ve Sanat Tarihi Anabilim Dalı
Klasik Arkeoloji Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

122952

ASSOS ATHENA TAPINAĞI

HEYKELTRAŞLIK ESERLERİ VE
BÖLGESEL MİTOLOJİYLE BAĞLANTILARI

Daniş Baykan

2501971124

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Elif Tül Tulunay

İstanbul 2002

TEZ ONAYI

KLASİK ARKEOLOJİ Bilim Dalında ders dönemindeki Eğitim - Öğretim Programını başarı ile tamamlayan 9725011124 numaralı DANİŞ BAYKAN'IN hazırladığı "ASSOS ATHENA TAPINAĞI HEYKELTRAŞLIK ESERLERİ VE BÖLGESEL MİTOLOJİYE BAĞLANTILARI" konulu Yüksek Lisans Tezi ilgili Tez Savunma Sınavı, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin 10. Maddesi uyarınca 11.04.2002 PERŞEMBE günü saat 13.30'da yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin ...*Kabul*.....'ne (1) OYBIRLIĞI **OYÇOKLUĞUYLA** karar verilmiştir.

JÜRI ÜYESİ	KANAATİ (2)	İMZA
PROF.DR.HALUK ABBASOĞLU	Kabul	<i>Abbasoglu</i>
PROF.DR.ELİF TÜL TULUNAY	Kabul	<i>C. Elif Tulunay</i>
PROF.DR.ÜMİT M. SERDAROĞLU	KABUL	<i>M. Serdaroglu</i>
DOÇ.DR.İNCİ DELEMEN	Kabul	<i>İnci Delemen</i>
DOÇ.DR. SÜMER ATASOY	Kabul	<i>Sümer Atasoy</i>

ÖZ

Sunulan bu yüksek lisans tezinde, Assos kenti ve Athena Tapınağı'nın genel özelliklerine kısaca değinildikten sonra, Tapınağın mimariye bağlı heykeltraşlık eserlerinin, daha önceki çalışmalarında kullanılmayan yeni buluntularla birlikte, ikonografik anlamları değerlendirilmiştir. Bu değerlendirme sırasında, iki friz bloğu parçasının birleşmesi, daha önce yayınlanmış bir metobun farklı bir biçimde yorumlanması ve tapınak betim programında boyanın göz ardı edilmemesinin gerekliliği, delillerle vurgulanmıştır. Günümüze ulaşabilen Anadolu'daki tek Arkaik Dor tapınağına ait friz blokları ve metoplar mimariye bağlı heykeltraşî haricindeki eserlerle de karşılaştırılarak açıklanmaya çalışılmıştır. İleride yapılacak restitüsyonlar için friz blokları ve metopların detaylı ölçülerini içeren katalogu hazırlanmıştır.

ABSTRACT

This master's degree dissertation begins with a brief description of the general characteristics of the city of Assos and the Temple of Athena, and goes on to discuss the iconographic meanings of the architectural sculpture of the temple, including new finds not published in earlier studies. In the course of this evaluation, the joining of two frieze block fragments is interpreted by applying a method published earlier in a different way, and emphasising the need to take into account the fact that the temple's decoration scheme would originally have been painted. Discussion of the frieze blocks and metopes of this temple, the only surviving archaic Doric order temple in Anatolia, is based on comparison with non-architectural sculpture. A catalogue comprising detailed measurements of the frieze blocks and metopes for the purpose of future reconstruction has been prepared.

ÖNSÖZ

Assos Athena Tapınağı mimariye bağlı heykeltraşlık eserlerinin ikonografik incelemesi ve katalogunun yapıldığı bu çalışmada amaç, farklı müzelerde bulunan eserlerin tümünün bir araya getirilmesi ve ikonografik tanımlarının yeniden gözden geçirilmesidir. Dolayısıyla yayınlanmamış olan eserler ve önceki kataloglarda yer almayan metop ve frizler de bu çalışmaya dahil edilmiştir. Araştırma sırasında karşılaşılan en büyük güçlük; eserlerin Türkiye içinde ve dışında farklı müzelere dağılmış bulunmasıdır. Konu sadece friz ve metopların ikonografik anlam ve muhtemel restitüsyonları kapsamında incelenmiş, veriler doğrultusunda bazı önerilerin sunulmuş, tapınağın mimarisi ve cephe restitüsyonu üzerinde pek fazla durulmamıştır.

Bu tezin ortaya çıkışındaki emek ve sabrı için, tez danışmanım Prof. Dr. Elif Tül Tulunay'a, tez aşamasında ve öncesinde yardımcılarını esirgemeyen Prof. Dr. Haluk Abbasoğlu ve Doç. Dr. İnci Delemen'e, kazı arşivinden yararlanmama ve yeni buluntuları incelememe izin veren Assos kazısı başkanı Prof. Dr. Ümit Serdaroğlu'na, tezimi hazırladığım sürece bana anlayış gösteren ve yardımcı olan Türk ve İslam Eserleri Müzesi Müdürü Dr. Nazan Ölcer ile diğer Müze uzmanlarına, her aşamada desteğini gördüğüm Müjde Türkmen'e, eskizlerimin temiz çizimlerini yapan restoratör Ceren Küçükarda'ya, Almanca çevirilerimi yapan Ahmet Yaraş ve Kansoylar'a, tezin yazım ve levhalarında emek sarf eden Sabahat Gül, Melis Baykan, Uğur Errahmani, Uğur Alanyurt, Güler Şahhüseyinoğlu'na, İstanbul Arkeoloji Müzeleri'ndeki eserlerin fotoğraflarını çekmemde kolaylık sağlayan Tuğçe Akbaytogan'a ve tüm öğrenimim boyunca beni büyük bir özveriyle destekleyen aileme teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
Öz	iii
Önsöz	iv
İçindekiler	v
Tabloların Listesi	vii
Levhaların Listesi	viii
Kısaltma ve Açıklamalar.....	xvii
Giriş	1
I - Assos Kenti	
A - Konumu, Topografyası ve Jeolojisi	2
B - Tarihçesi	3
C - Araştırma ve Kazıları	5
D - Planı ve Yapıları	7
II - Assos Athena Tapınağı	
A - Konumu ve Malzemesi	9
B - Planı, Mimari Özellikleri ve Restitüsyonu	10
III - Assos Athena Tapınağı Mimariye Bağlı Heykeltraşlık Eserleri	
A - Friz Konuları	13
1 - Symposion (Kat. no: F.1)	14
2 - Herakles'in "Deniz Canavarı" ile Mücadelesi ve "Troia'lı Kadınlar" (Kat. no: F.2)	17
3 - Herakles, Pholos ve İnsan Bacaklı Kentauroslar (Kat. no: F.3)	21
4 - At Gövdeli Kentauroslar (Kat. no: F.4, F.5, F.6 ve F.7)	25
5 - Karşılıklı Yatan Sfenksler (Kat. no: F.8 ve F.9)	29
6 - Hayvan Mücadeleleri.....	32

a - Boynuz Tokuşturan Boğalar (Kat. no: F.10 ve F.11)	33
b - (İki) Aslanın Boğaya Saldırışi (Kat. no: F.12)	36
c - (İki) Aslanın Yaban Domuzuna Saldırışi (Kat. no: F.13)	38
d - İki Aslanın Ceylana Saldırışi (Kat. no: F.14)	39
e -. Oturan Aslan ve Ceylana Saldırıran Aslan (Kat. no: F.15).....	41
f -. Geyiğe Saldırıran Aslan (Kat. no: F.16)	43
B - Metopların Konuları	44
1- “ <i>Akhileus, Priamos ve Hermes</i> ” (Kat. no: M.1)	44
2 - Kentauros (Kat. no: M.2)	47
3 - Süvari (Kat. no: M.3 ve M.4).	47
4 - Boğa Üzerinde Europa (Kat. no: M.5)	50
5 - Karşılıklı İki Erkek (Kat. no: M.6)	51
6 - Koşan İki Erkek (Kat. no: M.7)	52
7 - Kaçan Kadını Yakalayan Erkek (Kat. no: M.8)	54
8 - Yaban Domuzu (Kat. no: M.9)	55
9 - Karşılıklı Oturan Sfenksler (Kat. no: M.10)	56
C - Diğer Figürlü Mimari Parçaların Konuları	
1 - Çörtenler (Aslan Başlı)	58
2 – Köşe Akroterleri (Grifon?/Sfenks?).....	58
IV- Katalog.....	60
Sonuç	87
Kaynakça	93

TABLOLARIN LİSTESİ

- Tablo 1 Assos Kronolojisi
- Tablo 2 Tapınak Ölçüleri
- Tablo 3 Akropol Grit Sistemine Göre Eserlerin Buluntu Yerleri
- Tablo 4 Eserlerin Müzelere Dağılımı
- Tablo 5 Muhtemel Heykeltaş Grupları

LEVHALARIN LİSTESİ*

Lev. 1 Troas Bölgesi Haritası

(**Clarke I**, Lev. 4)

Lev. 2 Assos'un Topografik Haritası

(**Clarke, v.d.**, s. 139)

Lev. 3 Assos'un Jeolojik Yapısı

(**Clarke I**, Lev. VI)

Lev. 4 Assos Akropolünün Kesiti

(**Clarke I**, Lev. 5)

Lev. 5 Assos Yerleşiminin Restitüsüyonu (Ü. Serdaroğlu, 1992)

(Serdarbaşı, **Assos**, s. 36-37)

Lev. 6 Assos Akropol Planı

(Assos Kazı Arşivi)

Lev. 7 Assos Akropolü Grit Sistemi

(**Clarke, vd.**, s.139)

Lev. 8   a) Assos Athena Tapınağı Planı

(Assos Kazı Arşivi)

                    b) Assos Athena Tapınağı 1881-1883 Vaziyet Planı

(**Clarke II**, Lev. 4)

---

* Levhalarda kullanılmış tüm çizimler, önceki çizimler ve veriler doğrultusunda tarafumdan çizilmiş ve Restoratör Ceren Küçükbaarda tarafından temize çekilmiştir.

- c) Assos Athena Tapınağı Plan Restitüsüyonu
(Assos Kazı Arşivi, Ö.Yavaş, 1983)
- Lev. 9**
- a) Antefiks
(**Clarke II**, Lev. 27)
  - b) Süsleme Bandı Parçası
(**Wescoat, 1983**, Lev. 21 a)
  - c) Sima parçası Çizimi
(**Clarke, v.d.**, s. 159)
- Lev. 10**
- a) Sima Restitüsüyonu
(**Wescoat, 1983**, Lev. 19)
  - b) Sima Restitüsüyonu
(**Wescoat, 1983**, Lev. 19)
- Lev. 11**
- a) Tepe Akroteri Parçası Çizimi
(**Clarke II**, Lev. 33)
  - b) Tepe Akroteri Restitüsüyonu
(**Clarke II**, Lev. 63)
  - c) Tepe Akroteri Restitüsüyonu (İstanbul Arkeoloji Müzeleri)
- Lev. 12**
- Assos Athena Tapınağı Ön (Doğu) Cephe Restitüsüyonu
(**Clarke, vd.**, s.145)
- Lev. 13**
- a) Assos Athena Tapınağı Cephe Rekonstrüksiyonu
İstanbul Arkeoloji Müzeleri’ndeki Restorasyon
  - b) Assos Athena Tapınağı Cephe Rekonstrüksiyonu
İstanbul Arkeoloji Müzeleri’ndeki Restorasyon

Lev. 14 Assos Athena Tapınağı Yan (Güney) Cephe Restitüsüyonu
(Assos Kazı Arşivi, Ö.Yavaş, 1983)

Lev. 15 Assos Athena Tapınağı Kabartmasız Arşitrav Blokları
(**Wescoat, 1983**, Lev. 8 a-c)

Lev. 16 Assos Athena Tapınağı 1881-1883 Buluntuları Şeması
(Assos Kazı Arşivi, Ö. Yavaş, 1983)

Lev. 17

- a) Symposion Friz Bloğu
(**A.Pasquier, s.25**)
- b) Symposion Friz Bloğu Çizimi

Lev. 18

- a) Herakles'in "Deniz Canavarı" ile Mücadelesi ve "Troialı Kadınlar"
(**YHAD, res. 216.1**)
- b) "Troialı Kadınlar ve Hesione"
(Lev. 18 a ayrıntı)
- c) Herakles'in "Deniz Canavarı" ile Mücadelesi ve "Troialı Kadınlar"

Lev. 19

- a) Herakles, Pholos ve İnsan Bacaklı Kentauroslar
(**Carpenter, res. 186**)
- b) Herakles, Pholos ve İnsan Bacaklı Kentauroslar
- d) Herakles, Pholos ve İnsan Bacaklı Kentauroslar Frizi Bloğu
Restitüsüyonu (Wescoat)

Lev. 20

- a) At Gövdeli Kentauroslar (Kat. no.: F. 4)
- b) At Gövdeli Kentauroslar (Kat. no.: F. 4)

- Lev. 21**   a) At Gövdeli Kentauroslar (Kat. no.: F. 5)
                  b) F. 5 no'lu Friz Bloğu Restitüsüyonu (Wescoat)
- Lev. 22**   a) At Gövdeli Kentauroslar (Kat. no.: F. 6)
                  (YHAD, res. 216.3)
                  b) At Gövdeli Kentauroslar (Kat. no.: F. 6)
- Lev. 23**   a) At Gövdeli Kentauroslar (Kat. no.: F. 7)
                  b) At Gövdeli Kentauroslar (Kat. no.: F. 7)
- Lev. 24**   a) F. 6 ve F. 7 no'lu Friz Blokları Birleştirme Önerisi
                  (D. Baykan)
                  b) F. 6 ve F. 7 no'lu Friz Bloklarının Restitüsyonu
                  (D. Baykan)
- Lev. 25**   a) F. 7'nin Malzemesindeki Yapısal Bozukluk
                  b) F. 7 no'lu Friz Bloğundaki Kentaurosun Profili
- Lev. 26**   a) F. 7 no'lu Friz Bloğundaki Son Kentaurosun Silâhının Sapı
                  b) F. 7 no'lu Friz Bloğundaki Son Kentaurosun Silâhi
- Lev. 27**   a) F. 9 no'lu Friz Bloğunun Sergilenişi
                  b) F. 9 no'lu Friz Bloğunun İstanbul Arkeoloji Müzeleri'ndeki
                  Sağ Parçası
                  c) F. 8'in İstanbul Arkeoloji Müzeleri'ndeki Sol ve Orta Parçası
- Lev. 28**   a) Karşılıklı Yatan Sfenksler (Kat. no: F. 8)
                  b) Karşılıklı Yatan Sfenksler (Kat. no: F. 9)

- Lev. 29**   a) Boynuz Tokuşturan Boğalar (Kat. no: F. 10)
                  b) Kurban Bağlama Deliği
                      (Clarke II, s. 70, Lev. 9)
- Lev. 30**   a) Boynuz Tokuşturan Boğalar (Kat. no: F. 11)
                  b) Boynuz Tokuşturan Boğalar Frizinin Restitüsüyonu
                      (Wescoat)
- Lev. 31**   a) (İki) Aslanın Boğaya Saldırısı (Kat. no: F. 12)
                  b) (İki) Aslanın Boğaya Saldırısı Frizinin Restitüsüyonu
                      (D.Baykan)
- Lev. 32**   a) (İki) Aslanın Yaban Domuzuna Saldırısı
                  b) F. 13 no'lu Friz Bloğundan Ayrıntı
- Lev. 33**   a) İki Aslanın Yaban Domuzuna Saldırısı (Kat. no.: F. 13)
                  b) F. 13 no'lu Frizin Restitüsüyonu (Wescoat)
- Lev. 34**   a) F. 13 no'lu Friz Bloğundaki İkinci Aslanın Yele Kalıntısı
                  b) F. 13 no'lu Friz Bloğundaki İkinci Aslanın Yele Kalıntı
- Lev. 35**   a) F. 14 no'lu Friz Bloğunun İstanbul Arkeoloji Müzeleri'ndeki
                     Sol Parçası
                  b) F. 14 no'lu Friz Bloğunun Assos Kazı Evi'ndeki Sağ
                     Bölümü
- Lev. 36**   a) F. 14'ün İstanbul Arkeoloji Müzeleri'ndeki Sol Parçası
                  b) F. 14'ün Assos Kazı Evinde Bulunan Bölümü.
                  c) İki Aslanın Ceylana Saldırısı (Kat. no.: F. 14)

- Lev. 37**   a) F. 14 no'lu Friz Bloğundan Ayrıntı
                  b) F. 14 no'lu Friz Bloğunun Sağ Bölümünün Aksonometrik Görünümü
- Lev. 38**   a) Oturan Aslan ve Ceylana Saldırın Aslan (Kat. no.: F. 15)
                  b) F. 15 no'lu Frizinin Restitüsüyonu
                  (Wescoat, 1983, Lev. 38)
- Lev. 39**   a) Geyiğe Saldırın Aslan (Kat. no: F. 16)
                  b) F. 16 no'lu Frizinin Restitüsyonu
                  (Wescoat, 1983, Lev. 39)
- Lev. 40**   a) M. 1 no'lu Metobun 1995 Yılındaki Görünümü
                  b) M. 1 no'lu Metobun 2001 Yılındaki Görünümü
- Lev. 41**   a) M. 1'in Wescoat Tarafından Yapılan Çizimi
                  b) M. 1'in Wescoat Tarafından Yapılan Restitüsyonu
- Lev. 42**   a) M. 1 no'lu Metop Çizimi (D. Baykan)
                  b) M. 1 no'lu Metop Restitüsyonu (D. Baykan)
                  c) M. 1 no'lu Metop Restitüsyonu (D. Baykan)
- Lev. 43**   M. 1 no'lu Metopta Mızrak Ayrıntısı
- Lev. 44**   a) M. 2 no'lu Metop
                  (A.Pasquier, s. 25)
                  b) M. 2 no'lu Metop
- Lev. 45**   a) M. 3 no'lu Metop Parçası
                  b) M. 3 no'lu Metop Parçası

- Lev. 46** M. 4 no'lu Metop Parçası
- Lev. 47**
- a) M. 3 ve M. 4'ün Birleştirme Denemesi (Wescoat)
  - b) Süvari Metobu Restitüsüyonu (Wescoat)
- Lev. 48**
- a) Boğa Üzerinde Europa
  - b) Boğa Üzerinde Europa
- Lev. 49**
- a) Wescoat'un M. 5 İçin Önerdiği Restitüsyon
(Wescoat, 1983, Lev. 45)
  - b) Wescoat'un M. 5 İçin Önerdiği Restitüsyon
(Wescoat, 1983, Lev. 45)
- Lev. 50**
- a) Karşılıklı İki Erkek
  - b) Karşılıklı İki Erkek
- Lev. 51**
- a) Wescoat'un M. 6 İçin Önerdiği Restitüsyon
  - b) Wescoat'un M. 6 İçin Önerdiği Restitüsyon
- Lev. 52**
- a) Koşan İki Erkek
  - b) Koşan İki Erkek
- Lev. 53**
- a) Kaçan Kadını Yakalayan Erkek
  - b) Kaçan Kadını Yakalayan Erkek
- Lev. 54**
- a) Yaban Domuzu
(A.Pasquier, s. 25)
  - b) Yaban Domuzu

- Lev. 55**   a) Karşılıklı Oturan Sfenksler
                  b) Köşe Akroterleri Restitüsüyonu (D. Baykan)
- Lev. 56**   a) Çörten
                  (Wescoat, 1983, Lev. 22 a)
                  b) Çörten Çizimi
                  (Clarke I, Lev. 12)
- Lev. 57**   a) İstanbul Arkeoloji Müzeleri’ndeki Köşe Akroteri Rekonstüriksiyonu
                  b) Köşe Akroteri Grifon
                  (<http://www.assos.de/ath-temple2.jpg>, 08.05.2001)
- Lev. 58**   a) Mezar Steli (İstanbul Arkeoloji Müzeleri env. no.: 1947T)
                  b) Daskylaion Steli(İstanbul Arkeoloji Müzeleri env.no.:5763T)
- Lev. 59**   Herakles ve Deniz Canavarı Mücadelesi
                  (Carpenter, res. 205)
- Lev. 60**   a) Thasos’dan Ok Atan Herakles Rölyefi
                  (İstanbul Arkeoloji Müzeleri env. no.: 718T)
                  b) Hayat Ağacının İki Yanında Sfenksler
                  (İstanbul Arkeoloji Müzeleri env. no.: 5433 T)
- Lev. 61**   Olympia Kalkan Bandı Üzerinde Akhileus, Priamos ve Hermes Sahnesi
                  ve Çizimi (E. Kunze, Lev. 17.8, 19.8)
- Lev. 62**   a) Berlin Aynası (Sap Parçası)
                  (Carpenter, res. 317)

- b) Atina Kalkan Bandı Parçası
(E. Kunze, ek 10.2)
- c) Olympia Kalkan Bandı Parçası
(E. Kunze, Lev. 59.51)

Lev. 63 Olympia Kalkan Bantlarında Akhileus, Priamos ve Hermes Sahnesinin
Ters Kullanılmış Örnekleri
(E. Kunze, Lev. 45)

KISALTMALAR

a.e.	: Aynı eser / yer
a.g.e.	: Adı geçen eser
aş.	: Tez içinde aşağıya atıf
b.a.	: Eserin bütününe atıf
Bkz. / b kz.	: Bakınız
Çev. / çev.	: Çeviren
Der. / der.	: Derinlik
Dn.	: Dipnot
Ed. / ed.	: Editör / Yayına hazırlayan
Env. no / env. no	: Envanter numarası
F.	: Friz Bloğu
İst. Ark. Müz.	: İstanbul Arkeoloji Müzeleri
Karş.	: Karşılaştırınız
Kat. no / kat. no	: Katalog numarası
Lev.	: Levha
M.	: Metop
M.Ö.	: Milattan önce
M.S.	: Milattan sonra
No. / no	: Numara
Res. / res.	: Resim
s.	: Sayfa / sayfalar
Uz. / uz.	: Uzunluk
v.d.	: Çok yazarlı eserlerde ilk yazardan sonrakiler
vdd	: ve devamında
yuk.	: Tez içinde yukarıya atıf
Yük. / yük.	: Yükseklik
y.yıl	: yüzyıl

KAYNAKÇA KISALTMALARI ve AÇIKLAMALAR

Bu çalışmada, **ArchBibl** 1993 (ix-xii) ve **AA** 1997 (611-628)'dekilerin yanı sıra aşağıdaki kısaltmalar kullanılmıştır. Antik kaynakların kısaltmalarında **Der Kleine Pauly** (xxi-xxvi)'de verilen liste esas alınmıştır. İçindekiler ve başlıklardaki tırnak içindeki italik yazı kendi önerilerimi, metin içerisindeki tırnak içi italik yazı ise adı geçen kişiden alıntı veya özel vurgu anlamını taşımaktadır.

ABFV	BOARDMAN, J., Athenian Black Figure Vases , Londra, Thames and Hudson, 1995.
ARFV	BOARDMAN, J., Athenian Red Figure Vases, The Archaic Period , Londra, Thames and Hudson, 1996.
YHAD	BOARDMAN, J., Yunan Heykeli, Arkaik Dönem , çev: Yaşar Ersoy, İstanbul, Homer Kitabevi, 2001.
EGVP	BOARDMAN, J., Early Greek Vase Painting , Londra, Thames and Hudson, 1998.
GSLC	BOARDMAN, J., Greek Sculpture, The Late Classical Period , Londra, Thames and Hudson, 1995.
Clarke I	CLARKE, J.T., Report on the Investigations at Assos , Boston, Papers of the Archaeological Institute of America, 1882.
Clarke II	CLARKE, J.T., Report on the Investigation at Assos , New York, Papers of the Archaeological Institute of America, 1898.
LIMC	LEVENTOPOULOU, M., "Kentauroi et Kentaurides", Lexikon Iconographicum Mythologiae Classicae , C. VI, Zürih, Artemis Verlag, 1992, s.671-727.
Wescoat, 1983	WESCOAT, B. D., The Architecture and Iconography of the Temple of Athena at Assos (Yayınlanmamış Doktora tezi), 2 c., Oxford, 1983.

GİRİŞ

Assos Athena Tapınağı'nın friz, metop ve diğer heykeltraşı aksamına ait bilinen tüm parçalarının kataloglanması ve ikonografisinin incelenmesi, bu tez çalışmasının kapsamını oluşturmaktadır. Öncelikle yayın taraması yapılarak, eserlerle ilgili geniş bilgi ve -mungkin olduğunda Anadolu örneklerinden- analogiler saptanmasına çalışılmıştır. Ayrıca, henüz yayınlanmamış ve bir müzeye teslim edilmemiş olan buluntuları yerinde görüp incelemek için, Prof. Dr. Ümit Serdaroglu'nun izni ile Assos Kazı Evi'ne gidilmiş, ölçüm, çizim ve fotoğraflama yapılmıştır. Bu çalışmaların ana amacı, son kazılarda ele geçmiş parçalar ile 19. yıldan beri bilinen ancak farklı müzelere dağılmış olan eserleri, birlikte ele alıp, çoğunlukla buluntularındaki durumuna göre yorumlanmış bazılarını, boyalı kullanımına da dikkati çekerek, olası birleştirme ve restitüsyonlarla yeniden değerlendirmektir. İkonografik yorumlamada bölgesel mitoloji göz önünde bulundurulmaya çalışılmış, sadece mimari rölyefler değil, keramik ve madeni buluntular da bu değerlendirme ve analogilerde önemli rol oynamıştır.

Birinci bölümde Assos kenti hakkında genel bilgiler verildikten sonra, tezin ikinci bölümünde Assos Athena Tapınağı'nın genel özellikleri ve mimarisi, üçüncü ve ana bölümde ise friz ve metoplarının ikonografik özellikleri ele alınmıştır. Dördüncü bölümde genel bir değerlendirme, beşinci bölümde ise tapınağa ait olduğu bilinen, eski-yeni tüm friz ve metopların durumu ile ayrıntılı ölçülerini içeren katalog mevcuttur.

I - Assos Kenti

A - Konumu, Topografyası ve Jeolojisi

Assos antik yerleşmesi, Çanakkale iline bağlı, Ayvacık ilçesinin 17 km. güneyinde, Troas Bölgesi sınırları içinde yer alır (Lev. 1). Kuzeyde Gönen Çayı (Aisopos), güneyde ise Edremit Körfezi ile sınırlanan yarımadanın, en önemli nehri Kara Menderes (Skamandros), en yüksek dağı, kuzey-güney ve doğu-batı doğrultularında uzanan Kaz (İda) Dağı (yük.: 1700 m.) silsilesidir. Strabon¹ Assos'un Troas içindeki konumunu, "*Lekton'dan sonra, kırk stadialık uzaklıkta bulunan Polymedion'a gelinir, sonra buradan seksen stadialık uzaklıkta, denizden biraz yüksekte bulunan Assos'a ve yüz yirmi stadia sonra Adramyttenos Körfezi'ni oluşturan bir burun üzerindeki Gargara'ya gelinir*" sözleriyle; stratejik konumunu ise, "*Assos, doğal ve yapay olarak iyi tahkim edilmiştir. Ona deniz tarafından, limandan çok dik ve uzun bir yolla ulaşılır. Liman büyük bir mendirekle kurulmuştur*" şeklinde özetlemektedir.

Assos Akropolü'nün farklı topografik yapısı, bölgenin yüzey şekilleri arasından kolaylıkla ayırt edilebilir (Lev. 2). Tepenin stratejik avantajları, güçlü surlarla birleşince, antik dönem için korunaklı bir akropol ortaya çıkmıştır.

Troas'ın güneyinde yer alan Assos'un jeolojik oluşumu (Lev. 3), böggesinin geneline oranla oldukça yenidir: Ayvacık, Babakale ve Ezine arasında, İkinci Zaman sonunda ve Üçüncü Zaman'da oluşmuş büyük bir volkanik kütle vardır. Bölgenin jeolojik araştırmasını yapan Diller², bu kayaların trakit olduğunu söylediğine için, birçok kaynakta yerel taş ve tapınak malzemesi trakit olarak belirtilmiştir. Ancak, tepenin ve yapı taşlarının andezit olduğu artık kanıtlanmıştır³. Volkanik krater, denizden ve ırmak

¹ *Strab. XIII-I, 51.*

² J.T. Clarke, *Report on the Investigations at Assos*, Boston, Papers of the Archaeological Institute of America, 1898, s. 165-215.

³ Bu taş, Güney Troas'da oluşmuş üç jeolojik tabakanın, yaş bakımından, ikincisidir ve Assos Yanardağı'nın en son patlamasının ürünüdür. 18.yıldan beri araştırmacılar tarafından yerel taş ve birçok

vadisinden sarp yamaçlarla ayrılmaktadır (Lev. 4). Bu tepenin en yüksek kısmı akropol düzlugündür. Zirvenin deniz seviyesinden yüksekliği 236 m.'dir⁴.

B - Tarihçesi

Yapılan son araştırmalar, kentin İlk Tunç Çağrı'ndan beri kesintisiz olarak iskan edildiğini kanıtlamıştır⁵.

Assos yerleşiminin başlangıcı hakkında Strabon⁶ “*Myrsilos, Assos'un Methymnalilar tarafından kurulduğunu söyler, Hellanikos da onu bir Aiolia kenti olarak adlandırır*” demektedir. Önceleri Mysialilar ve Leleglerin yerlesiği Güney Troas'a, daha sonraları Lesbos'dan Methymnalilar göç etmiş olmalıdır⁷. Genel kanı, bu dönemde Assos'un Methymnalilar tarafından kurulmuş olduğunu⁸ “*Assos'un eskiden Pedasos adını taşıdığını*” şeklinde açıklamıştır. Bunu İlyada'daki⁹ Pedasos'un topografik anlatımına dayandırmıştır. Ancak Strabon'un bölgeyi gezdiğiinde aldığı notlara göre, Pedasos ve

---

yapı malzemesi, granit, gri mermer, trakit, kireç taşı vb. gibi adlandırılsa da, mikroskopla yapılan incelemeler sonucu bu taşın andezit olduğu kesinleşmiştir. Bu yanlışlık, trakit ile andezit arasındaki farkın çok az olmasındandır. Bu yapısal farklılık, taşların bileşimindeki bazı minerallerin yüzdesinden kaynaklanmaktadır. Andezit, ince tanecikli, gözenekli bir yapıya sahip, gri ve bazen de eflatunumsu gri rengiyle değişiklik gösterir. Bazen büyülüklüğü 8-10 mm. yi bulan kristaller, taşa, granite benzer bir görünüm kazandırır.

⁴ Bu yükseklik, 1/1000'lik askeri haritadan alınmıştır; ancak tüm yaynlarda 1881'de ölçülen 234 m. kullanılmıştır.

⁵ Ü. Serdaroglu, *Assos*, İstanbul, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 1995, s. 11.

⁶ *Strab. XIII-I, 58.*

⁷ J.T. Clarke, F. Bacon, R. Koldewey, *Investigations at Assos*, Londra, Leipzig, Expedition of the Archaeological Institute of America, 1882, s.1.

⁸ a.e.

⁹ *Hom. Il., VI.35; XX. 92, 191; XXI, 87.*

Assos aynı yer değildir. Çünkü “*Assos'u gezip gördüğünden; fakat Pedasos'un harabe olduğundan*” bahseder¹⁰.

Assos, M.Ö. 7. yılında Aioller tarafından iskan edilerek gelişmiş, zenginlenmiş ve Gargara'yı kurmuştur¹¹. M.Ö. 560'da Assos, bölge ile birlikte Lydia himayesine girer. Lydialılar, kıylarda gittikçe artan ekonomik ve politik Yunan gücünden ürkütükleri için, Mysia ve Hellespontos'un büyük bir kısmını ele geçirerek, egemenlikleri altına almışlardır. Yunan sanatçılarının Anadolu'daki etkinlikleri, M.Ö. 6. yılıda önemli ölçüde artmıştır. Nedeni, Lydia hanedanlarının, özellikle Kroisos'un sanata ilgisi ve desteğiğidir¹². Lydia egemenliği, M.Ö. 546 yılına kadar sürer; bu tarihte Batı Anadolu'daki öteki kentler gibi Assos da Perslerin eline geçer ve burada “Hellespontos Phrygiasi” adıyla bir Satraplık kurulur.

Persler, Salamis (M.Ö. 480), Plataia (M.Ö. 479) ve Mykale (M.Ö. 479) yenilgilerinden sonra Ege kıyılarını boşaltmak zorunda kalırlar. Kent devletlerinin hızlı gelişimi, Anadolu'daki şehirlerle Atina arasında kurulan ittifakları arttırmır¹³. Bölge, Aigospotamos yenilgisinden (M.Ö. 405), Antalkidas Barışı'na (M.Ö. 387) kadar, tekrar Pers egemenliğine girer. Barış sonrasında Eubolos isimli bir banker, kendini Assos ve Atarneus'un hakimi ilân eder, ancak Hermeias onu öldürerek Tyran olur fakat, M.Ö. 345 yılına kadar süren egemenliği, bir aldatmaca sonucu¹⁴ Perslere geçer. Bu ikinci Pers egemenliğine ise, Aleksandros M.Ö. 334'de son verir.

Assos, M.Ö. 241'de, kendisini Galat işgalinden kurtaran Bergama Krallığı'na ve M.Ö. 133'te de, kral III. Attalos'un vasiyeti üzerine, Roma İmparatorluğu'na katılır. Kentte geniş imar faaliyetlerinin yürütüldüğü İlk Roma Dönemi'nin (M.Ö.133-M.S.

¹⁰ *Strab. XIII-I. 59.*

¹¹ Serdaroğlu, a.g.e., s.11.

¹² Clarke, v.d., a.g.e., s. 1.

¹³ Serdaroğlu, a.g.e., s. 14, Assos, Attika Deniz Birliği'ne kurucu üye olarak yılda bir talent vergi ödemekteydi.

¹⁴ a.e., s. 16-17.

330) ardından, M.S. 381 - 390 yıllarında, Hıristiyanlığın etkisi ve imparatorluğun emirleri doğrultusunda, birçok tapınak kapatılmış ve yıkılmış, taşları kilise ve konut inşasında kullanılmıştır; ayrıca harç yapımına gerekli kireçin sağlanması için tüm mermer malzeme agora yakınındaki kireç kuyusunda yakılmıştır¹⁵. Assos Athena Tapınağı'nın ve hiçbir izi bulunmayan sunağının tahribi de bu zamana rastlar.

Bizans Dönemi'nde piskoposluk merkezi haline gelen Assos, 1080 yılında Anadolu Selçuklu himayesine girmiştir, fakat onyedi yıl süren egemenlikten sonra, I. Haçlı Ordusu komutanlarından Hermit Peter, bölgeden Türkleri uzaklaştırdığı için, burada 1330 yılına kadar Bizans Dönemi devam etmiştir¹⁶. 14. y.ında Karesi Beyliği'nin topraklarında olan Assos, tüm Çanakkale çevresi ile birlikte 1359 yılında Sultan I.Murat'a satılarak, Osmanlı topraklarına katılır (**Tablo 1**) ve Türkiye Cumhuriyeti'nde, Behramkale adıyla Çanakkale iline bağlı bir belde olur.

C – Araştırma, Kazı ve Yayınları

Assos kalıntılarını ilk belirten, Piri Reis'dir (1521)¹⁷. 1672'de John Covel, 1785'de Choisel-Gouffier kenti gezen ilk seyyahlardır; 1800 yılında E.D.Clarke, W. M. Leake, 1801'de Dr. Hunt, 1816'da O. F. Richter, 1818'de Hugot, 1819'da P. Barker Webb ve E. Raczyński, 1826 yılında P. von Osten, 1830 yılında da Poujoulat bu gezginleri takip etmişlerdir¹⁸.

¹⁵ Clarke, v.d., a.g.e., s. 2.

¹⁶ a.e.

¹⁷ B. D. Wescoat, "Assos" *The Oxford Encyclopædia of Archaeology in the Near East*, C.I., Ed. E.M. Mayers, New York, Oxford, Oxford University Press, 1997, s. 223-225.

¹⁸ F. Sartiaux, *Les Sculptures et la restauration du temple d'Assos en Troade*, Paris, E. Leroux, 1915, s. 5.

1835 yılında Ch. Texier¹⁹, kentin kapsamlı planı ile birlikte tapınak frizlerinin çizimlerini yapar. Bu araştırma üzerine, 1838 yılında Sultan II. Mahmut, yüzeydeki heykeltıraşlık eserlerinin büyük bölümünü Fransa Kralına armağan eder²⁰. Aynı yıl Ch. Fellows²¹, kente gelir. 1847'de P. Tchihatcheff²², 1861'de Phréaritis²³, 1865'de R. P. Pullan²⁴ ve 1878-1881 yıllarında H. Schliemann²⁵ kenti gezerler. 1864 yılında boğaz girişindeki kaleleri sağlamlaştırmak için, Assos'un taş ocağı olarak kullanılmasına karar verilir²⁶. Bu sırada Fransa ve İngiltere'den gelen yetkililer, sanatsal değere sahip parçaların bir kısmını aralarında paylaştırmışlardır²⁷.

Assos'ta, bilimsel anlamdaki ilk kazı, 1881'de Joseph Thatcher Clarke ve Francis Hanry Bacon başkanlığında Amerikan Arkeoloji Enstitüsü tarafından başlatılmış ve 1883 yılında tamamlanmıştır. Sonuçları yayınlanmış²⁸ bu çalışmalarda bulunan eserler, günümüzde İstanbul Arkeoloji Müzeleri ve Boston Güzel Sanatlar Müzesi'ndedir. 1896'da kenti ziyaret eden W. Dörpfeld de, yüzeyde görülen bazı parçaların İstanbul'a gönderilmesini sağlamıştır²⁹. Yüz yıllık bir aradan sonra, 1981

---

¹⁹ Clarke, v.d., a.g.e., s. 10.

²⁰ Sartiaux, a.g.e., s. 7.

²¹ a.e., s. 8.

²² a.e.

²³ a.e.

²⁴ a.e.

²⁵ a.e.

²⁶ a.e., s. 7.

²⁷ a.e., s. 7-8.

²⁸ Bu çalışmalar için bkz.; b.a., J. T. Clarke, *Report on the Investigations at Assos*, Boston, Papers of the Archaeological Institute of America, 1882. b.a., J. T. Clarke, *Report on the Investigation at Assos*, New York, Papers of the Archaeological Institute of America, 1898., b.a., J. T. Clarke, v.d., *Investigations at Assos*, Londra, Leipzig, Expedition of the Archaeological Institute of America, 1902'de yayınlanmıştır.

²⁹ G. Mendel, *Musées impériaux ottomans. Catalogue des sculptures grecques, romaines et byzantines*, C.II, İstanbul Müzeleri, 1914, s. 4.

yılında yeniden başlayan ve günümüzde de devam eden kazılar, Ümit Serdaroğlu başkanlığında yürütülmekte ve yayınlanmaktadır³⁰.

Assos Athena Tapınağı ve Heykeltıraşlık eserleri hakkında 1913-1914'de F. Sartiaux³¹, 1984'de Finster Hotz³² kapsamlı birer yayın yapmışlardır.

D - Planı ve Yapıları

Assos kenti bir tepe yerlesimi olduğu için, zirve etrafında, yer yer kayaların yontulması ya da setler yapılmasıyla konsantrik yaylor şeklinde yapı adaları oluşturulmuştur (Lev. 5). Yollar da bu düzene uydurulmuş, bazı yerlerde dik merdivenlerle birbirine bağlanmıştır³³.

Arkaik şehrin yayıldığı iki kademeli tepenin dik ve kayalık doruğu akropolü oluşturmaktaydı. Surlar zamanla genişleyerek dört halka³⁴ halinde kenti kuşatmıştır. Kentin biri batıdan diğerini doğudan olmak üzere iki ana girişi bulunmaktadır. Batıdaki ana girişe gelen taş döşeli yolun iki kenarı, kentin nekropolü olarak değerlendirilmiştir. Nekropol'de M.Ö. 7. yıl başından, Roma Dönemi sonuna kadar kesintisiz bir kronoloji ve tipoloji izlenebilmektedir³⁵. Batı kapısından Agora'ya uzanan yol üzerinde, M.Ö. 2. yıla tarihlenen ve Bizans döneminde kilise olarak kullanılan Gymnasion yer alır. Helenistik dönem yapısı olan Agora'nın kuzey kanadı iki, güney kanadı dört katlıdır; batısında Agora Tapınağı, doğusunda ise Bouleuterion bulunur. Bir alt terasta, üç odalı sahne binası ile plan özelliklerine göre Roma Dönemine tarihlenen ve kendinden

³⁰ Ü. Serdaroğlu, "Zur Geschichte der Stadt Assos und Ihrer Ausgrabungen", *Asia Minor Studien*, Band 2, Bonn, Habelt, 1990, s. 1-5., Ü., Serdaroğlu, "Assos 1990 Yılı Kazı ve Onarım Çalışmaları", *XIII. Kazı Sonuçları Toplantısı*, C.II, Ankara, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, 1991, s. 43-51.

³¹ b.a., Sartiaux, a.g.e.

³² U. Finster Hotz, *Der Bauschmuck des Athenatempels von Assos*, *Archaeologica*, 34, 1984, b.a.

³³ Serdaroğlu, *Assos*, s. 24.

³⁴ A. Akarca, *Şehir ve Savunması*, Ankara, TTK, 1987, s. 88-89. Birinci sur halkası M.Ö. 6. yıla, ikinci sur halkası M.Ö. 5. yıla, üçüncü sur halkası M.Ö. 4. yıla, dördüncü sur halkası ise M.Ö. 241-133'e tarihlenir.

³⁵ Serdaroğlu, *Assos*, s. 47.

öncekinin yerine yapılmış olan tiyatro vardır³⁶. M.S. 1. y.yıl ve sonrasında tarihlenen iki konut alanı, Gymnasion'un güneyinde ve yerleşimin doğu yamacında saptanmıştır³⁷. Assos bir liman kenti olduğu ve ticaretten gelir sağladığı için, iki mendireğe sahiptir. Bunlardan biri bugünkü mendireğin, sadece temelleri korunagelmiş diğer ise ondan 50 m. doğuda suyun altındadır.

---

³⁶ a.e., s. 71-74.

³⁷ a.e., s. 76.

II - Assos Athena Tapınağı

A - Konumu ve Malzemesi

Assos Athena Tapınağı, kentin zirvesinde, geniş güney terası düzüğünde inşa edilmiştir. Kodu, Akropolün en yüksek noktasından (236 m.) daha aşağıdadır; çünkü batı uçurumunun kenarına kurularak, hem alt teraslardaki Agora ve Tiyatro'dan, hem de Edremit (Adramyttion) Körfezi ve Mytilene Boğazı'ndan görünmesi sağlanmıştır. Kuzeybatı-güneydoğu doğrultusundaki tapınağın girişi doğudandır (**Lev. 6-7**).

Çörtenler ile akroterlerde ve sadece bir metopta kullanılmış olan volkanik tuf dışında, tapınağın bilinen tüm mimarî ve heykeltıraşî parçaları andezittendir. Kullanılan taşların her ikisi de aynı jeolojik devre ait olup, andezit, Assos Yanardağı'nın son patlamasının katılmış lavlarından, tuf ise, zaman içerisinde katılmış kül tabakasından meydana gelmiştir. Andezitin doğal yarıklar içermesi sayesinde, bloklar rahatça ana kayadan koparılmıştır. Andezitin bir diğer özelliği olan sert ve kumlu yapısı ise, kullanımda bazı zorlukları beraberinde getirmiştir. Örneğin Dor düzenindeki bir yapıda görülmesi olağan olan guttalar, Assos Athena Tapınağı'nda, malzemenin sertliği dolayısıyla belirtilememiştir. Andezitin kumlu ve gözenekli yapısına bağlı olarak, düz ve rölyefli tüm yüzeylerde zımpara kullanılmıştır. Andezitin dış etkenlere dayanıklılığı, çıkarıldığı tabaka ile bağlantılıdır; atmosferin içerisindeki gazların zamanla andeziti etkilediği de bilinmektedir¹. Tüfun gözenekli yapısı da hava olaylarından etkilenmeyi hızlandıran bir faktördür. Tapınağın üst yapısının bazı kısımlarında tüfun tercih edilmesi, bu taşın daha hafif oluşu ve kolay işlenebilirliği ile açıklanabilir. En kalabalık kompozisyon sahip olan metobu² ve tam plastik akroterleri andezitten oymak oldukça zordu. Üst yapının ahşap kaplaması da, hafif bir malzeme olan pişmiş topraktan kiremit ve antefikslerle örtülmüştür.

¹ Andezit, atmosferle uzun süre temas sonucu yumuşar, birleşimindeki feldspat bünyesine su alarak, kaolin haline dönüşür; toprağa gömülü taşların daha iyi korunagelmiş olması ve yeni işlenmiş gibi keskin hatlar göstermesinin nedeni de budur.

² Kat. no.: M.1

B - Planı Mimarî Özellikleri ve Restitüsyonu

Anadolu'da yapılmış ilk Dor tapınağının, Panionion Apollon Tapınağı olduğu bilinse de³, Arkaik dönem Dor tapınaklarından elimizdeki tek Anadolu örneği Assos Athena Tapınağı'dır.

Assos Athena Tapınağı 6 x 13 sütunlu bir peripterosdur (**Lev. 8 a**). İon etkisi nedeniyle opistodomusu yoktur. Stylobat ölçüleri 14,03 x 30,31 m. olup, ana yapı 7,94 x 22,33 m.'lik bir alanı kaplamaktadır⁴ (**Tablo 2**). Tapınağın ilk planı, 1881 yılında çıkartılmıştır (**Lev. 8 b**). 1983 yılında bu plana ve yeni ölçümlere dayanan restitüsyon (**Lev. 8 c**) yapılmıştır. 1981'de tapınak bloklarının tespiti ile başlayan restorasyon çalışmaları ise henüz tamamlanmamıştır.

İki basamaklı krepidoma üzerindeki ana yapının temelleri doğrudan ana kaya üzerine oturtulmuştur. Bunun bir sonucu olarak, alt yapı günümüze kadar korunagelmiştir. Tüm blokların birleşiminde kenet sistemi kullanılmıştır. Bloklarda kenet izleri haricinde, yerleştirilirken kullanılan manivela ve kaldırıç izleri de mevcuttur.

Naos duvarları korunmamakla beraber, zemin üzerindeki izlerden duvar kalınlığının (0,66 m.) her yerde aynı olduğu anlaşılmıştır. Naos zemini muhtemelen M.Ö. 4. y.lda yapılan yenilemede mozaik kaplanmıştır⁵. Sütun çaplarının ortalaması, altta⁶ 0,915 m., üstte⁷ 0,628 m.'dir. Sütun yüksekliği, alt çapın 5,25 katı olup, başlıklı

³ *Vitr. IV - I. 5.*

⁴ Tapınağın Clarke I, s. 328'den alınan ölçüleri Tablo 2'de verilmiştir.

⁵ Mozaığın hemen altında çıkan keramiklerin çoğunluğu sırlıdır. Bunun haricinde, M.Ö. 4. y.yla ait bir Gargara sikkesi, mozaığın yaklaşık tarihini verir. Bu sikke bugün Boston Güzel Sanatlar Müzesi'ndedir. Bkz.: Clarke vd. s. 164.

⁶ Sütun alt çapları 0,908 - 0,920 m.'lik değişkenlik gösterir.

⁷ Sütun üst çapları 0,60 - 0,638 m.'lik değişkenlik gösterir.

beraber 4,78 m.'dir. Sütun başlıklarında üç profil tespit edilmiştir⁸, aynı gruba dahil başlıklar eş profil gösterdiği için, antik dönemden bilinen bir yöntemle⁹ başlıkların çarkta şekillendirilmiş olabileceği düşünülmüş, ancak kesinlik kazanmamıştır¹⁰.

Assos Athena Tapınağı'nın mimarlık tarihindeki özgün yeri, Dor düzeninde kabartmalı bir frizin kullanılması nedeniyedir. Bu friz, metop - triglif dizisi altında yer alan arşitrav bloklarının üzerine işlenmiş olup, ayrı bir levha halinde değildir; yani rölyefli arşitrav blokları, aynı zamanda friz bloklarıdır. İşlenmemiş friz ve metoplara ait parçaların da bulunmuş olması (Lev. 15) tapınağın bazı bölümlerinin¹¹ bezemesiz tasarılandığı sonucunu doğurur. Bazı friz ve metoplarnın arazideki buluntu yerleri Lev. 16'da verilmiştir.

Çatı hakkında bilgi veren buluntular, 1881-1883 kazalarında ele geçirilmiştir¹². Alınlık duvarının, merkezde beşgen bir blok olmak üzere, toplam onuç bloktanoluştugu saptanmıştır¹³. Alınlık kabartmasız tasarlanmış olup, ön cephe kornisi üzerinde bulunan çivi yuvaları, kabartma tutabilecek özellikte değildir.

Pişmiş toprak simaya ait parça (Lev. 9 c) için Wescoat¹⁴ tarafından iki restitüsyon denemesi (Lev.10) yapılmıştır. Birinci restitüsyonun, Anadolu'daki Arkaik Dönem mimarlığında kullanılmış örneğine, Erythrai'da¹⁵ rastlanmıştır. Ele geçmiş olan

⁸ B. D. Wescoat, "Assos" The Oxford Encyclopedia of Archaeology in the Near East, C.I, Ed. E.M. Mayers, New York, Oxford, Oxford University Press, 1997, s. 223-225.

⁹ Plin., *nat. hist.* XXXVI, 19. M.O. 6. yılında yalnız sütun başlıklarını değil, sütunun tamamını döndürebilecek güçte çarklar olduğunu aktarır.

¹⁰ Clarke II, s. 78'de, ekhinus üzerinde taşın bir çarkta döndürüldüğünü gösteren iz rastlanmadığını ve ekinusla abaküsün birleşim yerlerindeki olukta keski izlerinin varlığını belirtir; başlık çarkta yapılmış olsa bile, profiline bu girintisine el ile rötuş yapıldığını söyler.

¹¹ Kabartmasız arşitrav bloklarında da taenia, regula ve plinthos vardır.

¹² Bkz.: aş. s.: 58. vdd.

¹³ Clarke II, s.106-107.

¹⁴ Wescoat, 1983, res.19.

¹⁵ Bayburtluoğlu, a.g.e., s. 59, Lev. XLVII-a.

antefiks örneği (**Lev. 9 a**) *slip* tekniğinde¹⁶ kırmızı ve siyah boyalıdır. Antefiksler arasında meander bezemeli bir bant (**Lev. 9 b**) yer alır. Bu bezemenin yakın benzeri yine Erythrai Athena Tapınağı kazılarında¹⁷ ele geçmiştir.

Assos Athena Tapınağı'na ait tepe akroteri parçası (**Lev. 11 a**) 1883'de tapınak üzerindeki birikmiş toprağın temizliği sırasında bulunmuştur¹⁸. Volkanik tüften olan akroterin restitüsüyonu, çağdaş benzerlerine göre Clarke¹⁹ tarafından yapılmıştır (**Lev. 11 b**). Eser üzerinde, açık griden siyaha dönen gölgelendirme şeklinde boya kalıntıları saptanmıştır²⁰. İstanbul Arkeoloji Müzeleri'ndeki ön cephe rekonstrüksiyonunda bu boya kalıntıları göz önünde bulundurularak, tepe akroteri renkli yapılmıştır (**Lev. 11 c**).

Tüm veriler doğrultusunda yapılmış ön ve yan cephe restitüsyonları **Lev. 12-13** ve **Lev. 14**'de görülmektedir.

---

¹⁶ Akerström, a.g.e., Lev. 1 / 7, 7 / 1.3, 17 / 4–5.

¹⁷ Bayburtluoğlu, a.g.e., s. 59, Lev. XLVII – b, Çizim 5, 6.

¹⁸ Clarke II, s. 136.

¹⁹ a.e., s. 271, res. 63.

²⁰ a.e., s. 136.

III - Assos Athena Tapınağı Mimarîye Bağlı Heykeltraşlık Eserleri

A - Friz Konuları

Assos Athena Tapınağı'nın mimari ve heykeltraşlık açısından en önemli özelliği kabartmalı frizlerinin bulunmasıdır. Dor düzenindeki bir yapı için Arkaik dönemde rastlanmayan bu özelliğin Anadolu'ya özgü olup olmadığı, Anadolu'da karşılaşılabilir başka Arkaik Dor Tapınağı bulunmadığı için belirsizdir¹.

Frizlerin tamamının kabartmalı olmadığını, bulunmuş kabartmasız frizlerden bilmekteyiz². Kabartmasız frizlerin de plinthos, taenia ve regulaları belirtilmiş, ancak diğerlerinde kabartmalı olan satır düz bırakılmıştır. Saptanan kabartmasız arşitav bloklarının üçünün çizimi Lev. 15'de verilmiştir. Bulunmuş olan bu kabartmasız frizlere dayanarak tapınağın dört cephesinin tamamen kabartmalı frizlerle çevrili olmadığı bilinmektedir.

Kabartmalı frizlerde üç ana grup saptamak mümkündür. Bunların birincisi mitolojik konulu, ikincisi karşılıklı figür grupları ve üçüncüsü hayvan mücadeleleri konulu frizlerdir. Assos Athena Tapınağı'nda görülen hayvan mücadeleleri sahnelerinin hepsi aslanların ot oburlara saldırışıdır.

---

¹ *Vitr.*, IV - I. 5'de "Anadolu'daki ilk dor tapınağının Panionion Apollon'u için inşa edildiğinden" bahsetse de bu tapınak günümüzde saptanmamıştır.

² Wescoat, 1983, res. 8a –c, Lev. 6c, 7a –c

1 - Symposion (Kat. no.: F. 1, Lev. 17)

Bu frizde, sola doğru dört sakallı figür doğrudan yere uzanmış, sol dirseklerini yastıklara dayamış, ellerinde içki kapları tutmaktadır. İri badem gözlü, sivri sakallı, saçları ensede toplanmış, gövdeleri cepheden betimlenmiş³ figürler, giyiniktir, fakat giysileri açıkça tanınamaz⁴. Bu uzanmış dört figürün önünde (frizin solunda), bunlara oranla oldukça küçük, ayakta ve sağ profilden betimlenmiş, kısa bir tunika giymiş olan bir hizmetkâr ile onun arkasında büyük bir krater yer alır. Uzanmış figürlerden sadece ilkinin bacakları gözükürken, diğerlerinin bir öndeğinin arkasına gizlenmiştir. İlk uzanmış kişinin, sol elinde bir kantharos, sağ elinde ise hizmetkârin şarap doldurmakta olduğu bir phiale vardır. İkinci uzanmış kişi, sol elinde yuvarlak gövdeli bir kantharos tutmakta ve aynı zamanda hizmetliye bakarak sağ eliyle bir sesleniş jesti yapmaktadır. Diğer iki figür bir çift oluşturur. Sol eliyle phiale tutan üçüncü kişi, arkasına dönmüş olup, sağ elinde tuttuğu nesneyi dördüncü ve son figüre sunmaktadır. Diğer figürlerden farklı olarak sol dirseğinin altında çift yastık bulunan ve sol elinde değişik formlu bir kap tutan bu kişi, göğsüne koyduğu sağ eliyle, kendisine sunulan nesneye teşekkürünü ifade eden bir hareket yapmaktadır.

Sahne, sadece içkinin sunulduğu yemeksiz bir symposiondur. İonia mimarı heykeltıraşısında görülen örneklerden farklıdır⁵.

---

³ Sartiaux, a.g.e., s. 29'da, "bu tiplerin burun ve dudak özelliklerinden dolayı Asyalı olduklarını, ortadaki iki kişinin başlarının sivri, yanlardakilerin düz olduğunu" belirtmektedir. Finster-Hotz, a.g.e., s. 50'de "figürlerde boyunların kalın ve kısa, burunların iri, kulakların büyük ve yukarıda olması gibi bazı oransızlıklardan" bahseder.

⁴ Sartiaux, a.g.e., s. 29'da "figürlerin beline kadar çıplak olduğunu" önermiştir; ancak kuşak olduğuna ya da sarklığına ait bir kanıt görülmez (Wescoat, 1983, s. 84).

⁵ İonia symposionlarında eğlence ve müzik ögesi ağırlıkta olup, sahnelerde genelde yiyecekli bir ziyafet betimlenmiştir. Örneklerde genellikle, mekan içerisinde klineler üzerine uzanmış şahıslar ile birden fazla müzisyen ve hizmetkâr figürü bulunmaktadır. Ancak Assos Tapınağı'ndaki sahnede, iç mekana işaret edebilecek herhangi bir mobilya olmadığı gibi, müzisyen de yoktur.

Friz, mitolojik konulu kabul edilmekle birlikte⁶, sahnenin hangi konuyu betimlediği kesinleşmemiştir. Clarke⁷, üçüncü kişinin elinde tuttuğu nesnenin “*Hippolyte'nin kemeri*”, sahnenin ise, “*Herakles'in bu kemeri Eurystheus'a sunusu*” olduğunu savunmuştur. Clarke'ın böyle bir yorumda bulunmasının nedeni, tapınağın mitolojik konulu frizlerinin hepsini Herakles'e bağlamak istemesidir. Texier⁸ ise, bu sahnenin Kentauroslarla ilgisini vurgulamak ister ve “*Peirithoos'un Düğünü*” olabileceğini söyler.

Sunulan nesne, bir kolye, bir taç veya bir şerit olabilir. Bunun örnekleri Etrusk symposionlarında⁹ görülmektedir. Örneğin Etrusk sanatında karşımıza çıkan ostothek kabartmaları ve duvar resimlerinde¹⁰, ayrıca vazolar üzerinde yer alan symposion sahnelerinde, benzer nesneler duvarda asılıdır¹¹. Dolayısıyla, bu nesnenin, “*Hippolyte'nin kemeri*” olarak yorumlanıp, frizin bu yoldan Herakles'e bağlanması yerine, bir “*ziyafet çelengi*” olduğunu düşünülmesi, akla daha yatkın gelmektedir. Çelengin verildiği dördüncü kişi, elini göğsüne bastırarak hediyeyi kabul ettiğini gösterir. Dirseğinin altındaki çift yastık, tuttuğu değişik içki kabı ve çelengin ona sunulması, dördüncü figürün frizdeki en önemli kişi olduğunu gösterir.

⁶ Assos Athena Tapınağı betim programında bakışık gruplar ve hayvan mücadeleleri grubu haricinde, sadece mitolojik konulu frizler bulunmaktadır.

⁷ J. M. Dentzer, *Le motif du banquet couché dans le Proche-Orient et le monde gréc du VIIe au IVe siècle avant J.-C.*, Roma, Bibliothéque des Ecoles françaises d'Athènes et de Rome, 1982, s. 236.

⁸ a.e.

⁹ Wescoat, 1983, s. 84, dn.: 4.

¹⁰ J. R. Jannot, *Les Reliefs Archaiques de Chiusi*, 1984, res. 181 (Chiusi 2275) ayrıca, a.e., res. 143'de (Berlin 1237) çelenk duvarda asılı olarak, res. 146'da (Floransa 86744) ayaktaki bir figürün elinde, res. 162'de (Floransa 81928) üç tanesi duvarda asılı şekilde gösterilmiştir. M. Bonamici, v.d., *La Terre Etrusques*, Milano, Scala, 1997, res. 45'de Chiusi bölgesinde bulunan bir ostothek üzerindeki sahnede kline üzeri bir symposionda ikişerli iki grubun ikinci figürlerinin ellerinde birer tane, ayrıca duvarda asılı olarak dört tane bu çelenkten vardır. Bu çelengin Etrusk sanatında görüldüğü bir başka yer, mezar odalarındaki resimlerdir. Bunlara örnek olarak; Tomba delle Leonesse'deki uzanmış erkek figürünün arkasında asılı olan (N. Spivey, *Etruscan Art*, Londra, Thames and Hudson, 1997; E. T. Tulunay, *Etrusk Sanatı*, İstanbul, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 1992, res. 101), *Tomba della Caccia e Pesca*'da bir kadın tarafından eşine sunulan çelenk gösterilebilir (a.e., res. 100).

¹¹ Hemen hemen tüm symposion sahnelerinde duvarda asılı olarak rastlanan bu çelenklerin kullanımına, bir alabastron üzerindeki, oturan bir erkek figürüne takılmış birden fazla çelenk ve bir diğerinin bir kadın tarafından sunulmuş sahnesi örnek gösterilebilir (ABFV, res. 268).

Symposion sahnelerinde, dirsek altında çift yastığa Anadolu ve Adalarda üretilmiş sanat eserleri haricinde, Yunan sanatında rastlanmamıştır¹². Ayrıca, uzanmış figürlerin dayandığı çift yastık motifi, Etrüsk sanatında da görülür¹³.

Assos frizinin, alışılmış symposion sahnelerinden farkı, klinesiz ve yataksız, doğrudan yere uzanılmış olmasıdır. Bu özelliğinden dolayı Doğu Yunan stiline ait olduğu düşünülür¹⁴. Doğu Yunan mimarısında symposion sahneleri sıkılıkla görülmektedir¹⁵. Etrüsk mimarısında de, symposion sahneli pişmiş toprak kabartma kaplama levhaları kullanılmıştır¹⁶.

Mimarî frizlerdeki hiçbir symposion sahnesi Assos'dakine uymamaktadır. Mimarî örnekler ile kompozisyon açısından benzerlik kurulmadığı halde, Anadolu ve Adalar'a ait çeşitli eserler üzerindeki sahnelerle arasında yakın ilişki mevcuttur.

¹² İstanbul Arkeoloji Müzeleri'nde bulunan 5763 env. no'lu Daskylaion steli (Lev. 58 b) üzerinde (Greko-Pers) kline üzerine uzanmış olan erkek figürün dirseğinin altında çift yastık bulunmaktadır; yine İstanbul Arkeoloji Müzeleri'nde bulunan bir mezar steli (Lev. 58 a) üzerinde çift yastık motifi görülmektedir. Kıbrıs'ta bulunmuş, şimdi New York Metropolitan Sanat Müzesi koleksiyonundaki bir lahit üzerinde, birer klineye uzanmış dört symposiastın dirseklerinin altında da çift yastık görülmektedir (G. Richter, *The Sculpture and Sculptors of the Greeks*, New Haven, Yale University Press, 1950, s. 67, res. 111). *Sympotica* ed. Murray Oswyn, Oxford, 1994, Lev. 6'daki yüzeyi aşınmış bir rölyef (Thasos Müzesi env. 23) üzerindeki beş erkek figüründen her birinin dirseklerinin altında ikişer yastık bulunduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca buradaki symposion kline üzerinde değil, yeredir. Elmalı Mezar Odası duvar resminde muhtemelen ölüyü temsil eden, kline üzerindeki erkek figürünün dirseğinin altında da çift yastık bulunmaktadır (a.e. Lev. 12 b). Ayrıca Fikellura keramiği üzerinde yerde yapılan bir symposionda yine çift yastık kullanılmıştır (EGVP, res. 337.1).

¹³ Spivey, a.g.e., res. 78'de, lahit kapağına uzanmış kadın figürünün dirseği altında ve res. 81'de Cerveteri'de, *Tomba dei Rilievi* (Rölyefli Mezar) odasındaki ölü nişlerinde kabartma olarak cifter yastık görülmektedir. Ayrıca a.e., res. 77'deki bir lahit kapağında ve res. 79'daki bir ostohek kapağında dirsek altındaki yastık ikiye katlanmış olarak kullanılmıştır.

¹⁴ Wescoat, 1983, s. 89'da bu eserin Doğu Yunan stiline ait olduğunu ve doğrudan yere uzanmış figürlere Didyma ve Samos'da ayrıca, Myus figürlerinde rastlandığını belirtmektedir. Dn. 49'da bahsedilmiş olan Thasos rölyefi ve Fikellura keramiğinde de benzer sahneler yer almaktadır.

¹⁵ Wescoat, 1983, s. 89'da bu tip sahnelerin Larissa, Samos, Kos ve daha geç dönemde Sardes, Ksanthos Nereidler anıtında görüldüğünü belirtmektedir. J. M. Cook, *The Troad, An Archaeological and Topographical Study*, Oxford, Clarendon Press, 1973, res. 8'deki Kebrene'de bulunmuş olan ve yüksek olasılıkla Arkaik Tapınağın süslemesine ait olan frizde de symposion sahnesi yer almaktadır.

¹⁶ Bonamici, v.d., a.g.e., res. 44'te Aquarossa'dan bir kabartma levhada, kline üzerinde bir symposion ve müzisyenler görülmektedir.

Kompozisyonu değişik olmakla beraber, Larissa ve Kebrene'de gün ışığına çıkmış pişmiş toprak levhalar, muhtemelen tapınaklara aidiyeti ve yakın çevrede bulunuşları nedeniyle, tapınaklarda symposion sahnelerinin kullanılmasının bu bölgeye yabancı olmadığını kanıtlamaktadır. Bunlardan yola çıkarak, sahnenin bölgesel mitoloji içerikli bir konuyu betimlediği söylenebilir¹⁷. İlk olarak, akla, Troia efsanesinden bir cenaze symposionu ya da bölgesel bir kutlama, bir ziyafet gelmektedir.

2 - Herakles'in Deniz Canavarı ile Mücadelesi ve “*Troia'lı Kadınlar*” (Kat. no.: F. 2; Lev. 18)

Assos Athena Tapınağı frizinin genelinde, perspektifi olmayan, simetrik ve tek planlı sahneler yer alırken, burada, ön planda Herakles ve Deniz Canavarı, arka planda ise daha küçük betimlenmiş altı kadın figürü görülmektedir. Sağda, ön plandaki Herakles ile Deniz Canavarı'nın mücadelesi sahnesinde, çıplak olmakla birlikte sadakla sağ profilden betimlenmiş Herakles, sol bacağını dizden bükmüş, sağ bacağını geriye doğru uzatarak Deniz Canavarı'na doğru hamle yapmış ve onun gövdesini arkadan kavrayarak her iki elini bileklerinden yakalamıştır. Herakles figürünün sivri sakalı¹⁸ ve ensede toplu saçları görülebilmektedir. Sol kolunu dirsekten yukarı kaldırmış ve sol elinde ne olduğu anlaşılamamış bir nesne¹⁹ tutan Deniz Canavarı'nın belinin altından başlayan ve gövdeye geçişi kendi sağ koluya gizlenmiş olan kuyruğunun ucu çatallıdır. Herakles'in kalçasının ve sağ topuğunun arkasından görülen ve bu kuyruğa dahil olması

---

¹⁷ Symposion sahnelerinin Etrüsklerde de mimarîde kullanılmış olması ve Etrüsklerin kuruluş efsaneleriyle bazı betim programlarının Troia ile ilişkili oluşu, bu symposionun da Troia efsanelerine ilişkin olabileceğini düşündürmektedir.

¹⁸ Sartiaux (a.g.e., s. 30), tanımlamasını yaparken Herakles'in sakalsız olduğunu söylemekte fakat Finster-Hotz (a.g.e., s. 34) dönemde hep sakallı tasvir edilmiş Herakles'in burada sakalsız betimlenmiş olduğunu düşünülmesinin yüz bölümündeki eksiklikten kaynaklandığını vurgulamaktadır.

¹⁹ Sartiaux'un “deniz kabuğu” olabileceğini söyledişi bu nesnenin ucu (s. 30), belirttiği gibi ağıza değil alın hizasına gelmektedir. Deniz ile ilişkili bazı mitolojik yaratıklarda rastlandığı gibi, bu bir balık olabilir.

gerekken çıktıları, Triton ve benzeri deniz yaratıklarının kuyruklarında rastlanılan²⁰ yüzgeçlerden olmalıdır.

Arka plandaki kadın figürleri²¹ (*Lev. b*) sola doğru hareket halindedir. Öndeki figür, gövdesi cepheden, elleri iki yanda havada, bacakları sol profilden, başı geriye dönük olarak betimlenmiştir. Arkasında bulunan diğer beş figürün tümü, sol profilden ve iki kolunu dirseklerden farklı açıyla kıvrarak, bitişik parmaklı ellerini öne uzatmış durumda betimlenmiştir. Bu figürlerden üçüncü ve beşinci arkaya doğru bakmaktadır.

Bu sahne, “*Menelaos - Proteus*”, “*Herakles - Nereus*”, “*Herakles - Triton Mücadelesi*” veya “*Herakles'in Hesione'yi Deniz Canavarı'ndan Kurtarışı*” şeklinde yorumlanmıştır; genel kanı, “*Herakles-Triton Mücadelesi*²²”nin temsil edildiğiidir.

Clarke da, açıklamalarında ve restitüsüyonunda bu yorumu ve Troia kıyılarında geçen Hesione mitosunu kullanmıştır. Bu nedenle Clarke'dan sonraki tüm yayılara “*Herakles - Triton Mücadelesi*” adıyla geçen sahne, eğer Hesione mitolojisi ile birlikte ele alınacak olursa, doğru şekilde “*Herakles'in Deniz Canavarı ile Mücadelesi*” olarak

²⁰ Orvieto Müzesi'ndeki Triton'un gövdesinde, kuyruk uçları haricinde üç yüzgeci bulunmaktadır (D. Andren, *Architectural Terracottas from Etrusco -Italic Temples*, Leipzig, Lund, 1940, Lev. 74-251).

²¹ Bu figürler, yüz ayrıntıları seçilememekle beraber, uzun saç ve uzun giysilerinden dolayı, kadın olarak yorumlanmaktadır.

²² Ancak yazılı kaynaklarda “*Herakles - Triton*” değil, sadece “*Herakles - Nereus mücadelesi*”nden bahsedilir. Mitolojide Triton, Kyrene'nin kuruluşu ile ilgilidir: Triton, Eupemos isimli birine, bir toprak parçası vermiş, bundan Thera adası oluşmuş ve buradan Kyrene'ye kolonistler gönderilmiş. Triton, Libya'nın yerli tanrısidir. Lydia'daki Tritonis Gölü'nde bir kültü vardır. Triton efsaneleri, Boiotia / Tanagra'da da anlatılır. Arkadia'da küçük bir dereye de ismini vermiş olan Triton, suyla bağlantılı olan, “*yarı balık yarı insan bir deniz yaratığı*” veya “*nehir tanısı*” olarak ifade edilir. Hesiodos (*Theog. 930 vdd.*) onu, “*çevreye korkular saçan tanrı*” şeklinde tanımlar. Hesperidler ile ilgili olan Herakles - Nereus mitosunda ise, ateşe ve suya dönüßen Nereus, normal hale geçerken, Herakles'e Hesperidlerin yerini gösterir. Nereus, ateş ve suya dönüşebildiğinden, betimlenmesi olanaksızdır; bu nedenle onun yerine hep Herakles - Triton mücadeleleri tercih edilmiştir.

adlandırılmalıdır²³; çünkü Hesione mitosunda²⁴ “Triton” değil, sadece Troia kıyılarına Poseidon tarafından yollanmış bir “Deniz Canavarı” anlatılmaktadır.

Aynı konuya bir krater²⁵ üzerinde rastlanır. Burada Herakles, Hesione'nin önünde duran canavara oklarla saldırmaktadır. Herakles'in arkasında ise, muhtemelen Laomedon'un ölümsüz atlarının çektiği bir araba ve sürücüsü yer almaktadır. Bu sahnede Herakles'in saldırdığı yaratık, yarı insan yarı balık bir deniz canavarı olmayıp, sadece korkunç görünümlü bir baş²⁶ biçiminde betimlenmiştir. Bir başka kraterde²⁷ (Lev. 59), ortadaki sahne “Herakles - Triton Mücadelesi”, yanlardaki figürler ise yaşlı bir erkek (“Nereus”), “Poseidon” ve “muhtemelen Nereidler” olarak adlandırılmıştır. Bu sahnenin altındaki frizde ise *koşan atlılar* yer almaktadır. Kanımca, sahnenin merkezindeki mücadelenin “Herakles ile Deniz Canavarı”, yaşlı erkek figürünün “Laomedon”, arkasındaki kızı “Hesione”, diğerlerinin ise, “Poseidon” ve bir “Nereid” olarak da yorumlanması olasıdır. Üstelik, alta yer alan atlılar frizi, böylelikle Laomedon'un ölümsüz atlarıyla bağdaşabilir. Yani, vazo resminin üst ve alt sahnelerindeki konu bütünlük kazanarak, Assos Athena Tapınağı'nın “Herakles'in Deniz Canavarı ile Mücadelesi” frizi ve aynı cephede yer alması muhtemel M. 4 no'lu metoptaki *atlı figürü* ile karşılaştırılabilir²⁸ (Lev. 46-47).

²³ Triton, bir tanrı adından çok, farklı deniz yaratıklarına verilen genel bir isim olmakla birlikte, Hesione mitosunda açıkça “Triton” yerine “Deniz Canavarı” denildiğinden, sahnenin “Herakles'in Deniz Canavarı ile Mücadelesi” şeklinde adlandırılması gereklidir.

²⁴ Mitolojik olay şöyledir; Troia Kralı Laomedon, Poseidon'a verdiği bir sözü tutmayınca, tanrı Troia kıyılarına bir Deniz Canavarı salar. Laomedon için bundan kurtulmanın tek yolu kızı Hesione'yi ona kurban etmektir. Herakles, Laomedon'un ölümsüz atlarına karşılık Deniz Canavarı'nı öldürüp Hesione'yi kurtarabileceğini söyler. Ancak Hesione kurtulunca, Laomedon atları vermekten vazgeçer. Bkz.: P. Grimal, *Mitoloji Sözlüğü*, çev.: S. Tamgülç, İstanbul, Sosyal Yayıncılar, 1997, s. 268.

²⁵ T. H. Carpenter, *Art and Myth in Ancient Greece*, Londra, Thames and Hudson, 1994, res. 199.

²⁶ ABFV, res. 179'da Herakles'in saldırdığı bir deniz canavarı tamamen balık olarak betimlenmiştir. Burada, Herakles'in arkasında Hesione yer alır.

²⁷ T. H. Carpenter, a.g.e. res. 205.

²⁸ Clarke ön cephe restitüsyonunu yaparken, Herakles ve Deniz Canavarı frizinin yanına, hiçbir parçası ele geçmemiş bir başka blok yerleştirmiştir. Mevcut olmayan bu friz bloğu üzerinde Laomedon'un ölümsüz atları ve Hesione bulunmaktadır.

Bölgesel mitolojiye daha uygun düşen Herakles ile Deniz Canavarı mücadeleisinin, Anadolu mimarî heykeltiraşısında henüz benzer örneği yoktur²⁹.

Arka planda yer alan altı figür, araştırmacılar tarafından genelde “*Nereidler*” olarak adlandırılmış, bunların el hareketlerinden bazıları “*panik*”, bazıları da “*neşe*” ifade eden jestler şeklinde yorumlanmıştır³⁰. Ancak, bu altı figürün el hareketlerini bu iki farklı görüşte gruplamak olanaksızdır; çünkü, arkadaki beş figürün jestleri panikten çok neşe içerisinde tempo tutmayı (alkış) hatırlatmaktadır. İkonografide çok sık rastlanılmayan bu şekildeki el hareketlerine örnek olarak, bir krater³¹ üzerindeki Amphiaraos'un uğurlanmış sahnesinde yer alan iki kadınla önündeki hizmetkârin el hareketlerini (alkış) ve Silaris Heraionu metoplarından birindeki, Pholos'un³² Herakles'e destek veren el hareketini (alkış) gösterebiliriz. Frizdeki birinci figürün jesti ise, arkadaki figürlerin aksine panik ya da şaşkınlık, ifade etmektedir. Buna benzer

²⁹ Wescoat'ın (Wescoat, 1983, s. 76 - 79) belirttiğine göre; Herakles'in bu mücadelesi hemen hemen sadece Attika ikonografisinde yer alır, bu sahne M.Ö. 560 yılında belirmiştir, M.Ö. 530-510 yılları arasında gelişmiş, daha sonraki yıllarda ise benimsenmemiştir. Friz Atina Akropolü'nde bulunan aynı konuyu içeren alınlık heykelleri ile karşılaştırılabilir. Assos frizindeki ve Akropolis alınlığındaki Deniz Canavarı'nın ortak özellikleri, vücutundan yatay olması, kuyruk kısmının kavis yapmasıdır. Herakles ise bu figürün vücutuna paralel olarak yerleştirilmiştir. Ayrıca Herakles'in sol bacağı her ikisinde de adeta sıkıştırılmış gibi görülmektedir. Diğer bir alınlıkla (Kırmızı Triton Alınlığı) karşılaşılması da mümkündür. Tüm örneklerde Herakles, canavarın yanında olmaktan çok, önündedir. Bu durum alınlıklarda, merkezden köşeye olan daralma için uygun gelmektedir. Bu üçgen kompozisyon dikdörtgen alana geçirilirken değişiklik yapılmamıştır. Farklılık olarak ise, alınlık kompozisyonlarında Herakles'in sağa yoktur. Kırmızı Triton alınlığındaki Triton, kol pozisyonu açısından Assos frizine benzemektedir. Alınlıkta figür elinde bir yunus tutmaktadır. Gerek Kırmızı Triton, gerekse vazo resimlerinde, Assos frizlerindeki gibi, her ikisinin yüzleri profilden gösterilir. Alınlık eserleri (Akr 36 ve kırmızı Triton) Assos frizlerine vazolardan daha çok benzer. Kas ve saç yapıları göz önünde bulundurulursa Assos frizleri her iki alınlıktan daha geç bir tarihe ait olmalıdır. Alınlıklar için: b.a., E. Lapalus, *Le Fronton sculpté en Grèce, des origines à la fin du IV e siècle, étude sur les origines, l'évolution, la technique et thèmes du décor tympanal*, Paris, E. de Boccard, 1947 ve b.a., T. Wiegand, *Die archaische Poros-Architektur der Akropolis zu Athen*, Kassel, Leipzig, Fisher, 1904.

³⁰ Sartiaux (a.g.e., s. 30) bunlardan bahsederken sadece “*altı kadın*” demektedir, ancak C. Picard, *Manuel d'Archeologie Grecque à la Sculpture Archaique*, Paris, Picard, 1935, s. 383'de bunların Nereidler olduğunu belirtir. Bu altı figür öne ve arkaya doğru bakıp heyecanlı el hareketleri ile dans eder gibi yürütüyor havası vermektedir. Sartiaux, bu el hareketlerini bir alkış, bir el çırpmaya benzetmiştir. Arkaik Yunan sanatında Herakles-Triton, Peleus-Thetis sahnelerinde kaçışan Nereidlere sık rastlanır. Ancak Assos'daki gibi kahramanların arkasında görülmeleri pek alışılmış değildir.

³¹ Carpenter, a.g.e., res. 266.

³² GSLC, res. 162. 1 / 1.

jestler vazo resimlerinde, kaçırılan Thetis'in³³, yılanlardan ürkmüş Alkmene'nin³⁴, kaçırılan Oreithyia'nın³⁵ ve Silaris Heraionu'ndaki bir metopta Tantalos tarafından pişirilen Pelops'un³⁶ el hareketlerinde gözlenir.

Hiçbir benzeri bulunmadığı halde, Assos frizindeki bu altı figür, daima Nereidler olarak yorumlanmıştır³⁷. Ancak ben, bu friz için, Herakles'in “Deniz Canavarı” ile mücadeleşinin bölgesel mitolojiye daha uygun olduğu ve burada Hesione'nin öyküsünün anlatıldığı verileri doğrultusunda, öndeği figürün “Hesione”, onu takip eden diğer figürlerin de “Hesione'nin kurtuluğuna sevinen Troialı kadınlar” olabileceği fikrini öneriyorum.

3 - Herakles, Pholos ve İnsan Bacaklı Kentauroslar (Kat. no.: F. 3; Lev. 19)

Kentauroslara ok atmakta olan figür Herakles, onun arkasında duran, sadece başı ile vücutunun üst kısmı korunagelmiş figür ise Kentauros Pholos kabul edilerek, bir restitüsyon (Lev. 19 c) yapılmıştır³⁸. Aslında, F. 3, F. 4, F. 5, F. 6 ve F. 7 Kat. no'lu friz bloklarının tümünde, Pholos'un yanındaki Herakles'in, Kentauroslarla çatışması anlatılmaktadır³⁹. Frizin en büyük özelliği, Assos Athena Tapınağı'nda aynı

³³ Carpenter, a.g.e., res. 288.

³⁴ a.e., res. 168.

³⁵ ARFV, res. 341.

³⁶ GSLC, res. 162.1 / 32.

³⁷ “Nereidlerin kaçışır durumda oldukları” söylemekle birlikte, burada ancak ilk figür bu şekilde yorumlanabilir.

³⁸ GSLC, res. 162. Benzer kompozisyon, Silaris Heraionu metoplarında işlenmiştir ve Herakles'in arkasında Pholos vardır. Toplam altı metopta yer alan sahne, Pholos, Herakles ve dört Kentauros'tan oluşmaktadır.

³⁹ Herakles Erymanthos yaban domuzunu yakalama görevi sırasında, Kentauros Pholos'un evine konuk olur. Kendisine ikram edilen pişmiş et yanı sıra şarap da ister. Pholos, sadece Kentauroslarla ortak şarabı olduğunu söylemesine rağmen, yine de verir; şarap kokusu alan Kentauroslar saldırıyla geçer, Herakles onları bozguna uğratır.

konunun birkaç friz bloğunda devam ettiğinin saptanıldığı tek örnek oluşudur⁴⁰; ikonografik açıdan önemi ise, farklı iki tip⁴¹ Kentauros'un aynı betim programında kullanılmasıdır ki bu üniktir. Gerek vazo resimlerinde, gerekse heykeltıraşide, aynı sahnedeki tüm Kentauroslar aynı tipte yapılmıştır; sadece Pholos, diğer Kentauroslar'dan ayrılması için bazen farklıdır. Ancak F. 3'de bütün Kentauroslar birinci tipte, yani insan bacaklı, diğer tüm frizlerde (F. 4, F. 5, F. 6 ve F. 7) ise ikinci tipte, yani at gövdeli gösterilmiştir.

F. 3'de, en solda bulunan, gövdesi, başı ve kolları profilden betimlenmiş, sıvri sakallı ve diğerlerinden farklı olarak bantla tutturulmuş uzun saçlı Pholos, sağ elinde bir kap⁴² tutarken, sol elini havaya kaldırılmıştır. Önünde çıplak Herakles, sol ayağı ile öne hamle yapmış, elindeki yayı gererken tasvir edilmiştir. Ok atmakta olduğu üç insan bacaklı Kentauros sağa doğru kaçmaktadır. Ortadaki hariç, ikisi arkaya doğru bakmakta, birinci alnına saplanmış oku çıkarmaya çalışmaktadır⁴³. Tapınağın diğer frizlerinde olduğu gibi, figür kesişmelerinden burada da kaçınılmış, Kentaurosların el hareketleri buna göre ayarlanmış, sol ön ayakları bir adım önde yapılarak, kaçınılması mümkün olmayan bacak kesişmeleri uygun⁴⁴ bir şekilde belirtilmiştir. Frizdeki Kentaurosların

⁴⁰ Karşılıklı gruplar ve hayvan mücadele konulu sahneler haricinde mitolojik konulu olarak değerlendirilen frizin 2/3'sini oluşturan Herakles-Kentauros grubu, sırası tam belirlenemese de, ardışık olarak kullanılan blokların varlığını, yani tapınakta, aynı konuda devamlı bir frizin bulunduğu kanıtlar.

⁴¹ Birinci tip: Önden tamamen insan görünümü olup, belden arkaya at gövdesi eklenmiş Kentauroslardır.

İkinci tip: Belden aşağısı tümüyle at gövdeli Kentauroslardır.

⁴² Wescoat, 1983, s. 102-103'de Pholos'un elinde tuttuğu kabin analogisi yapar; bu kabin M.Ö. 6. y.yıl formlarından çok, Olympia'da bulunan M.Ö: 7. y.yıl bronz kaplarını anımsattığı düşünülmüştür.

⁴³ Burada sadece el ile alın arasında ince bir çizgi vardır. Alna saplanmış oku tutma motifi vazo resimlerinde de kullanılmıştır. Burada okun kalan kısmı kabartma olarak değil, fakat boyla tamamlanmış olmalıdır. Bazı ayrıntılarda boyla kullanılması ile ilgili olarak, değerlendirme bölümünden açıklama yapılacaktır. Herakles'in elinde yay olmasını rağmen hiç ok görülmemesi belki de boyayla yapılmış birden çok okun olabileceğini düşündürmektedir, LIMC, res. 253'de alnına ok saplanmış bir Kentauros yer almaktadır.

⁴⁴ En öndeki Kentauros'un gövdesi, arkasındaki sol ön bacağının önündedir. Arkasındaki ön bacağı, önündekinin arka bacağı ve ön bacağı arasında gözükür. Bacak başlangıcı normalde görünmemesi gereken sol ön bacağı göstermek için orantısız olarak uzatılmıştır.

birinci tipte yapılmış olması, bu sahnenin kompozisyonu oluşturan asıl betim olması ile açıklanabilir⁴⁵.

Herakles - Pholos ve Kentauros betimleri, heykeltıraşından çok önce, vazo resimlerinde, görülmeye başlanmıştır⁴⁶. Her iki grup eserde de ön ayakları insan biçimli Kentauroslar'ın ikinci tipe göre daha erken olduğu kabul edilmektedir⁴⁷. Vazolar üzerinde Herakles - Pholos konulu sahneler, M.Ö. 520'lerden sonra her ikisini bir sympoison alanında gösteren betimlere dönüşürken, daha önceki, Herakles'in Kentauroslara saldırdığı kompozisyon şeması terk edilir⁴⁸.

Herakles'in Kentauroslarla Pholoe Dağı'ndaki mücadelesi, Arkaik dönemde boyunca bütün bölgelerde sıkılıkla tasvir edilmesine rağmen, Pholos'un yer aldığı betimler, göreceli olarak Anadolu'da daha yaygındır. Assos frizi genel kompozisyon itibarıyla, Anadolu örneklerine benzer, fakat aynı betim programında iki tipin birden kullanımı Aiolia, kuzey İonia ve etki alanlarında, M.Ö. 6. yıl boyunca görülmez⁴⁹. Birinci tip Kentauroslar, Doğu Yunan sanatında daha çok sevilmiş M.Ö. 6 yılın ikinci

⁴⁵ Wescoat, 1983, s. 105.

⁴⁶ Finster-Hotz, a.g.e., s. 16 - 21'de ". M.Ö. 8. yılın ilk yarısında Kentauros savaşları ortaya çıkar" der. K. Fittschen, Kentauroslarla olan mücadeleleri şöyle açıklar: "Herakles'in Kentauroslarla yaptığı savaş, sadece yabanilerle ve Nessos'la değil, çoğunluğa karşı yapılan savaş anlamını taşımaktadır". B. Schiffler, amphoraların boyun kısmındaki savaş resimlerinin M.Ö. 7. yılın ilk çeyreğinde ilk defa ortaya çıktığını vurgulamıştır. Bu sahneler Herakles'in Pholoe Kentauroslarına karşı savaşının konusunu anlatır. M.Ö. 7. yılın ikinci yarısına ait bir aryballosda (Berlin 2686), Herakles bir dizini yere koymuş, gerilmiş şekildeki yayından kaçmaya çalışan Kentauroslara ok atar; hedefini bulan oklar, yerde yatan Kentauroslara saplanmıştır, bazlarının okları çekip çıkardıkları görülür. Sophilos'a kadar vazo resimlerinde bu tip kullanılmıştır. Bir fragman üzerinde görülen sahnede ise Sophilos, savaşı başka bir şekilde anlatmıştır: Atina vazo resimlerindeki gibi Herakles yine ortadadır, ama elinde kılıç tutmaktadır. Çoğu zaman Herakles yay ve okla görülmeye rağmen yazılı kaynaklarda yalnız kılıçla savaştığı anlatılmıştır. Bu sahnede, savaş artık Pholos'un mağarasından uzaktadır, buna karşılık Korinth'deki vazo resimlerinde savaş Pholos'un mağarasının öntündedir. Sahne sola doğru hareket halinde görülebilir. Sahnenin tam ters yönde yapılmasına sıkça rastlanır Kentauroslar'ın ellerinde genel olarak dal, budak veya ağaç bulunur. B. Schiffler'e göre, Atina vazo resimlerinde Pholos M.Ö. 530 / 520 tarihinden sonra işlenmiştir. Pholos'la Herakles'i şarap içeren sahne, daha çok beğenisi toplamış, kalıcı olmuştur".

⁴⁷ P. C. Bol, Liebighaus-Museum alter Plastik, Frankfurt am Main, Guide to the Collection Ancient Art Frankfurt am Main, 1981, s. 179 - 180.

⁴⁸ K. Schauenburg, "Herakles bei Pholos", AM, 86, 1971, s. 43 – 54, Lev. 29 - 42.

⁴⁹ Wescoat, 1983, s. 106.

yarısında diğer tip benimsenirken de Anadolu'da kullanılmaya devam edilmiştir. Bunu, Assos frizleri yanında, geç döneme kadar olan üretimlerinde hep birinci tipi kullanan Klazomenai Lahitleri de göstermektedir⁵⁰.

Genelde, geniş burunlu, dağınık saç ve sakallı, at kulaklı ve at tırnaklarıyla sona eren insan bacaklı Kentauroslara Larissa'da rastlanmıştır, burada Herakles yay yerine sopa kullanarak, yakın dövüş halindedir. Kentauroslar kaçarken, bir diğeri arkadan yaklaşmaktadır. Larissa levhaları Lapith Kralı Peirithoos'un düğünündeki çatışmalara da benzetilmiştir⁵¹.

Lesbos'ta, bir antefikste görülen, sol dizi üzerine çökmüş ok atan Herakles figürü⁵², bu sahnenin bölge mimarlığında sevilerek kullanıldığını kanıtlar niteliktedir. Akerström⁵³, bu antefiksin Neandria'dakilerle karşılaşırılabileceğini vurgulamaktadır. İstanbul Arkeoloji Müzeleri'nde bulunan bir rölyefte (*Lev. 60 a*), sol dizi üzerine çökmüş ve elinde yayla betimlenmiş Herakles, benzer bir kompozisyon ait olmalıdır. Akalan'daki kompozisyon, Assos frizine benzemekle birlikte, aslan postu giymiş Herakles'in diz çökmesi ve Kentaurosların büyük yüzlü betimlenmeleri gibi bazı farklılıklar vardır⁵⁴.

Assos Athena Tapınağı'nın bu friz bloğunda (*F. 3*), sağ kenarda, diğerlerinde görülmeyen, çerçeveyi andıran bir bant vardır; bu, sahnenin sağ kenarının tapınağın dört köşesinden birine denk geldiğini, ya da aynı yüzde konunun değiştiği için sahnenin bölünmesinin uygun görüldüğünü gösteren önemli bir detaydır.

⁵⁰ R. M. Cook, *Clazomenian Sarcophagi*, Mainz, von Zabern, 1979. M.Ö. 5. y.yila kadar üretilen lahitlerde bu tip kullanılmıştır.

⁵¹ Finster-Hotz, a.g.e., s. 72. Akerström'e göre Larissa levhaları farklıdır, bunlar Herakles Kentauros çatışmalarından daha çok Lapith Kralı Peirithoos'un düğünündeki çatışmalara benzetilmiştir.

⁵² A. Akerström, *Die architektonischen Terrakotten Kleinasiens*, Swedish Institute in Athens, C. XI.4, Lund, 1966., *Lev. 12.1*.

⁵³ a.e., s. 26.

⁵⁴ Wescoat, 1983, s. 107.

4 - At Gövdeli Kentauroslar (Kat. no: F. 4, F. 5, F. 6 ve F. 7; Lev.20-26)

Frizdeki bu tip Kentauroslar, önde kiler yerden yukarıda betimlenmiş dört at ayağına sahiptir; F. 4'teki (Lev. 20) birinci Kentauros'un başı geriye dönük ve profilden, kolları öne ve arkaya açık, ikinci Kentauros'un başı öne eğilmiş, sağ profilden, sağ kolu geriye uzatılmış, açık, sol kolu onde gövdeye çekik betimlenmiştir. Wescoat⁵⁵, bu Kentauros'un sol kolunun dirsekten yukarı kıvrılarak, omuz hizasına dek gövdeye yapışık oluşunu, Assos Athena Tapınağı frizlerindeki Kentaurosların alışılmış silâhları olan sopalardan taşıdığı, fakat bu sopanın rölyef değil, boyalı belirtildiği şeklinde açıklamıştır⁵⁶. Aynı zamanda ikinci Kentauros, ağızının açık oluşuyla da diğerlerinden farklıdır. Üçüncü ve dördüncü Kentaurosların, hareketleri birinci Kentauros'unki ile aynıdır, ancak başları ileri doğrudur. Dördüncü ve friz bloğunun sağ kenarındaki son Kentaurosun ön ayakları, diğerlerinininkine göre yerden daha havadadır.

Kompozisyon oluşturulurken el ve vücut kesişmelerinden kaçınılmış, ancak, ilk üç figürde bacak hareketlerine yeterli yer olmaması nedeniyle, birinci ikinciyi, ikinci üçüncüyü kesmiştir. Üçüncü ile dördüncü arasında herhangi bir kesişme yoktur.

F. 5'te (Lev. 21 a), ayrıntıları belli olmamakla birlikte, sağa koşan üç Kentauros profilden tasvir edilmiştir. Figürler, sağ kol hareketleri hariç birbirinin aynıdır. Sol elleriyle, sol omuzlarına dayadıkları oldukça kalın, "kürek" şeklinde yassı fakat kısa saplı, sopalar taşımaktadırlar. Frizin eksik bölümünde dördüncü bir Kentauros olmalıdır (Lev. 21 b). Mevcut ikinci Kentauros'un eli, önündekinin kuyruğu ile kesişmektedir ki bu, Assos frizinin diğer Kentauroslarında görülmez, çünkü genelde el kesişmelerinden kaçınılmıştır. Öteki bloklardaki Kentauroslara oranla, bunların ön ayakları çok daha açık ve yerden oldukça yukarıdadır. Taşın nemden çok etkilenmiş⁵⁷ olması, yüzdeki

⁵⁵ a.e., s. 104.

⁵⁶ a.e.

⁵⁷ Finster-Hotz, a.g.e., s. 130'da, bu frizin ilk tespitinde, üzerinden su akmakta olduğunu aktarmıştır.

detayların görülmesini önler (Lev. 21 a). Hepsinin sakallı olduğu siluetlerinden bellidir. Ortadaki Kentauros'un ön ayakları, önündeki Kentauros'un kuyruğundan ön planda, fakat art ayaklarından arka plandadır; yani onun kuyruğu ile arka bacakları arasında betimlenmiştir. Normalde imkânsız olan bu durum, bir kompozisyon hatasıdır.

Üç Kentauros'un da silâhlı, ileri doğru bakar şekilde ve diğer Kentauroslardan daha hızlı koşuyor görünümde olması, bu Kentaurosların diğerlerinin aksine, Herakles'e doğru, saldırmak için gelen, henüz çatışmaya girmemiş Kentauroslar olduğunu düşündürür. Bu ilerde yapılacak restitüsyonlar için önemli bir veri olarak değerlendirilmeli ve Herakles'li sahnenin baş ya da son yerine, merkezî kompozisyon olması üzerinde durulmalıdır.

Burada birlikte ele alacağımız, F. 6 (Lev. 22) ve F. 7 (Lev. 23) parçalarından biri (F. 6) uzun zamandır bilindiğinden tüm yaynlarda yer alırken, diğeri (F. 7) 1984'te bulunduğu ve sadece fotoğrafı ile konusu yayınlandığı için ⁵⁸, diğer kataloglama çalışmalarında yoktur. F. 6 ve F. 7 friz parçalarının, birinin sol, diğerinin sağ parça oluşu ⁵⁹, kırıklarının görünüşte birbirine uyması ⁶⁰ ve her iki parçanın da kırıklar haricinde yüzeylerinin çok iyi korunmuş olması, ilk bakışta birleşebileceğini akla getirmektedir. Her ikisinde de taenia yüksekliğinin, diğerlerinden farklı olarak 10 cm. oluşu da, bu parçaların birleşebilirliği fikrini destekleyen bir başka önemli veridir ⁶¹. Ayrıca, diğer frizlerde görülmeyen ve andezitin oluşum sırasında başka malzeme ile karışımı sonucu bozulmasından kaynaklanan yapısal farklılıklar, F. 6'da ikinci Kentauros üzerine denk gelen, daha açık renkteki damarda ve F. 7'nin sağ üst köşesinin yakınında (Lev. 25 a.), gözlenmektedir.

⁵⁸ Serdaroglu, Assos, s. 88 - 89.

⁵⁹ F. 6'nın sol parça olduğu, orta regulanın tamamının ve sol regulanın bir kısmının korunduğundan, F. 7'nin sağ parça olduğu da sağ kenar bitiminin görülmemesinden anlaşılmaktadır.

⁶⁰ Farklı yerlerde bulundukları için, ancak ikisinden birinin kalıbı alınarak, diğeriyle uyuşumu denenebilir.

⁶¹ Elde bulunan tüm friz parçaları arasında, bu ikisi haricinde, sadece Herakles ve Kentauroslar sahnesinin bulunduğu frizde taenia yüksekliği 10 cm.'dir.

Bunlara ilaveten, Sartiaux'un F. 6'nın devamında iki Kentauros olacağını söylemesi⁶² ve Wescoat'ın restitüsyon çizimindeki beşli kompozisyon⁶³ önerisi göz önünde bulundurulduğunda, F. 6 ve F. 7 parçalarının birleştirilerek değerlendirilmesi, tarafımdan uygun görülmüş ve tüm verilerin ışığında her iki parçanın birlikte çizimleri yapılmış (Lev. 24 a) ve yine tarafımdan yeni bir restitüsyon denenmiştir (Lev. 24 b).

Burada, beş Kentauros'tan sadece üçüncüsü arkaya, diğerleri öne doğru bakmaktadır. Birinci, sağ eliyle önde kinin kuyruğuna değmekte ancak, bununla kesişmemektedir; sol eliyle, omuz hizasında üç sivri ucu bulunan bir nesne tutmaktadır. İkinci Kentauros'un elleri boş ve kolları öne - arkaya doğru açıktır. Üçüncü Kentauros arkaya bakarken sol elini gövdesine doğru çekmiş, sağ elini arkaya doğru açmıştır. Sol elinde omzuna yaslanmış bir şekilde sopa tutmaktadır, bunun, sadece eli ile kavradığı kısmı bellidir. Dördüncü Kentauros çok iyi korunmuş olup, kollarını öne ve arkaya doğru açmış, hızla koşar pozisyondadır; sol ön ayağı, sağ ayaktan biraz yukarıdadır ve ön ayaklar, öndeeki Kentrauros'un art ayakları ve kuyruğunun arkasından geçmektedir; ancak ayakların bitimi görülemez. Beşinci Kentauros, frizin sonuna geldiği için biraz sıkışmıştır. Diğer Kentauros figürlerinden farklı bir özellik olarak, bunun her iki kolu da önde ve gövdeye yakındır; sağ kolu dirsekten büyük ve önde, eli ise kırıktır. Sol kol, sadece dirsekten itibaren görülmektedir. Eliyle omzuna dayadığı, "kürek" biçimli kalın sopianın, inceltilmiş sapını tuttuğu açıkça görülebilir (Lev. 26 a). Burada, silâh olarak taşıldığı kalın, kabartma sopa, epeyce uzun olup, bir arkadaki Kentauros'un başına kadar devam etmektedir (Lev. 26 b). Yüzde kırıklar olduğu için ayrıntılar belli değildir. Bu ikinci tipteki Kentaurosların yüz ayrıntıları (Lev. 25 b) genellikle Symposion frizindekilere (F. 1) benzer.

Ağaçların Kentauros silâhi olarak kullanılması, vazo resimlerinde, daha çok tutulmuştur. Bazı vazo resimlerinde bu dalların yerini taş ve kaya parçaları alır.

---

⁶² Sartiaux, a.g.e., s. 34.

⁶³ Wescoat, 1983, res. 35 b - c.

Heykeltraşlık eserlerinde ise, kalın ve uzun dal ya da sopa benzeri silâhlar, ilk defa Assos Athena Tapınağı'nda kullanılmıştır⁶⁴.

Herakles'li sahne hariç (F. 3) diğer Kentauroslar aynı tiptedir. Birinci tip Kentauroslar, hızla koşar değil, sadece öne doğru ilerler gibi, ikinci tip ise, at karakterine uygun olarak dört nala koşar gibi görünülmektedirler. Herakles'in önündeki birinci tip Kentaurosların yavaş hareketine rağmen, ikinci tip Kentaurosların dörtnala koşusu, sahneye canlılık kazandırmıştır. Kentaurosların profil özellikleri, F. 2 no'lu friz ile benzeşir. Herakles, Pholos ve Kentauroslar konulu friz bloklarının Doğu Yunan örnekleriyle karşılaşılmasındaki en büyük zorluk, Assos'taki sahnenin, iki tip Kentauros bulunan tek heykeltraşlık örneği oluşudur. Her iki tipin birlikte kullanılış nedeni, ana kompozisyon ile yardımcı figürlerin ayırt edilmesi, sanatçı farkı, tapınaktaki değişik evreler vb. olabilir. Ancak, bunlar varsayımdır, kesin bir veri henüz elde edilememiştir⁶⁵.

Genelde, bu sahnenin ana kompozisyon olduğu için ortada yer aldığı, bir grup Kentauros'un saldırdığı, bir grubun ise kaçtığı düşünülmüştür. Bunun ayrimı ise Kentaurosların silâhlı ya da silâhsız oluşuyla yapılmıştır. Ancak vazo resimlerinde açıkça görüldüğü gibi⁶⁶, saldırdıktan sonra kaçmakta olan Kentauroslar, silâhlarını her

⁶⁴ İnce dallardan oluşan ve alt kısmında kökleri de belirtilen fidan şeklindeki silâhların, andezit gibi sert bir taşa işlenmesi oldukça güçtür. Bu yüzden daha kaba hatlı ve ayrıntısız silâhların tercih edilmiş olması muhtemeldir. Louvre Müzesi'ndeki friz parçasında da (Kat. no.: F. 6) en soldaki Kentauros'un elinde üç saçaklı bir parça görülmektedir, ancak fidanın kalan kısmı yoktur.

⁶⁵ Tapınakta mimarî evreler olduğu saptanmış, ancak frizler arasında bir evre bulunduğuuna dair veri elde edilememiştir. Durumun, sanatçı farkından kaynaklanması daha olasıdır. Çünkü Kentauros'lu frizlerin diğer ayrıntılarında da bazı sanatçı farkları saptanmıştır. Pholos'un genelde birinci tipte betimlenmesi alışılmış bir uygulamadır. Bu onun diğer Kentauroslardan ayrılmasını kolaylaştırır. Burada, Pholos – Herakles sahnesindeki tüm Kentaurosların birinci tipte yapılması ve devamlı bir kompozisyonda iki farklı Kentauros tipinin kullanılması ile LIMC res. 252'de görülen, bazı Kentaurosların tüm vücudunun tamamen killarla kaplı olması yanısıra, bazlarının Pholos ve Herakles gibi farklı betimlenmesi karşılaştırılabilir.

⁶⁶ a.e., res. 252 – 254.

zaman kaybetmemektedir. Assos Athena Tapınağı'ndaki F. 5 bloğundakiler hariç, diğer Kentaurosların silâhsız zannedilmesi yanlıştır⁶⁷.

Kentaurosların sıralamasında salt monotonluğu ortadan kaldırırmak ve sahneyi hareketlendirmek nedeniyle, bazı figürlerin başları geriye dönük, kol duruşları değişik ve bazen sopa taşır şekilde betimlendiği de varsayılabılır

F. 4'teki ikinci Kentauros'un sol elinde taşıdığı düşünülen obje, F. 5 ve F. 7 frizlerinde sopa biçiminde ve rölyef olarak belirtilmişken, burada görülmez. Bu yüzden tapınak frizlerinde Kentaurosların farklı silâhlar taşıdığı da düşünülebilir. Örneğin, F. 6 no'lu frizde birinci Kentauros, elinde “*üç saçakla*” son bulan bir obje tutar ancak, üstte kalan kısmı rölyef olarak belirtilmemiştir. Bu, vazo resimlerinde sıkılıkla görülen ve silâh gibi kullanılan ağaçların kök kısmındaki saçaklar olmalıdır. Buna dayanarak, F. 4'teki ikinci Kentauros'un da ağaç-silâh taşımı mümkünür. Düz sopaların rölyef olarak belirtilmesi kolaydır; fakat Andezitin sertliğinden dolayı, işlenmesi zor ağaç silâhlar kabartma değil, sadece boyla belirtilmiş olmalıdır.

5 - Karşılıklı Yatan Sfenksler (Kat. no.: F. 8 ve F. 9; Lev.27-28)

Karşılıklı yatmış birer Sfenksin yer aldığı iki adet friz bloğu vardır. Bunların karşılaşılmalı anlatımının yapılması açısından her ikisi aynı başlık altında ele alınacaktır. Sfenkslerden bize göre sağdakilerin sağ, soldakilerin sol ön ayağı, ortadaki nesneye dokunmaktadır. Kuyrukları “S” şeklinde kıvrılmıştır. Yüz profilleri diğer friz figürlerininkinden farklıdır⁶⁸. Kaldırılmış ön ayakları haricinde diğer ayaklar yatma pozisyonundadır. Sfenkslerin, yukarıda kavisli kanatlarının uçları dışa çıktıktır. Benzer birer çift olarak tasarılanmış sfenksler arasında farklar görülmektedir. Birincisi, F. 8'de,

⁶⁷ Assos Athena Tapınağı'ndaki Kentaurosların silâhlarının çoğu boyla tamamlanmıştır. Silâhlı oldukları, Kentaurosların duruşlarından (omuzdan) ve ellerindeki bazı nesnelerden (ki bunlar silâhların sadece sap kısımlarıdır) anlaşılmaktadır. Örneğin bu frizin en sağdaki Kentauros'u silâhlıdır, ancak bu, sap kısmı hariç belli olmamaktadır.

⁶⁸ Bunun asıl nedeni, sfenkslerin dişi olmasıdır. Bununla birlikte saçların uzunluğu ve sağdakinde kat kat işlenmiş olması; burunların ve kulakların küçüklüğü ile diğer profillerden ayrıılır.

(Lev. 28 a) sfenkslerin saçları farklıdır. Birinin düz inerken diğerinin yatay kıvrımlar halindedir. Diğer blokta ise (F. 9; Lev. 28 b) gövdeler farklıdır: Soldaki sfenksin gövdesi sağdakinden daha kısa ve yerden hafifçe kalkmış biçimde, daha yukarıdadır.

Sfenkslerin ön ayaklarını dayadıkları nesneler tartışmalıdır. Sartiaux⁶⁹ bunun bir “Aiol başlığı” olabileceğini söyler. Bunlardan birinde (F. 8), kazıma çizgiyle yapılmış, boyama amaçlı çizgiler saptanmıştır⁷⁰. Ancak diğerinde (F. 9) bu çizgiler ve üzerindeki üçgen parça yoktur. Bu nesne genelde “stel” ya da “sütun” olarak nitelendirilse de, bunun tipki erken doğu örneklerinde gördüğü gibi, bir “kutsal ağaç” (hayat ağacı) motifi olduğu düşünülebilir⁷¹. Kutsal ağacın, iki sfenks tarafından korunması motifi, ilk kez M.Ö. 2. binde Suriye - Filistin ikonografisinde ortaya çıkmıştır. Bu, bir lotus ağacıdır ve Korinth keramikinde karşılıklı sfenkslerin ortasına yerleştirilmiş lotus motifine sıkça rastlanmaktadır⁷². “Kutsal ağaç”, Korinth ikonografisinde, giderek lotus ve palmetlerden oluşan stilize bir forma bürünmüştür; ancak sahnenin anlamı, yine, ölümsüzlük ve ölümünden sonra dirilişin simgesi olan “hayat ağacı”nın, iki karışık yaratık tarafından himaye altına alınmış olmasıdır⁷³. Sfenks motifi doğu kökenli olduğu ve Yunan mitolojisinde sadece “Thebai Sfenksi” bilindiği için, M.Ö. 6. y.yla ait tapınak betim programlarında kullanılan sfenks motifi çok azdır; sfenksler daha çok akroter veya

⁶⁹ Sartiaux, a.g.e., s. 37.

⁷⁰ Wescoat, 1983, s. 66.

⁷¹ F. 8'de, korunmuş olan alt kısımda rahatlıkla görülebileceği gibi, bu bir sütun altından çok bir ağaç kökünü andırmaktadır. Yine F. 8'de nesnenin iki dairesel ucunun ortasındaki üçgen, bir Aiol başlığına göre ters durmakta, sıvı kısim üstte bakmaktadır. F. 9'daki ise boyanın tamamlaması ile bir Aiol başlığı haline gelemeyecek kadar küreseldir. E. Kunze, *Olympische Forschungen II, Archaische Schildbaender, ein Beitrag zur frühgriechischen Bildgeschichte und Sagenüberlieferung*, Berlin, de Gruyter, 1950, Lev. 19. IV'te bir kalkan bandı üzerindeki karşılıklı sfenksler arasında çok kısa tutulmuş ve çok stilize edilmiş hayat ağacı motifi bulunmaktadır. Buradaki motif, iki dairesel kıvrım ortasındaki üçgenden oluşur ve F. 8'deki nesneye şartlı derecede benzemektedir. a.e., Lev. 5 – I a'da karşılıklı sfenksler arasında herhangi bir obje yer almamaktadır.

⁷² N. Şahin, “Korinth Seramikinde Heraldik Sphinx ve Kutsal Ağaç İkonografisi” Arkeoloji ve Sanat Dergisi, VI. İzmir, 1992, s. 107-127, Lev. XLVII – LIII.

⁷³ N. Şahin, a.g.e., s. 125., Aynı eserin 126. sayfasında bir ayaklarıyla ağaca dokunan sfenkslerin, ikonografik olarak ağaca tâpîlî sembolize ettiği söylenmektedir.

serbest heykel olarak, ya da mezar stellerinin üst kısmını süslemek için kullanılmışlardır⁷⁴.

Ortada bulunan stilize hayat ağacı motifini, bir çift aslan, sfenks ya da grifonun koruması, Arkaik dönem Chiusi kabartmalarında⁷⁵ da görülmektedir. Klazomenai lahitlerinde⁷⁶ sıkılıkla rastlanılan karşılıklı sfenks motifinin ikonografik anlamı, doğu kültüründe olduğu gibi ölümsüzlük ve ölüm sonrası hayatın koruyuculuğudur; bu yüzden lahitler üzerinde yer olması doğaldır. Klazomenai lahitleri haricinde, Erythrai'de bulunmuş, fakat yapım yeri saptanamamış olan tek bir lahte ait üç parça⁷⁷ üzerinde, biri dışı ve biri erkek olan karşılıklı iki sfenks, Assos'taki kompozisyon'a çok benzemektedir. "Ksanthos II Yapısı"⁷⁸ denilen mezar anıtının alınlık kısmına ait bir kabartmada da karşılıklı iki sfenks, ortadaki kapının koruyuculuğunu yapar. Karşılıklı figürler Assos'da görülenin tersine, ana betim programında değil, fakat Thasos'ta⁷⁹ olduğu gibi antefikslerde kullanılmıştır. Kisaca, tapınakların ana betim programında, bir başka benzer karşılıklı sfenks grubu bulunmadığı için, Assos frizleri bu konudaki tek örnektir.

Finster-Hotz⁸⁰, vazo betimleri ve Samos sunak frizine dayanarak, sfenkslerin, hayvan mücadeleleri frizleri ile birlikte kullanılması gerektiğini, bunların vazo resimlerinde olduğu gibi hayvan mücadeleleri frizlerinin başı ile sonunda yer alacağını

⁷⁴ Bu sfenksler, Yunan mitolojisi ile ilişkisi bulunmayan, tamamen Doğu kökenli, koruyucu gücü olduğuna inanılan doğaüstü yaratıklardır.

⁷⁵ Jannot, a.g.e., res. 88 – 91.

⁷⁶ Akerström, a.g.e., s. 180'de bir lahit kapağının alınlığında yer alan karşılıklı iki sfenksin ortasında Aiol başlığına dönüştürülmüş stilize hayat ağacı motifi yer alır. R. M. Cook, a.g.e., Lev. 4. 2 - 3, 43, 62. 1'deki örneklerde yine karşılıklı sfenksler görülmektedir.

⁷⁷ C. Bayburtluoğlu, *Erythrai II, Pişmiş Toprak Eserler*, Ankara, 1977, Lev. XLIV, kat. no.: 79. Silindir teknigue (Silindir üzerindeki negatifin pişme öncesi, düz satır üzerinde yuvarlanmasıyla rölyef elde edilmesi) yapılmış lahitte, karşılıklı sfenksler arasında herhangi bir nesne bulunmamaktadır.

⁷⁸ GSLC, res. 213.

⁷⁹ N. A. Winter, *Greek Architectural Terracottas: From the Prehistoric to the End of the Archaic Period*, Oxford, Oxford Monographs on Classical Archaeology, Clarendon Press, 1994, res. 111 (karşılıklı kuşlar), res. 47 (karşılıklı aslanlar).

⁸⁰ Finster-Hotz., a.g.e., s. 93.

düşünür ve sfenkslerin kutsal alanın bekçileri olduğunu söyler. Diğer araştırmacılar⁸¹ bu iki kompozisyonun iki kısa yüzde orta friz bloğu olduğunu savunmaktadır.

6 - Hayvan Mücadeleleri

Farklı gücü sahip hayvanların birbirleriyle olan mücadelelerini içeren sahneler, M.Ö. 2. binden itibaren her tür bezemedede sıkılıkla kullanılmış, daha sonraki kültürlerde de eski bir gelenek olarak kullanılmaya devam edilmiştir. M.Ö. 2. binde Akdeniz'de, özellikle yaygın ticari malzeme olan fildiği⁸² ve madenî⁸³ eserler ile mühür⁸⁴ baskıları sayesinde geniş yayılım göstermiş olan bu tarz betimlere, Hellas, Minos, Kyklad, Kıbrıs, Mısır ve Anadolu sanat eserlerinde rastlanmaktadır. Anadolu'da Hititler tarafından madenî⁸⁵ ve taş eserlerde M.Ö. 14. yıldan itibaren Geç Hitit Dönemi'ne kadar sevilerek işlenen hayvan mücadeleli sahneler, daha sonra Lydia⁸⁶ eserlerinde karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca, Geometrik Çağ'da, vazo resimleri⁸⁷ ve madenî⁸⁸ eserlerde görülen bu konu, Arkaik Çağ'da, bunların yanı sıra, mimarîye bağlı anıtsal heykeltıraşide⁸⁹ de kullanılmıştır. Bu çağda, yine ticari malzemelerden kaynaklanan

⁸¹ Clarke I / II, b.a., Wescoat, 1983 b.a., Sartiaux, a.g.e., b.a.

⁸² H. J. Kantor, *The Aegean and The Orient in the Second Millennium B.C.*, Principia Press, Wisconsin, 1947, Lev. XXI. E, XXIV. E.

⁸³ a.e., Lev. XXIV. K.

⁸⁴ a.e., Lev. XX. D.

⁸⁵ A. Çınaroğlu, "Kastamonu Kökenli Bir Grup Hitit Gümüş Eseri", *Müze* 4, 1991, s. 53 - 59, Resim 2, 4. Anadolu'da az sayıda ele geçmiş olan Hitit gümüş eserlerinden olan kabın (M.Ö. 14. yıl) üzerinde saldırılan iki aslan arasında yaban domuzu görülmektedir.

⁸⁶ K. Akbıyikoğlu, "Güre Basmacı Tümülüste Kurtarma Kazısı" I. *Müze Kazısı Seminerleri*, Ankara, 1990, s. 1 - 23. Bir Lydia tümülüsünden konteks buluntuyla ele geçmiş olan gümüş alabastron (M.Ö. 6. yıl) üzerinde aslanların boğa ve yaban keçisine saldırımı betimlenmiştir.

⁸⁷ EGVP, res. 234, 243.

⁸⁸ A. Pasquier, *Le Louvre Les Antiquités Grecques, Etrusques et Romaines*, Paris, Scala, 1998, s. 16 - 17'de B.J.93 envanter numaralı ve M.Ö. 750 yılına tarihlenen altın bant üzerinde aslanların geyiklere saldırılışı betimlenmiştir.

⁸⁹ J. Boardman, *Yunan Heykeli Arkaik Dönem*, İstanbul, Homer Kitabevi, 2001, res. 190 - 192. G. Sotriades, *The Akropolis*, Atina, Hestia, 1932, s. 4 - 6, res. 1 b. Arkaik döneme tarihlenen farklı alınlıklarda aslanların boğaya saldırışı betimlenmiştir.

etkileşim devam etmiş; örneğin tekstil ve madenî eser bezemelerinden etkilendiği düşünülen⁹⁰ Klazomenai lahitleri, farklı merkezlerde ele geçmiştir.

Hayvan mücadeleleri betimlerinin kökeni Arkaik Dönem öncesi kültürlerde dayandığı için, farklı hayvanların ve aralarındaki mücadelenin, ikonografik anlamının kavranması zorlaşmış, zaman içersinde gerçek ikonografik anımlarını yitirip, sembolik (*orneğin apotropeik*) anımlar kazanmalarına ve Arkaik Çağ sonunda artık bir yardımcı figür⁹¹ ya da doldurma motifi olarak kullanılmalarına yol açmıştır. Yunan Sanatı'nda özellikle bu döneme tarihlenen hayvan mücadeleleri sahnelerinin, çok sayıda araştırmacı⁹² tarafından incelenmesinin nedeni budur.

Assos Athena Tapınağı'nın, Kat. no.: F. 12, F. 13, F. 14, F. 15 ve F. 16 olan friz bloklarında, güçlü aslanların, ceylan, geyik, domuz ve boğa gibi ot oburlara saldırışları, fakat F. 10 ve F. 11 bloklarında iki denk gücün (iki boğanın) karşı karşıya gelmeleri görülür.

a - Boynuz Tokuşturan Boğalar (Kat. no.: F. 10 ve F. 11, Lev. 29 a, Lev. 30)

Finster-Hotz⁹³, bu sahneleri alışılmamış bir hayvan mücadelesi olarak yorumlayarak, aynı güçte iki eş hayvanın birbiriyile çatışması şeklinde değerlendirmiştir. Burada, gerçekten de hayvan mücadeleinden çok, boynuz boynuza duran iki boğanın oluşturduğu (tipki karşılıklı sfenksler gibi) bir grup söz konusudur. Bu fikri, restitüsyon

⁹⁰ R. M. Cook, a.g.e., s. 107.

⁹¹ A. N. Yalouris, a.g.e., s. 99, res. b. M.Ö. 480 yılına tarihlenen bronz kulp iki aslanın bir ceylana saldırışı betiminden oluşmuştur.

⁹² Kaynakça için; F. Hölscher, **Die Bedeutung Archaischer Tierkampfbilder**, Wurzburg, Tritsch, 1972, b.a.

⁹³ Finster-Hotz, a.g.e., s. 79.

denemesi yapan çoğu araştırmacının, bu frizleri tapınağın dış tasvir programı içinde ele almayıp, pronaosa yerleştirmesi de desteklemektedir⁹⁴.

F. 10'daki (Lev. 29 a) boğalar özenle yapılmış, yüksek kabartma etkisi vermektedir. Omurga, karın ağırlığından dolayı bükülmüş, bacaklar ise kısa ve kalın olarak betimlenmiştir. Boğaların ön bacak duruşu ve boyundaki kabarıklık, hareket etkisi verirken, arka bacaklar durağandır. Ağızları açık olarak boynuz tokuşturan boğaların başlarını, kalın boyunlarından yanakları ayırmaktadır. Boynuzlar, birbiriyle birleşerek iki boğa arasında bir hat oluşturmaktadır. Boğalar arasında kuyruklar ve gövde uzunlukları gibi küçük farklılıklar vardır.

F. 11'de (Lev. 30 a) görülen ikinci boğa başı, bu kompozisyonun da F. 10 ile aynı olduğunu kanıtlar. F. 11'in restitüsyon çizimi Lev. 30 b'de verilmiştir.

İki sahne arasında da farklılıklar vardır. En önemlisi F. 10'daki boğaların üreme organı belirtilmemişken, F. 11'de belli edilmiş olmasıdır. F. 10 tam bitirilmemiş olduğu için; diğerine oranla daha özensiz ve detaysızdır⁹⁵.

Assos Athena Tapınağı frizinde kullanılmış karşılıklı iki boğa figürünün mimariye bağlı plastikte hiçbir paraleli yoktur. Yunan heykeltıraşlığında karşılıklı boğa frizi ya da rölyefi olmadığı gibi, alınlık heykellerinde de böyle bir grup görülmemektedir. Olympia Müzesi'nde korunmakta olan rölyefli bronz bir levha⁹⁶ üzerinde, tipki hayat ağacının koruyucusu sfenksler gibi, karşılıklı yerleştirilmiş iki boğa ortasında hayat ağacı betimi yer alır. M.Ö. 8. y.yla tarihlenen, Asur etkisinde Geç Hitit üretimi olan bu eser, ithal edildiği Olympia'da ele geçmiştir. Geç Hitit ikonografisinde karşılıklı boğa betimlerine Karatepe Orthostatlarında⁹⁷ hayat ağacı betimi ile veya

⁹⁴ Clarke ve ondan sonraki araştırmacılar, karşılıklı boğa frizlerini, tapınağın dış cephe betim programı haricinde tutarak, Pronaos'ta Naos girişinin iki yanına yerleştirmektedir.

⁹⁵ Wescoat, 1983, s. 127.

⁹⁶ A. N. Yalouris, Olympia, Atina, Art Ed. Meletzis u. Papadakis, 1991, s. 56.

⁹⁷ M. Darga, Hittit Sanatı, İstanbul, Akbank, 1992, s. 338 - 339, res. 328.

ortada herhangi bir nesne olmaksızın sadece iki karşılıklı boğa figürü şeklinde rastlanmaktadır. Orthostatların tarihleri ithal bronz malzeme ile aynı olup M.Ö. 8. yıldır. Aynı betim İstanbul Arkeoloji Müzeleri'ndeki bir Lydia kabı üzerinde de görülmektedir⁹⁸. Mısır'dan, Doğu Yunan stiline ait bir amphora⁹⁹ üzerinde karşılıklı iki boğa betimi yer almaktadır. Bu örnekler doğrultusunda karşılıklı boğa betimlerinin Doğu Kültürleri çevresinde daha çok sevildiği söylenebilir. Kıta Yunanistan'dan bir Eretria Hydriasi¹⁰⁰ üzerindeki karşılıklı boğalar ile aralarındaki stilize hayat ağacı betimi, doğudan alınan sahnenin bir uyarlamasıdır.

Assos Athena Tapınağı karşılıklı boğa sahnelerinde stilize hayat ağacı motifi (eğer boyla ile tamamlama olarak yapılmadıysa) yoktur.

Clarke, boğaların Troia ve Asya Athena'sı için özel bir anlam taşıdığını inanır, çünkü Troia efsanesinde inek önemli bir rol oynamaktadır¹⁰¹. Athena'nın boğa ile bağı, aldığı *Tauropolos* sıfatından kaynaklanabilir¹⁰². Birçok vazo resmi üzerinde Athena'ya refakat eden boğa ya da boğalara rastlanır.

Athena'ya boğa kurbanı, bir Boiotia Lekanesi¹⁰³ üzerinde betimlenmiş, ayrıca İlyada¹⁰⁴da Diomedes'in; Odysseia¹⁰⁵,da Nestor'un tanrıçaya düve kurban etmesi anlatılmıştır. Mitolojiye göre, Thebai kentinin kuruluşunda Kadmos'un Athena'ya inek kurban ettiği¹⁰⁶ bilinmektedir. Assos Athena'sına bazı adakların yapıldığı tapınağa ait

⁹⁸ E. Akurgal, *Anadolu Kültür Tarihi*, Ankara, TÜBİTAK, 1998, s. 288, res. 185.

⁹⁹ EGVP, res. 305.

¹⁰⁰ a.e., res. 460.

¹⁰¹ Wescoat, 1983, s. 126. Troia kuruluş efsanesi bir ineğe dayanmaktadır. Efsaneye göre kentin kuruluş yeri ineğin yorularak oturduğu yer olarak belirlenmiştir.

¹⁰² Fintser-Hotz, a.g.e., s. 89.

¹⁰³ EGVP, res. 450.

¹⁰⁴ Hom. Il., X, 290.

¹⁰⁵ Hom. Od., III, 415 vdd.

¹⁰⁶ Grimal, a.g.e., s. 353.

bir sütun başlığı üzerindeki yazıtta¹⁰⁷ bilinmektedir. Tapınağın stylobat bloklarının üzerinde bulunan bir delik (**Lev. 29 b**), hangi döneme ait olduğu kesin saptanamamakla beraber, kurban bağlama deliği olarak yorumlanmıştır¹⁰⁸.

Sonuç olarak, tapınak betim programlarında karşılıklı boğa figürlerinin yer almayışi, Assos Athena Tapınağı'nda bu tip frizlerden iki adet bulunduğu, kompozisyonun doğuda daha yaygın oluşu, Anadolu'daki boğa kurbanı geleneği verilerine dayanarak, boğaların Assos Athena'sı için özel bir anlam taşıdığı düşünülebilir. Boğa kurbanı veya boğanın tanrıça için kutsal sayılması, daha önceki tapınımlarla ilişkili olabilir.

b - (İki) Aslanın Boğaya Saldırılışı (Kat. no.: F. 12, Lev. 31)

Aslan, boğaya sağ önden saldırıp, boğayı sağ diz üzerine yıkmış olup, ön pençeleri ile kavradığı gövdesini sırtından ısırmaktadır (**Lev. 31 a**). Boğanın başı yere eğik, sol ön ayağı ise dik betimlenmiştir. Boğanın, yaklaşık yarısı mevcut olan gövdesinin öne doğru eğimli oluşundan, arka bacaklarının dik durduğu anlaşılmaktadır.

Orta regulanın bir kısmının korunmuş olması, friz bloğunun yaklaşık yarısının eksik olduğunu göstermektedir. Buna göre, boğa figürünün tamamlandığı düşünüldüğünde, boğanın arkasında ikinci bir aslan için yeterli yer bulunmaktadır. Boğa figürünün arkasına yerleştirilmesi gereken aslan figürünün, boğanın arka ayakları dik olduğu için **F. 13** no'lu frizde görülen yaban domuzuna arkadan saldırın aslan betimlemesi (**Lev. 32 b**) gibi düşünülmlesi olasıdır. Bu şekilde yapmış olduğum restitusyon **Lev. 31 b**'de verilmiştir. Assos Athena Tapınağı hayvan mücadelesi konulu

¹⁰⁷ B. D., Wescoat, "An Inscribed Capital From the Temple of Athena at Assos" *Epigraphica Anatolica* 11, 1988, s. 1 - 8. Bu yazıt hasar gördüğü ve eksik olduğu için tam okunamamış, fakat adak içerikli olduğu saptanmıştır.

¹⁰⁸ Clarke, II, s. 67, res. 8.

frizlerden elde bulunan tek tüm eser olan F. 14'ten¹⁰⁹, mücadele sahnelerinin simetrik bir kompozisyon oluşturduğu bilmektedir. Bu restitüsyon simetrik kompozisyona da uygundur.

İki aslanın boğaya saldırma motifi Etrüsk mezarlarında ele geçmiş, M.Ö. 7. yıla ait doğudan ithal edilmiş metal kaplarda¹¹⁰ görülmektedir. Boğanın başını öne eğmiş, sağ ön diz üzerine yıkılmış, sol ön ve arka ayakların dik olarak betimlendiği bu frize kompozisyon açısından en yakın örnekler; yine Anadolu'dan Loryma'dan bir kaide¹¹¹ ve Uşak'da ele geçmiş bir Lydia alabastronu¹¹² üzerindeki betimlerdir. Kita Yunanistan örneklerinde, aslanın boğaya saldırışı, genelde, arkadan¹¹³ ya da alınlık betimlerindeki gibi tamamen yere çökmüş boğaya iki yandan, sırttan¹¹⁴ saldırış şeklindedir.

Örnekler, frizin korunmuş olan kısmı ile yakın benzerlik göstermekle birlikte sahnenin diğer kısmının restitüsyonu için yardımcı olmamaktadır; çünkü, gösterilmiş olan örneklerde boğaya bir aslanın saldırışı söz konusudur. Bu nedenle tarafimdan yapılan restitüsyon denemesi, F. 13'e göre yapılmıştır.

---

¹⁰⁹ Bu frizin 1881'de bulunmuş olan kısmı İstanbul Arkeoloji Müzeleri'nde, 1981 yılında bulunan bölümü Assos kazı evinde bulunmaktadır. Bu friz parçalarının birbirleriyle birleştirilmesi yönünde herhangi bir yayın olmayıp, parçaların birleştirilmesi gerektiği Prof. Dr. Ümit Serdaroglu tarafından benimsenmiş ve kazı arşivi için iki parçayı birlikte gösteren çizimler yapılmıştır.

¹¹⁰ Spivey, a.g.e., s. 45, res. 30.

¹¹¹ Hölscher, a.g.e., s. 21 - 23, Lev. 2.2.

¹¹² Akbıyikoğlu, a.g.e., s. 7, şekil: 2.

¹¹³ G. P. Themelis, *The Delphi Museum*, Atina, Endotike Athenon S.A., 1981, s. 72.

**c - (İki) Aslanın Yaban Domuzuna Saldırışı (Kat. no.:
F. 13, Lev. 32-34)**

Solda, domuza arkadan saldıran aslan, kalın boyunlu olup, enine çizgilerle belirtilmiş kabarık yelesi, kulakları ile birleşmiştir. (**Lev. 32-33**). Ön ayakları yan yana gerilmiş, arka ayakları düz ve yan yanadır; kuyruğunun püskül kısmı yukarı dönüktür. Saldırıya uğramış olan domuzun kuyruğu ise, aslanın ısrısına uygun olarak, yukarı kalkmış ve öne doğru atılmış olup, ucu püsküllüdür. Kuyruk duruş ve form açısından M.9'daki Yaban Domuzunun kuyruğu ile yakın benzerlik gösterir. Arka bacakları birbirine yakın ve hafif bükük, gövdenin üzerine yüklentiği bitişik ve gergin ön ayakları ile başı, yere yapışırcasına öne doğru eğiktir. Domuzun sırtındaki kıllar M. 9 no'lu metoptaki gibi, baş üzerinden başlayıp, kuyruğa kadar bir bant gibi uzanır.

Domuzun duruşu ve friz bloğunun eksik bölümü göz önüne alındığında, burada bir figüre daha yer kalır. Clarke¹¹⁵ tarafından yapılan ilk çizimlerde domuzun başının karşısındaki hafif kabarık bölge yanlışlıkla kırıga dahil edilmiş ve buna göre yorumlanmıştır. İlk kez Wescoat'un¹¹⁶ dikkat çektiği bu kabarıklık, friz bloğunu adlandırmırken kullandığımız ikinci aslanın başına aittir (**Lev. 34**) . Buna göre yapılmış olan restitüsyon **Lev. 33 b**'de verilmiştir.

Arkaik betimlerde **F. 13**'deki domuz gibi sinmiş figürlerin karşısında restitüsyonda kullanıldığı gibi kükreyen aslan motifine Kopenhag'daki sima levhalarında¹¹⁷, Atina'dan bir kaide¹¹⁸, Klazomenai lahitlerinde¹¹⁹, Ksanthos'tan bir heykelde¹²⁰, Loryma'dan bir kaide¹²¹ ve Daskylaion Steli'nde¹²² rastlanmaktadır.

¹¹⁴ Sotiriades, a.g.e., res. 1b., **YHAD**, res. 190 - 192.

¹¹⁵ Clarke, v.d., a.g.e., s. 151, res. 13.

¹¹⁶ Wescoat, 1983, s. 114 - 125, res. 40 a-b.

¹¹⁷ P. Danner, "Figuren an Simaecken - eine Form ostgriechischer Architekturdekoration im griechischen Westen" **Les Grands Ateliers d'Architecture dans le Mond Egéen du VIe Siècle av.J.C.**, Paris, Institut Français d'Etudes Anatoliennes d'Istanbul, 1993, s. 253 - 260, Lev. XXVII – XXVIII - 1. Burada görülen domuzun ön ayakları tam korunamamış olmakla birlikte, **F. 13**'tekinden daha diktir.

¹¹⁸ **YHAD**, res. 243. Domuzun tipi ve ayrıntıları farklı olsa da duruşu **F. 13** ile benzerdir.

Klazomenai lahitlerinde, saldıridan önceki an betimlenmiş olup, aslanın arkadan domuzu ısırma motifine herhangi bir eserde rastlanmamıştır. Kendinden iri olan yaban domuzuna, aslanların arkadan saldırması ya da önden kükreyerek ürkütmesi gerçekçi betimlerdir. Assos Athena Tapınağı'nda görülenin aksine genelde bunun yerine ya saldırır öncesi an, ya da gerçeğe uygun olmayan, diğer ot oburlara saldırış gibi domuzun sırttan ısırlılışı¹²³ betimlenmiştir.

d - İki Aslanın Ceylana Saldırısı (Kat. no.: F. 14, Lev. 35-

37

Bu frize ait ilk parça (Lev. 35 a, Lev. 36 a) 1881'de Clarke tarafından tapınağın kuzey doğusunda¹²⁴, ikinci ve üçüncü parça (Lev. 35 b, Lev. 36 b) 1981 yılındaki kazılarda tapınağın batısında¹²⁵ bulunmuştur. Bulunan ilk parça İstanbul Arkeoloji Müzeleri'nde, diğer iki parça birleştirilmiş olarak Assos Kazı Evi'nde korunmaktadır. Bu frizin birleştirilmiş çizimi Lev. 36 c'de verilmiştir. Birleştirilmiş friz bloğunun önemi tek tümlenmiş hayvan mücadeleleri konulu friz bloğu oluşudur. Bundan yola çıkarak, en azından hayvan mücadeleleri konulu friz bloklarının kompozisyonlarının simetrik olduğu söylenebilir. Wescoat¹²⁶ frizin diğer parçaları bulunmadan önce sadece 1881'de bulunan parça için bugünkü birleştirilmiş frize yakın, simetrik bir restitüsyon yapmıştır.

¹¹⁹ R. M. Cook, *a.g.e.*, (Münih 7541).

¹²⁰ GSLC, res. 218. 2. Buradaki eser tam plastik bir aslan olup benzer bir kompozisyon içerisinde kullanılmış olmalıdır.

¹²¹ a.e., res. 212. Kaidenin bir yüzünde F. 13'deki aslan restitüsyonuna benzer bir aslan, diğer yüzünde ise F. 12 ile yakın benzerlik gösteren bir aslanın boğaya saldırışı yer alır. Betimler bir düzlemdede düşünüldüğü zaman kükreyen aslan boğanın arkasında kalmaktadır.

¹²² Hölscher, *a.g.e.*, Lev. 4.1. Bir mezar steli frizindeki sahnede ortadaki figür F. 13'dekine benzemez ancak, her iki yanda F. 13 restitüsyonunda kullanılan aslan betimi yer almaktadır.

¹²³ ABFV, res. 120.

¹²⁴ Sartiaux, *a.g.e.*, s. 40.

¹²⁵ Bilgi kazı arşivinden alınmıştır.

¹²⁶ Wescoat, 1983, res. 36.

Ceylana saldıran aslanların vücutları yandan, başları cephe'den simetrik olarak verilmiştir. Başlar, vücudada göre küçük, boyun ise kalındır. Yeleler, alnı bir taç gibi çevreler. Sağrılar gerçeğe uygun, pençeler iridir. Sağdaki aslan sağ, soldaki aslan sol bacağını öne doğru uzatmıştır. Hangisinin olduğu belli olmayan tek pençe, ceylanın gövdesinin üzerine (Lev. 37 a) aslan başlarının tam ortasına yerleştirilmiştir. Arka bacakların yürüyüş pozisyonu, her iki aslanda da aynıdır. Sağdaki aslanın kuyruğu arka bacaklar arasından geçerek "S" çizer, ancak sondaki aslanın kuyruğu eksik olup, sadece bacakların arasından geçtiği bellidir. İki aslan da ceylanı ısrar şeklinde tasvir edilmişlerdir. Ceylan yere sırt üstü devrılmış ve bacakları havaya kalkmıştır. Arka ayaklarının arasında soldaki aslan durur. Sağdaki aslan ceylanın sol ön bacağını, omuzu ile sol ön ayağı arasına almıştır. Ceylanın başı ve boynu, sağdaki aslanın ayakları arasında kalan boşlukta uzanmaktadır (Lev. 37 b).

Arkaik dönem Yunan sanatında, hayvan mücadeleleri betiminin tam simetrik oluşu alışılmış bir uygulama iken, saldırılan figürün tamamen sırt üstü olmasına az rastlanılır. Saldırılan hayvanın sırt üstü oluşu, ilk kez M.O. 2. binde Mısır kökenli eserlerde¹²⁷ ortaya çıkar. Bu kompozisyon nadiren Anadolu ve adalara ait üretimlerde benimsenmiştir. Bunlara örnek olarak Miletos üretimi bir Oinokhoe¹²⁸ üzerindeki, tamamen sırt üstü yatan ceylana, onu boynundan ısrarak, saldıran panter ve bir Kyklad Oinokhoesi¹²⁹ üzerindeki sırt üstü geyiğe, bir aslanın onu boynundan ısrarak saldırması gösterilebilir.

Bu frizde, saldırılan hayvanın sırt üstü oluşu gibi doğu etkisi ile birlikte kita Yunanistan'da özellikle alınlık betimlerinde benimsenmiş olan simetrik kompozisyon şeması birleştirilerek özgün bir sahne yaratılmıştır. Simetrik hayvan betimli kompozisyonlar Klazomenia lahitlerinde¹³⁰ sık kullanılmış, ancak bu sahnelerde saldırı

¹²⁷ Kanton, a.g.e., Lev. XVIII A – E.

¹²⁸ EGVP, s. 152, res. 286.

¹²⁹ a.e., s. 126, res. 243.

¹³⁰ R. M. Cook, a.g.e., Lev. 5, 9, 62, EGVP, s. 174, res. 352.

öncesi an tercih edildiği için, orta figürün sırt üstü pozisyonuna Klazomenai kökenli eserlerde¹³¹ rastlanmamaktadır.

e - Oturan Aslan ve Ceylana Saldıran Aslan (Kat. no.: F. 15, Lev. 38)

Assos Athena Tapınağı frizlerindeki tek saldırmadan sakin oturan aslan betimi bu bloğun solunda yer alır. Bu art ayakları üzerine oturmuş aslanın vücutu, M. 10 metabundaki sfenksler gibi profilden, fakat yüzü onlardan farklı olarak cepheden verilmiştir. Yukarı doğru kalkık kuyruğunun püsküllü uç kısmı geriye dönüktür. Bu oturan sakin aslanın önünde, ceylana saldırın aslan yer alır: Sol arka ayağı ile ceylanın başına basarken, sağ ön pençesini ceylanın gövdesine koymuş olup, sol pençesiyle onu sırtından tutmakta ve ısırmaktadır. Bu aslanın da vücutu profilden, başı dışa dönük, yani cepheden betimlenmiştir. Yelesi baş çevresinde kabarık gösterilmiştir. Kuyruğu bacakları arasında “S” yapar. Ceylan, öne düz uzanan sol ön bacağı üzerine yıkılırken, sağ ön bacağı arkaya doğru (“V” şeklinde) kıvrılmıştır. Vücutun korunmuş bölümünün duruşundan, art ayakların dik durduğu anlaşılmaktadır.

F. 15 friz bloğunun restitüsüyonu için Clarke, F. 16 ile birleşmesini teklif etmiş, ancak bu öneri benimsenmemiştir; çünkü böyle bir restitüsyon, hayvan mücadelesi frizlerinin simetrik kompozisyon şemasına aykırıdır. Saldıran aslanın pençesinin, orta regulanın, yaklaşık olarak merkezine gelmesi, sahnenin korunmuş kısmının, simetrik olarak diğer bölümde tekrarlanabileceğini göstermektedir. Ancak ceylanın arka ayaklarının dik olduğu ve diğer aslandan hiçbir bölüm görünmemesi de sahnenin çok uzun olacağını kanıtlar. Bu yüzden frizde bir ortalama hatası nedeniyle, oturan bir aslanın ilave edildiği ve eksik olan diğer yarıda, sadece saldırın bir aslan olduğu

---

¹³¹ EGVP, s. 165, res. 340.

düşüncesi üzerinde durulabilir. Bu fikri, Hölscher'in¹³², "oturan aslan betimli Assos frizinin, hiçbir benzerinin olmadığını" söylemesi de desteklemektedir. Frizin bir bölümü için yapılan restitüsüyon Lev. 38 b'de verilmiştir.

Başı cepheye dönük, gövdesi profilden oturan aslan motifi nadiren kullanılmıştır. Akurgal¹³³, "M.Ö. 7. yılı tarihlenen, Altintepe buluntusu bir Urartu fildiği heykelciğindeki duruşun, Yunan sanatına geçtiğini" söylemektedir. Boardman¹³⁴ ise, "Perakhora'da bulunmuş ve M.Ö 570 - 550'ye tarihlenen aslan heykelindeki duruşun, M.Ö. 6. yılın ilk yılında Korinth vazo betimlerindeki oturan figürlere¹³⁵ benzendiğini" belirtmiştir. Urartu fildiği heykelciği ve Perakhora aslanı, genel hatlar açısından, F. 15'deki oturan aslan figürünün aynısıdır. Bu örnekler haricinde, yüzün cepheye dönük oluşu, Miletos¹³⁶ ve Loutraki¹³⁷ yatan aslan betimleri ile de karşılaştırılabilir. Ayrıca saldiran aslanın avının başına basması, Loryma kaidesinde¹³⁸ de görülmektedir.

f - Geyiğe Saldırıran Aslan (Kat. no: F. 16, Lev. 39)

Friz bloğunun (Lev. 39 a) sadece sağ bölümü mevcuttur. Solda, geyiğe saldırmakta olan aslanın sağ pençesi ile geyiği zaptederek, sırtından ısrarı görülmektedir. Arka bölümü korunmamış olan aslanın yüzü diğer Assos frizlerindeki aslanlara göre daha yuvarlaktır. Aslanın kulakları görünümekle birlikte, yeleleri belirsizdir. Geyiğin arka ayakları bitişik, ön ayakları yerden oldukça havada ve yan

¹³² Finster-Hotz, a.g.e., s. 95.

¹³³ Akurgal, a.g.e., s. 262, res. 164 a-b.

¹³⁴ YHAD, res. 267.

¹³⁵ Ancak bunlar aslan değil genellikle sfenkslerdir.

¹³⁶ a.e., res. 270.

¹³⁷ a.e., res. 268.

¹³⁸ Hölscher, a.g.e., Lev. 2. 2.

yana olarak betimlenmiştir. Hafifçe yukarı kalkık başı ve vücutu sağ profildendir. Yüzdeki ayrıntılar belirsizdir.

Bu sahne, tapınağın diğer hayvan mücadeleleri betimlerinden tamamen farklıdır: F. 12, F. 13, F. 14 ve F. 15 içe dönük iken, fakat F. 16'daki kompozisyon dışa dönüktür; yani, tüm frizlerde ortada saldırılan hayvan ve iki yanda saldırılan aslanlar bulunurken, burada, yaklaşık frizin ortasından başlaması gereken gövdesi ile aslan, sağa doğru kaçan geyiye saldırmaktadır. Bu kompozisyon farkı dolayısıyla, bloğun tümüne ait bir restitüsüyon önerisi yapılamamış, ancak aslanın vücutu muhtemel duruşıyla tamamlanmıştır (Lev. 39 b). Burada, tüm hayvan mücadele sahnelerinin simetrik olacağı esasına dayanarak, orta regulanın altında, antitetik¹³⁹ duruşlu iki aslanın sağa ve sola kaçan iki geyiye saldırışı gibi farklı bir sahne düşünülebilir. Korunagelen kısmın kompozisyon açısından benzeri, Delphi Apollon Tapınağı doğu alınlığının köşesinde¹⁴⁰ kullanılmıştır.

---

¹³⁹ Sırt sırtta duruş.

¹⁴⁰ YHAD, res. 203. 1-2. Themelis, a.g.e., s. 73. Bu betimde aslan geyiye F. 16'daki gibi arkadan saldırmaktadır; ancak geyiğin başı aslana doğru dönüktür.

B - Metopların Konuları

Bu başlık altında, tapınağa ait on adet metop incelenmiş, fakat bunlardan ikisinin (M. 3 - M. 4) birleştirilmesi önerisi¹⁴¹ benimsenerek, dokuz farklı konu saptanmıştır. Arşitravlarda olduğu gibi, kabartmasız metoplar da vardır¹⁴², ancak, kabartmalı dokuz, kabartmasız iki olmak üzere, halen elde sadece onbir adet metop bulunmaktadır. Tapınağın, kısa kenarlarında onar, uzun kenarlarında yirmidörderden, toplam altmışsekiz metobu bulunması gerekirken, bu denli azının günümüze ulaşmış olması şaşırtıcıdır. Metopların, ölçülerini açısından sonraki dönemlerde yapı taşı olarak kullanılması ihtimali kuvvetlidir; buna rağmen, aynı saydaki trigliflerden, kırkyedi adedi korunmuştur¹⁴³. Tapınağa ait metoplardan bir tanesi (M. 1) volkanik tüftedir. Bu metobun malzemesi göz önünde bulundurularak tekrar alan araştırması yapılrsa, daha fazla metop tespit edilebileceği düşünülmelidir. Çünkü, 1881'den itibaren tapınak bloklarının kataloglaması yapılırken sadece *andezit* bloklar araştırılmıştır.

1 - “Akhileus, Priamos ve Hermes” (Kat. no.: M. 1, Lev. 40-43)

Kazıevinde korunduğu ve daha önce yayınlanmadığı için bu metop, Wescoat¹⁴⁴ haricinde hiçbir araştırmacının çalışmasında yer almamıştır. Wescoat¹⁴⁵ sahneyi “Helene’nin Kaçırılışı” olarak yorumlamış ve metop üzerinde görülen figürleri “Menelaos” ile “Helene” kabul ederek, şöyle açıklamıştır: “*Solda sivri sakallı, elinde muhtemelen bir kılıç tutan, sağ profilden bir erkek, ortada bir eli göğsünde olan, diğer eliyle soldaki figürüne sakalına dokunan, başında oldukça uzun bir örtüsü bulunan bir*

¹⁴¹ Wescoat, 1983, s. 171 - 176, res. 47, b.a.

¹⁴² a.e., Tablo 8, Lev. 10 a.

¹⁴³ a.e., Tablo 7.

¹⁴⁴ a.e., s. 177 - 186.

¹⁴⁵ a.e.

kadın, sağda, sadece bir kolu ve gövdesinden az bir kısım kalmış diğer bir figür.” Wescoat’ın kazı alanında eseri görerek yaptığı çizim Lev. 41 a’da ve buna uygun restitüsyon denemesi Lev. 41 b’de verilmiştir. Bu metop, tüf malzemesi nedeniyle çok aşınmıştır ve bu aşınma halen de devam etmektedir. Eserin 1995’teki görünümü (Lev. 40 a) bugünkü durumundan (Lev. 40 b) daha ayrıntılıdır.

Ben, eser üzerindeki incelemelerim ve analojiler ışığında, metoptaki figürlerin, “Akhileus”, “Priamos” ve “Hermes” olması gerektiğini öneriyorum. Bu metobun konusu, bence, “*Helene’nin Kaçırılışı*” değil, fakat “*Kral Priamos’un Hektor’un cesedini alabilmek için Akhileus’a yalvarması*”dır. Bu sahneye uygun olarak, soldaki figür Akhileus, ortadaki Priamos, sağda Priamos’un arkasında kalan ise, elinde büyük bir ihtimalle sadece boyalı belirtilmiş Kerykeion tutan Hermes olmalıdır. Eserin, Assos Kazı Evi’nde tarafımdan yapılan çizimi Lev. 42 a’da ve bu yeni çizime uygun olan restitüsyon denemesi Lev. 42 b’de verilmiştir.

Metobun aşınmış olmasına rağmen, açıkça sıvri ucu görülen “*mızrak*” (Lev. 43), Wescoat’ın çiziminde mızrak ucu görülmediği için “*Helene’nin baş örtüsü*” olarak yorumlanmıştır¹⁴⁶. Baş örtüsü ise, figürü bir kadın kabul etmek için gösterilen tek delildir; yani bu orta figürün bir kadın olarak yorumlanması gerektiğini gerektirecek başka herhangi bir veri yoktur. Ayrıca bilinen örnekler arasında; Menelaos, Helene ve kimliği belirtilmemiş sağdaki figürden oluşan üçlü bir betime de rastlanmamaktadır. Oysa, bu sahnenin, Akhileus, Priamos ve Hermes’in de yer aldığı bir kompozisyon'a ait olduğunu kanıtlayacak benzerleri bulunmaktadır¹⁴⁷ (Lev. 61-63). Bunlar, mimari kabartma değil, fakat Olympia’da bulunmuş kalkan bantları üzerindeki betimlerdir ve bu yüzden gözden kaçmış olabilirler. M. 1 metobu ve kalkan bantları arasındaki benzerlikler o kadar fazladır ki, el hareketlerinden, figürler arası mesafeye kadar birçok

¹⁴⁶ a.e.

¹⁴⁷ E. Kunze, *Olympische Forschungen II, Archaische Schildbaender*, Berlin, 1950, s. 145-148, Lev. 17, 19, 45, Ek, 10-11.

delil sunulabilir¹⁴⁸; hatta aslında bu sahnelerin “aynı” olduğunu belirtmek daha uygun olacaktır. Kalkan bantlarında, bazen Akhileus ve Hermes'in yerleri değiştirilmesine rağmen, kompozisyon hep aynıdır¹⁴⁹.

Sahnenin tamamının görüldüğü kalkan bantlarında, Hektor'un cesedi de yerde yatomaktadır¹⁵⁰. M. 1'de, tamamen eksik olan alt bölümde, kompozisyonun Hektor'un cesedi ile tamamlanabileceği kadar yer bulunmaktadır. Bunlara dayanarak, Hektor'un cesedinin de bulunduğu ikinci bir restitüsyon denemesi yapılmış ve Lev. 42 c'da verilmiştir.

Bu metop, Assos Athena Tapınağı'nın bilinen metoplari arasında en kalabalık kompozisyonuna sahip olandır¹⁵¹. Görünürdeki üç (ayrıca alta yatıyor olması gereken Hektor ile dört) figürlü kompozisyon, alana büyük bir ustalıkla siğdirilmiştir. Bunun nedeni, sahnenin her zaman bir kare içinde betimlenmiş ve muhtemelen bir bronz eserden (kalkan bantlarından ya da ayna sapından) taşa aktarılmış olmasıdır. Sahnenin bu kadar kalabalık oluşu, Assos Athena Tapınağı heykeltraşlığında, bilinen tek bir parçada farklı taş kullanımını rahatlıkla açıklamaktadır. Bu sahnenin, Assos'un yerel andezit taşına yapılması teknik olarak pek mümkün değildir.

Bu metobun bir başka önemi ise, böylesine anıtsal bir yapıda farklı renkte taşların görüntüyü bozacağı göz önüne alındığında, tapınakta, en azından heykeltraşlık eserlerinde boyalarının en önemli kanıtı oluşudur. Ayrıca, Olympia'da bulunan kalkan bantlarındaki sahnelere bire bir benzerliği, bunlar ile Assos Athena Tapınağı heykeltraşlığı betim programı arasındaki ilişkiyi¹⁵² kesinleştirmektedir.

---

¹⁴⁸ a.e.

¹⁴⁹ a.e., Lev. 45.

¹⁵⁰ a.e., Lev. 17, 19, 45. Carpenter, a.g.e., s. 224.

¹⁵¹ Bu metop haricindeki Assos Athena Tapınağı'na ait olduğu saptanmış sekiz metopun üzerinde en fazla iki figür bulunmaktadır.

¹⁵² Olympia kalkan bantları betimlerinde, M. 1'in haricinde, M. 6, M. 8 ve M. 10 metoplарının da benzerleri yer almaktadır.

2 - Kentauros (Kat. no: M. 2, Lev. 44)

Bu metopta, sağa doğru koşan birinci tipteki tek Kentauros'un, ön bacakları paralel ve ayakları yerden oldukça yukarda betimlenmiştir. Sağ kolu dirsekten kıvrık olarak öne uzanmış, sol kolu iyice gövdeye çekilmiş olup, eliyle omzuna dayadığı kürek benzeri uzun ve enli bir sopa tutmaktadır. Sartiaux¹⁵³ ve Finster-Hotz¹⁵⁴ yüzünün cepheden olduğunu söylemeler de yüz profildendir.

Bu Kentauros, Wescoat¹⁵⁵ tarafından F. 5 friz bloğundaki Kentauroslar ile tip ve elinde taşıdığı silâh bakımından karşılaştırılarak, aynı heykeltraşa atfedilmiştir (Tablo 5). Kentauros'un taşıdığı silâh, F. 7'deki¹⁵⁶ sağ Kentauros'un taşıdığı silâhla aynıdır. M. 2 metobu, friz ve metop konuları arasında bir yakınlığa işaret eden tek örnek¹⁵⁷ olmasına önemlidir. Herakles ve insan bacaklı Kentauroslar firiz bloğu yanı sıra dört friz bloğu ve bir Kentauros metobunun bulunması, aynı şekilde bazı metoplarda da friz diğer firiz bloklarıyla ilişkili olabileceğini düşündürür.

3 - Süvari (Kat. no.: M. 3 ve M. 4, Lev.45-47)

M. 3 no'lu metop parçasında (Lev. 45), at ayağı şeklinde iki arka ayak ve at kuyruğunun küçük bir bölümü gözükmemektedir. Genel kani, bunun bir önceki metop gibi bir Kentauros'a ait olduğunu söylüyor. Sartiaux bunu tanımlarken, "*hiç şüphesiz bu parça Louvre Müzesi'ndeki Kentauros'lu metobun bir eşinin parçasıdır.*" şeklinde bir ifade kullanmıştır¹⁵⁸. Yine Sartiaux'ın dikkat çeken bir konu, bu metopta görülen arka

---

¹⁵³ Sartiaux, a.g.e., s. 46.

¹⁵⁴ Finster-Hotz, a.g.e., s. 163.

¹⁵⁵ Wescoat, 1983, s. 163.

¹⁵⁶ F. 6 ve F. 7 birlikte yorumlanmıştır.

¹⁵⁷ Karşılıklı yatan sfenksler frizlerinin bir benzeri olan karşılıklı oturan sfenks metobu (M. 10), bu konu benzerliğinin dışında tutulmuştur

¹⁵⁸ Sartiaux, a.g.e., s. 47.

ayakların diğerlerinininkinden daha açık olmasıdır¹⁵⁹. Bu fikirler doğrultusunda, İstanbul Arkeoloji Müzeleri’nde yapılan Assos Athena Tapınağı cephe rekonstrüksiyonunda, aynı müzede bulunan M. 3 metop parçası (Lev. 45 a) bir Kentauros olarak tamamlanmıştır.

Atının bacakları kırık bir süvari betiminin yer aldığı M. 4’ün (Lev. 46) ise, Assos metoplara dahil olduğu genelde bilinmemektedir. Tapınağın diğer heykeltraşlık eserleri kadar incelenmemiş olmasının nedeni, yirmibeş yılı aşkın bir süredir elde mevcut olmasına rağmen, bu metoptan araştırmacıların haberinin olmayışıdır; çünkü 1973 yılında akropolde bulunarak, Çanakkale Arkeoloji Müzesi’ne gönderilen eser, sergide değil depodadır ve sadece Wescoat’ın¹⁶⁰ katalog çalışmasında ele alınmış, bunun haricindeki hiçbir yayına geçmemiştir.

Wescoat, metobun restitüsüyonunu yaparken, genelde bir Kentauros'a ait olduğu düşünülen M. 3 parçası ile M. 4’ü birleştirmiştir (Lev. 47 a). Fakat kendinin de belirttiği gibi, bu çizimde kullanılan iki parçanın birbirine uyup uymadığı kontrol edilememiştir¹⁶¹. Kentauros’lu frizin tapınak cephesinde kapladığı alan düşünüldüğünde, birden fazla Kentauros metobu olasılığına karşın, tapınağın tüm metoplарının işlenmediğinin bilinmesi, eldeki metoplardan hiçbirinin bir eşinin bulunmaması ve süvari metobunun¹⁶² eksik parçası göz önüne alınırsa, Wescoat'a ait bu öneri doğrultusunda bu iki parçanın birleşmesi fikri daha olasıdır. Restitüsyon önerisi Lev. 47 b’de verilmiştir.

Metopta, sağa doğru doludizgin giden at üzerinde profilden bir erkek figürü görülmektedir. Binici, her iki elini öne doğru uzanmış dizginleri tutar gibidir, ancak bunlar rölyef olarak belirtilmemiştir. Ellerin dizgin tutma pozisyonunda olup, dizginlerin gözükmemesi, bunların, Assos Athena Tapınağı heykeltraşlık eserlerindeki diğer bazı ayrıntılar gibi boyaya ile tamamlandığını düşündürmektedir. Atın başı öne eğik, ağızı hafif

¹⁵⁹ a.e.

¹⁶⁰ Wescoat, 1983, s. 171-176.

¹⁶¹ a.e., s. 162.

açıklır. Sol ön bacağı, göründüğü kadarıyla, sağ bacağından daha yukarıda gösterilmiştir.

Arkaik Dönem tapınak betim programlarında süvarilere M.Ö. 7. yıldan.¹⁶³ itibaren rastlanmaktadır. Bunlar, birden çok süvariden oluşan ardışık betimler ya da akroter gibi tali elemanlardır. Ancak atlı betimlenmiş bir metoba, Assos Athena Tapınağı süvari metobu haricinde rastlanmamıştır.

Süvari betimleri bronz kalkan bantlarında¹⁶⁴ sıklıkla görülmekle birlikte, bunların ikonografik anımları kesinlik kazanmamıştır. Akhileus, Priamos ve Hermes metobunda (**Kat. no.: M. 1**) olduğu gibi, bu metoptaki sahne de büyük ihtimalle kare bir alana rahatlıkla yerleştirilebildiği ve bölgesel içerikli olduğu için, tapınağın betim programında yer almıştır. Betimlerdeki atlı figürler genelde, Troilos ve Dioskurları temsil etmektedir. Dioskur betimleri, ardışık olarak yapılmış iki biniciden, Troilos betimleri ise, ardışık iki at ve bir biniciden oluşmaktadır. Eldeki betimde, yalnız bir at ve bir binicinin olması bu metoptaki figürün Troilos veya Dioskurlar olmadığını gösterir. Assos Athena Tapınağı'nda kullanılmış olan bezemeli metoplar arasında, konu açısından birbirini takip eden herhangi bir ikili grubun tespit edilmemiş olması nedeniyle şimdilik, tüm metopların birbirlerinden bağımsız, bazlarının altlarındaki friz betimleriyle ilişkili olduğu düşünülebilir. Kalkan bantları veya metop gibi kare bir alana sığdırılmış kompozisyonların bir kopyası olduğunu düşündüğüm Assos Athena Tapınağı metoplarından **M. 1** ve **M. 2**'deki konuların hiçbir zaman bir metopta görülmemesi nedeniyle, bronz eserler üzerindeki betimlerle yakın ilişkisi olduğu kesinlik kazanmaktadır. Ayrıca Assos nekropol buluntularından anlaşıldığına göre¹⁶⁵ süvari betimi, mezar hediyesi figürinlerde de sıklıkla kullanılmıştır.

---

¹⁶² M. 4 no'lu metop olan süvari metobu, M. 3 no'lu metop parçasıyla birlikte aş. ele alınmıştır.

¹⁶³ Yunan tapınak betimlerinde süvarilerin ilk göründüğü yer Prinias A Tapınağıdır (M.Ö. 7. y.yıl).

¹⁶⁴ Yalouris, *a.g.e.*, s. 76.

¹⁶⁵ U. Mrogenda, "Figürliche Terrakotten" *Asia Minor Studien*, Band 2, Bonn, Habelt, 1990, s. 42 - 43, Lev. 12, 8.

Herakles, Pholos ve Kentauroslar friziyle (F. 3) Kentauros metobunun (M. 2) ilişkilendirilmesi gibi, süvari metobunun da Herakles ve Deniz Canavarı friziyle (F. 2) ilişkilendirilerek, “*Laomedon'un ölümsüz atlarını temsil ettiği*” düşünülebilir.

4 - Boğa Üzerinde Europa (Kat. no.: M. 5, Lev. 48-49)

Metobun çok hasar görmüş ve eksik olmasına karşın, sağa doğru ilerleyen bir boğa ile bunun üzerinde giyimli olarak oturan bir figürün dizlerine kadar olan kısmını görülebilmektedir. Bu metop, “*Europa'nın, boğa kılığındaki Zeus tarafından Girit Adası'na kaçırılışı*” olarak yorumlanır; çünkü tipki Europa'nın diğer betimlerinde olduğu gibi, burada giydiği khiton ve ayakları görülen figürün de her iki bacağı aynı yönde, “*kadınların at oturuşu*” pozisyonundadır. Lev. 49'da Wescoat'in restitüsyon çizimleri verilmiştir. Finster-Hotz¹⁶⁶. metobun alt çerçevesinin kavisli olduğunu ve boğanın dönmek istemiş gibi eğri durduğunu belirtir.

M.Ö. 7. y.ında ortaya çıkarak¹⁶⁷, Arkaik Çağ boyunca sıkılıkla betimlenen “*Europa'nın kaçırılışı*” sahnesi, Sikyon Hazine Binası¹⁶⁸ ve Selinus Y Tapınağı¹⁶⁹ metoplari yanısıra, bronz eserlerde¹⁷⁰ gemmalarda¹⁷¹ ve vazo resimlerinde¹⁷² de görülür. Bazlarında¹⁷³ mitolojik olayın, “*deniz yoluyla Girit Adası'na kaçırılma*” olduğunu belirtmek amacıyla, boğanın altında balık (yunus) kullanılmıştır. Assos Athena Tapınağı Europa metobunda, eğer boyalar ile tamamlama yapılmadiysa, herhangi bir balık betimi bulunmamaktadır.

¹⁶⁶ Finster-Hotz, a.g.e., s. 143.

¹⁶⁷ Wescoat, 1983, s. 154. M.Ö. 7. y. yıl sonu ve M.Ö. 6. y. yıl başına tarihlenen rölyefli bir Boiotia pithosu üzerinde Europa'nın en erken betimine rastlanmıştır.

¹⁶⁸ YHAD, res. 208.3.

¹⁶⁹ GSLC, res. 156. 2.

¹⁷⁰ Kunze, a.g.e., s. 90 - 91.

¹⁷¹ Carpanter, a.g.e., res. 56.

¹⁷² ABFV, res. 244.

¹⁷³ Carpanter, a.g.e., res. 56 - 57.

5 - Karşılıklı İki Erkek (Kat. no.: M. 6, Lev. 50-51)

Metopta (Lev. 50) , karşılıklı iki erkek figürü yer almaktadır. Soldaki figürün, sadece sağ profilden verilmiş baş kısmı korunmuş olup, enseye inen saçları ve sivri sakalı vardır. Sağdaki ikinci figürün de saç biçimini diğerinininkiyle aynı olup, yüzü sol profildendir. Bu figür için, Finster-Hotz¹⁷⁴, “*sakalsız*”, Mendel¹⁷⁵ “*birinci figürden kısa sakallı*”, Wescoat¹⁷⁶ ise “*sakallı*” demektedir. İstanbul Arkeoloji Müzeleri’nde bulunan eserde güçlükle de olsa sakalın varlığı bellidir. Belindeki kılıcı kınından çekmek üzereyken betimlenmiş olan figür, kısa bir tunika giymiştir. Mendel, bu figürün giyinik oluşunun, Assos Athena Tapınağı’ndaki diğer erkek figürlerin çıplak olmasıyla ters düştüğünü belirtir¹⁷⁷.

Metobun ikonografisi kesinlik kazanmamıştır. Finster-Hotz¹⁷⁸, tutarsız bir benzetmeyele, sadece başı görülen soldaki figürün bir Kentauros'a ait olduğunu tahmin eder ve sahnenin “*Herakles - Nessos Savaşı*”nı betimlediğini söyler. Ancak metobun eksik kısmında bir Kentauros'a yetecek kadar yer yoktur. Sartiaux, sahnedenkilerin Aias ve Odysseus olduğunu ve bunların Akhileus'un silâhları için karşı karşıya geldiklerini söyler¹⁷⁹. Mendel, metop hakkında sadece, “*üzerinde iki savaşçı vardır*” yorumunu yapar ve ikonografisine bir açıklık getirmez¹⁸⁰. Wescoat'a göre, bölgenin Troia'ya yakın ve figürlerin ikonografiye uygun olması nedeniyle sahne, “*Aias ile Odysseus'un, Akhileus'un silâhları için çatışması*” olmalıdır¹⁸¹.

¹⁷⁴ Finster-Hotz, a.g.e., s. 100.

¹⁷⁵ Mendel, a.g.e., s. 20.

¹⁷⁶ Wescoat, 1983, s. 164.

¹⁷⁷ Mendel, a.g.e., s. 20.

¹⁷⁸ Finster-Hotz, a.g.e., s. 101.

¹⁷⁹ Sartiaux, a.g.e., s. 46.

¹⁸⁰ Mendel, a.g.e., s. 20.

¹⁸¹ Wescoat, 1983, s. 170.

Boardman¹⁸² ise, sahneyi, tamamen farklı bir şekilde yorumlayarak; ikinci figürde genelde çekilmeye hazır bir kılıç olarak yorumlanan nesnenin bir üç ayağa aidiyeti olasılığıyla, “*Herakles ile Apollon arasındaki Üç Ayaklı Kazan Mücadelesi*” olarak tanımlar.

Karşılıklı iki savaşçı betimi Arkaik Dönem’de sık kullanılmıştır. Farklı kahramanlar için kompozisyon hep aynıdır. Bu yüzden isim belirtilmeyen betimlerin kesin olarak yorumlanması güçtür. Bölgesel olarak Aias ve Odysseus'un karşı karşıya gelmesi uygundur, fakat bazı Assos Athena Tapınağı metoplarında olduğu gibi (M. 7, M. 8) farklı kişiler için kalıplılmış kompozisyonun kullanılması kesin bir sonuca varılmasını engeller. Wescoat’ın yaptığı iki restitüsyon denemesi Lev. 51’de verilmiştir.

6 - Koşan İki Erkek (Kat. no.: M. 7, Lev. 52)

Metopta sağa doğru muhtemelen yan yana koşan, fakat biri daha önde betimlenmiş, ileri doğru hamle eden çıplak iki erkek figürü görülür. Sağ ayaklar geride parmak uçlarıyla yere basar durumda, sol ayaklar ise genişçe bir adım atmış olarak önde ve havadadır. Yüzler ve vücutlar sağ profilden gösterilmiştir. Sağ kollar geride, sol kollar öndedir. Sağdaki figürün sol kolu, soldaki figürün gövdesinin arkasında kalmıştır. Sol kol her iki figürde de dirsekten kıvrılarak öne doğru uzatılmıştır. Arkaik Dönem sanatında alışılmış olan, koşan çiftlerin yan yana oluşudur. Ancak burada yan yana olmaktan çok, ayrı ayrı koşuyorlaşmış görünümü vardır¹⁸³. Mendel, sağdaki figürün bir ihtimalle sakallı olabileceğini söyler¹⁸⁴.

Bu metop, genelde herhangi bir mitolojik olaya dayandırılmamıştır. Ancak, kahramansal bir olaya bağlı olmayan, günlük hayatı ait basit bir koşunun anıtsal bir

---

¹⁸² YHAD, res. 216. 2 - 23.

¹⁸³ Wescoat, 1983, s. 139.

¹⁸⁴ Mendel, a.g.e., s. 21.

mimarî ile ilişkisi olmamalıdır¹⁸⁵. Mimarîye bağlı heykeltıraşlıkta, günlük hayattan ziyafet sahneleri, at veya araba yarışları, av partileri sahneleri (kısmen Anadolu'da da) kullanılmaktadır. Ancak koşu, kesinlikle bu sahnelerden olmayıp, başka bir anlam taşıyor düşüncesi uyandırmaktadır¹⁸⁶.

Mitolojide bilinen atletik olaylara, Pelias ya da Patraklos için düzenlenen oyunlar örnek gösterilebilir¹⁸⁷. Bu iki kişi, koşan, kaçan ya da kovalayan iki kişi de olabilir¹⁸⁸. Yan yana iki erkeğin hızlıca hareket ediyor olması, akla Dioskurları ve Theseus - Peirithoos ikilisini getirir¹⁸⁹. Eğer bunlar Theseus ve Peiritheos ikilisi ise, bu metobun ardından yaban domuzu metobu (M. 9) veya Kenturos metobunun (M. 2) geleceği düşünülebilir¹⁹⁰.

Kesin yorum için gerekli ipuçları yoktur, figürlerin sıradan birer koşucu ya da mitolojik kahraman olma ihtimalleri eştir¹⁹¹. Ancak anıtsal bir tapınak mimarîsinde kullanılan bu metobun, mitolojik ya da bölge için önemli bir olayı temsil eden bir sahne olması gerekmektedir. Bölgesellik göz önüne alındığında, “*Patraklos için düzenlenen Cenaze Oyunları*”nın betimlenmiş olması olasıdır.

7 - Kaçan Kadını Yakalayan Erkek (Kat. no.: M. 8, Lev. 53)

Sağda doğru koşan iki figürün görüldüğü metopta, birinci figür, sağdakinin peşinden onu kovalamaktadır. Soldaki figür metop üzerinde daha çok yer kaplar, sağdaki figür ise adeta sıkışmış durumdadır¹⁹². Birinci figür, sağ kolunu dirsekten büyük olarak geriye yukarı kaldırmış, elini göğsüne koymuştur; sol kolunu ise öne uzatmış ve eliyle

¹⁸⁵ Wescoat, 1983, s. 140.

¹⁸⁶ a.e.

¹⁸⁷ a.e., s. 141.

¹⁸⁸ a.e.

¹⁸⁹ a.e., s. 142.

¹⁹⁰ Çunku bu ikili Kentauroslarla mücadeleye, Kalydon domuz avına, Persephone ve Helene'yi kaçırmaya giderken hep birliktedirler.

¹⁹¹ Wescoat, 1983, s. 144.

¹⁹² a.e., s. 129.

öndeki figürü sağ dirseğinden yakalamıştır; vücudu öne eğiktir ve iki ayağı ile yere basar, sol ayak onde, sağ ayak oldukça geride betimlenmiştir. Baş profilden verilmiş, sivri bir sakala sahiptir. İkinci figürün sağ ayağı geride yere basar; sol bacağı öne doğru dizden bükük olup, ayak havadadır. Arkaya dönük ve diğer figüre bakmakta olan başı sol profildendir; saçı diğer figürden daha uzundur ve sakalsızdır.

Finster-Hotz, bu metobun da diğerleriyle birlikte boyalı tamamlanmış, sembollerinin boyalı yapılmış olabileceğini söyler ve sağdaki figürün “*sanki bir kapıya ya da basamağa adım atıyor gibi*” göründüğünü ekler¹⁹³.

Soldaki figür “*erkek*”, sağdaki figür genelde bir “*ephebos*” olarak yorumlanır. Wescoat’ın gözlemlerine göre, bu figürde de, tipki Herakles ile Deniz Canavarı Mücadelesi konulu friz bloğunun (F. 2) arkasındaki figürlerde görüldüğü gibi uzunca bir etek vardır¹⁹⁴. İstanbul Arkeoloji Müzeleri’ndeki bu metop, artık yakından herhangi bir çalışmaya izin vermeyecek bir şekilde tapınak ön cephe rekonstrüksiyonu içerisinde yerleştirilmiştir. Hiçbir şekilde yakından inceleme imkanı olmayan metoptaki uzun eteğin izi görülememiştir; fakat bu rekonstrüksiyon öncesinde Wescoat’ın metobu detaylı bir şekilde incelediğine dayanarak, bu figür bir kadın olarak yorumlanabilir.

Benzer sahnenin birçok ikili için kullanılması, figürlerin isimlerinin kesinleşmesini engeller. Wescoat¹⁹⁵, önceden yapılmış tüm tanımları bir yana bırakarak, öndeki figürün bir kadın olduğunu ispatladıkten sonra, sahnenin benzerleri ile geniş bir karşılaştırma yapmış ve sahneyi, “*Peleus’un Thetis’i Yakalaması*” olarak adlandırmıştır.

---

¹⁹³ Finster-Hotz, a.g.e., s. 102.

¹⁹⁴ Wescoat, 1983, s. 130.

8 - Yaban Domuzu (Kat. no.: M. 9, Lev. 54)

Bu metopta, sağa dönük bir yaban domuzu görülmektedir. Kuyruğu aslan ile domuz mücadeleindeki (F. 13) domuzun kuyruğu ile benzerlik gösterir. Domuzun sırt üzerinde yer alan kilları, başından kuyruğuna kadar bir bant halindedir. Ön ve arka ayakları birbirinden ayrı, ince ve uzun olarak işlenmiştir. Başının yere doğru eğik olması, “*saldırıya hazırlık*” şeklinde yorumlanmıştır¹⁹⁶. Aslında, duruşu, otlayan bir hayvanı andırmaktadır. Sırt killarının bir bant oluşturması, Doğu Yunan Özelliğidir¹⁹⁷.

İkonografik olarak, yaban domuzu, Kalydon Domuz Avı, Herakles Eurymanthos Domuzu veya hayvan mücadelesi sahnelerinden birine ait olabilir. Her sahne için tamamlayıcı diğer bir metop gereklidir. Wescoat buradaki domuzun saldırma ya da korunma durumunda, olmadığını söyler¹⁹⁸. Eğer M. 7 metobu, Theseus ve Peirithoos'u betimliyorsa, bu metopla birlikte Kalydon Domuz Avı kompozisyonu oluşturulabilir. Sikyon Hazine Binası'nda Kalydon Domuzu olarak adlandırılmış bir metop bulunmaktadır¹⁹⁹.

Assos Athena Tapınağı'ndaki M. 9 betimi, Sikyon Hazine Binası metobundan daha çok, Atina 13939 no'lu²⁰⁰ Klazomenai lahdindeki domuza benzemektedir. Klazomenai lahitlerinde domuz betimleri iki aslanın arasında ya da önden saldırmakta olan aslanın karşısında yer almaktadır.

Sonuç olarak, yaban domuzu metobunun, tamamlayıcı ikinci bir metop olmadan anlamını kesinleştirmek güçtür. Herakles Pholoe Dağı'nda Kentauroslarla çatışmaya girmeden önce, “*Eurymanthos*” domuzu görevinden dönmektedir. Metoplar arasında M.

¹⁹⁵ a.e., s. 130 - 132.

¹⁹⁶ Finster-Hotz, a.g.e., s. 105.

¹⁹⁷ Wescoat, 1983, s. 149. Batı Yunan eserlerinde sırt kilları ayrılmış olarak gösterilir.

¹⁹⁸ a.e.

¹⁹⁹ Themelis, a.g.e., s. 32.

²⁰⁰ R. M. Cook, a.g.e., Lev. 5.1.

2, Herakles ve Kentauroslar friziyle ilişkilendirildiği gibi, bu metop da aynı şekilde bu frize bağlanabilir. Ayrıca Mysia mitosunda geçen “*Olympos Yaban Domuzu*”²⁰¹ da bir olasılık olarak düşünülmelidir.

9 - Karşılıklı Oturan Sfenksler (Kat. no.: M. 10, Lev. 55)

Metop üzerinde, F. 8 ve F. 9 no’lu friz bloklarında olduğu gibi, karşılıklı iki sfenks bulunmaktadır. Frizdekilerden farkı, bunların yatar değil, oturur durumda betimlenmiş olmalarıdır.

Assos Athena Tapınağı metopları arasında, sadece bunda (M. 10) kompozisyon, metop alanına sığıdırılamamış ve üst banda taşmıştır. Sağdaki sfenksin kanat ucu kıırktır; soldaki sfenksin kanadı ise, metop yüzeyini aşarak, üst bant üzerinde bitmektedir. Sartiaux²⁰², bu metopta, “*zeminin tam işlenmediğini*” ve “*sfenkslerin burunlarının birbirlerine değdiğini*” aktarmaktadır. Daha önce bahsedildiği gibi²⁰³, karşılıklı sfenks frizlerinin ortasında, genellikle stilize hayat ağacı motifi vardır ve buna bağlı olarak da sfenksler ölümsüzlüğün (yani tanrı, tanrıça ve tapınak) koruyucularıdır.

Bronz kalkan bantlarında²⁰⁴, genelde bantların sonunda ve başında görülen karşılıklı sfenks motiflerinin, bazıları arasında stilize hayat ağacı motifi bulunmakla birlikte, çoğunla alan darlığı yüzünden bu motif yapılmamıştır. Metoplarda karşılıklı sfenks motifi yerine, Selinus Y Tapınağı metobunda²⁰⁵ görüldüğü gibi tek sfenks motifi kullanılmıştır.

---

²⁰¹ *Hdt. I*, 36 vdd.

²⁰² Sartiaux, a.g.e., s. 48

²⁰³ Bkz. Yuk. s.29 vdd

²⁰⁴ Kunze, a.g.e., b.a.

²⁰⁵ GSLC, res. 156.3.

Klazomenai lahitlerinde²⁰⁶ görülen karşılıklı sfenks motifleri, F. 8 ve F. 9 no'lu bloklardaki sfenkslerle yakın benzerlik göstermesine rağmen, ön ayak duruşlarıyla M. 10'dakilerden ayrılır. Doğu Yunan sanatında rastlanılan sfenks örnekleri, Klazomenai lahitlerindeki gibi, ön ayaklardan biri havada olarak betimlenmiştir. İstanbul Arkeoloji Müzeleri'nde bulunan bir rölyef parçasında (Lev. 60 b), karşılıklı iki sfenks ortalarındaki hayat ağacına sağ ön ayaklarını dayamışlardır. Bu metopta alışılmış kompozisyonun (yani ön ayaklardan birinin havada olması) dışına çıkışmasının nedeni, büyük ihtimalle yer darlığıdır.

---

²⁰⁶ R. M. Cook, a.g.e., Lev. 43.

C - Diğer Figürlü Mimarî Parçaların Konuları

1 - Çörtenler (Aslan Başlı) (Lev. 56)

Tapınağın dört köşesinde kullanılmış çörtenlerden biri, 1881–1883 çalışmaları²⁰⁷ sırasında ele geçmiştir²⁰⁸. Aslan başı formundaki çörten (Lev. 56) volkanik tüften yapılmıştır. Aslan, gerek göz yapısı gerekse çene yapısı bakımından friz bloklarındaki aslanlara benzemektedir. Ağızı açık betimlenmiş aslanın alt çenesi ele geçmemiştir, üst çeneden üç adet dişi korunabilmiştir. Bu çörten, Gabelmann tarafından Larisa buluntuları ile karşılaştırılarak M.Ö. 525 – 500 yıllarına tarihlenmiştir.

2 - Köşe Akroterleri (Grifon? Sfenks?)

Bulunan köşe akroteri parçası bir grifon ya da sfenkse ait olabilecek ön ayak şeklindedir²⁰⁹. Yapılan restitüsyonlarda sadece grifon olasılığı (Lev. 57) kullanılmıştır. Ancak tapınağın betim programında biri metop, ikisi frizde olmak üzere üç karşılıklı sfenks kompozisyonunun yer alması, köşe akroterlerinin de sfenks olabileceğini akla getirir. Yine yapılan restitüsyonlarda bir ön ayağı kalkık betimlenen figür dışa dönüktür. F. 8 ve F. 9 no'lu friz bloklarındaki karşılıklı iki sfenksin duruşu ile akroterlerin duruşu benzetilirse, ortada bulunan floral nesneye (orta akrotere) sağ ön ayaklarını uzatmış, içe dönük sfenks figürlerinden oluşan köşe akroterlerinin mevcudiyeti düşünülebilir. Böylece, F. 8 - F. 9 no'lu frizler kısa cephelerin merkezi sütun aralıklarına²¹⁰; aynı kompozisyondaki M. 9 metobu ve eşi²¹¹ kısa cephe metop - triglif dizisinin baş ve

²⁰⁷ Clarke I, Clarke II, Clarke, v.d., a.g.e.

²⁰⁸ M. B. Comstock, C. C. Vermeule, *Sculpture in Stone, The Greek, Roman and Etruscan Collections in Museum of Fine Arts*, Boston, MFA Publications, 1978, s. 14.

²⁰⁹ a.e., s. 137, res. 34.

²¹⁰ Bir çok restitüsyonda sfenks frizleri tapınak ön ve arka cephesindeki merkezi sütun aralığına yerleştirilmiştir. Buna örnek olarak Clarke II, res. 62'deki restitüsyon gösterilebilir.

²¹¹ M. 9 karşılıklı iki sfenks kompozisyonuna sahiptir. Bu metoptan elde bir adet bulunmakla beraber, ele geçmiş metop sayılarındaki azlığı dayanarak bir eşi olabileceği düşünülebilir.

sonuna yerleştirildiğinde, ön cephe simetrik bir uyum sağlanabilir. Bu şekildeki bir restitüsyon önerisi **Lev. 55 b**'de sunulmuştur.

Köşe akroterleri de tepe akroteri gibi volkanik tuf taşındandır. Çörten ve akroterlerin **M. 1** no'lu metop gibi volkanik tüften olmaları, tapınak süslemesinde, tam plastik eserler ve kalabalık kabartmalarda, işleniş zorluğundan dolayı andezitin tercih edilmediğini göstermesi ve tuf gibi gözenekli bir bünye üzerinde kullanılmış boyaların daha kolay tespitinin sağlanmasıyla, tapınak süslemesinde boyalı kullanımının ispatlanması açısından önemlidir.

İstanbul Arkeoloji Müzeleri'nde yapılan Assos Athena Tapınağı ön cephe rekonstrüksiyonu (**Lev. 57 a**) tapınağın boyut ve tali elemanları hakkında fikir vermektedir. Bunda sadece Clarke'in restitüsyonu göz önünde bulundurulmuştur. Yerleştirilmiş olan friz bloklarının ve metoplolarının yerleri kesin değildir.

IV - Katalog

Toplam, onaltı friz ve on metop olmak üzere yirmibeş eserin kataloğu hazırlanmıştır. Önceden yayınlanmamış parçalar¹ (F. 7, F. 14, M. 1) haricindeki eserlerin verileri Wescoat², Sartiaux³, Mendel⁴, Finster-Hotz⁵ ve Clarke'dan⁶ derlenmiştir. Katalog numaralarındaki "F." friz bloğunu, "M." metobu temsil eder. Eserlerin akropol grit sistemine (Lev. 7) göre buluntu yerleri **Tablo 3**'de, müzelere dağılışı **Tablo 4**'de, olası heykeltıraş grupları⁷ **Tablo 5**'de verilmiştir.

Ölçülerdeki "+" işaretini ölçünün tam olmadığını belirtmek için kullanılmıştır. Louvre Müzesi'nde bulunan tüm eserlerin kalınlığının 15 cm. olmasının nedeni, eserlerin duvara asılmak üzere kesilmesidir. Friz bloklarının ve metopların alt ve üst kalınlıkları farklı olup, bu çalışmada üst kalınlıklar verilmiştir. "Sağ-sol" terimleri bakış yönüne göre, "birinci figür-ikinci figür" terimleri aksi belirtilmediği sürece, eserin solu esas alınarak kullanılmıştır. Katalog sayfalarının köşesinde eser çizimleri verildiği için ilgili levha numaraları tekrarlanmamıştır.

Eserlerin durum verileri yukarıda belirtilen kaynaklardan ve özellikle Finster-Hotz'dan⁸ alınmıştır. Andezit sert ancak gözenekli oluşu nedeni ile hava ve nemden etkilenebilen bir taştır. Hava koşulları haricinde 1996 yılında Assos kazı evinde bulunan andezit eserlerde organik bozulma da tespit edilmiştir⁹. "Aşınma" hava koşulları ve nem için, "bozulma" darbe, yanık ya da su erozyonu için kullanılmıştır. "Rölyef" kabartma alan, "yüzey" kabartmanın altındaki düz satır için kullanılmıştır.

¹ Bu parçaların, ölçülerini tarafimdan alınarak, çizimleri yapılmıştır. Diğer eserlerin ölçü, fotoğraf ve çizimlerine uygun olarak tüm eserler ölçekli olarak, bazı ufak değişiklikler yapılarak tekrar çizildi.

² Wescoat, 1983, b.a.

³ Sartiaux, a.g.e., b.a.

⁴ Mendel, a.g.e., b.a.

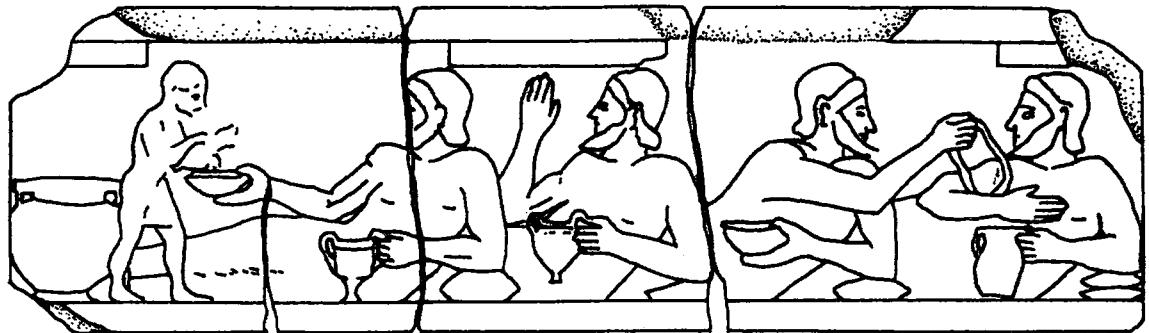
⁵ Finster-Hotz, a.g.e., b.a.

⁶ Clarke I, Clarke II, Clarke, v.d., a.g.e., b.a.

⁷ Wescoat, 1983, Table 17.

⁸ Finster-Hotz, a.g.e., b.a.

⁹ 1996 kazı döneminde tarafimdan F. 14 ve F. 7 numaralı eserlerde ateş kırmızısı taş böcekleri tespit edildi. Bu böcekler andezitin gözenekli yapısı içerisine rahatlıkla yerleşmektedir. Asit etkili dışkıları taşıt gözenek kaybına, zamanla aşınmaya neden olmaktadır. Analiz yapılarak ileride önlem alınabilmesi için bir grup örnek Prof. Dr. Ümit Serdaroglu'na teslim edilmiştir.

Kat. No : F. 1

0,05 0,50

Müze / Env. No : Louvre / 2829

Buluntu Yılı : 1838

Konusu : Symposion

Ölçüler :

Uz. : 2,875 m.

Yük.: 0,81 m.

Der.: 0,15 m. (eksik)

Sol Regula Uz. : 0,35 m.

Orta Regula Uz. : 0,56 m.

Sağ Regula Uz. : 0,375 m.

Regula Yük. : 0,06 m.

Regula Der. : 0,02 m.

Taenia Yük. : 0,085 m.

Taenia Der. : 0,025 m.

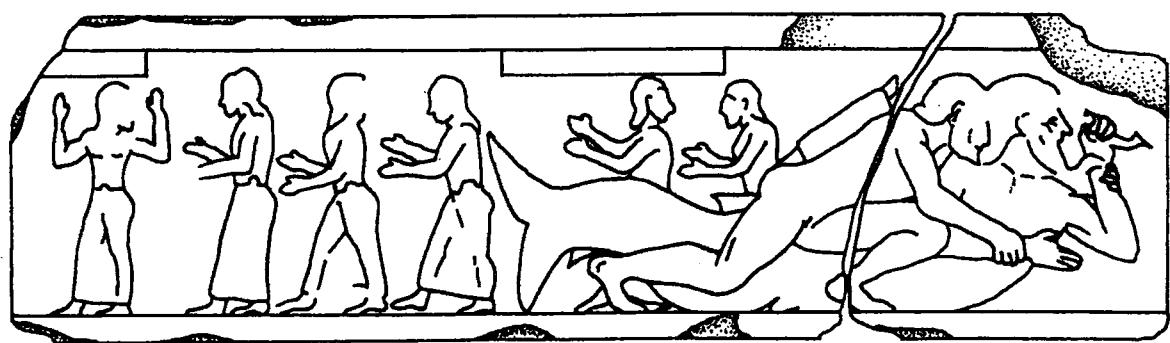
Plinthos Yük. : 0,073 m.

Plinthos Der. : 0,025 m.

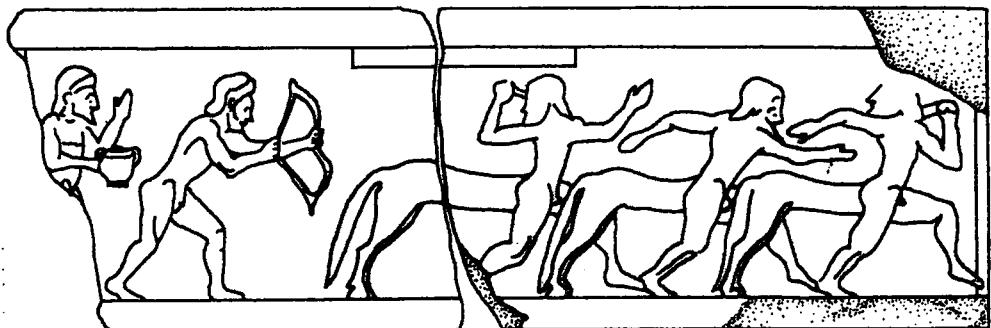
Rölyef Yük. : 0,08 m.

Figür Yük. : 0,59 m.

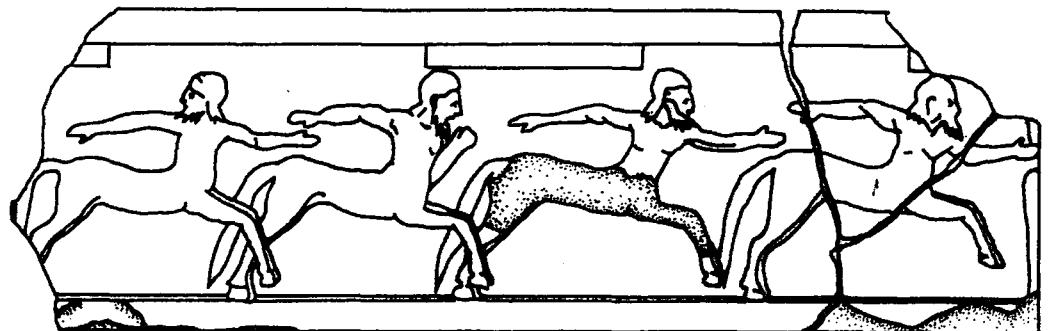
Durumu : Dört parça halinde olup, parça birleşim yerleri ve köşelerdeki eksikler haricinde kompozisyon tümdür. Rölyef ayrıntıları iyi korunmuş durumda iken, taenia derinliği süreklilik göstermeyip, bazı yerlerde korunamamıştır.

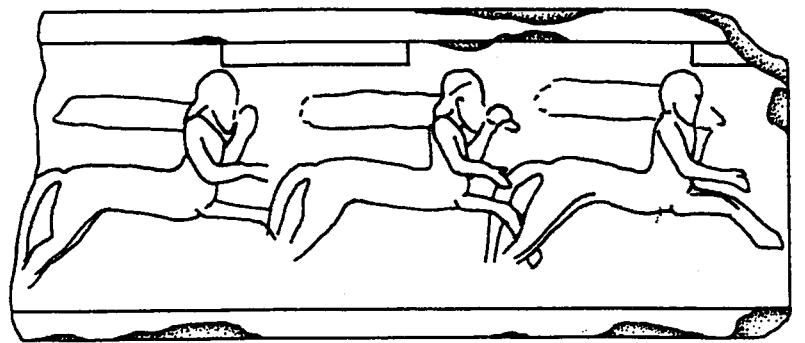
Kat. No	: F. 2	0,05	0,50
Müze / Env. No	: Louvre / 2828		
Buluntu Yılı	: 1838		
Konusu	: Herakles'in "Deniz Canavarı" ile Mücadelesi ve "Troia'lı kadınlar"		
Ölçüler	:		
	Uz.: 2,94 m.		
	Yük.: 0,81m.		
	Der.: 0,15 m. (eksik)		
Sol Regula Uz.	: 0,35 m.		
Orta Regula Uz.	: 0,57 m.		
Sağ Regula Uz.	: Korunmamış		
Regula Yük.	: 0,065 m.		
Regula Der.	: 0,015 m.		
Taenia Yük.	: 0,085 m.		
Taenia Der.	: 0,018 m.		
Plinthos Yük.	: 0,07 m.		
Plinthos Der.	: 0,025 m.		
Rölyef Yük.	: 0,04 m / 0,045 m, Herakles: 0,055 m.		
Figür Yük.	: 0,60 m.		
Durumu	: Birleşebilen iki parçadan oluşan friz bloğunun, köşe kırıkları haricinde kompozisyonu tümdür. Rölyefte, Herakles'in yüzünün bir kısmı eksiktir. Rölyefin diğer ayrıntılarında, hava koşulları gibi dış etkenlerden kaynaklanan aşınma görülmektedir.		

Kat. No	: F. 3	0,05	0,50
Müze / Env. No	: Boston / 8467		
Buluntu Yılı	: 1881		
Konusu	: Herakles, Pholos ve İnsan Bacaklı Kentauroslar		
Ölçüler	:		
	Uz. : 2,48 m.		
	Yük.: 0,81 m.		
	Der.: 0,25 m.		
Sol Regula Uz.	: 0,045 m (+)		
Orta Regula Uz.	: 0,565 m.		
Sağ Regula Uz.	: Korunamamıştır.		
Regula Yük.	: 0,055 m.		
Regula Der.	: 0,02 m.		
Taenia Yük.	: 0,10 m.		
Taenia Der.	: 0,02 m.		
Plinthos Yük.	: 0,08 m.		
Rölyef Yük.	: 0,04 m.		
Figür Yük.	: 0,57 m.		
Durumu	: Birleşebilen iki parçadan oluşan friz bloğunun sol kısmı eksiktir. Parça birleşim yerlerinde ve friz bloğunun sağ üst köşesinde, yüzeyde eksikler görülmektedir. Rölyef ayrıntıları sağ parçaya göre, sol parçada daha iyi korunmuştur. Plinthos derinliği bazı yerlerde noksandır.		

Kat. No	: F. 4	
Müze / Env. No	: İstanbul - 257	
Buluntu Yılı	: 1881 (sağ alt parça) - 1882 (diğer iki parça)	
Konusu	: Dört Kentauros	
Ölçüler	:	
	Uz.: 2,61 m.	
	Yük.: 0,81 m.	
	Der.: 0,31 m.	
Sol Regula Uz.	: 0,24 m.	
Orta Regula Uz.	: 0,535 m.	
Sağ Regula Uz.	: 0,34 m.	
Regula Yük.	: 0,06 m.	
Regula Der.	: 0,016 m.	
Taenia Yük.	: 0,085 m.	
Taenia Der.	: 0,02 m.	
Plinthos Yük.	: 0,08 m.	
Plinthos Der.	: 0,021 m.	
Rölyef Yük.	: 0,04 m	
Figür Yük.	: 0,565 m.	
Durumu	: Birleşebilen üç parçadan oluşan friz bloğunun, sol alt ve üst köşeleri eksiktir. Rölyefte, üçüncü Kentauros'un vücutunun bir kısmı eksiktir. Parçalar birleştirilmiş devamlılığı sağlayacak şekilde friz bloğundaki eksikler tamamlanmıştır (tümlenmiştir).	

0 ,05 050

Kat. No : F. 5

Müze / Env. No : Louvre - 2831

Buluntu Yılı : 1838

Konusu : Üç Kentauros

Ölçüler :

Uz.: 1,97 m. (+)

Yük.: 0,81 m.

Der.: 0,15 m. (eksik)

Sol Regula Uz. : Korunamamış

Orta Regula Uz. : 0,48 m.

Sağ Regula Uz. : 0,24 m.

Regula Yük. : 0,06 m.

Regula Der. : 0,02 m.

Taenia Yük. : 0,085 m.

Taenia Der. : 0,025 m.

Plinthos Yük. : 0,07 m.

Plinthos Der. : 0,025 m.

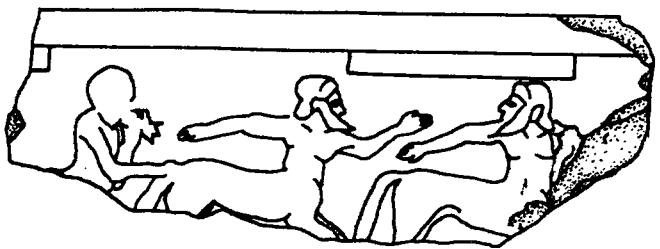
Rölyef Yük. : 0,05 m.

Figür Yük. : 0,565 m.

Durumu : Tek parça halinde, sol kısmı ve sağ üst köşesi eksiktir.

Plinthos ve taeniada dış konturu bozan eksikler görülmektedir.

Friz bloğunun tüm yüzeyinde hava koşulları gibi dış etkenlerden kaynaklanan bozulma mevcuttur.

Kat. No : F. 6

Müze / Env. No : Louvre - 2830

Buluntu Yılı : 1838

Konusu : Üç Kentauros

Ölçüler :

Uz.: 1,66 m. (+)

Yük.: 0,565 m. (+)

Der.: 0,15 m. (eksik)

Sol Regula Uz. : 0,10 m. (+)

Orta Regula Uz. : 0,575 m

Sağ Regula Uz. : Korunamamış.

Regula Yük. : 0,053 m.

Regula Der. : 0,18 m.

Taenia Yük. : 0,10 m.

Taenia Der. : 0,02 m.

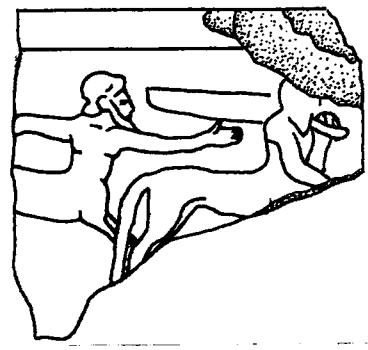
Plinthos Yük. : Korunamamış.

Plinthos Der. : Korunamamış.

Rölyef Yük. : 0,045 m.

Figür Yük. : Tamamı korunamamış.

Durumu : Tek parça halinde, her iki yanı ve alt bölüm eksiktir. İlk Kentauros'un yüz ayrıntıları haricinde, rölyefin tamamı iyi korunmuş durumdadır. Bu blokta, ikinci Kentauros'un üzerinde, andezitin oluşum aşamasında dış etkenlerden kaynaklanan yapısal değişimi görülmektedir.

0 0,5 0,50

Kat. No : F. 7

Müze / Env. No : Assos Kazı Evi

Buluntu Yılı : 1984

Konusu : İki Kentauros

Ölçüler :

Uz.: 0,85 m.

Yük.: 0,79 m.

Der.: 0,26 m.

Sol Regula Uz. : ---

Orta Regula Uz. : ---

Sağ Regula Uz. : Korunamamış

Regula Yük. : Korunamamış

Regula Der. : Korunamamış

Taenia Yük. : 0,10 m.

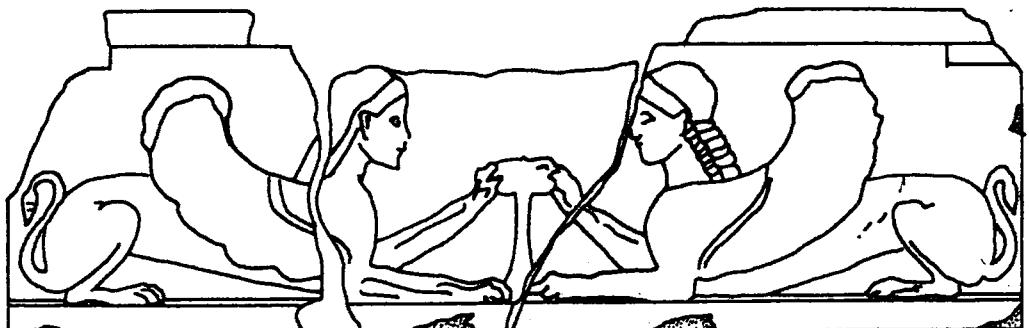
Taenia Der. : 0,024 m.

Plinthos Yük. : Korunamamış

Plinthos Der. : Korunamamış

Rölyef Yük. : 0,045 m.

Durumu : Tek parça halinde olup, friz bloğunun sağ bölümündür. Parçanın sağ üst ve sağ alt köşesinin büyük bir bölümü eksiktir. İkinci Kentauros'un yüzü hariç, rölyefin tamamı iyi korunmuş durumdadır. Bu blokta, sağ üst köşe kırığının solunda, andezitin oluşum aşamasında dış etkenlerden kaynaklanan yapısal değişim görülmektedir.

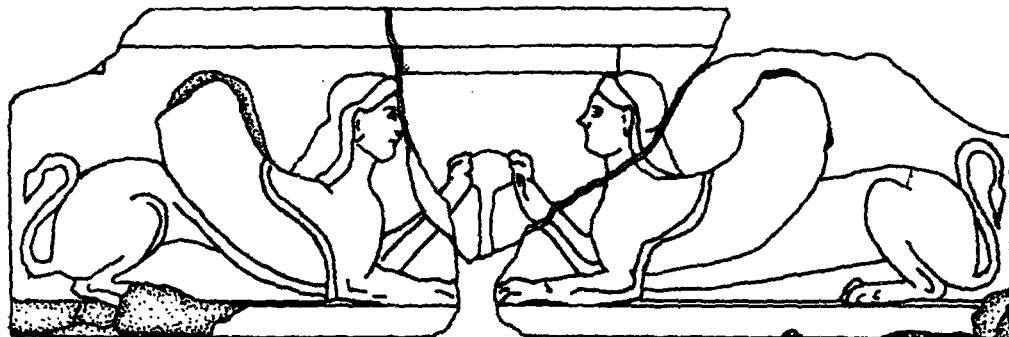

Kat. No : F. 8

0 0,5 1 1,5 2 2,5 3 3,5 4 4,5 5 5,5 6 6,5 7 7,5 8 8,5 9 9,5 10 10,5 11 11,5 12 12,5 13 13,5 14 14,5 15 15,5 16 16,5 17 17,5 18 18,5 19 19,5 20 20,5 21 21,5 22 22,5 23 23,5 24 24,5 25 25,5 26 26,5 27 27,5 28 28,5 29 29,5 30 30,5 31 31,5 32 32,5 33 33,5 34 34,5 35 35,5 36 36,5 37 37,5 38 38,5 39 39,5 40 40,5 41 41,5 42 42,5 43 43,5 44 44,5 45 45,5 46 46,5 47 47,5 48 48,5 49 49,5 50 50,5 51 51,5 52 52,5 53 53,5 54 54,5 55 55,5 56 56,5 57 57,5 58 58,5 59 59,5 60 60,5 61 61,5 62 62,5 63 63,5 64 64,5 65 65,5 66 66,5 67 67,5 68 68,5 69 69,5 70 70,5 71 71,5 72 72,5 73 73,5 74 74,5 75 75,5 76 76,5 77 77,5 78 78,5 79 79,5 80 80,5 81 81,5 82 82,5 83 83,5 84 84,5 85 85,5 86 86,5 87 87,5 88 88,5 89 89,5 90 90,5 91 91,5 92 92,5 93 93,5 94 94,5 95 95,5 96 96,5 97 97,5 98 98,5 99 99,5 100 100,5 101 101,5 102 102,5 103 103,5 104 104,5 105 105,5 106 106,5 107 107,5 108 108,5 109 109,5 110 110,5 111 111,5 112 112,5 113 113,5 114 114,5 115 115,5 116 116,5 117 117,5 118 118,5 119 119,5 120 120,5 121 121,5 122 122,5 123 123,5 124 124,5 125 125,5 126 126,5 127 127,5 128 128,5 129 129,5 130 130,5 131 131,5 132 132,5 133 133,5 134 134,5 135 135,5 136 136,5 137 137,5 138 138,5 139 139,5 140 140,5 141 141,5 142 142,5 143 143,5 144 144,5 145 145,5 146 146,5 147 147,5 148 148,5 149 149,5 150 150,5 151 151,5 152 152,5 153 153,5 154 154,5 155 155,5 156 156,5 157 157,5 158 158,5 159 159,5 160 160,5 161 161,5 162 162,5 163 163,5 164 164,5 165 165,5 166 166,5 167 167,5 168 168,5 169 169,5 170 170,5 171 171,5 172 172,5 173 173,5 174 174,5 175 175,5 176 176,5 177 177,5 178 178,5 179 179,5 180 180,5 181 181,5 182 182,5 183 183,5 184 184,5 185 185,5 186 186,5 187 187,5 188 188,5 189 189,5 190 190,5 191 191,5 192 192,5 193 193,5 194 194,5 195 195,5 196 196,5 197 197,5 198 198,5 199 199,5 200 200,5 201 201,5 202 202,5 203 203,5 204 204,5 205 205,5 206 206,5 207 207,5 208 208,5 209 209,5 210 210,5 211 211,5 212 212,5 213 213,5 214 214,5 215 215,5 216 216,5 217 217,5 218 218,5 219 219,5 220 220,5 221 221,5 222 222,5 223 223,5 224 224,5 225 225,5 226 226,5 227 227,5 228 228,5 229 229,5 230 230,5 231 231,5 232 232,5 233 233,5 234 234,5 235 235,5 236 236,5 237 237,5 238 238,5 239 239,5 240 240,5 241 241,5 242 242,5 243 243,5 244 244,5 245 245,5 246 246,5 247 247,5 248 248,5 249 249,5 250 250,5 251 251,5 252 252,5 253 253,5 254 254,5 255 255,5 256 256,5 257 257,5 258 258,5 259 259,5 260 260,5 261 261,5 262 262,5 263 263,5 264 264,5 265 265,5 266 266,5 267 267,5 268 268,5 269 269,5 270 270,5 271 271,5 272 272,5 273 273,5 274 274,5 275 275,5 276 276,5 277 277,5 278 278,5 279 279,5 280 280,5 281 281,5 282 282,5 283 283,5 284 284,5 285 285,5 286 286,5 287 287,5 288 288,5 289 289,5 290 290,5 291 291,5 292 292,5 293 293,5 294 294,5 295 295,5 296 296,5 297 297,5 298 298,5 299 299,5 300 300,5 301 301,5 302 302,5 303 303,5 304 304,5 305 305,5 306 306,5 307 307,5 308 308,5 309 309,5 310 310,5 311 311,5 312 312,5 313 313,5 314 314,5 315 315,5 316 316,5 317 317,5 318 318,5 319 319,5 320 320,5 321 321,5 322 322,5 323 323,5 324 324,5 325 325,5 326 326,5 327 327,5 328 328,5 329 329,5 330 330,5 331 331,5 332 332,5 333 333,5 334 334,5 335 335,5 336 336,5 337 337,5 338 338,5 339 339,5 340 340,5 341 341,5 342 342,5 343 343,5 344 344,5 345 345,5 346 346,5 347 347,5 348 348,5 349 349,5 350 350,5 351 351,5 352 352,5 353 353,5 354 354,5 355 355,5 356 356,5 357 357,5 358 358,5 359 359,5 360 360,5 361 361,5 362 362,5 363 363,5 364 364,5 365 365,5 366 366,5 367 367,5 368 368,5 369 369,5 370 370,5 371 371,5 372 372,5 373 373,5 374 374,5 375 375,5 376 376,5 377 377,5 378 378,5 379 379,5 380 380,5 381 381,5 382 382,5 383 383,5 384 384,5 385 385,5 386 386,5 387 387,5 388 388,5 389 389,5 390 390,5 391 391,5 392 392,5 393 393,5 394 394,5 395 395,5 396 396,5 397 397,5 398 398,5 399 399,5 400 400,5 401 401,5 402 402,5 403 403,5 404 404,5 405 405,5 406 406,5 407 407,5 408 408,5 409 409,5 410 410,5 411 411,5 412 412,5 413 413,5 414 414,5 415 415,5 416 416,5 417 417,5 418 418,5 419 419,5 420 420,5 421 421,5 422 422,5 423 423,5 424 424,5 425 425,5 426 426,5 427 427,5 428 428,5 429 429,5 430 430,5 431 431,5 432 432,5 433 433,5 434 434,5 435 435,5 436 436,5 437 437,5 438 438,5 439 439,5 440 440,5 441 441,5 442 442,5 443 443,5 444 444,5 445 445,5 446 446,5 447 447,5 448 448,5 449 449,5 450 450,5 451 451,5 452 452,5 453 453,5 454 454,5 455 455,5 456 456,5 457 457,5 458 458,5 459 459,5 460 460,5 461 461,5 462 462,5 463 463,5 464 464,5 465 465,5 466 466,5 467 467,5 468 468,5 469 469,5 470 470,5 471 471,5 472 472,5 473 473,5 474 474,5 475 475,5 476 476,5 477 477,5 478 478,5 479 479,5 480 480,5 481 481,5 482 482,5 483 483,5 484 484,5 485 485,5 486 486,5 487 487,5 488 488,5 489 489,5 490 490,5 491 491,5 492 492,5 493 493,5 494 494,5 495 495,5 496 496,5 497 497,5 498 498,5 499 499,5 500 500,5 501 501,5 502 502,5 503 503,5 504 504,5 505 505,5 506 506,5 507 507,5 508 508,5 509 509,5 510 510,5 511 511,5 512 512,5 513 513,5 514 514,5 515 515,5 516 516,5 517 517,5 518 518,5 519 519,5 520 520,5 521 521,5 522 522,5 523 523,5 524 524,5 525 525,5 526 526,5 527 527,5 528 528,5 529 529,5 530 530,5 531 531,5 532 532,5 533 533,5 534 534,5 535 535,5 536 536,5 537 537,5 538 538,5 539 539,5 540 540,5 541 541,5 542 542,5 543 543,5 544 544,5 545 545,5 546 546,5 547 547,5 548 548,5 549 549,5 550 550,5 551 551,5 552 552,5 553 553,5 554 554,5 555 555,5 556 556,5 557 557,5 558 558,5 559 559,5 560 560,5 561 561,5 562 562,5 563 563,5 564 564,5 565 565,5 566 566,5 567 567,5 568 568,5 569 569,5 570 570,5 571 571,5 572 572,5 573 573,5 574 574,5 575 575,5 576 576,5 577 577,5 578 578,5 579 579,5 580 580,5 581 581,5 582 582,5 583 583,5 584 584,5 585 585,5 586 586,5 587 587,5 588 588,5 589 589,5 590 590,5 591 591,5 592 592,5 593 593,5 594 594,5 595 595,5 596 596,5 597 597,5 598 598,5 599 599,5 600 600,5 601 601,5 602 602,5 603 603,5 604 604,5 605 605,5 606 606,5 607 607,5 608 608,5 609 609,5 610 610,5 611 611,5 612 612,5 613 613,5 614 614,5 615 615,5 616 616,5 617 617,5 618 618,5 619 619,5 620 620,5 621 621,5 622 622,5 623 623,5 624 624,5 625 625,5 626 626,5 627 627,5 628 628,5 629 629,5 630 630,5 631 631,5 632 632,5 633 633,5 634 634,5 635 635,5 636 636,5 637 637,5 638 638,5 639 639,5 640 640,5 641 641,5 642 642,5 643 643,5 644 644,5 645 645,5 646 646,5 647 647,5 648 648,5 649 649,5 650 650,5 651 651,5 652 652,5 653 653,5 654 654,5 655 655,5 656 656,5 657 657,5 658 658,5 659 659,5 660 660,5 661 661,5 662 662,5 663 663,5 664 664,5 665 665,5 666 666,5 667 667,5 668 668,5 669 669,5 670 670,5 671 671,5 672 672,5 673 673,5 674 674,5 675 675,5 676 676,5 677 677,5 678 678,5 679 679,5 680 680,5 681 681,5 682 682,5 683 683,5 684 684,5 685 685,5 686 686,5 687 687,5 688 688,5 689 689,5 690 690,5 691 691,5 692 692,5 693 693,5 694 694,5 695 695,5 696 696,5 697 697,5 698 698,5 699 699,5 700 700,5 701 701,5 702 702,5 703 703,5 704 704,5 705 705,5 706 706,5 707 707,5 708 708,5 709 709,5 710 710,5 711 711,5 712 712,5 713 713,5 714 714,5 715 715,5 716 716,5 717 717,5 718 718,5 719 719,5 720 720,5 721 721,5 722 722,5 723 723,5 724 724,5 725 725,5 726 726,5 727 727,5 728 728,5 729 729,5 730 730,5 731 731,5 732 732,5 733 733,5 734 734,5 735 735,5 736 736,5 737 737,5 738 738,5 739 739,5 740 740,5 741 741,5 742 742,5 743 743,5 744 744,5 745 745,5 746 746,5 747 747,5 748 748,5 749 749,5 750 750,5 751 751,5 752 752,5 753 753,5 754 754,5 755 755,5 756 756,5 757 757,5 758 758,5 759 759,5 760 760,5 761 761,5 762 762,5 763 763,5 764 764,5 765 765,5 766 766,5 767 767,5 768 768,5 769 769,5 770 770,5 771 771,5 772 772,5 773 773,5 774 774,5 775 775,5 776 776,5 777 777,5 778 778,5 779 779,5 780 780,5 781 781,5 782 782,5 783 783,5 784 784,5 785 785,5 786 786,5 787 787,5 788 788,5 789 789,5 790 790,5 791 791,5 792 792,5 793 793,5 794 794,5 795 795,5 796 796,5 797 797,5 798 798,5 799 799,5 800 800,5 801 801,5 802 802,5 803 803,5 804 804,5 805 805,5 806 806,5 807 807,5 808 808,5 809 809,5 810 810,5 811 811,5 812 812,5 813 813,5 814 814,5 815 815,5 816 816,5 817 817,5 818 818,5 819 819,5 820 820,5 821 821,5 822 822,5 823 823,5 824 824,5 825 825,5 826 826,5 827 827,5 828 828,5 829 829,5 830 830,5 831 831,5 832 832,5 833 833,5 834 834,5 835 835,5 836 836,5 837 837,5 838 838,5 839 839,5 840 840,5 841 841,5 842 842,5 843 843,5 844 844,5 845 845,5 846 846,5 847 847,5 848 848,5 849 849,5 850 850,5 851 851,5 852 852,5 853 853,5 854 854,5 855 855,5 856 856,5 857 857,5 858 858,5 859 859,5 860 860,5 861 861,5 862 862,5 863 863,5 864 864,5 865 865,5 866 866,5 867 867,5 868 868,5 869 869,5 870 870,5 871 871,5 872 872,5 873 873,5 874 874,5 875 875,5 876 876,5 877 877,5 878 878,5 879 879,5 880 880,5 881 881,5 882 882,5 883 883,5 884 884,5 885 885,5 886 886,5 887 887,5 888 888,5 889 889,5 890 890,5 891 891,5 892 892,5 893 893,5 894 894,5 895 895,5 896 896,5 897 897,5 898 898,5 899 899,5 900 900,5 901 901,5 902 902,5 903 903,5 904 904,5 905 905,5 906 906,5 907 907,5 908 908,5 909 909,5 910 910,5 911 911,5 912 912,5 913 913,5 914 914,5 915 915,5 916 916,5 917 917,5 918 918,5 919 919,5 920 920,5 921 921,5 922 922,5 923 923,5 924 924,5 925 925,5 926 926,5 927 927,5 928 928,5 929 929,5 930 930,5 931 931,5 932 932,5 933 933,5 934 934,5 935 935,5 936 936,5 937 937,5 938 938,5 939 939,5 940 940,5 941 941,5 942 942,5 943 943,5 944 944,5 945 945,5 946 946,5 947 947,5 948 948,5 949 949,5 950 950,5 951 951,5 952 952,5 953 953,5 954 954,5 955 955,5 956 956,5 957 957,5 958 958,5 959 959,5 960 960,5 961 961,5 962 962,5 963 963,5 964 964,5 965 965,5 966 966,5 967 967,5 968 968,5 969 969,5 970 970,5 971 971,5 972 972,5 973 973,5 974 974,5 975 975,5 976 976,5 977 977,5 978 978,5 979 979,5 980 980,5 981 981,5 982 982,5 983 983,5 984 984,5 985 985,5 986 986,5 987 987,5 988 988,5 989 989,5 990 990,5 991 991,5 992 992,5 993 993,5 994 994,5 995 995,5 996 996,5 997 997,5 998 998,5 999 999,5 1000 1000,5"/>

Kat. No	: F. 8
Müze / Env. No	: İstanbul - 259 (sol ve orta parça), Louvre - 2837 (sağ bölüm)
Buluntu Yılı	: 1881-1882
Konusu	: Karşılıklı Yatan Sfenksler
Ölçüler	:
Uz.	: 2,58 m.
Yük.	: 0,82 m.
Der.	: 0,32 m. - 0,29 m. - 0,15 m.
Sol Regula Uz.	: 0,27 m.
Orta Regula Uz.	: Korunamamış.
Sağ Regula Uz.	: 0,205 m.
Regula Yük.	: 0,06 m.
Regula Der.	: 0,023 m.
Taenia Yük.	: 0,09 m.
Taenia Der.	: 0,025 m.
Plinthos Yük.	: 0,08 m.
Plinthos Der.	: 0,03 m.
Rölyef Yük.	: 0,057 m.
Figür Yük.	: 0,565 m.
Durumu	: Birleşebilen üç parçadan oluşan friz bloğunun, orta regula ve üst kısmı ile üst köşeleri eksiktir. Parça birleşim yerlerindeki eksikler haricinde kompozisyon tümdür. Sağ parçanın ayrıntıları, yüzeyde bulunmuş olan sol ve orta parçanın ayrıntılarından daha iyi korunmuştur. Ancak her iki sfenksin, ölçülebilir rölyef yüksekliğinden daha fazla olması gereken kanat uçları eksiktir.

68

Kat. No : F. 9

A horizontal number line starting at 0 and ending at 0.50. There are tick marks at intervals of 0.05, labeled as 0, .05, and 0.50.

Müze / Env. No : Boston - 8468 (sol ve orta), İstanbul - 258 (sağ)

Buluntu Yılı : 1881 (sol ve orta) – 1896 (sağ)

Konusu : Karsılıklı Yatan Sfenksler

Ölcüler

Uz · 2 544 m

Yük : 0,82 m

Der : 0 30 m

Sol Regula Uz. : Korunamamis

Orta Regula Uz : 0,56 m

Sağ Regula Uz : Konunamamış

Regula Yüük : 0,062 m

Regula Der : 0.033 m

TaeniaYük : 0.092 m

Taenia Der. 1.0035 mm.

Plinthos Vijk : 0.08 m

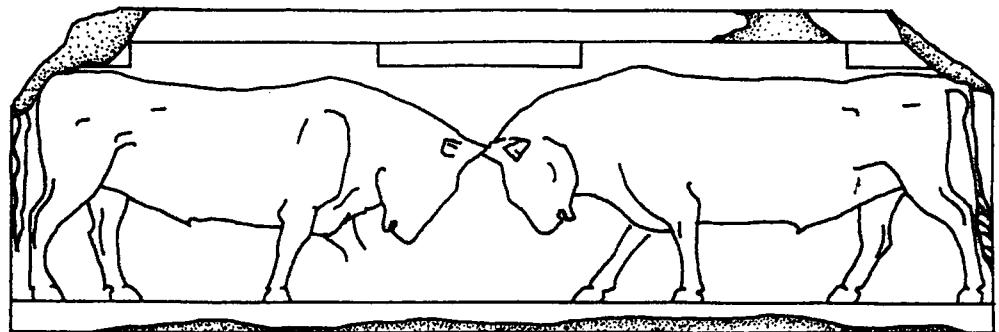
Plinthos Der : 0.035 mm

Bölkof Yüksel : 0.065 m

Eigür Yük 0,585 m

Durumay *et al.* Biplanar

Üst, sağda bir parçası eksiktir. Eksik olan parçanın sağ ucunda, sağ parça üzerindeki taenia ve regula kısmı ile her iki üst köşesi eksiktir. Parça birleşim yerleri ve plinthosun orta bölümündeki eksikler haricinde kompozisyon tümdür. Rölyefte, her iki sfenksin kanat uçlarındaki kırıklar ve yüzeyde görülen aşınmaya rağmen ayrıntılar seçilebilmektedir.

Kat. No : F. 10

0 ,0,5 0,50

Müze / Env. No : Louvre - 2832

Buluntu Yılı : 1838

Konusu : Boynuz Tokuşturan Boğalar

Ölçüler :

Uz.: 2,51 m.

Yük.: 0,81 m.

Der.: 0,15 m. (eksik)

Sol Regula Uz. : 0,31 m.

Orta Regula Uz. : 0,515 m.

Sağ Regula Uz. : 0,375 m.

Regula Yük. : 0,06 m.

Regula Der. : 0,02 m.

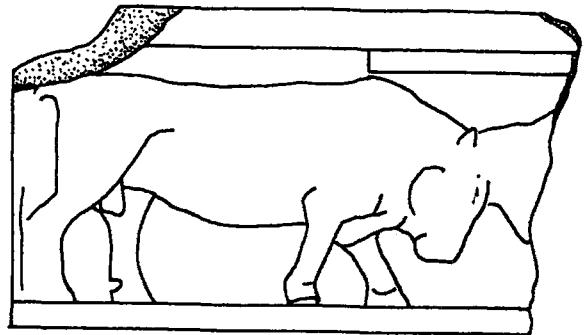
Taenia Yük. : 0,085 m.

Taenia Der. : 0,025 m.

Plinthos Yük. : 0,08 m.

Rölyef Yük. : 0,07 m.

Durumu : Tek parça halinde, köşe kırıkları ve plinthos yüzeyindeki eksikler haricinde kompozisyon tümdür. Friz bloğunun tüm yüzeyinde sudan kaynaklanan bir bozulma görülmektedir.

Kat. No : F. 11

0,05 0,50

Müze / Env. No : Louvre - 2833

Buluntu Yılı : 1838

Konusu : Boynuz Tokuşturan Boğalar

Ölçüler :

Uz.: 1,42 m. (+)

Yük.: 0,81 m.

Der.: 0,15 m.

Sol Regula Uz. : Korunamamış.

Orta Regula Uz. : 0,52 m.

Sağ Regula Uz. : Korunamamış.

Regula Yük. : 0,055 m.

Regula Der. : 0,02 m.

Taenia Yük. : 0,095 m.

Taenia Der. : 0,025 m.

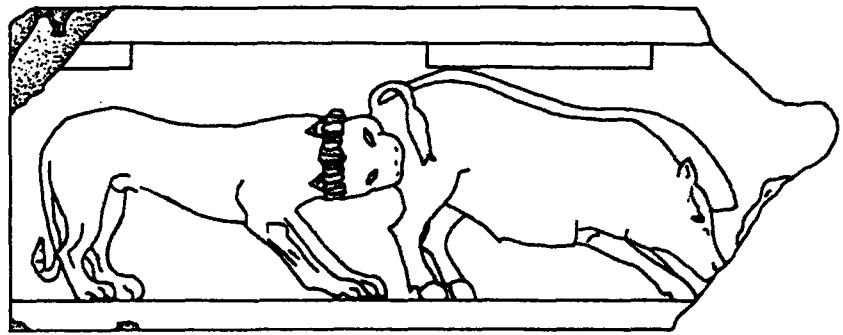
Plinthos Yük. : 0,065 m.

Durumu : Tek parça halinde olup, friz bloğunun soluna aittir. Friz bloğunun sol üst köşesi ve plinthos yüzeyinde eksikler, tüm yüzeyde de aşınma görülmektedir.

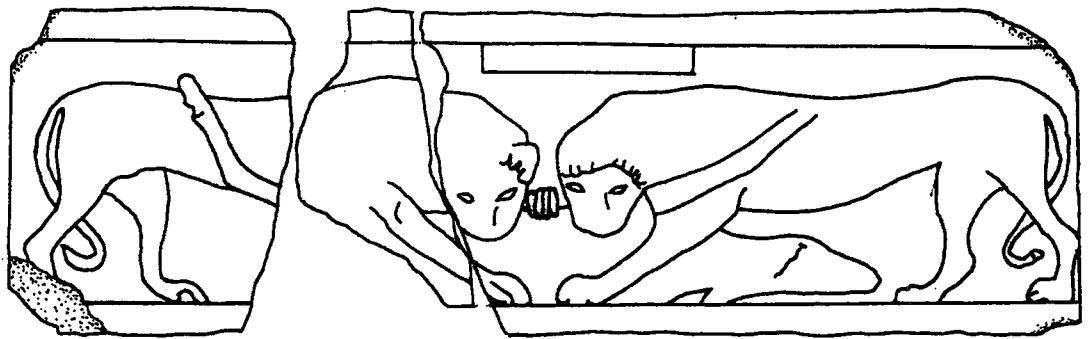
0 ,05 0,50

Kat. No	: F. 12
Müze / Env. No	: Louvre - 2836
Buluntu Yılı	: 1838
Konusu	: (İki) Aslanın Boğaya Saldırışı
Ölçüler	:
	Uz.: 1,20 m. (+)
	Yük.: 0,81 m.
	Der.: 0,15 m. (eksik)
Sol Regula Uz.	: Korunamamış
Orta Regula Uz.	: 0,20 m. (+)
Sağ Regula Uz.	: 0,295 m.
Regula Yük.	: 0,55 m.
Regula Der.	: 0,025 m.
Taenia Yük.	: 0,09 m.
Taenia Der.	: 0,025 m.
Plinthos Yük.	: 0,07 m.
Durumu	: Tek parça halinde olup, bir friz bloğunun sağına aittir. Friz bloğunun sağ üst köşesinde, taenia ve plinthos yüzeylerinde eksikler görülmektedir. Rölyefte, aslanın sol arka ayagi, yüzünün sağ bölümü ve sol ön pencesinde eksikler, tüm yüzeyde de aşınma görülmektedir.

0 .05 1 0,50

Kat. No	: F. 13
Müze / Env. No	: İstanbul Arkeoloji Müzeleri - 260
Buluntu Yılı	: 1881
Konusu	: (İki) Aslanın Yaban Domuzuna Saldırışı
Ölçüler	:
	Uz.: 2,10 m. (+)
	Yük.: 0,81 m.
	Der.: 0,25 m. - 0,3 m.
Sol Regula Uz.	: 0,32 m.
Orta Regula Uz.	: 0,57 m.
Sağ Regula Uz.	: Korunamamış
Regula Yük.	: 0,06 m.
Regula Der.	: 0,024 m.
Taenia Yük.	: 0,09 m.
Taenia Der.	: 0,025 m.
Plinthos Yük.	: 0,073 m.
Plinthos Der.	: 0,024 m.
Rölyef Yük.	: 0,057 m.
Figür Yük.	: 0,575 m.
Durumu	: Tek parça halinde, sağ bölümü ve sol köşesinin yüzeyi eksiktir. Özellikle domuzun vücutu ile taşın tüm yüzeyinde aşınma görülmektedir.

Kat. No : F. 14

0 .05 0,50

Müze / Env. No : İstanbul Arkeoloji Müzeleri – 261 (sol), Assos Kazı Evi (sağ)

Buluntu Yılı : 1881 (sol) – 1981 (sağ)

Konusu : İki Aslanın Ceylana Saldırısı

Ölçüler :

Uz.: 2,78 m (yaklaşık)

Yük.: 0,25 m.

Der.: 0,25 m.

Sol Regula Uz. : 0,33 m.

Orta Regula Uz. : 0,57 m.

Sağ Regula Uz. : Korunamamış

Regula Yük. : 0,06 m.

Regula Der. : 0,02 m.

Taenia Yük. : 0,093 m.

Taenia Der. : 0,028 m.

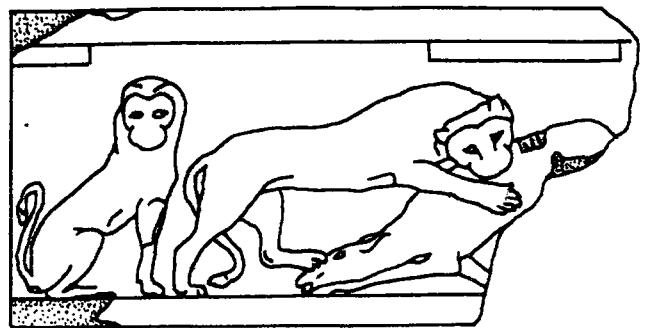
Plinthos Yük. : 0,075 m.

Plinthos Der. : 0,025 m.

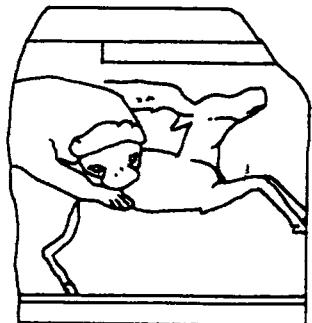
Rölyef Yük. : 0,57 m.

Figür Yük. : 0,575 m.

Durumu : Birleşebilen iki parça halinde, toplam üç parçadan oluşmaktadır. Friz bloğunun, tüm köşeleri ve sağdaki birleşebilen iki parçanın sol alt kısmıyla, diğer parçayla birleşmesi gereken kısmı eksik olduğu için parçalar birbirine oturmamakta dır. Toprak altında bulunmuş olan birleşebilir iki parçadan oluşan sağ bölümün rölyef ayrıntıları, soldaki parçanın rölyef ayrıntılarından daha iyi korunmuştur. Ancak plinthos ve taenia yüzeyinde eksikler görülmektedir.

Kat. No	: F. 15	0 , 0,5	0,50
Müze / Env. No	: Louvre - 2834		
Buluntu Yılı	: 1834		
Konusu	: Oturan Aslan ve Ceylana Saldıran Aslan		
Ölçüler	:		
	Uz.: 1,545 m. (+)		
	Yük.: 0,81 m.		
	Der.: 0,15 m. (eksik)		
Sol Regula Uz.	: 0,195 m.		
Orta Regula Uz.	: 0,48 m.		
Sağ Regula Uz.	: Korunamamış		
Regula Yük.	: 0,055 m.		
Regula Der.	: 0,025 m.		
Taenia Yük.	: 0,085 m.		
Taenia Der.	: 0,027 m.		
Plinthos Yük.	: 0,08 m.		
Plinthos Der.	: 0,025 m.		
Rölyef Yük.	: 0,075 m.		
Durumu	: Tek parça halinde olup, bir friz bloğunun soluna aittir. Friz bloğunun sağ kısmı ve sol kısmının köşelerinin ve plinthosun bir kısmının yüzeyi eksiktir. Rölyefte, oturan aslanın ön ayaklarının bir kısmında eksiklik ve tüm yüzeyde aşınma görülmektedir.		

0,05 0,50

Kat. No : F. 16

Müze / Env. No : Louvre - 2835

Buluntu Yılı : 1834

Konusu : Geyiye Saldıran Aslan

Ölçüler :

Uz.: 0,75 m. (+)

Yük.: 0,81 m.

Der.: 0,15 m. (eksik)

Sol Regula Uz. : Korunamamış.

Orta Regula Uz. : Korunamamış.

Sağ Regula Uz. : 0,52 m.

Regula Yük. : 0,05 m.

Regula Der. : 0,025 m.

Taenia Yük. : 0,08 m.

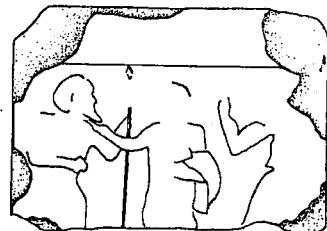
Taenia Der. : 0,028 m.

Plinthos Yük. : 0,05 m.

Plinthos Der. : 0,027 m.

Rölyef Yük. : 0,075 m.

Durumu : Tek parça halinde olup, bir friz bloğunun sağına aittir. Friz bloğunun sağ üst köşesinde ve plinthosun alt kısmının yüzeyinde eksiklikler; rölyef de ise özellikle geyiğin boynuz kısmında olmak üzere tüm yüzeyde aşınma görülmektedir.

Kat. No

: M. 1

Müze / Env. No

: Assos kazı evi

Buluntu Yılı

: 1980

Konusu

: "Akhileus, Priamos ve Hermes"

Ölçüler

:

Uz.: 0,762 m.

Yük.: 0,575 m.

Der.: 0,254 m. (+)

Taenia Yük.

: 0,146 m.

Taenia Der.

: 0,019 m.

Plinthos Yük.

: Korunmamış

Plinthos Der.

: Korunmamış

Rölyef Yük.

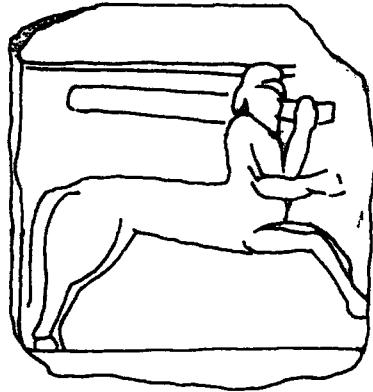
: 0,035 m. (+)

Figür Yük.

: 0,41 m. (+)

Durumu

: Tek parça halinde olup, sol kısmı, alt kısmı ve sağ üst köşesi eksiktir. Tüf taşından olan metobun taş yapısı zayıf ve gözenekli olduğundan kolay aşınarak orijinal yüzeyi kaybolmuştur. Rölyefte, üç figürün sadece bazı bölümleri görülmektedir; ayrıntılar ise tamamen kaybolmuş durumdadır.

0 0,50

Kat. No : M. 2

Müze / Env. No : Louvre - 2826

Buluntu Yılı : 1834

Konusu : Kentauros

Ölçüler :

Uz.: 0,73 m.

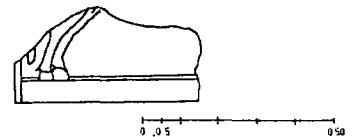
Yük.: 0,77 m.

Der.: 0,15 m. (eksik)

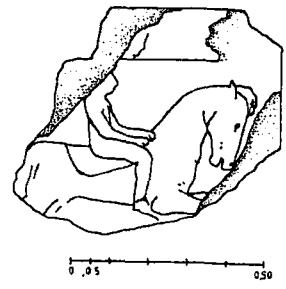
Taenia Yük. : 0,14 m.

Plinthos Yük. : 0,05 m.

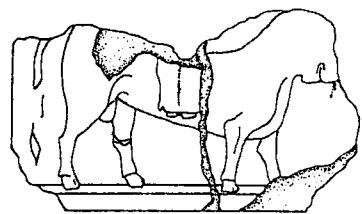
Durumu : Tek parça halinde olup, üst köşelerinde ve plinthosta eksikler görülmektedir. Metobun, sağ tarafında daha yoğun olmak üzere yüzeyinde aşınmalar vardır.

Kat. No	: M. 3
Müze / Env. No	: İstanbul Arkeoloji Müzeleri - 266
Buluntu Yılı	: 1882
Konusu	: Bir Atın yada Kentauros'un Arka Ayakları
Ölçüler	:
	Uz.: 0,46 m. (+)
	Yük.: 0,285 m. (+)
	Der.: 0,30 m.
Taenia Yük.	: Korunamamış
Taenia Der.	: Korunamamış
Plinthos Yük.	: 0,07 m.
Plinthos Der.	: 0,035 m.
Rölyef Yük.:	: 0,039 m.
Figür Yük.	: Eksik
Durumu	: Bir metopun sol alt köşe parçasıdır. Bu parçanın üzerinde bir at ya da Kentauros'un arka ayaklarının alt kısmı ile kuyruğun uç kısmı görülmektedir.

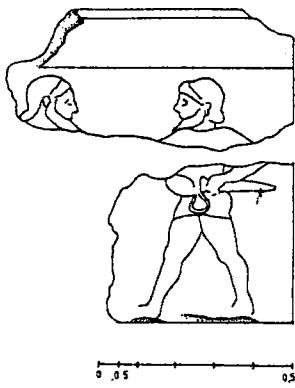

Kat. No	: M. 4
Müze / Env. No	: Çanakkale Arkeoloji Müzesi - 3872
Buluntu Yılı	: 1973
Konusu	: Süvari
Ölçüler	:
	Uz.: 0,65 m. (+)
	Yük.: 0,595 m. (+)
	Der.: 0,21 m.
Taenia Yük.	: 0,135 m.
Taenia Der.	: 0,015 m.
Plinthos Yük.	: Korunamamış
Plinthos Der.	: Korunamamış
Rölyef Yük.	: 0,036 m.
Figür Yük.	: Eksik
Durumu	: Tek parça halinde olup, metabun sağ ve üst kenardaki bölgeleri haricinde, tüm kenar ve köşeleri eksiktir. Kompozisyon anlaşılmakla beraber, eldeki parçanın yüzeyinde aşınma görülmektedir.

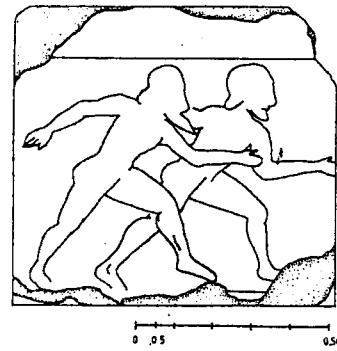

0 0,25 0,50

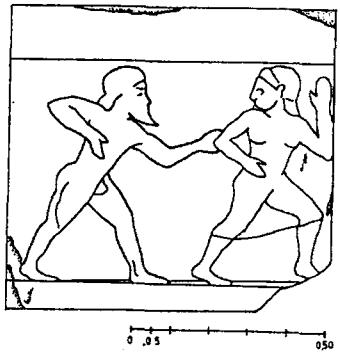
Kat. No	: M. 5
Müze / Env. No	: İstanbul Arkeoloji Müzeleri - 265
Buluntu Yılı	: 1896
Konusu	: Boğa Üzerinde Europa
Ölçüler	:
	Uz.: 0,845 m. (+)
	Yük.: 0,52 m. (+)
	Der.: 0,235 m.
Taenia Yük.	: Korunamamış
Taenia Der.	: Korunamamış
Plinthos Yük.	: 0,045 m. / 0,07 m.
Plinthos Der.	: 0,046 m.
Rölyef Yük.	: 0,05 m.
Figür Yük.	: 0,45 m. (+)
Durumu	: Birleşebilir iki parçadan olup, bir metobun alt yarısına aittir. Parçanın alt köşeleri ve sağ kenarında eksiklikler görülmektedir. Koruna gelmiş parçaların rölyefinde boğanın sol ön ayağında, kuyruğunda ,Europa'nın ayak kısmında ve parçaların birleşim yerinde eksiklikler bulunmaktadır.

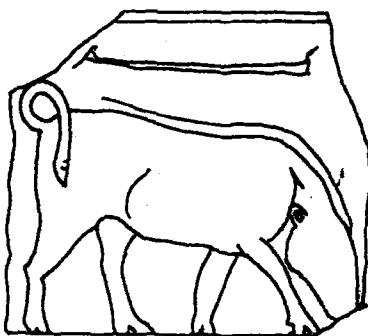
Kat. No	: M. 6
Müze / Env. No	: İstanbul Arkeoloji Müzeleri - 263
Buluntu Yılı	: 1881
Konusu	: Karşılıklı İki Erkek
Ölçüler	:
	Uz.: 0,72 m. (+)
	Yük.: 0,793 m. (yaklaşık)
	Der.: 0,22 m.
Taenia Yük.	: 0,145 m.
Taenia Der.	: 0,019 m.
Plinthos Yük.	: Korunamamış
Plinthos Der.	: Korunamamış
Rölyef Yük.	: 0,04 m.
Figür Yük.	: 0,62 m. (yaklaşık)
Durumu	: Bir metoba ait sağ alt köşe ve üst yarı olmak üzere iki birbirine tam oturmayan parçadan meydana gelmektedir. Üst parçanın sol kısmı, sağ köşesi ve alt kısmı; alt parçanın sol ve üst kısımları eksiktir. Metobun tüm yüzeyi aşınmıştır.

Kat. No	: M. 7
Müze / Env. No	: İstanbul Arkeoloji Müzeleri - 264
Buluntu Yılı	: 1896
Konusu	: Koşan İki Erkek
Ölçüler	:
	Uz.: 0,795 m.
	Yük.: 0,77 m.
	Der.: 0,23 m.
Taenia Yük.	: 0,135 m.
Taenia Der.	: 0,018 m. (yaklaşık)
Plinthos Yük.	: 0,04 m.
Plinthos Der.	: 0,025 m.
Rölyef Yük.	: 0,02 m.
Figür Yük.	: 0,57 m.
Durumu	: Tek parça halinde olup, sağ üst köşesi kırık, sol üst ve sağ alt köşelerin, alt ve üst kenarların yüzeylerinde eksiklikler görülmektedir. Soldaki figürün sadece silueti kalmış, sağdaki figürün ise çok aşınmış olan başı haricinde diğer kısımları daha iyi korunmuştur.

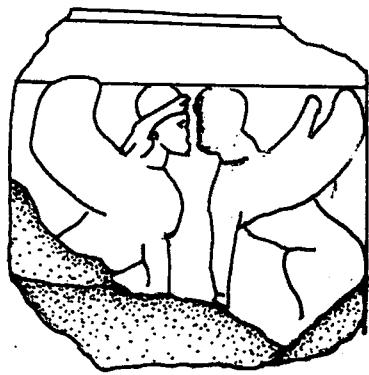

Kat. .No	: M. 8
Müze / Env. No	: İstanbul Arkeoloji Müzeleri - 262
Buluntu Yılı	: 1881
Konusu	: Kaçan Kadını Yakalayan Erkek
Ölçüler	:
	Uz.: 0,796 m.
	Yük.: 0,78 m.
	Der.: 0,238 m.
Taenia Yük.	: 0,141 m.
Taenia Der.	: 0,016 m.
Plinthos Yük.	: 0,065 m. / 0,08 m.
Plinthos Der.	: 0,03 m.
Rölyef Yük.	: 0,035 m.
Figür Yük.	: 0,55 m.
Durumu	: Tek parça halinde olup, sağ alt köşesi kırık, sol alt, sağ üst köşelerde ve taenianın yüzeyinde eksiklikler görülmektedir. Metopta figürlerin yüz kısımları diğer kısımlardan daha fazla aşınmıştır.

0 0,50

Kat. No	: M. 9
Müze / Env. No	: Louvre - 2827
Buluntu Yılı	: 1834
Konusu	: Yaban Domuzu
Ölçüler	:
	Uz.: 0,81 m.
	Yük.: 0,77 m.
	Der.: 0,15 m. (eksik)
Taenia Yük.	: 0,14 m.
Taenia Der.	: 0,018 m.
Plinthos Yük.	: Korunamamış
Plinthos Der.	: Korunamamış
Figür Yük.	: Eksik
Durumu	: Tek parça halinde olup, üst köşeleri ve plinthosu eksiktir. Özellikle domuz figürünün başı olmak üzere tüm yüzeyde aşınma görülmektedir.

Kat. No	: M. 10
Müze / Env. No	: Louvre - 2825
Buluntu Yılı	: 1834
Konusu	: Karşılıklı Oturan Sfenksler
Ölçüler	:
	Uz.: 0,83 m.
	Yük.: 0,77 m.
	Der.: 0,15 m. (eksik)
Taenia Yük.	: 0,135 m.
Taenia Der.	: 0,018 m.
Plinthos Yük.	: Korunamamış
Plinthos Der.	: Korunamamış
Figür Yük.	: Eksik
Durumu	: Tek parça halinde olup, üst köşelerinde, plinthos kısmında, soldaki sfenksin ayaklarının alt bölümü ile sağdaki sfenksin kanadının üst bölümü ve yüzünde eksiklikler görülmektedir. Tüm yüzeyde aşınma görülür.

Sonuç

Bu çalışmada, 19. y.yıl ve 20. y.yıl başından beri bilinen, parçaları birleştirilmiş ve önceki kataloglara dahil edilmiş onbeş friz bloğu haricinde, 1981-1984 yıllarında bulunmuş iki friz parçası, ilk defa¹ değerlendirilmiştir. Bunlardan F. 14'e ait iki parçanın İstanbul Arkeoloji Müzeleri'nde bulunan bir diğeriyle birleşmesi gerektiği daha önceden düşünülmüş olup, kazı arşivinde, birlikte çizim denemesi mevcuttur. Sadece fotoğrafı ve konusu yayınlanmış² öteki (F. 7) parça hakkında ise şimdidiye dek herhangi bir yorum yapılmamış, bunun Louvre Müzesi'ndeki bir başka friz parçasıyla (F. 6) birleştirilmesi ilk kez tarafımdan burada önerilmiştir. Tüm bu verilerden yola çıkarak eldeki kabartmalı friz bloklarının sayısı, halen onbeş olarak düşünülebilir. Bu da sadece bir uzun bir kısa cephe için yeterlidir³. Ancak bunlarla birlikte, eldeki kabartmasız friz, yani arşitrav blokları, tapınağı çevrelemeye yetmez. Bu nedenle kayıp frizlerin kabartmalı olup olmadıkları belirsizdir. Wescoat⁴ dokuz adet kabartmasız friz bloğu saptamıştır. Böylece toplam yirmidört arşitrav bloğu saptanmış olur ki, bunlarda kabartmalı frizler çokluktadır. Oysa eksik parçalarla birlikte tapınağın arşitrav bloğu sayısı otuzun üzerindedir⁵.

Assos Athena Tapınağı betim programında friz ve metop konularının birbirleri ile ilişkili ya da birbirlerini tamamlayıcı olabilecekleri kesinlik kazanamamıştır⁶.

¹ Bu iki parçayı tez çalışmamda kullanmama izin veren Assos kazı başkanı Prof. Dr. Ümit Serdaroglu'na bir kez daha teşekkür ediyorum.

² Serdaroglu, *Assos*, s. 88.

³ Tapınağın kısa kenarlarında 5 uzun kenarlarında 10 arşitrav yer almaktadır. Ancak bu sayısal veride friz bloğu ölçüleri, konuları ve olası restitüsyonlar göz önünde bulundurulmamıştır.

⁴ Wescoat, 1983, Tablo 8.

⁵ Tapınağın dış cephe arşitrav sayısı kesin olarak otuzdur. Ancak pronaosda en az iki (belki kapı üzerinde de) friz bloğu bulunduğu için arşitrav sayısı otuz iki, otuz üç adet olmalıdır.

⁶ Ancak, Herakles ve İnsan Bacaklı Kentauroslar friz bloğu (F. 3) diğer Kentauroslar frizleri ile (F. 4, F. 5, F. 6, F. 7) birbirlerini tamamlamaktadır, ayrıca M. 2 Kat. no'lu metop da Kentauros betimlidir. Bunun haricinde belki Herakles-Deniz Canavarı mücadele konulu friz (Kat. no: F. 2) ile, M. 3, M. 4 katalog numaralı süvari metobu Laomedon'un ölümsüz atlarından biri olarak, M. 7 no'lu koşan iki figür metobu yaban domuzu (Kat. no: M. 9) ya da Kentauros (Kat. no: M. 2) metobu ile birlikte ele alınabilir.

Çünkü bunlarda farklı betimler yer alır⁷. Tüm tasvirlerin Herakles'e bağlanması, tartışmalı konuların tümü bir yana bırakılsa da, sadece Europa'nın kaçırılışı konulu metopla bile imkânsızdır. Bu yüzden tapınağın heykeltraşlık eserlerinin, özellikle de metop konularının, metal eserler ve diğer ticari malzemelerden etkilenderek, kare bir yüzeye adapte edilmiş farklı sahnelerdenoluştugu söylenebilir.

Friz bloklarında ilk defa hayvan mücadelelerinin görülmesi, karşılıklı sfenks gruplarının betimlenmesi gibi örnekler, Assos Athena Tapınağı'na, Arkaik Dönem mimariye bağlı heykeltraşlık eserleri arasında farklı bir konum kazandırır. Karşılıklı boğa frizlerinin ise tamamen bu tapınağa özgü ve Anadolu kökenli olduğu, belki de önceki yerel tapınumlardan Troas Athenası'na geçtiği düşünülebilir.

Symposion sahnelerine Troas'da birden fazla örnekte rastlanması ve diğer bölgelerde tapınak betim programlarında ender oluşu, bunun bölgesel nitelikli bir sahne olabileceğini düşündürür.

M. 1 no'lu metopta görülen sahne için ilk kez tarafımdan önerilen “Hektor'un cesedi için Priamos'un Akhileus'a yalvarması” konusu, Olympia bronz kalkan bantlarında⁸ birden çok örnekte karşımıza çıkmakla beraber, taşa uygulanmış ve tapınak betim programına alınmış tek örnektir. Bu sahnenin M. 1 no'lu metop haricinde sadece kalkan bantlarında ve “Berlin Aynası” olarak bilinen bronz aynaya ait sap üzerinde görülmlesi Assos Athena Tapınağı betimleri ile kalkan bantları ilişkisini kesin olarak ortaya koymaktadır. Kunze⁹, Olympia'da bulunmuş kalkan bantlarıyla, “Berlin Aynası”¹⁰ (Lev. 62 b) üzerindeki sahneyi karşılaştırırken, “*bunlar benzemekten öte, aynı ustanın elinden çıkmıştır*” demektedir. Bu bronz rölyeflerle (Lev. 61, Lev. 62), Assos Athena Tapınağı M. 1 no'lu metobu arasında da benzerlikten değil, aynı sahneden söz edebiliriz. Bu da tüm eserlerdeki aynı kompozisyonun, tek bir prototipten esinlenilerek, her zaman kare bir alan içeresine yerleştirilip kullanıldığını açıkça göstermektedir. Sahnede değişim olan tek şey, bazı

⁷ Tamamen farklı olmasının temel nedeni, tüm rölyeflerin mitolojik sahnelerden oluşmamasıdır. Hayvan mücadele konulu frizler ve M. 10 no'lu metobun dahil edilebileceği karşılıklı gruplar, konu açısından farklı betimlere başlıca örneklerdir.

⁸ Kunze, a.g.e., b.a.

⁹ a.e., s. 145 - 147.

¹⁰ Kunze, a.g.e., s. 145. “Berlin Aynası” bu kompozisyonun saptandığı ilk eserdir.

kalkan bantlarında olduğu gibi Akhileus ve Hermes'in yer değiştirek, kompozisyonun tersine dönmesidir (**Lev. 63**) Kalkan bantları ve Assos Athena Tapınağı mimariye bağlı heykeltraşlığı arasındaki ilişkiyi kanıtlayan diğer kompozisyon, **F. 8**, **F. 9** no'lu frizler ve **M. 10** no'lu metopta görülen karşılıklı sfenks gruplarıdır¹¹. Ayrıca **F. 3** no'lu friz bloğundaki konunun, metal eserlerde¹², metop¹³ ve friz betimlerinde aynı anda görülmesi önemlidir. Assos Athena Tapınağı bilinen mevcut metoplарının büyük çoğunluğunun, kare kompozisyon içerisinde değerlendirilmiş metal örnekleri¹⁴ bulunmaktadır. Bu o kadar belirgindir ki, **M. 1**, **M. 3**, **M. 4** ve **M. 10** no'lu metoplар sadece metal eserlerdeki benzerleri ile karşılaştırılabilir olmuştur¹⁵.

Assos Athena Tapınağı friz ve metopları, bugüne kadar sadece rölyefleriyle değerlendirilmiştir. Ancak **M. 1** metobunun farklı renk taştan oluşu ve kesinlikle tapınağa ait olması¹⁶, tapınağın rölyeflerinde ve belki de düz yüzeylerinde boyalarının en açık kanıtlarındandır. Robertson¹⁷ “*Mimari form, çok renkli uygulama ile hafifletilmiş, boyalar doğrudan taş üzerine uygulanmıştır*” demekte tereddüt etmemiştir. Ayrıca, akroter, antefiks, süsleme bantları gibi tali elemanlarda boyalar kesinlikle saptanmıştır. İyi korunmuş üç sütun başlığının amuletlerinde koyu kırmızı renk kalıntıları görülmüştür¹⁸. Andezitin işlenmesindeki zorluk dolayısıyla bazı ayrıntılar yapılamamıştır. **M. 1** no'lu metopta yumuşak tüfun kullanılmasının en önemli nedeni de sahnenin kalabalık oluşu ve sivri uçlu mızrak, kola atılmış giysi gibi ayrıntıların bulunmasıdır.

“*Herakles ve İnsan Bacaklı Kentauroslar*” frizinde, Herakles, elinde yayla betimlenirken hiç ok görülmez, buna rağmen birinci Kentauros sanki, eliyle alına

¹¹ a.e., Lev. 73 I a, III f, IV h, Vf, VI a

¹² LIMC, s.449. res.279

¹³ GSLC, res.162.I 1-6

¹⁴ Kunze, a.g.e., tafel 13

¹⁵ a.e.

¹⁶ **M. 1** no'lu metobun Assos Athena Tapınağı'na ait olduğu kesindir. Çünkü, metobun korunmuş ölçülerini diğer tapınak metopları ile uyum sağlar. Ve Arkaik dönemde Assos'da aynı ölçülerde anıtsal olarak tasarlanmış bir başka yapının varlığı bilinmemektedir.

¹⁷ Robertson, *Greek and Roman Art*, s.85.

¹⁸ Clarke II, s.78

saplanan oku çıkarmaktadır. Ayrıca süvarinin olduğu metopta eller dizgin tutar gibi betimlenip, dizginler işlenmemiştir. Bunun gibi örnekler çoğaltılarak, kolları gövdeye çekik Kentaurosların silâh taşıma pozisyonunda (hatta sapları ile) betimlenip silâhların işlenmemesi gibi ayrıntılar da eklenebilir. Tüm bunlarınlığında Assos Athena Tapınağı betim programında da boyalı kullanıldığı görüşü benimsenmelidir. İnce ayrıntıların boyalı ile belirtilmesi oldukça kolaydır. Boya kullanımı göz önünde bulundurulduğunda tüften (M. 1 gibi) yapılmış ve andezit metoplardan daha kalabalık kompozisyonla sahip metopların olması akla yatkındır. Ayrıca rölyefsiz metop ve frizlerin sadece boyalı bezenmiş olması dahi mümkündür.

Assos Athena Tapınağı rölyefli metoplarının az sayıda oluşu, bunların sadece bir cephede kullanıldığını akla getirmektedir. Teorik olarak bunun ön (Doğu) cephe olması gerekmektedir. Süvari metobu ve Herakles'in "*Deniz Canavarı*" ile mücadelesi friz bloğu arasındaki, Kentauros ve belki "*Erymanthos*" yaban domuzu metopları ile Herakles ve Kentauroslar frizi arasındaki olası ilişki ile Herakles konulu frizler ön cepheye yerleştirilebilir. Yine teorik olarak, rölyefli friz blokları arasında en büyük figürlere sahip hayvan mücadeleleri konulu friz blokları tapınağın güney cephesine yerleştirilerek, limandan ve denizden görülmesi düşünülmüş olabilir. Tapınağın sütun aralıklarının kesin saptanmasından önce yapılacak tüm restitüsyonlar varsayımdan öteye geçemez.

Assos Athena Tapınağı için araştırmaların başlangıcından itibaren bir tarihleme zorluğu çekilmiştir. 1881-1883 kazıları öncesinde tapınak, sağlam verilere dayandırılmadan M.Ö. 7. yıldan M.Ö. 5. yıla kadar geniş bir zaman dilimi içerisinde tarihlendirilmiştir. Araştırmalarla birlikte tapınağın evreli olup olmadığı sorunu ortaya çıkmıştır. Veriler doğrultusunda tapınağın hem alt¹⁹ hem de üst²⁰ yapısında evrelere rastlanmıştır. Ayrıca sütun başlıklarının kapsamlı incelenmesinde²¹ üç farklı profil tespit edilmiştir. Mimari evrelerin yanında,

¹⁹ Clarke II, s. 58'de stylobat bloklarının kuzey ve güney kenarlarda değişik olduğu ve bunların farklı zamanlarda yapılmış olabileceği aktarılmıştır.

²⁰ Alınlık bloklarında bir tanesi bir kornîş bloğunun yontulması ile elde edilmiştir. Bu da evreye işaret etmektedir.

²¹ B.D., Wescoat, "Designing the temple of Athena at Assos: some Evidence from the Capitals" American Journal of Archeology, 91, 1987, s.1-8.

heykeltraşlık eserlerinde kesinleşen bir evre farkı saptanmamıştır. Tapınağın genel tarihendlendirmesi için, Dinsmoor²² mimari verileri kullanarak M.Ö. 540 sonrası, Boardman²³ M.Ö. 540-520, Serdaroglu²⁴, Richter²⁵ ve Picard²⁶ M.Ö. 525, Akarca²⁷, Caskey²⁸, Wescoat²⁹ M.Ö. 6. yılın son çeyreğini önerirler. Kanımca, tapınağın mimarisindeki kesin evrelerin, mimariye bağlı heykeltraşlık eserlerinde bu açıklıkta belirlenemeyişinin nedeni, eserlerin yerel üslupta, andezit gibi zor işlenebilen bir taşa farklı heykeltraşlar tarafından yapılmasıdır. Assos Athena Tapınağı'nın Anadolu'daki tek Arkaik Dor tapınağı oluşu; kesin tarihendlendirmeyi güçlestirse de genel kanı doğrultusunda ve eserlerin paralellerine dayanarak tapınağın M.Ö. 540'dan sonraya, mimariye bağlı heykeltraşlık eserlerinin ise M.Ö. 6. yılın son çeyreğine tarihlenmesi olasıdır.

Assos Athena Tapınağı mimariye bağlı heykeltraşlık yeniden değerlendirildiği bu tezde ilk kez, F. 6 ve F. 7 no'lu frizlerin birleşmesi gerektiği, M. 1 no'lu metopta “*Akhileus, Priamos ve Hermes*”in bulunduğu ve konunun “*Priamos'un Akhileus'a Hektor'un cesedi için yalvarışı*” olduğu, F. 2 no'lu frizdeki Herakles'in sanılanın aksine Triton ile değil, “*Deniz Canavarı*” ile mücadele ettiği ve genellikle Nereidler olarak adlandırılan altı kadın figür, Hesione mitolojisine daha uygun olması ve ilk figürün diğerlerinden farklı olması esasına dayanarak, “*Hesione ve Troialı kadınlar*” olabileceği, köşe akroterlerini “*sfenks*” olabileceği ve dışa değil içe dönük düşünülerek cephede bir simetri sağlanabileceği vurgulanmıştır.

Rölyeflerde boyalı kullanıldığından benimsenmesi gerektiği verilerle vurgulanmıştır. Eserlerin bulunmuşundan uzun zaman geçmesine rağmen, yüzeyi iyi korunmuş olan rölyeflerde, andezitin gözenekli yapısı ve boyanın taşa doğrudan

²² W., Dinsmoor, *The Architecture of Ancient Greece*, New York, Norton, 1975, s.88.

²³ GSLC, s.156.

²⁴ Serdaroglu, *Assos*, s.89

²⁵ Richter, a.g.e., s.126

²⁶ Picard, a.g.e., s.382

²⁷ Akarca, a.g.e., s.82

²⁸ Comstook, v.d., a.g.e., s.14

uygulanmasına dayanarak pigment analizi yapılması, ileride yapılacak çalışmalar için yararlı olacaktır. Alan çalışmalarında sadece andezit mimari elemanlarının guruplanması yerine, daha kapsamlı bir şekilde tuf bloklar da (özellikle geç dönem surlarında kullanılan) gözden geçirilmelidir.

Yapılan kaynak taramasında, kullanılan veri ve bilgilerin çoğunun 19. yıla dayandığı ve eserlerin farklı yerlere dağılması nedeni ile halen aynı şekilde kullanılmaya devam edildiği görülmüştür. Mevcut friz blokları ve metoplarla şu an için sağlıklı bir restitüsyon yapılması oldukça zordur. Tapınağın, sütun başlıklarıyla birlikte, sütun aralıkları saptandıktan sonra bir restitüsyon projesi geliştirilmelidir. Günümüzde yapılacak restitüsyon çalışmaları Louvre Müzesi’ndeki tüm eserin kalınlıklarının kesilmesi ve İstanbul Arkeoloji Müzeleri’nde bulunan bazı eserlerin betonla tümlenerek yapay bir mimari içerisinde yerleştirilmiş olmasıyla güçleşmiştir.

Karşılaştırma yapılacak bölgesel mimari örnek bulunmadığı için tüm çalışmalarında tarihendirme varsayılmış olarak kalmıştır. Genel kanı doğrultusunda, bölgenin siyasi ve sosyal yapısı da düşünülerek tapınağın inşasının M.Ö. 540 sonrasında, heykeltraşlık eserlerini ise M.Ö. 6 yılın son çeyreğine tarihlenmesi olasıdır.

---

²⁹ Wescoat, 1983, s.238

KAYNAKÇA

AKARCA, A., **Şehir ve Savunması**, Ankara, TTK, 1987.

AKBIYIKOĞLU, K., "Güre Basmacı Tümülüsü Kurtarma Kazısı", **I. Müze Kurtarma Kazları Semineri**, Ankara, T.C. Kültür Bakanlığı Yayımları, 1990, s. 1-23.

AKERSTRÖM, A., **Die architektonischen Terracotten Kleinasiens**, Swedish Institute in Athens, C. XI.4, Lund, 1966.

AKURGAL, E., **Anadolu Kültür Tarihi**, Ankara, Tübitak, 1998.

ANDREN, A., **Architectural Terracottas from Etrusco-Italic Temples**, Leipzig, Lund , 1940.

ANDRONICOS, M., **The Acropolis**, Atina, Ekdotike Athenon, 1991.

BAYBURTLUOĞLU, C., **Erythrai II, Pişmiş Toprak Eserler**, Ankara, TTK, 1977.

BETANCOURT, P. P., **The Aeolic Style in Architecture**, Princeton, New Jersey, Princeton University Press, 1977.

BOL, P. C., **Liebieghaus, Museum Alter Plastik, Frankfurt am Main, Guide to the Collection Ancient Art**, Frankfurt am Main, Museum Verlag, 1981.

BOOKIDIS, N., **A Study of the Use and Geographical Distribution of Architectural Sculpture in the Archaic Period**, Diss, Bryn Mawr College, 1967.

BOARDMAN, J., **Athenian Black Figure Vases**, Londra, Thames and Hudson, 1995.

BOARDMAN, J., **Athenian Red Figure Vases, The Archaic Period**, Londra, Thames and Hudson, 1996.

BOARDMAN, J., **Early Greek Vase Painting**, Londra, Thames and Hudson, 1998.

BOARDMAN, J., **Greek Sculpture, The Late Classical Period**, Londra, Thames and Hudson, 1995.

BOARDMAN, J., **Yunan Heykeli, Arkaik Dönem**, çev: Yaşar Ersoy, İstanbul, Homer Kitabevi, 2001.

BONAMICI, M., FRANCOVICH, R., CREMONESI, R. G., RICCI, A., ROMBAI, L., **La Terre des Etrusques**, Milano, Scala, 1997.

BÜRCHNER, L., "Assos", **Paulys Realencyclopädie der classischen Altertumswissenschaft**, C. II.1, 1895, s. 1748.

CARPENTER, **Art and Myth in Ancient Greece**, Londra, Thames and Hudson, 1994.

CASKEY, L. D., **Catalogue of Greek and Roman Sculpture, Museum of Fine Arts**, Boston, Harvard University Press, 1925.

CHARBONNEAUX, J., **La Sculpture Grecque et Romaine au Musée du Louvre**, Paris, Éditions des Musées nationaux, 1963.

CLARKE, J. T., BACON, F., KOLDEWEY, R., **Investigations at Assos**, Londra, Leipzig, Expedition of the Archaeological Institute of America, 1902.

CLARKE, J. T., **Report on the Investigations at Assos**, Boston, Papers of the Archaeological Institute of America, 1882.

CLARKE, J. T., **Report on the Investigation at Assos**, New York, Papers of the Archaeological Institute of America 1898.

COMSTOCK, A., VERMEULE, C., **Sculpture in Stone, The Greek, Roman and Etruscan Collections in the Museum of Fine Arts**, Boston, MFA Publications, 1978.

CONGDON, L.O.K., "The Assos Journals of Francis H. Bacon" **Archaeology**, 27, 1974, s. 83-95.

COOK, J. M., **The Troad, An Archaeological and Topographical Study**, Oxford, Clarendon Press, 1973.

COOK, R. M., **Clazomenian Sarcophagi**, Mainz, Philipe von Zabern, 1979.

ÇINAROĞLU, A., "Kastamonu Kökenli Bir Grup Hitit Gümüş Eseri" **Müze**, 4, 1991, s. 53-59.

DANNER, P., "Figuren an Simaecken-eine Form ostgriechischer Architekturdekoration im griechischen Westen" **Les Grands ateliers d'architecture dans le monde Egéen du VI. Siécle av. J.C.**, Paris, Institut Français d'études Anatoliéne d'Istanbul, 1993, s. 253-260.

DARGA, M., **Hitit Sanatı**, İstanbul, Akbank, 1992.

DENTZER, J. M., **Le motif du banquet couche dans le Proche-Orient et le monde grec du VIIe au IVe siecle avant J.C.**, Roma, Bibliotheque des Ecoles francaises d'Athenes et de Rome, 1982.

DINSMOOR, W., **The Architecture of Ancient Greece**, New York, Norton, 1975.

ERHAT, A., **Mitoloji Sözlüğü**, İstanbul, Remzi Kitabevi, 1989.

FINSTER-HOTZ, U., Der Bauschmuck des Athenatempels von Assos, **Archaeologica**, 34, 1984, s. 1-164.

FUCHS, W., **Die Sculptur der Griechen**, Münih, Beck, 1993.

GIULIANI, L., **Die Archaischen Metopen von Selinunt**, Mainz, P. von Zabern, 1979.

GRIMAL, P., **Mitoloji Sözlüğü**, çev: S. Tamguç, İstanbul, Sosyal Yayınlar, 1997.

HÖLSCHER, F., **Die Bedeutung Archaischer Tierkampfbilder**, Würzburg, Triltsch, 1972.

ITIER, A., "A Propos d'Assos", **RA**, 4, 1910, s. 293-294.

JANNOT, J. R., **Les reliefs Archaiques de Chiusi**, Roma, École française de Rome, 1984.

KUNZE, E., **Olympische Forschungen II, Archaische Schildbaender, ein Beitrag zur fröhgriechischen Bildgeschichte und Sagenüberlieferung**, Berlin, de Gruyter, 1950.

LAPALUS, E., **Le Fronton Sculpté en Grèce, des Origines à la fin du IVe Siècle, étude sur les Origines, l'évolution, la Technique et les Thèmes du Décor Tympanal**, Paris, E. de Boccard, 1947.

LEVENTOPOULOU, M., "Kentauroi et Kentaurides", LIMC, C. VI, Zürih, Artemis Verlag, 1992, s. 671-727.

MENDEL, G., **Musées Impériaux Ottomans. Catalogue des Sculptures Grecques, Romaines et Byzantines**, C. II, İstanbul, İstanbul Müzeleri, 1914.

MROGENDA, U., "Figürliche Terrakotten", **Asia Minor Studien**, Band 2, Bonn, Habelt, 1990, s. 36-53.

NORTON, R., "Two Reliefs from Assos" **AJA**, 2, 1897, s. 507-514.

ONURKAN, S., "Anadolu'da Eski Yunan ve Roma Arkeolojisi" **Anadolu Uygarlıklar Ansiklopedisi**, C. II, İstanbul, Görsel Yayınlar, 1982, s. 371.

PASQUIER, A., **Le Louvre Les Antiquités Grecques, Etrusques et Romanies**, Paris, Scala, 1998.

PICARD, C., **Manuel d'archeologie Grecque à la Sculpture Archaique**, Paris, Picard, 1935.

RICHTER, G., **The Sculpture and Sculptors of the Greeks**, New Haven, Yale University Press, 1950.

RIDGWAY, B.S., **Prayers in Stone, Greek Architectural Sculpture ca. 600-100 B.C.E.**, Berkeley, Los Angeles, Londra, University of California Press, 1999.

SARTIAUX, F., **Les Sculptures et la Restauration du Temple d'Assos en Troade**, Paris, E. Leroux, 1915.

SARTIAUX, F., "Les Sculptures et la Restauration du Temple d'Assos", **RA**, 22, 1913, s. 1-46.

SARTIAUX, F., “Les Sculptures et la Restauration du Temple d’Assos”, **RA**, 23, 1914, s. 191-222.

SCHAUENBURG, K., “Herakles bei Pholos”, **AM**, 86, 1971, s. 44-54.

SCHIFFLER, B., **Die Typologie des Kentauren in der antiken Kunst : vom 10. bis zum Ende d. 4. v. Chr.**, Frankfurt, Bern, Lang, 1976.

SCHWERTHEIM, E., “Assos”, **Der Neue Pauly. Enzyklopädie der Antike**, Bd. 2., Stuttgart, 1997, s. 112-113.

SERDAROĞLU, Ü., “Assos 1990 Yılı Kazı ve Onarım Çalışmaları”, **XIII. Kazı Sonuçları Toplantısı**, C. II, Ankara, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, 1991, s. 43-51.

SERDAROĞLU, Ü., “Zur Geschichte der Stadt Assos und ihrer Ausgrabungen”, **Asia Minor Studien**, Band 2, Bonn, Habelt, 1990, s. 1-5.

SERDAROĞLU, Ü., **Assos**, İstanbul, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 1995.

SETTIS, S., **La Terre des Etrusques**, Milano, Scala, 1997.

SOTRIADES, G., **The Acropolis**, Atina, Hestia, 1932.

SPIVEY, N., **Etruscan Art**, Londra, Thames and Hudson, 1997.

Sympotica, A Symposium on the Symposio, Ed. Oswyn Murray, Oxford, Clarendon Press, 1994.

THEMELIS, G. P., **The Delphi Museum**, Atina, Ektotike Athenon S.A., 1981.

TULUNAY, E. T., **Etrusk Sanatı**, İstanbul, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 1992.

WESCOAT, B.D., “Assos” **The Oxford Encyclopedia of Archaeology in Near East**, C. I, Ed. E.M. Mayers, New York, Oxford, Oxford University Press, 1997, s. 223-225.

WESCOAT, B.D., “Designing the Temple of Athena at Assos: some Evidence from the Capitals”, **AJA**, 91, 1987, s.1-8.

WESCOAT, B.D., JOHNSON, A., “An Inscribed Capital from the Temple of Athena at Assos” **Epigraphica Anatolica**, 11, 1988, s. 1-8.

WESCOAT, B.D., **The Architecture and Iconography of the Temple of Athena at Assos** (Yayınlanmamış Doktora tezi), 2 c., Oxford, 1983.

WIEGAND. T., **Die archaische Poros-Architektur der Akropolis zu Athen**, Kassel, Leipzig, Fisher, 1904.

WINTER,N.A., **Greek Architectural Terracottas: From the Prehistoric to the End of the Archaic Period**, Oxford, Oxford Monographs on Classical Archaeology, Clarendon Press, 1994.

WITTE, J., “Bas-relief d’Assos”, **Annali del Instituto di Correspondenza Archeologica**, 13, 1841, s. 317-319.

YALOURIS, A. N., **Olympia**, Atina, Art Ed. Meletzis u. Papadakis, 1991.

Tablo 1**Assos Kronolojisi**

Aiol Kolonisinin Büyümlesi	M.Ö. 1000-560
Lydia Egemenliği	M.Ö. 560-549
İlk Pers İşgali	M.Ö 549-479
Yarı Bağımsız Eyalet	M.Ö 479-345
İkinci Pers İşgali	M.Ö 345-334
B. İskender ve Ardılları Dönemi	M.Ö 334-241
Galatlar tarafından işgal Dönemi	M.Ö 288-216
Bergama Krallığı Dönemi	M.Ö. 241-133
Roma İmparatorluğu Dönemi	M.Ö. 133-MS.330
Bizans İmparatorluğu Dönemi	M.S. 330-1080
Selçuklu Türkleri Dönemi	M.S. 1080-1097
Yunan ve Latinlerce Bizans İmparatorluğunun devam ettirildiği Dönem	M.S. 1097-1330
Osmanlı ve Türk Dönemi	M.S. 1359-

Tablo 2**TAPINAĞIN MİMARİ ÖLÇÜLERİ**

Alt basamak uzunluğu	30.86 m.
Alt basamak genişliği	14.58 m.
Basamak yüksekliği	0.275 m.
Stylobat uzunluğu	30.31 m.
Stylobat genişliği	14.03 m.
Naosun dış uzunluğu	22.33 m.
Naosun dış genişliği	7.97 m.
Naos ve ante duvar kalınlığı	0.66 m.
Naos kapı genişliği	1.71 m.
Naos derinliği	17.17 m.
Naos genişliği	6.65 m.
Pronaos derinliği	3.30 m.
Pronaos genişliği	6.65 m.
Vestibül uzunluğu	4.95 m.
Pteroma genişliği	3.03 m.
Sütun gövdesinin alt çapı	0.915 m.
Sütun gövdesinin üst çapı	0.64 m.
Basamak yüksekliği	0.28 m.
Sütun yüksekliği	4.78 m.
Sütun gövdesi yüksekliği	4.30 m.
Sütun başlığı yüksekliği	0.48 m.
Arşitrav yüksekliği	0.82 m.
Friz yüksekliği	0.78 m.
Korniş yüksekliği	0.42 m.
Tapınak yüksekliği	7.36 m.
Vestibul kaset tavan ölçüsü	4.06x12.25 m.
Pteroma kaset tavan ölçüsü (yan)	2.14x21.51 m.
Pteroma kaset tavan ölçüsü (arka)	2.14x12.25 m.
Pronaos kaset tavan ölçüsü	2.48x6.65 m.
Çatı eğimi derecesi	15°
Sağaklık yüksekliği	2.02 m.
Arşitravın ön cephe uzunluğu	13.07 m.
Arşitravın yan cephe uzunluğu	30.15 m.

Tablo 3

ESERLERİN BULUNTU YERLERİ

Frizler

F. 01	?
F. 02.	?
F.03	P / 11, 0 / 12
F.04	K / 12, 0 / 12
F.05	?
F.06	?
F. 08	F / 13, L-M / 7, ?
F. 09	K / 12, L / 12-13, NW Yokuşu
F. 10	?
F. 11	?
F. 12	?
F. 13	M / 8
F. 14	M / 8
F. 15	?
F. 16	?

Metoplar

M. 01	M / 8
M. 02.	?
M. 03	?
M. 04	O / 11
M. 05	NW Yokuşu
M. 06.	N / 10? K / 12 ?
M. 07	NW Yokuşu
M. 08	L / 8
M. 09.	?
M. 10	?

Tablo 4**ESERLERİN MÜZELERE DAĞILIMI**

Kat. No	Bulunduğu Müze	Env. No
F. 1 →	Louvre	2828
F. 2 →	Louvre	2829
F. 3 →	Boston	84.67
F. 4 →	İstanbul	245
F. 5 →	Louvre	2831
F. 6 →	Louvre	2830
F. 7 →	Kazı evi	-
F. 8 →	(İstanbul	246
	Louvre)	2837
F. 9 →	Boston	84.68
	İstanbul	779
F. 10 →	Louvre	2832
F. 11 →	Louvre	2833
F. 12 →	Louvre	2836
F. 13 →	İstanbul	243
F. 14 →	İstanbul	244
	Kazı evi	-
F. 15 →	Louvre	2834
F. 16 →	Louvre	2835
M. 1 →	Kazı evi	-
M. 2 →	İstanbul	248
M. 3 →	Çanakkale	3782
M. 4 →	Louvre	2836
M. 5 →	Louvre	2827
M. 6 →	İstanbul	242
M. 7 →	İstanbul	778
M. 8 →	İstanbul	247
M. 9 →	Louvre	2825
M. 10 →	İstanbul	780

Tablo 5

MUHTEMEL HEYKELTRAŞ GRUPLARI

1-Symposion Grubu

- F. 1** Symposion
- F. 2** Herakles'in "Deniz Canavarı" ile Mücadelesi ve "Troia'lı kadınlar"
- F. 6 ve F. 7** At Gövdeli Kentauroslar
- M. 6** Karşılıklı İki Erkek

2-Hareketli Aslanlar Grubu

- F. 10** Boynuz Tokuşturan Boğalar
- F. 12** (İki) Aslanın Boğaya Saldırısı
- F. 14.** İki Aslanın Ceylana Saldırısı

3-Basık Burunlu Aslanlar Gurubu

- F. 16** Geyiğe Saldıran Aslan
- F. 15** Oturan Aslan ve Ceylana Saldıran Aslan
- F. 13** (İki) Aslanın Yaban Domuzuna Saldırısı

4-Pholos Grubu

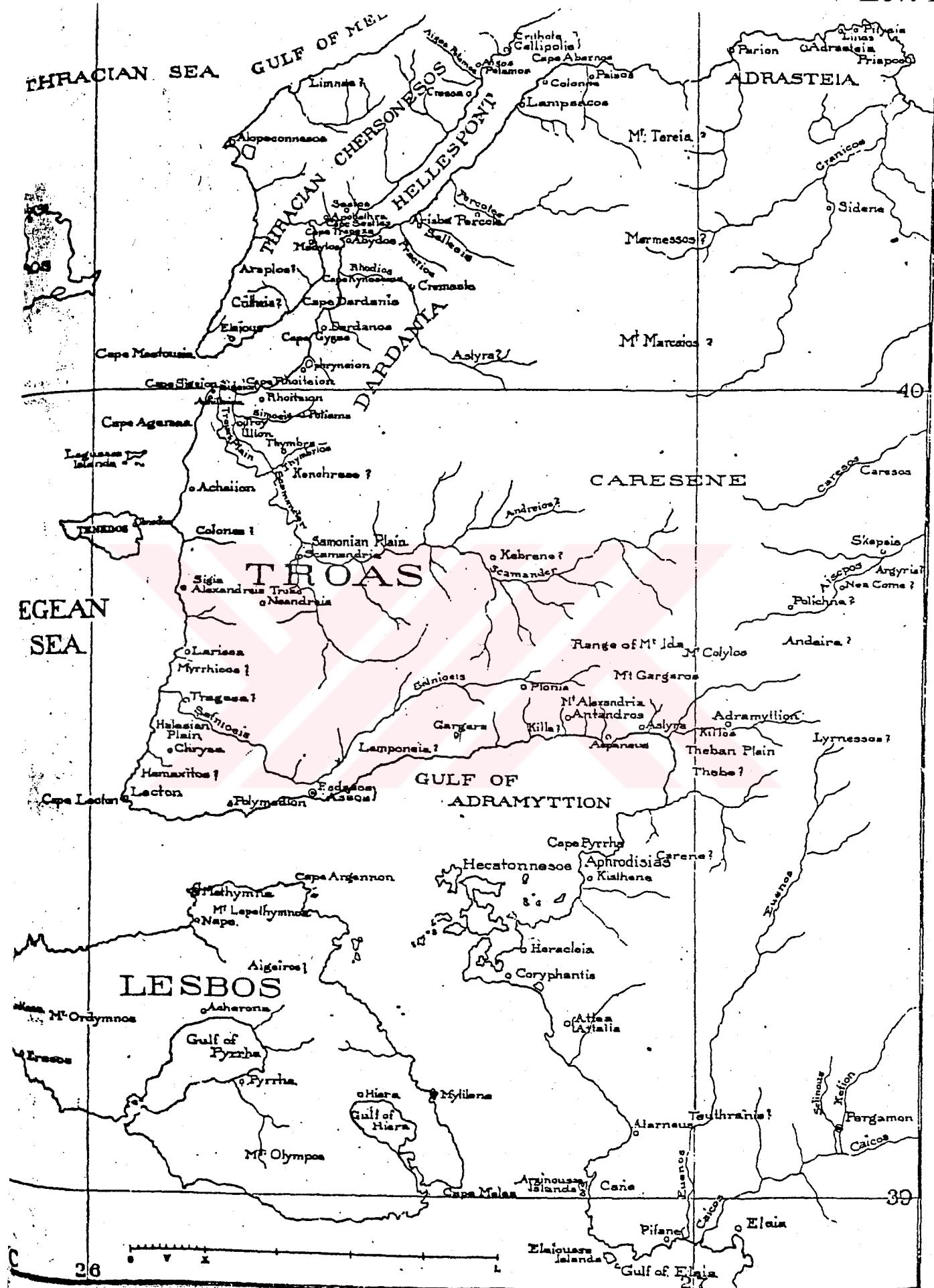
- F. 3** Harakles, Pholos ve İnsan Bacaklı Kentauroslar
- ?F. 8** Karşılıklı Yatan Sfenksler
- ?F. 9** Karşılıklı Yatan Sfenksler
- M. 7** Koşan İki Erkek

5. Dağınık Sakallı Kentauroslar Grubu

- F. 4** At Gövdeli Kentauroslar

6.Sopalı Kentauroslar Grubu

- F. 5** At Gövdeli Kentauroslar
- M. 2** Kentauros

Troas Bölgesi Haritası

ASSOS

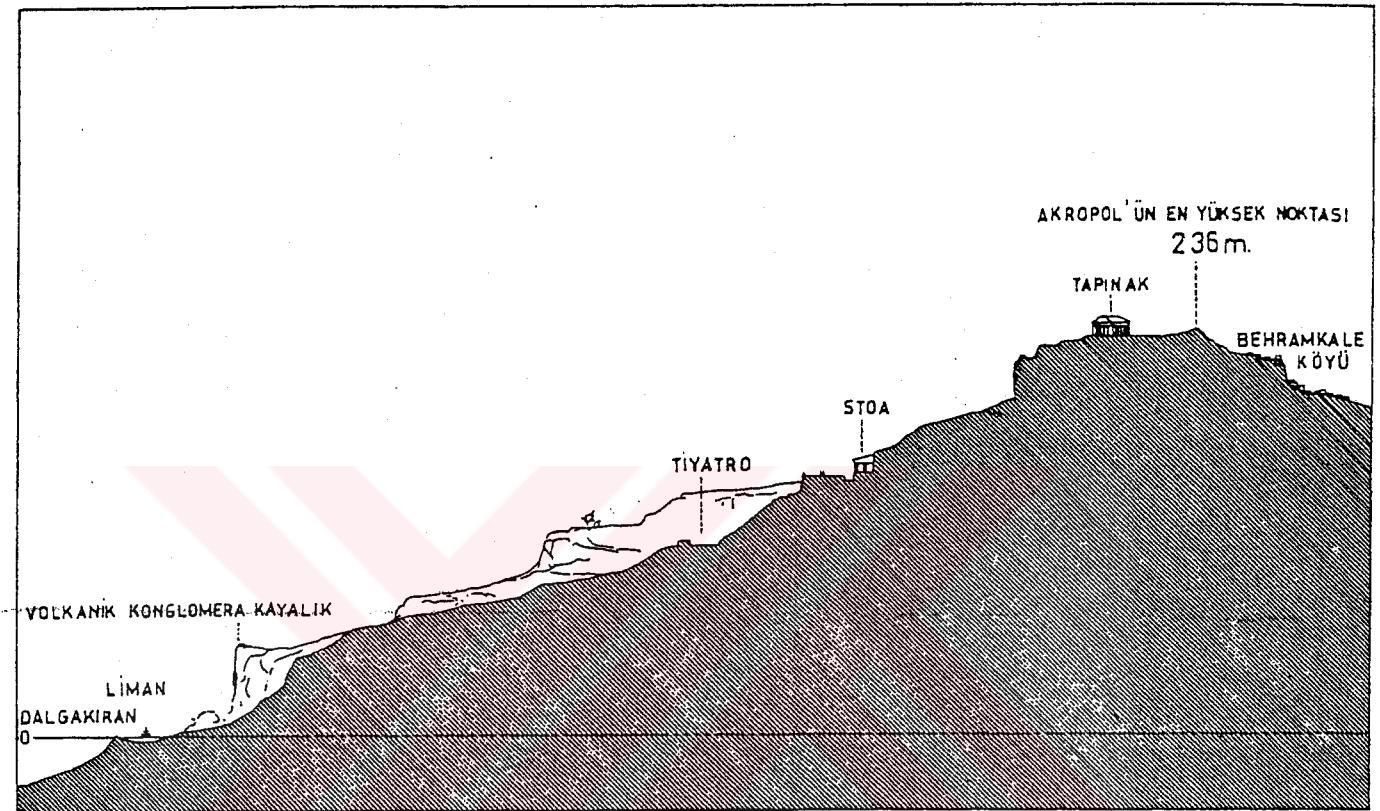
0 100 200m

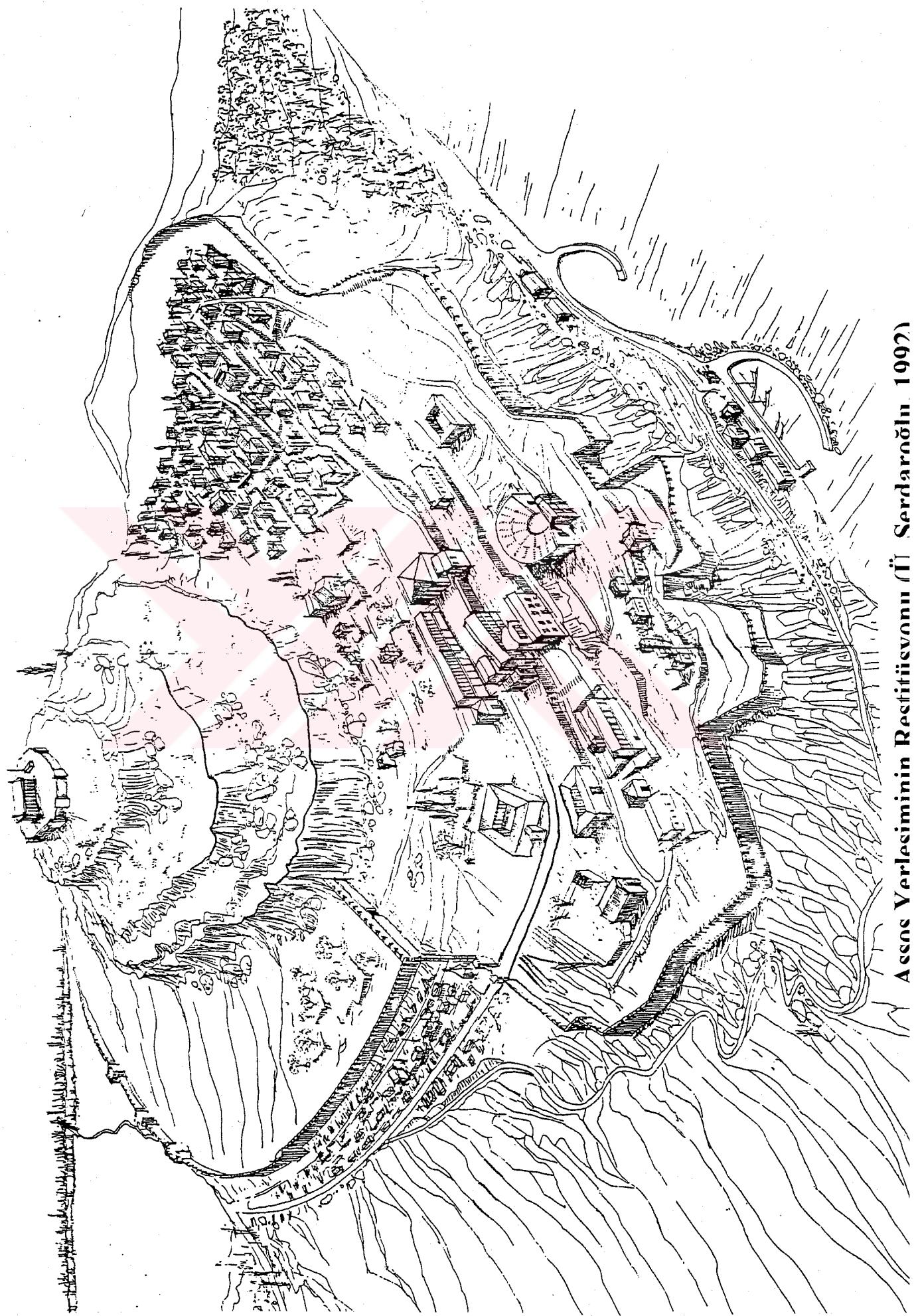
Assos'un Topografik Haritası

Assos'un Jeolojik Yapısı

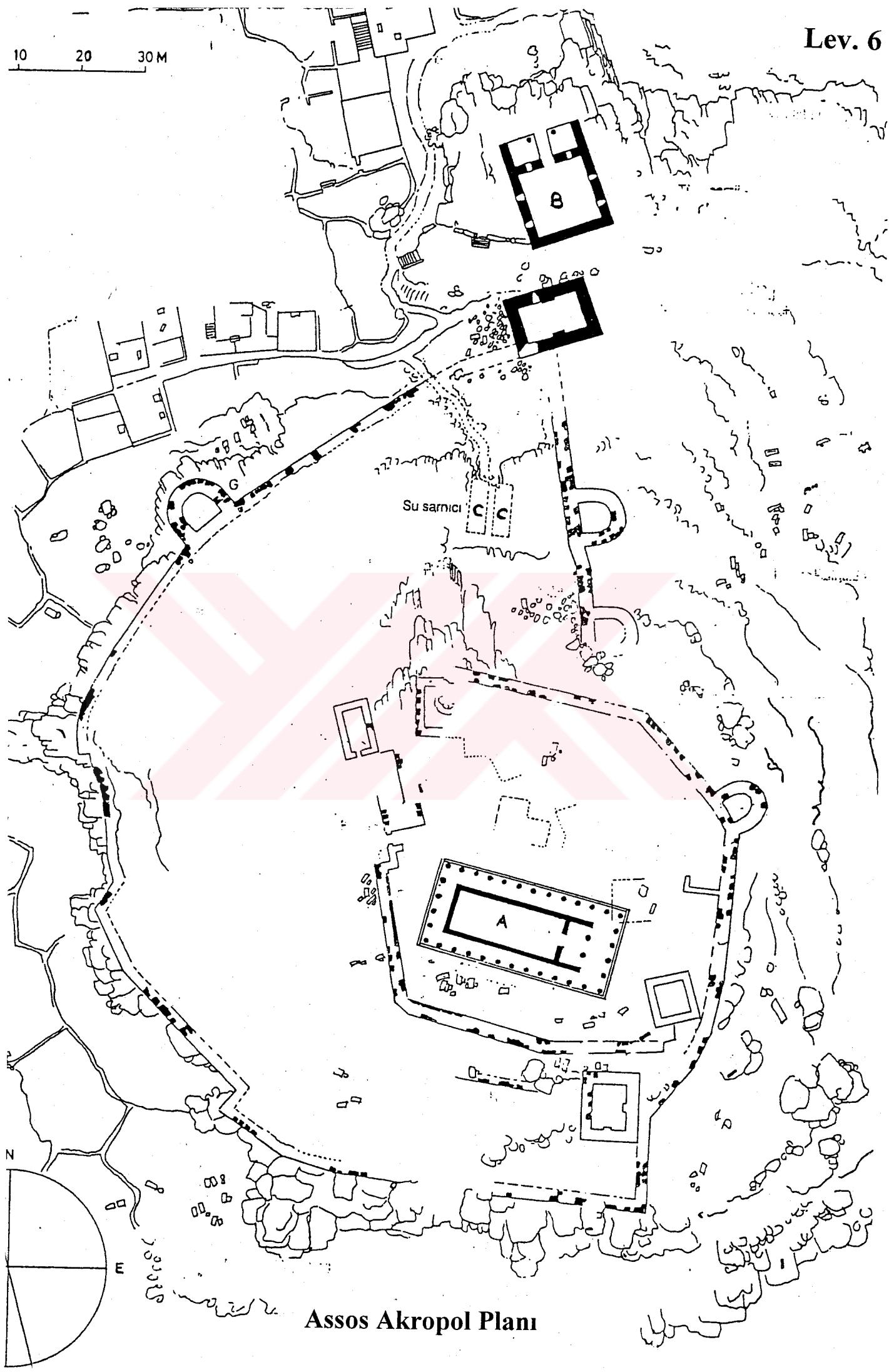

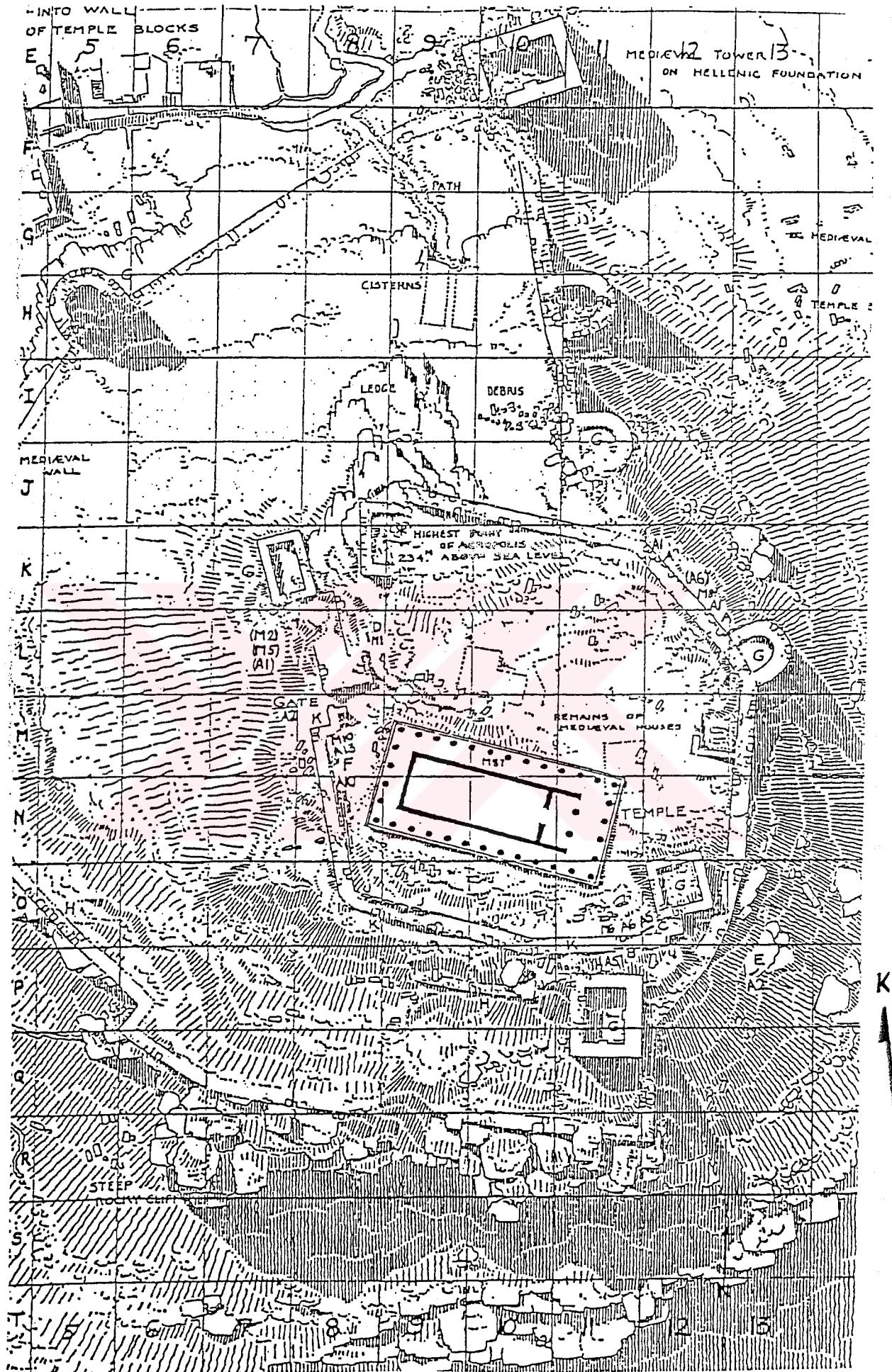
Assos Akropolünün Kesiti

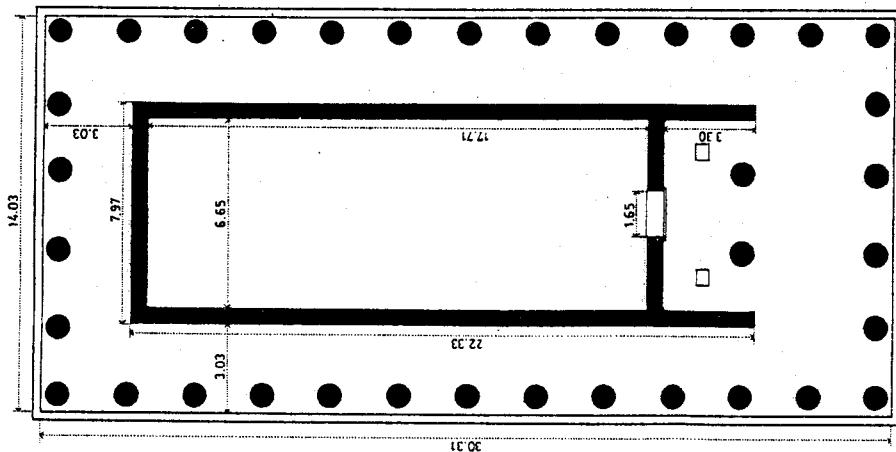
Lev. 6

10 20 30 M

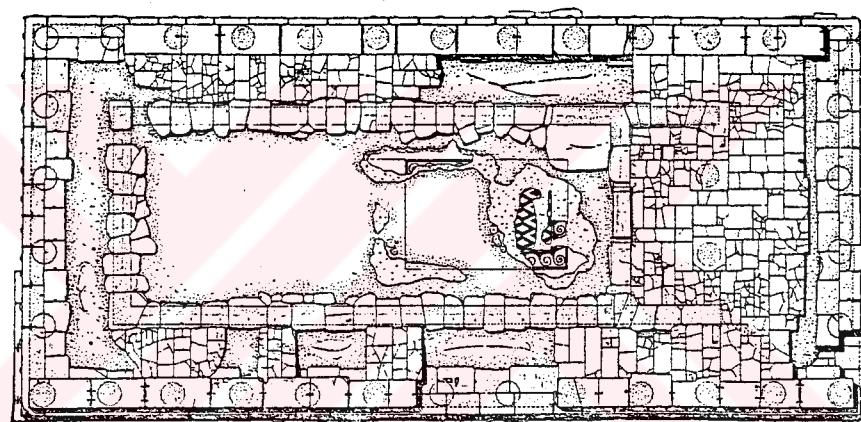

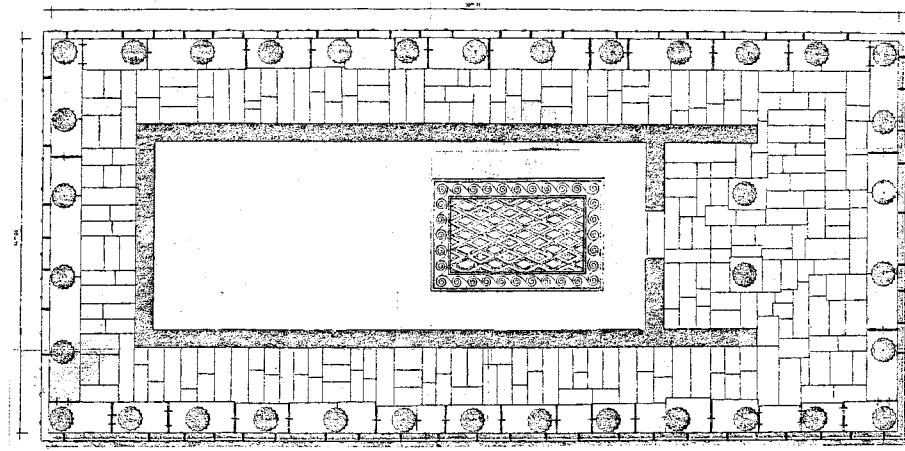
Assos Akropolü Grit Sistemi

a) Assos Athena Tapınağı Planı

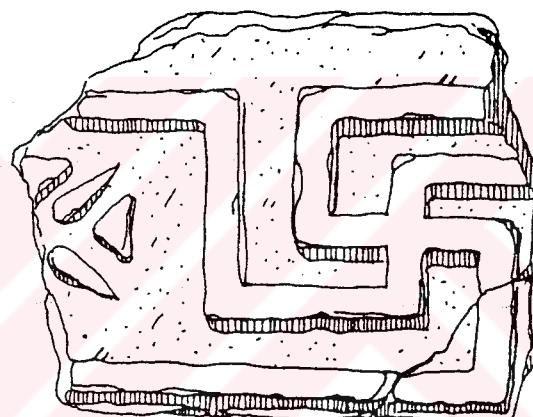
b) Assos Athena Tapınağı 1881-1883 Vaziyet Planı

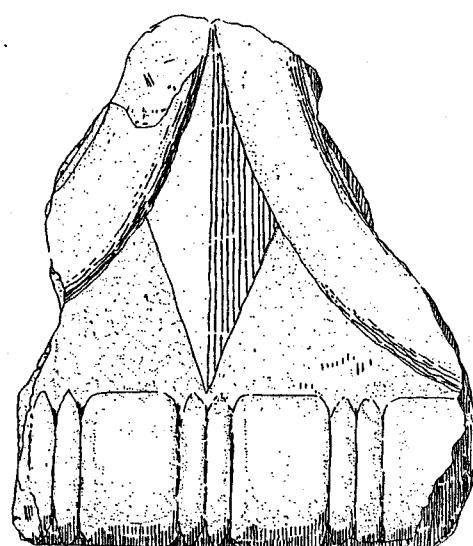
c) Assos Athena Tapınağı Plan Restitüsüyonu (Ö.Yavaş)

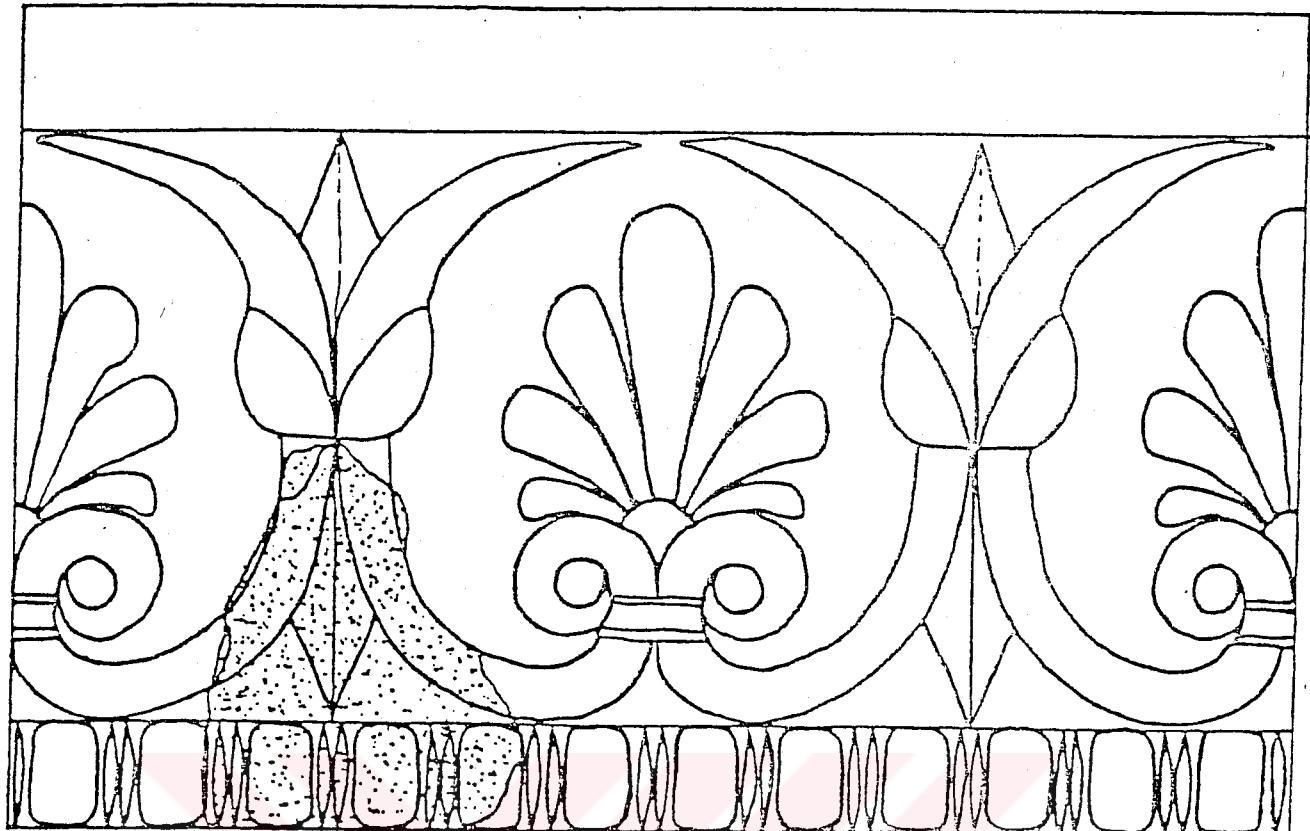
a) Antefiks

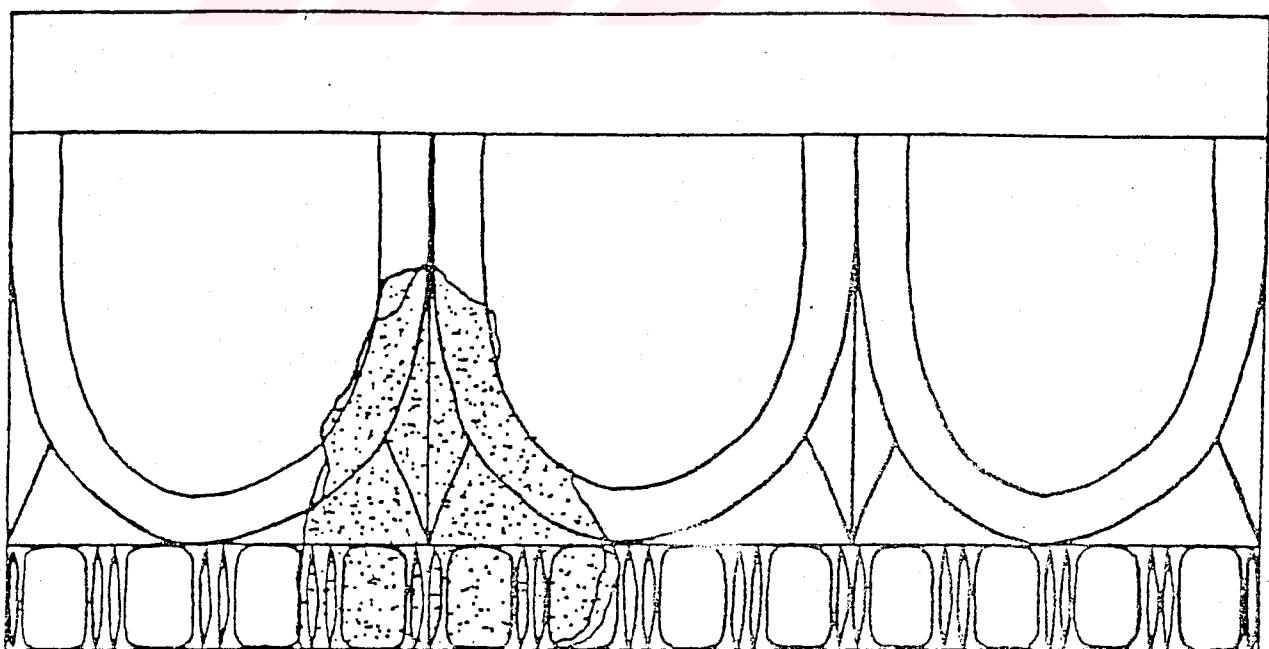
b) Süsleme Bandı Parçası

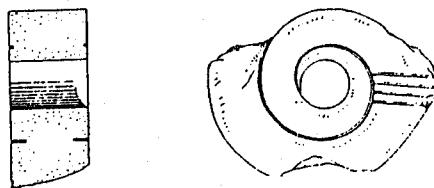
c) Sima parçası Çizimi

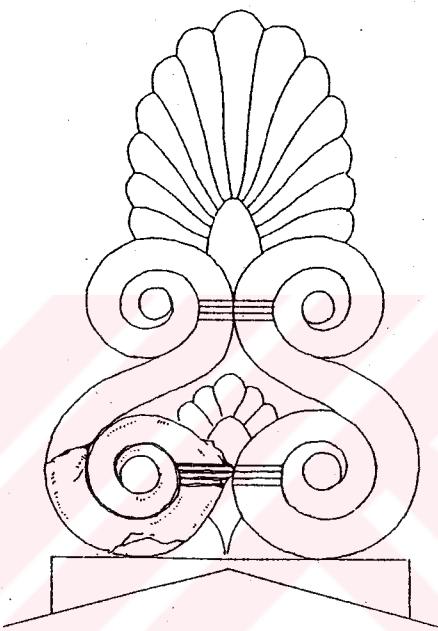
a) Sima Restitüsyonu (Wescoat)

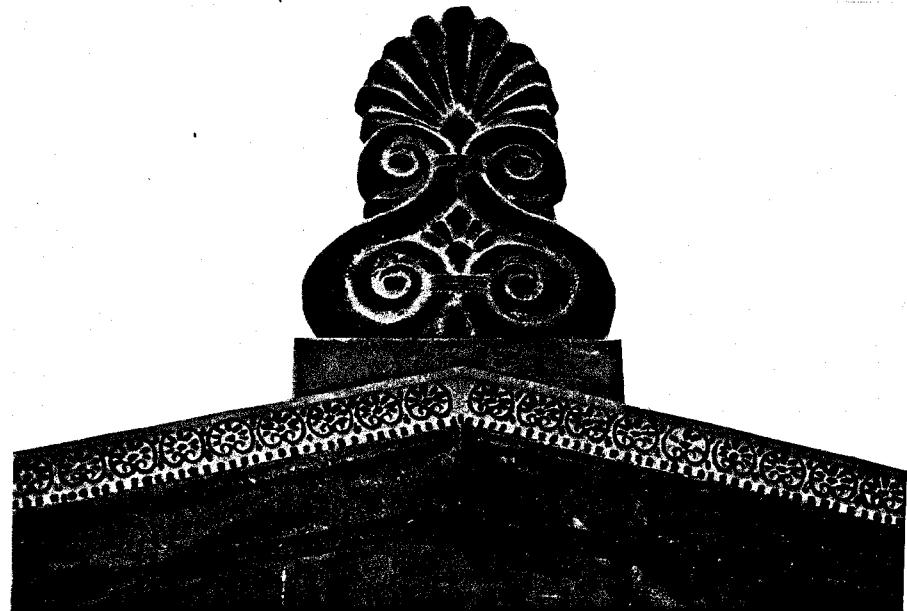
b) Sima Restitüsyonu (Wescoat)

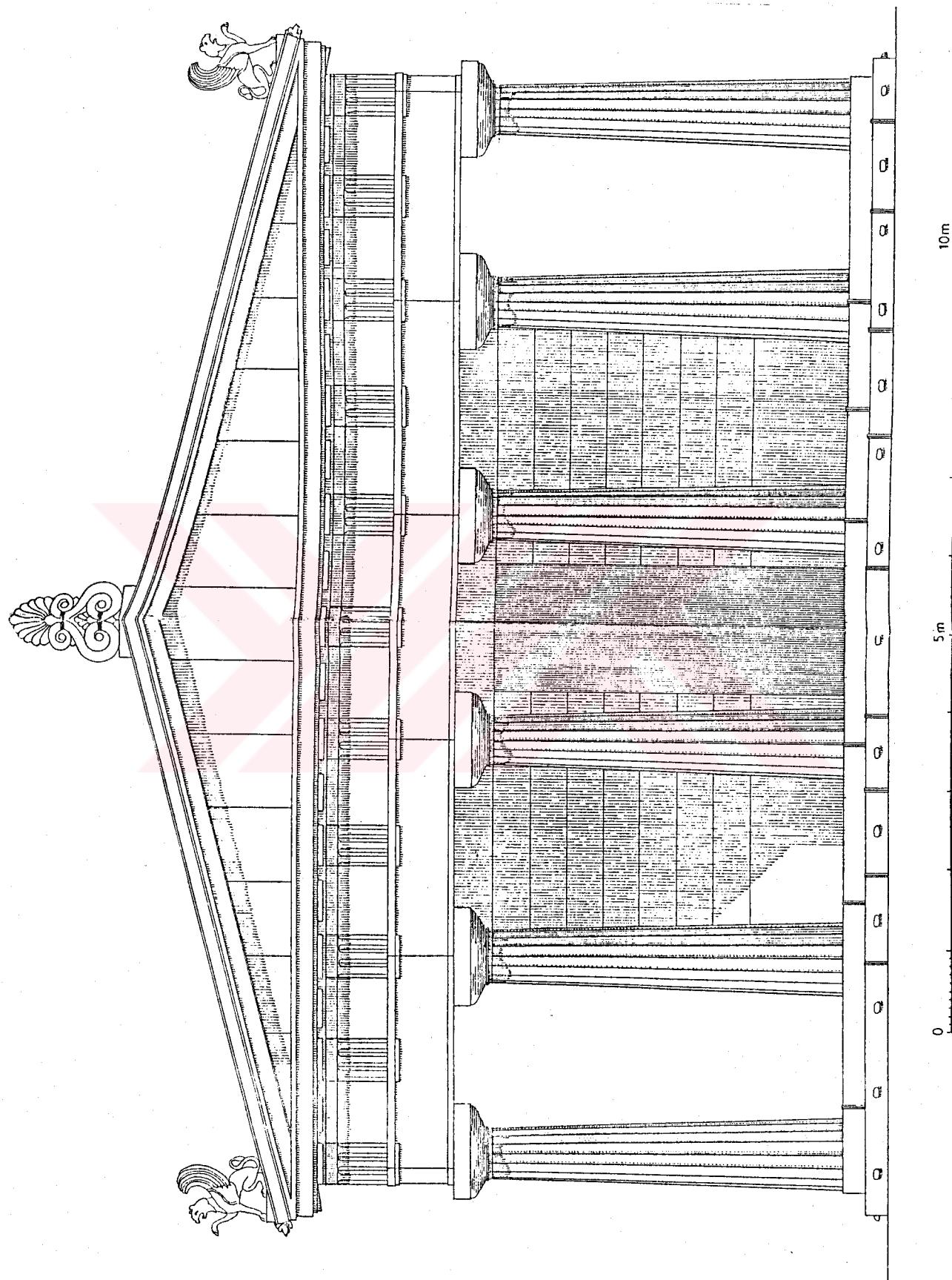
a) Tepe Akroteri Parçası Çizimi

b) Tepe Akroteri Restitüsyonu (Clarke)

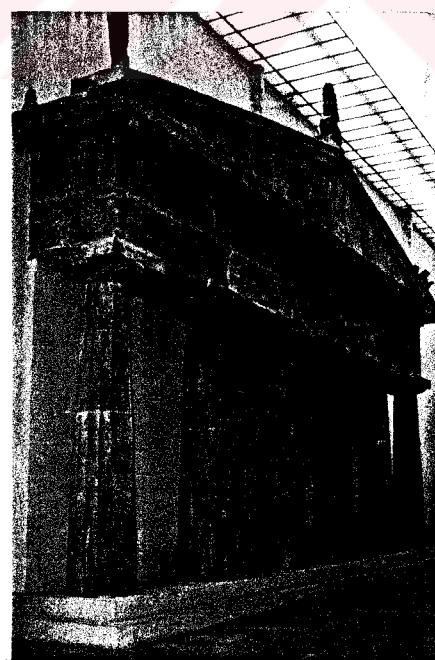
c) Tepe Akroteri Restitüsyonu (İst.Ark.Müz)

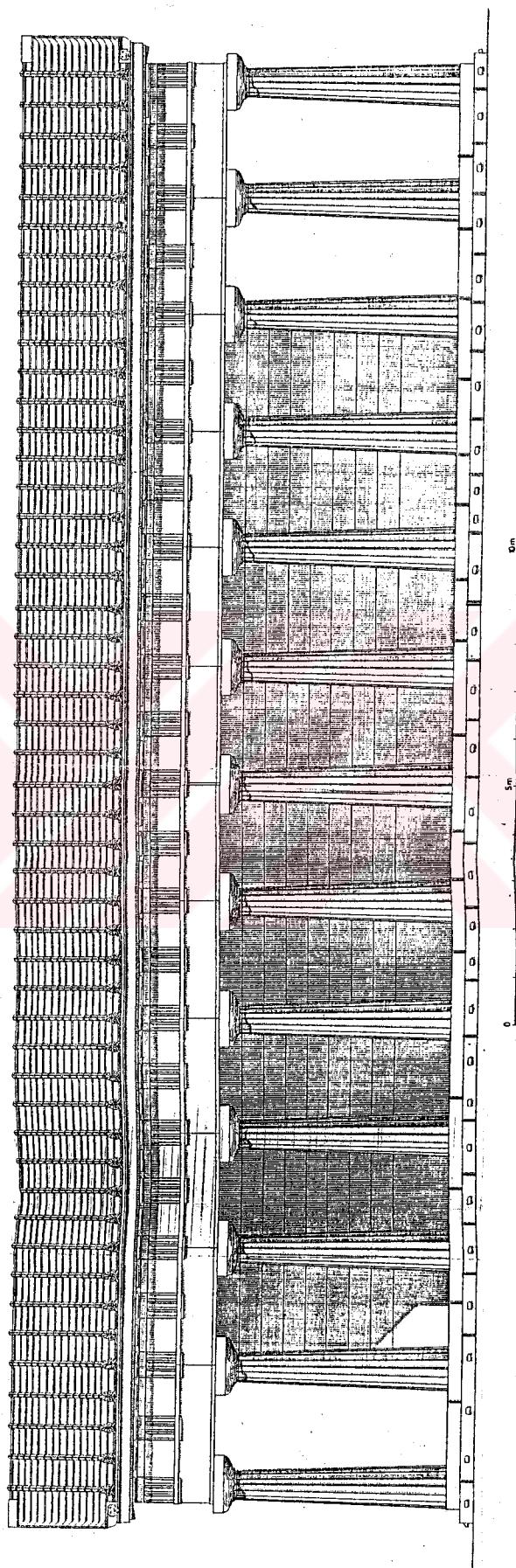
Assos Athena Tapınağı Ön (Doğu) Cephe Restitüsü (Clarke)

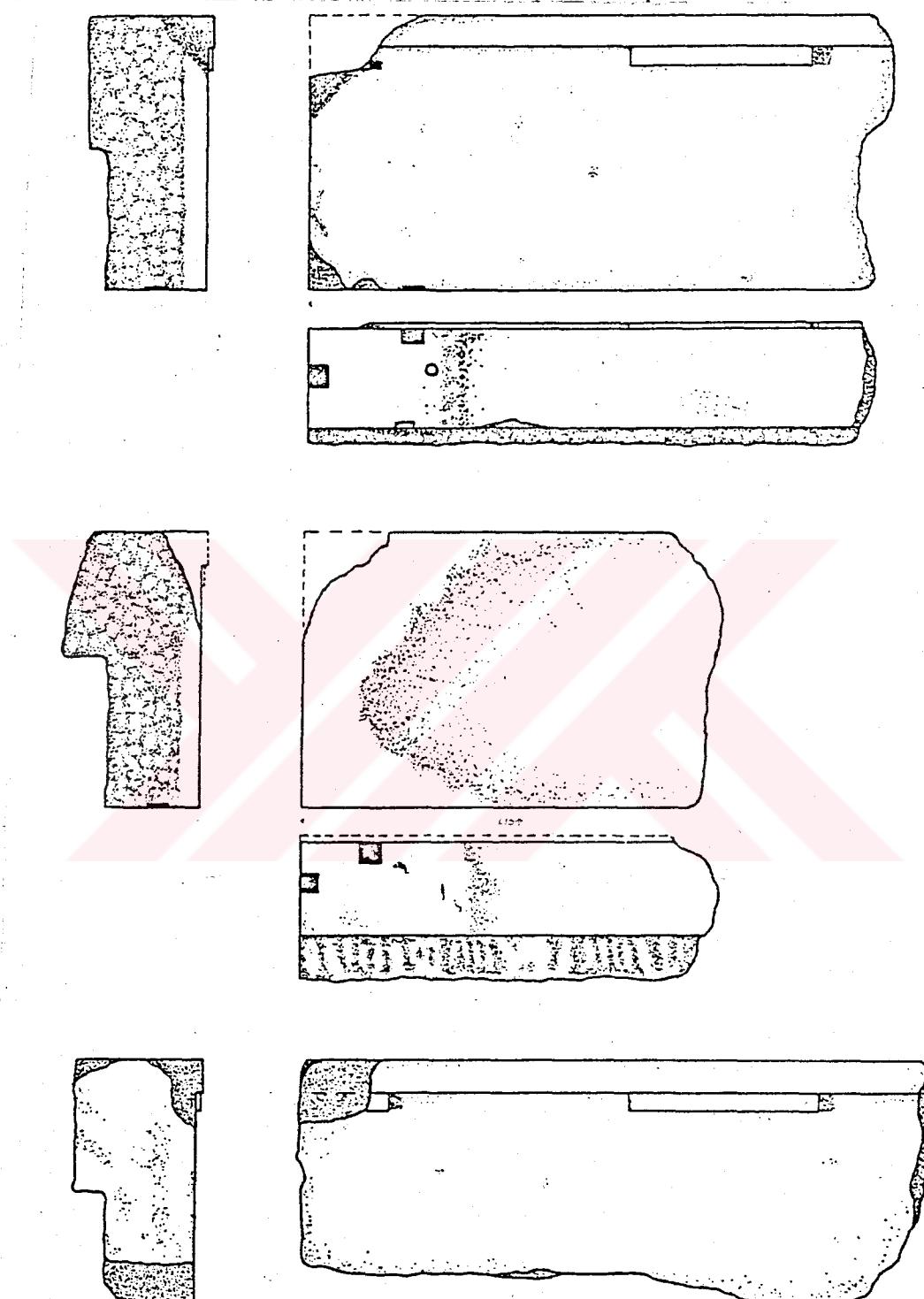
a) Assos Athena Tapınağı Cephe Rekonstrüksiyonu

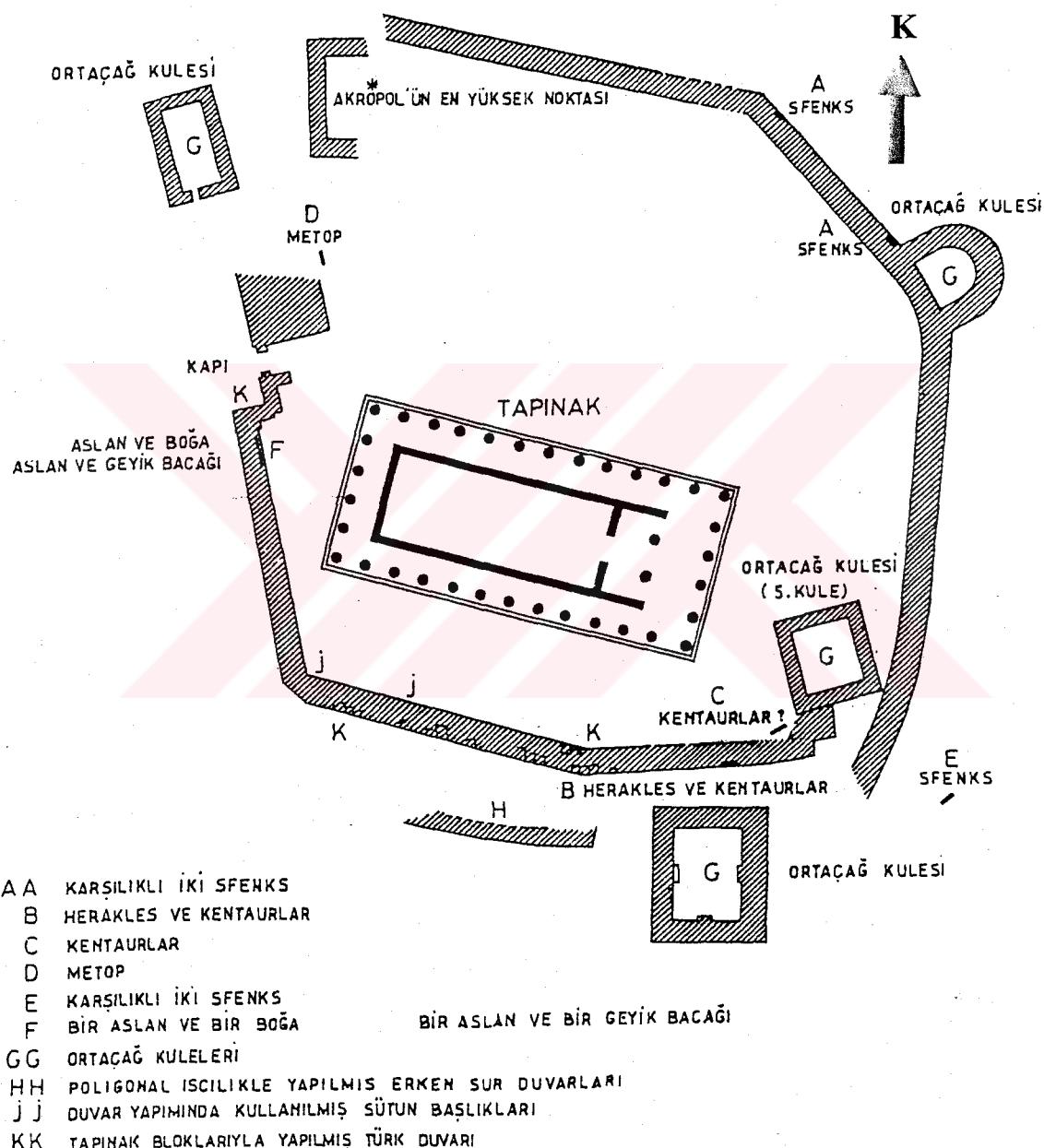
b) Assos Athena Tapınağı Cephe Rekonstrüksiyonu

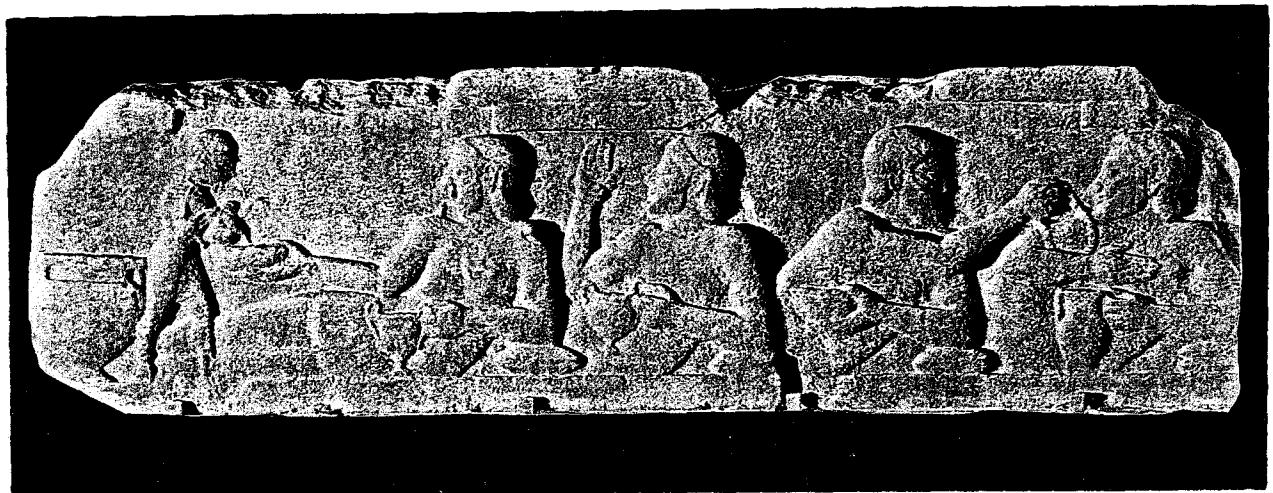
Assos Athena Tapınağı Yan (Güney) Cephe Restitüsü (Ö.Yavaş, 1983)

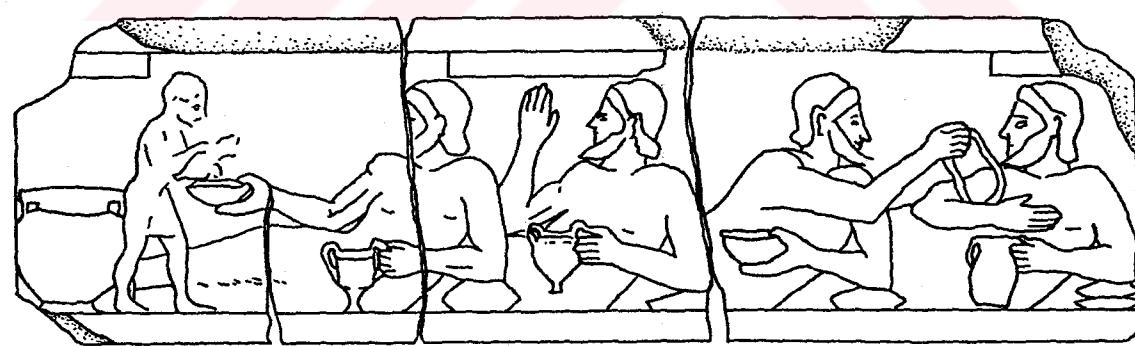
Assos Athena Tapınağı Kabartmasız Arşitrev Blokları

Assos Athena Tapınağı 1881-1883 Buluntuları Şeması

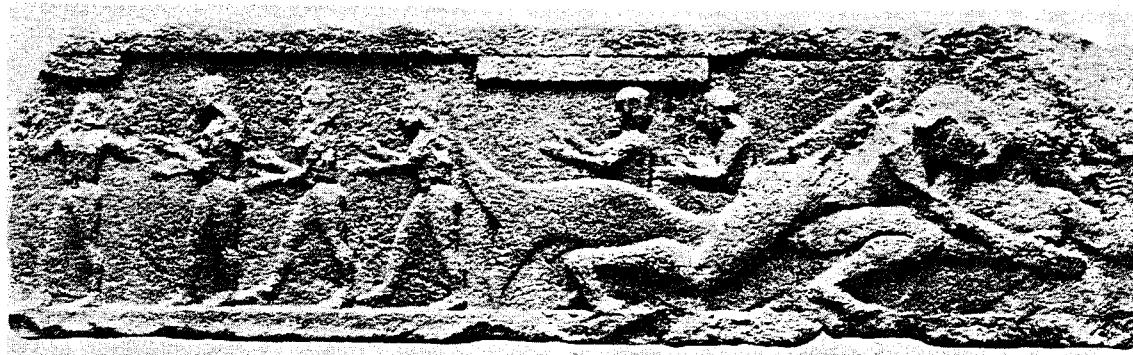

a) Symposion

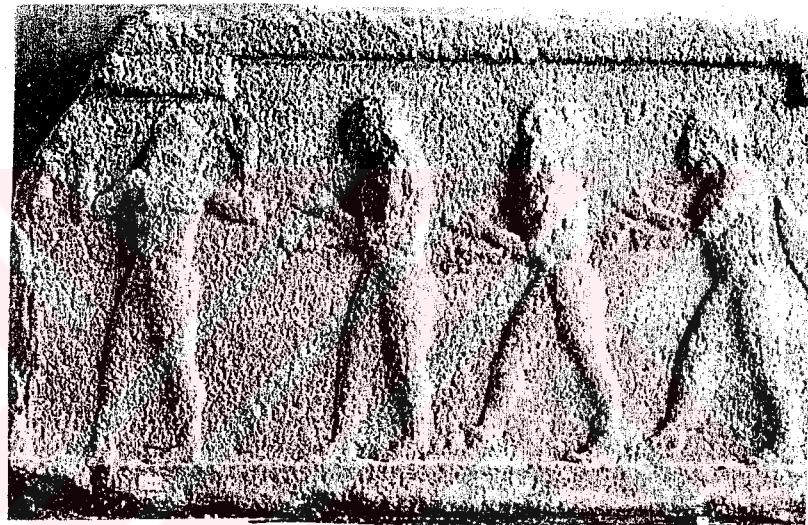

0 ,05   0,50

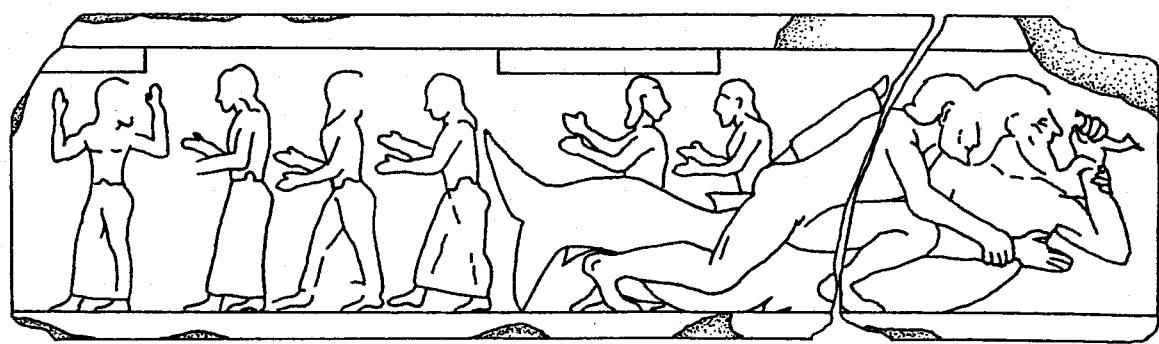
b) Symposion

a) Herakles'in “Deniz Canavarı” ile Mücadelesi ve “Troialı Kadınlar”

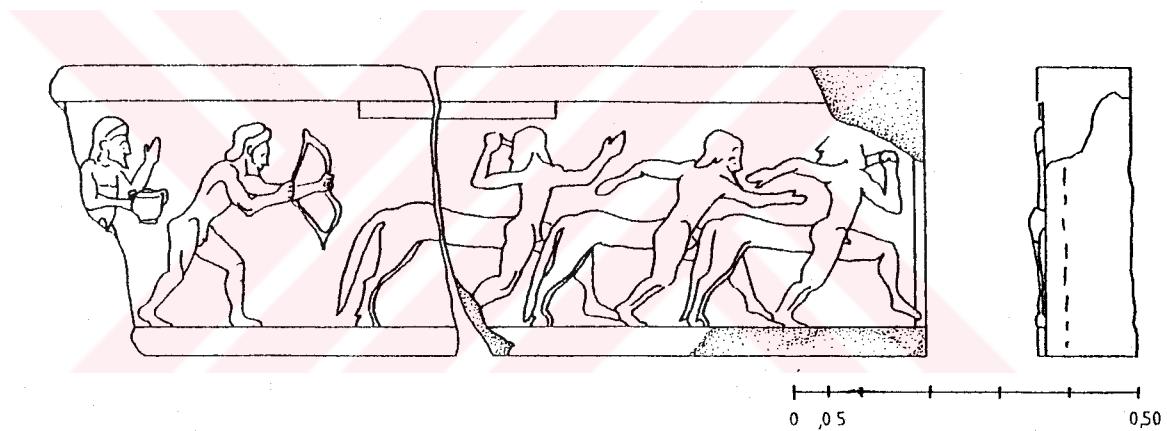
b) “Troialı Kadınlar ve Hesione”

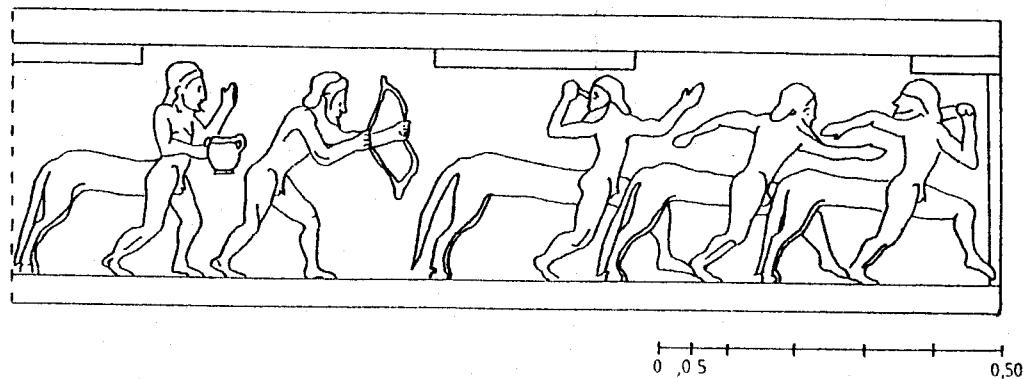
c) Herakles'in “Deniz Canavarı” ile Mücadelesi ve “Troia'lı Kadınlar”

a) Herakles, Pholos ve İnsan Bacaklı Kentauroslar

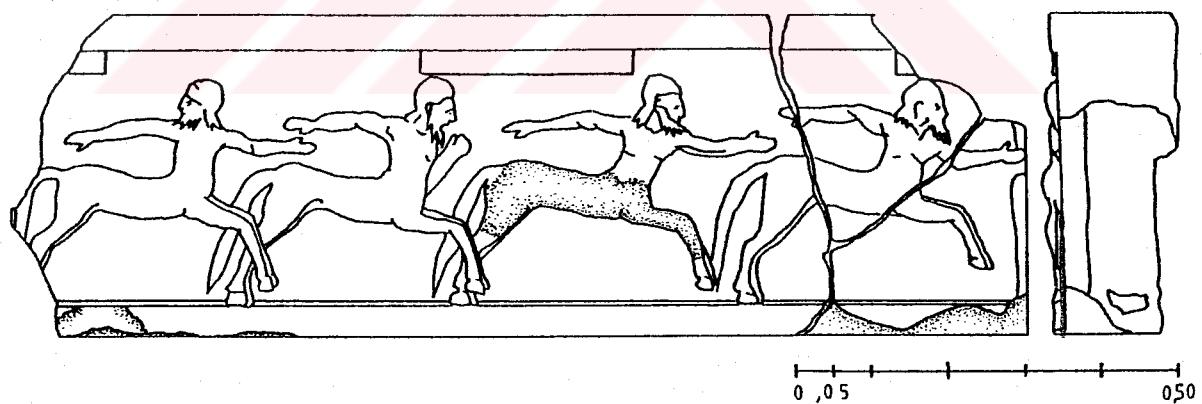
b) Herakles, Pholos ve İnsan Bacaklı Kentauroslar

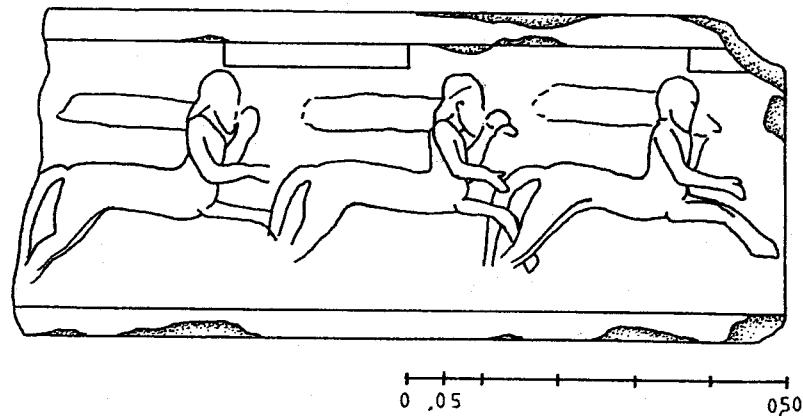
c) Herakles, Pholos ve İnsan Bacaklı Kentauroslar
Frizi Bloğu Restitüsüyonu (Wescoat)

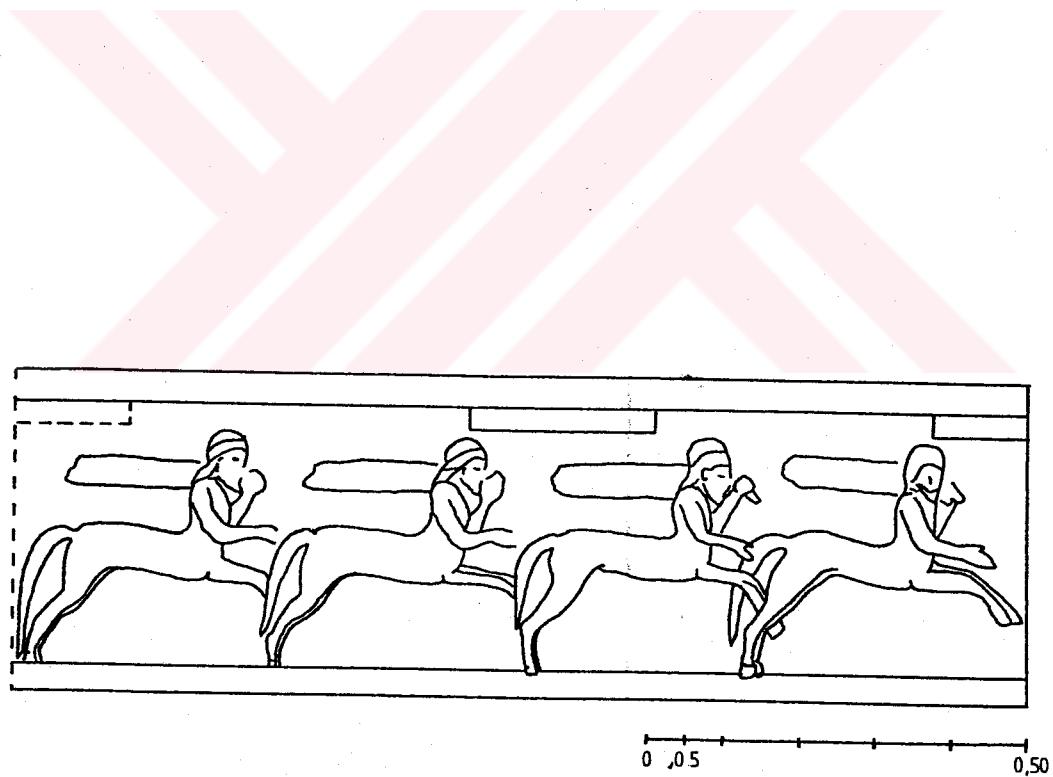
a) At Gövdeli Kentauroslar (Kat. no.: F. 4)

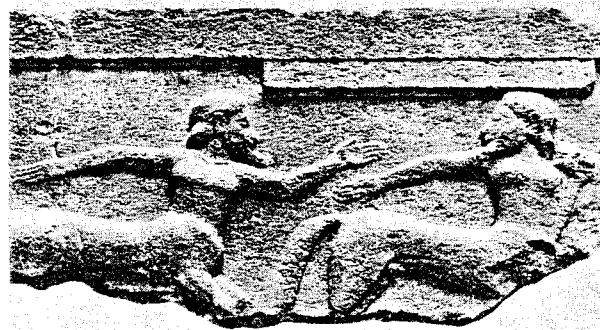
b) At Gövdeli Kentauroslar (Kat. no.: F. 4)

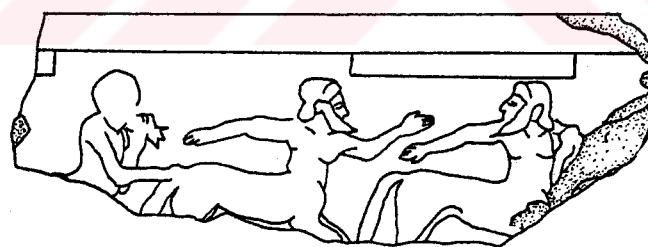
a) At Gövdeli Kentauroslar (Kat. no.: F. 5)

b) F. 5 no'lu Friz Bloğu Restitüsüyonu (Wescoat)

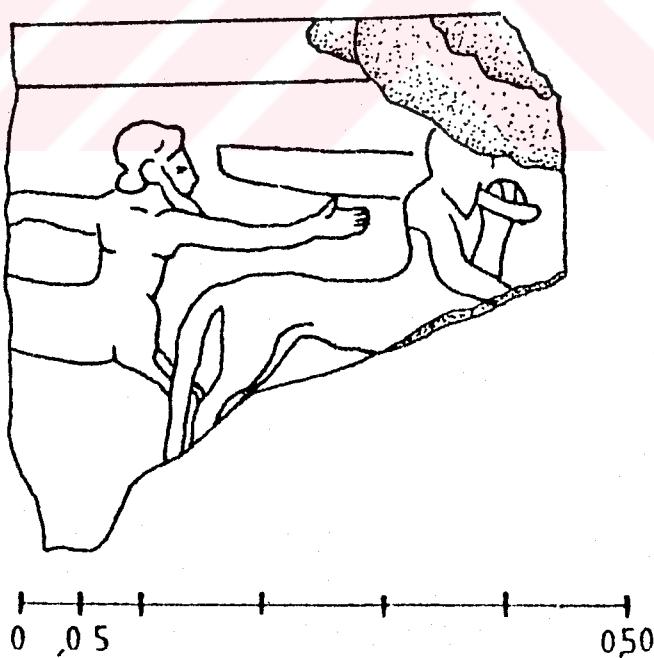
a) At Gövdeli Kentauroslar (Kat. no.: F. 6)

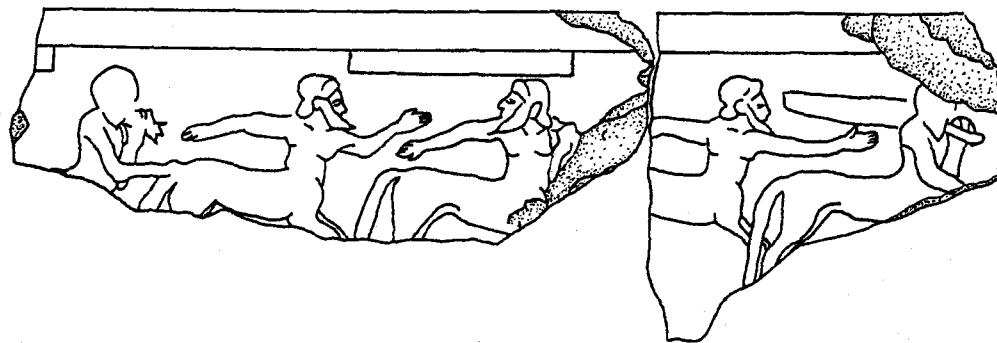
b) At Gövdeli Kentauroslar (Kat. no.: F. 6)

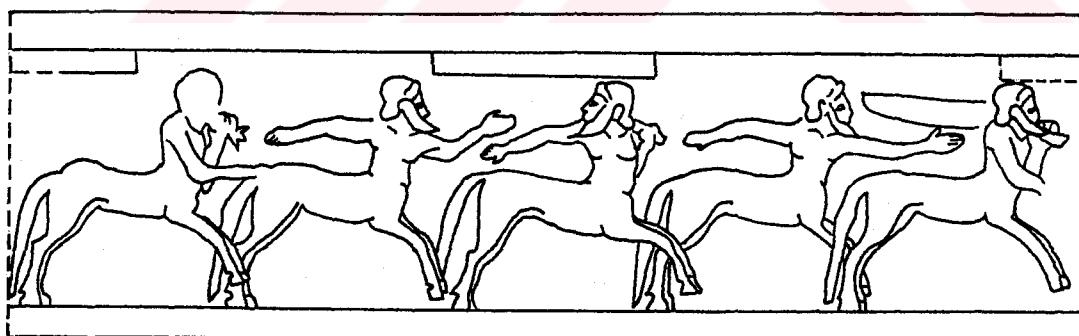
a) At Gövdeli Kentauroslar (Kat. no.: F. 7)

b) At Gövdeli Kentauroslar (Kat. no.: F. 7)

a) F. 6 ve F. 7 no'lu Friz Blokları Birleştirme Önerisi (D. Baykan)

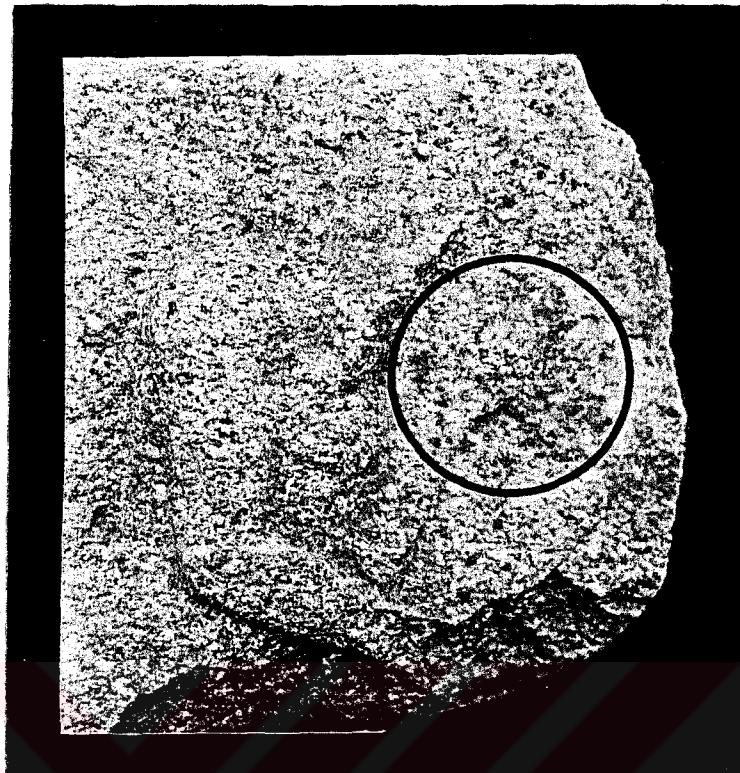
b) F. 6 ve F. 7 no'lu Friz Bloklarının Restitüsüyonu (D. Baykan)

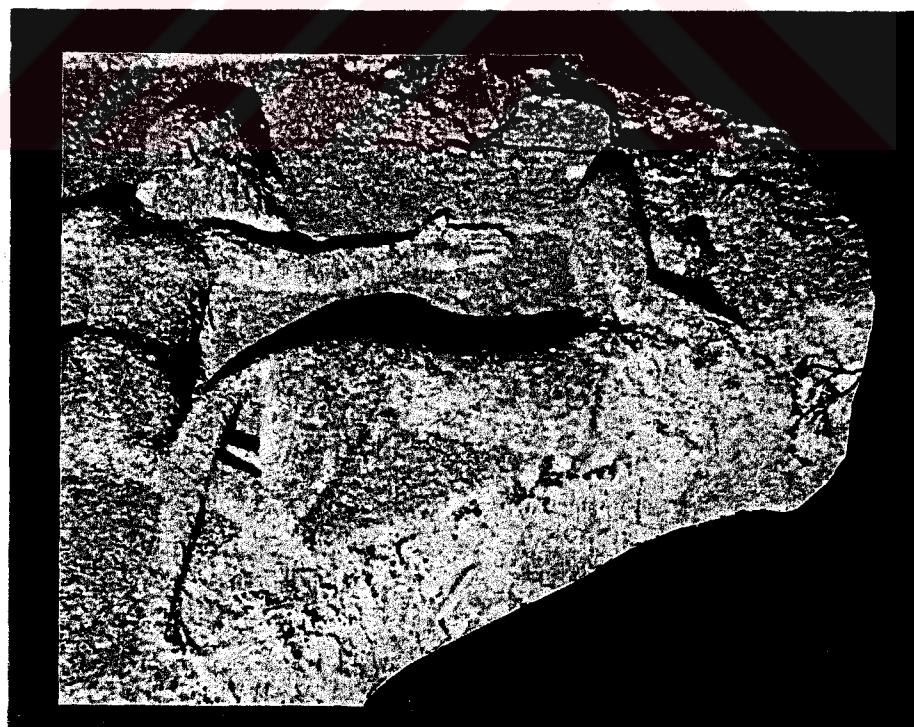
a) F. 7'nin Malzemesindeki Yapısal Bozukluk

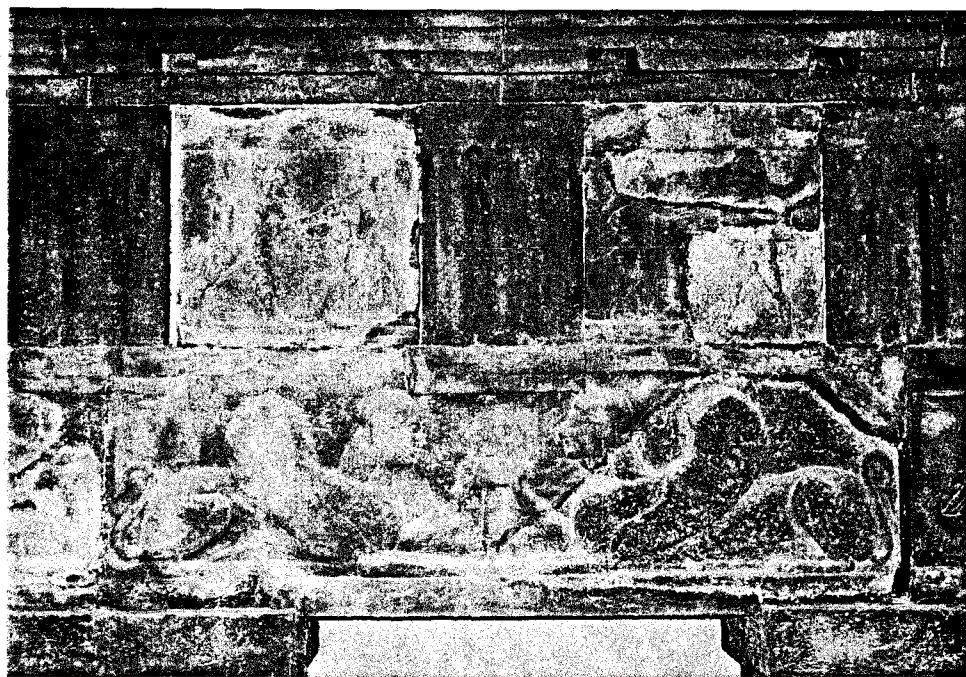
b) F. 7 no'lu Friz Bloğundaki Kentaurosun Profili

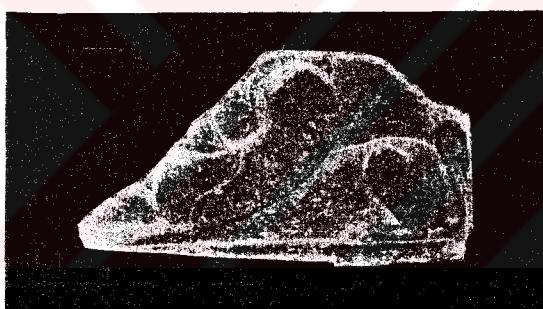
a) F. 7 no'lu Friz Bloğundaki Son Kentaurosun Silâhının Sapı

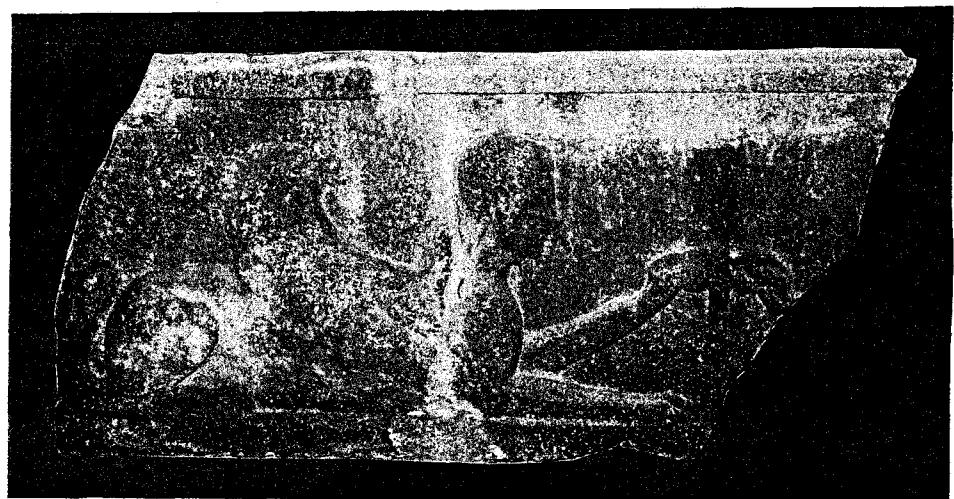
b) F. 7 no'lu Friz Bloğundaki Son Kentaurosun Silâhı

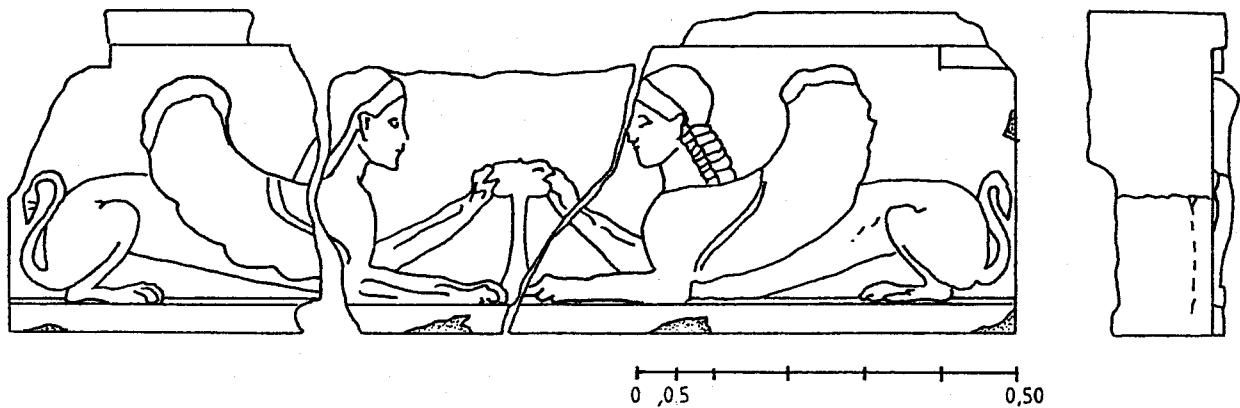
a) F. 9 no'lu Friz Bloğunun Sergilenişi

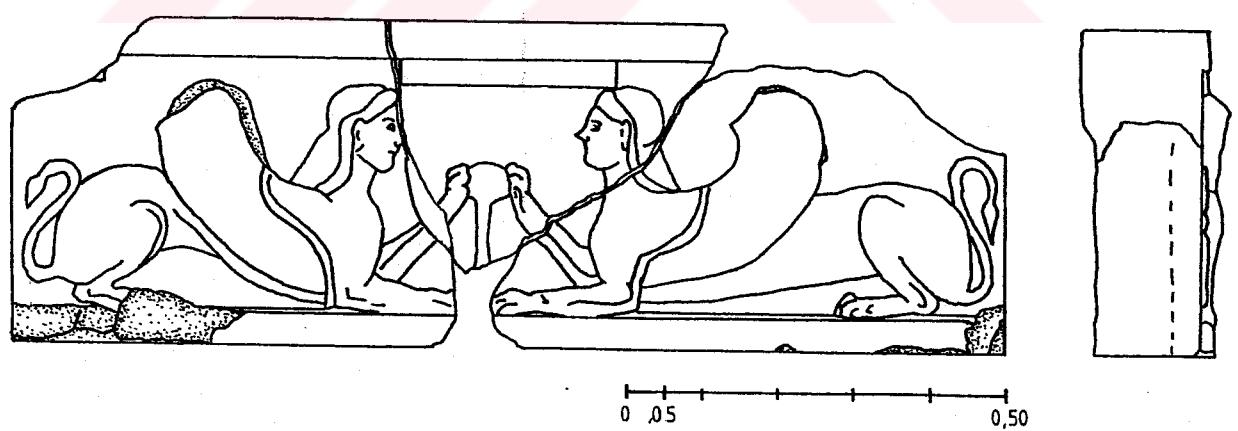
b) F. 9 no'lu Friz Bloğunun İst.Ark.Müzelerindeki Sağ Parçası

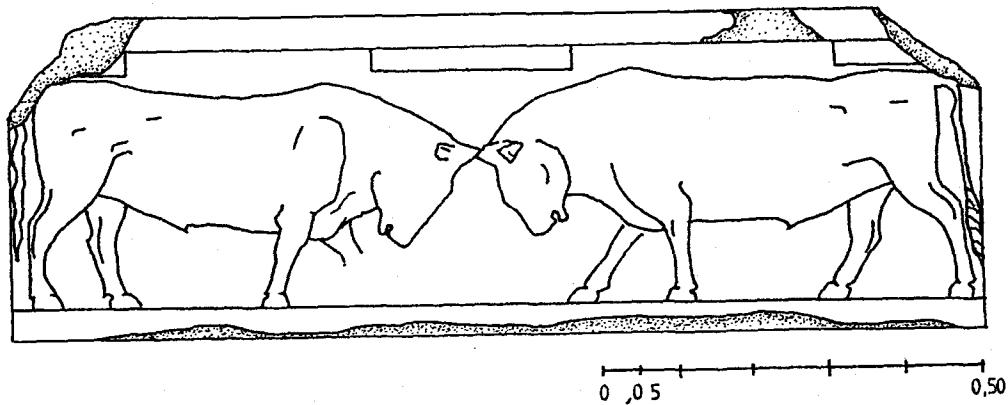
c) F. 8'in İst.Ark.Müzelerindeki Sol ve Orta Parçası

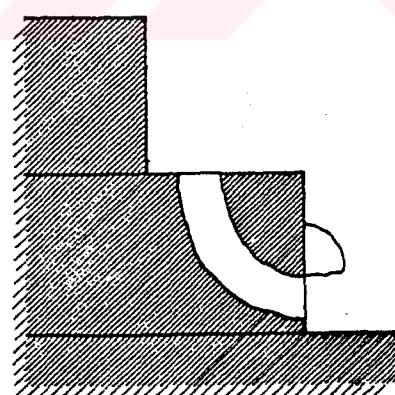
a) Karşılıklı Yatan Sfenksler (Kat. no: F. 8)

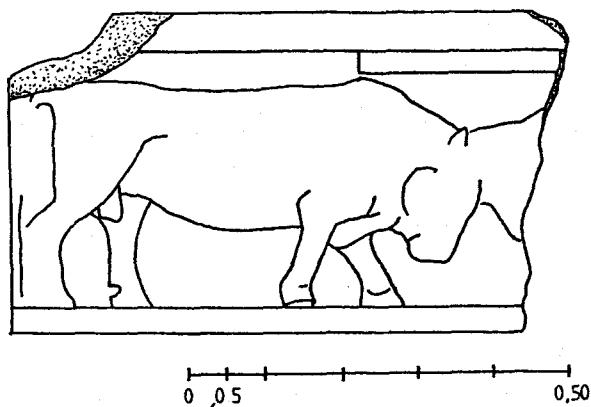
b) Karşılıklı Yatan Sfenksler (Kat. no: F. 9)

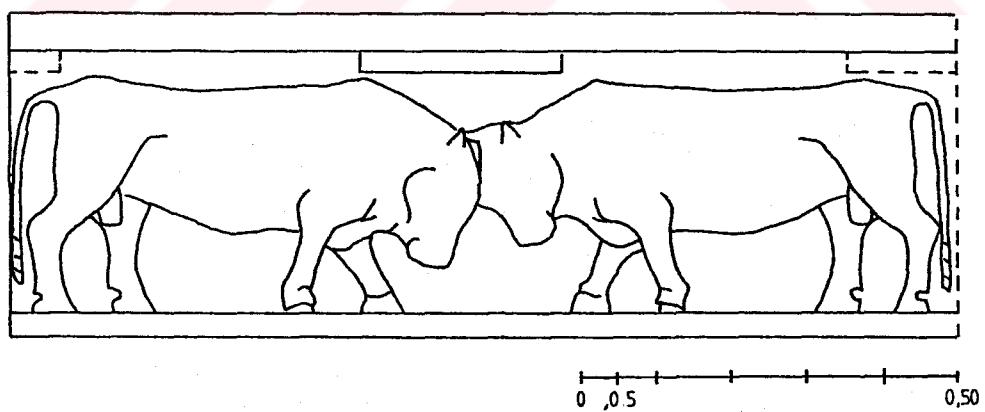
a) Boynuz Tokuşturan Boğalar (Kat. no: F. 10)

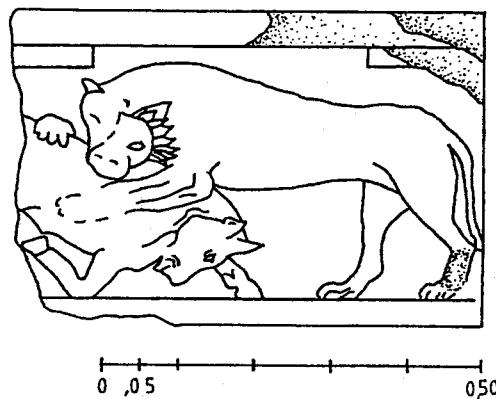
b) Kurban Bağlama Deliği

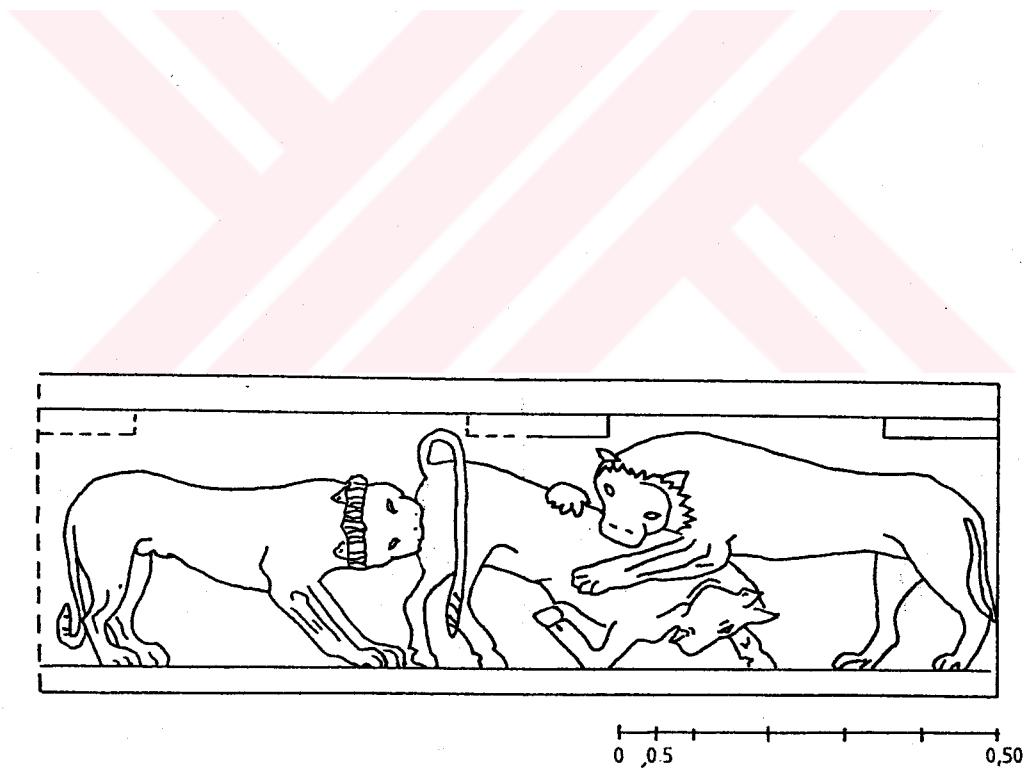
a) Boynuz Tokuşturan Boğalar (Kat. no: F. 11)

b) Boynuz Tokuşturan Boğalar Frizinin Restitüsyonu (Wescoat)

a) (a) (İki) Aslanın Boğaya Saldırısı (Kat. no: F. 12)

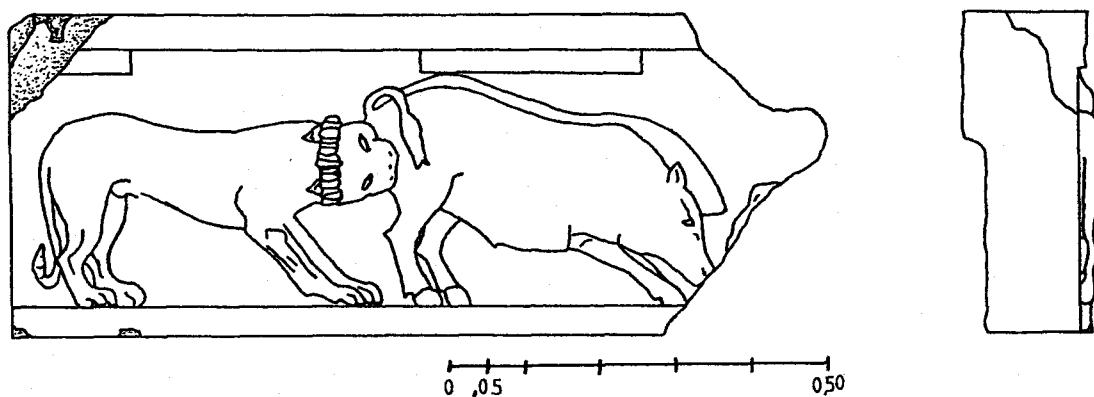
b) (İki) Aslanın Boğaya Saldırısı Frizinin Restitüsüyonu
(D.Baykan)

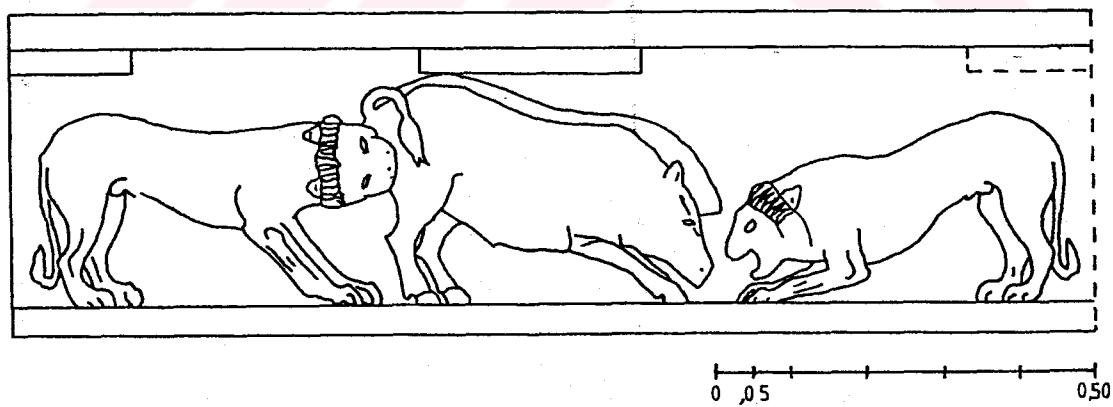
a) (İki) Aslanın Yaban Domuzuna Saldırışı

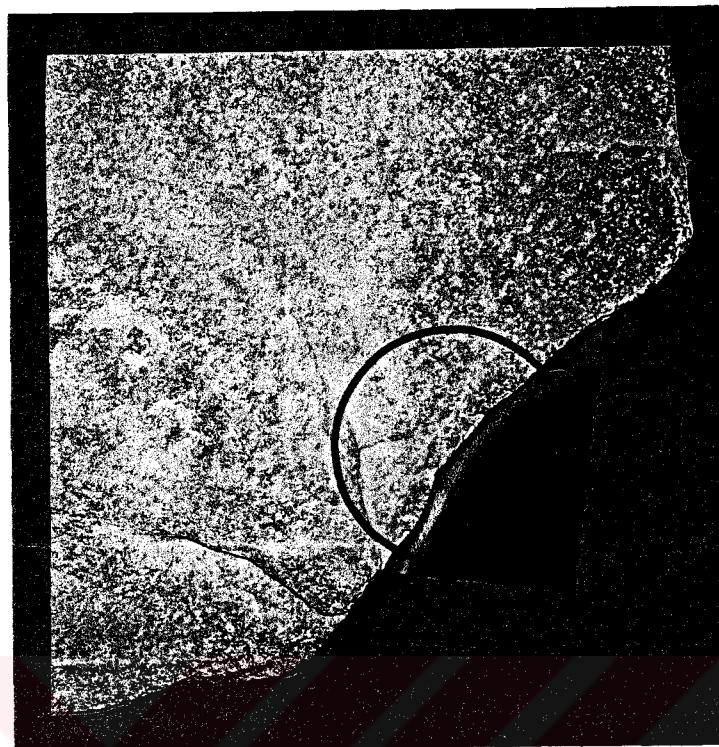
b) F. 13 no'lu Friz Bloğundan Ayrıntı

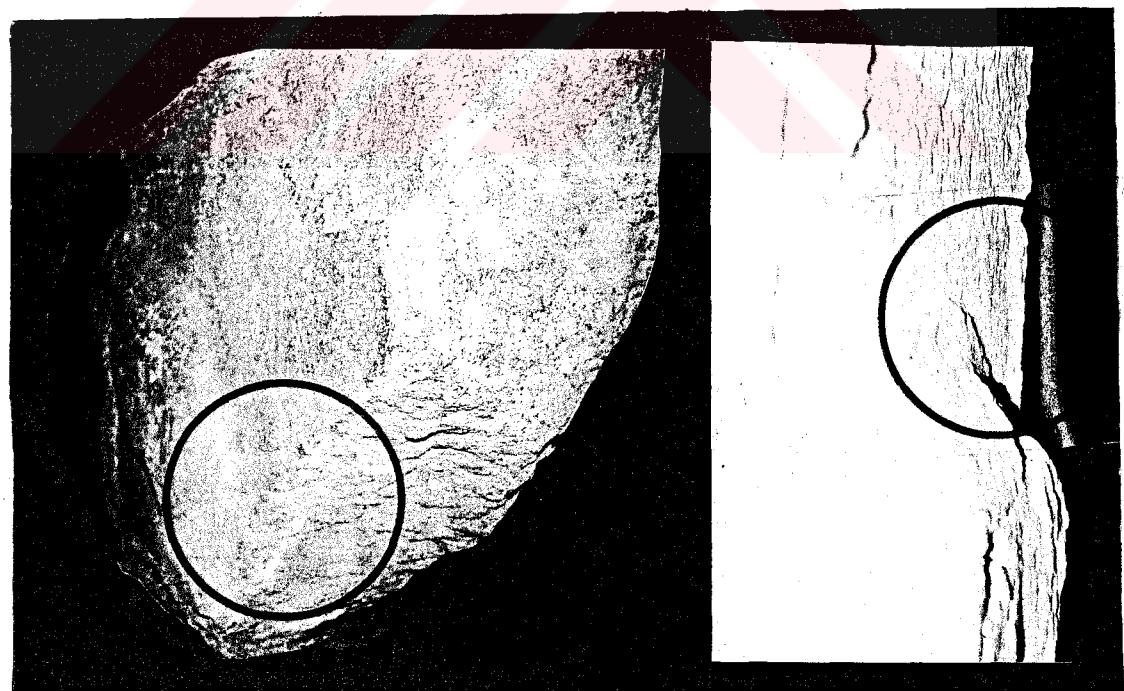
a) İki Aslanın Yaban Domuzuna Saldırışı (Kat. no.: F. 13)

b) F. 13 no'lu Frizin Restitüsüyonu (Wescoat)

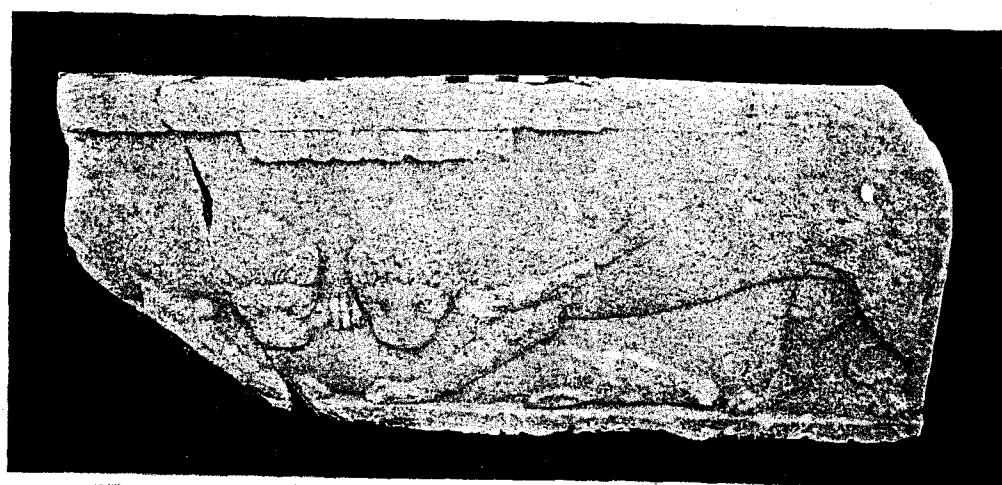
a) F. 13 no'lu Friz Bloğundaki İkinci Aslanın Yele Kalıntısı

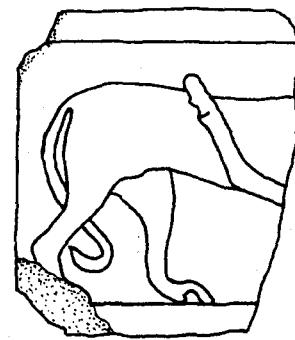
b) F. 13 no'lu Friz Bloğundaki İkinci Aslanın Yele Kalıntısı

a) F. 14 no'lu Friz Bloğunun İst.Ark.Müzelerindeki Sol Parçası

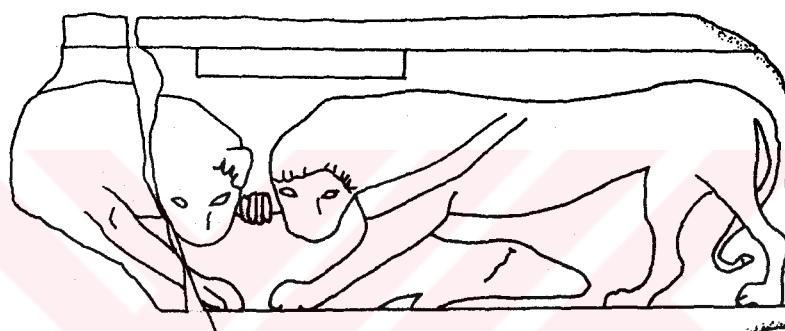

b) F. 14 no'lu Friz Bloğunun Assos Kazı Evi'ndeki Sağ Bölümü

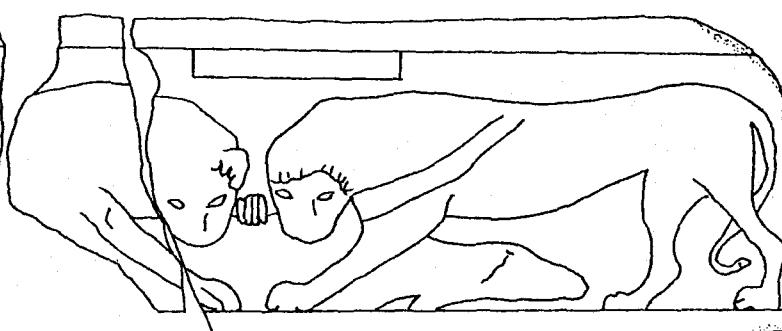
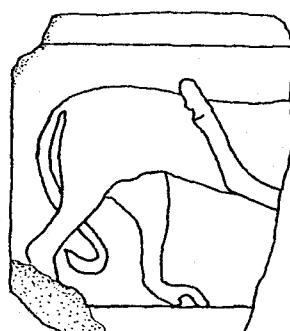
0 1m

a) F. 14'ün İst.Ark.Müzelerindeki Sol Parçası

0 1m

b) F. 14'ün Assos Kazı Evinde Bulunan Bölümü

0 1m

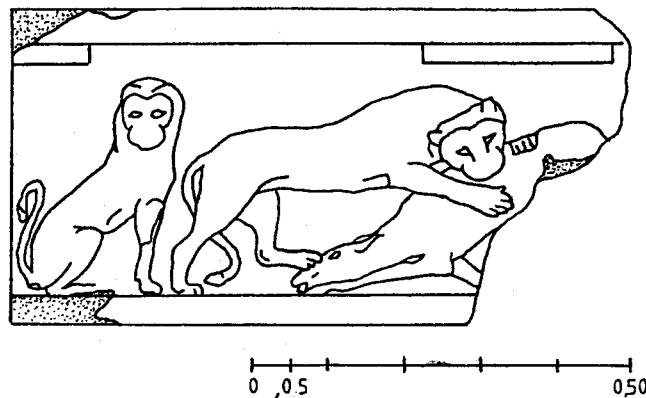
c) İki Aslanın Ceylana Saldırısı (Kat. no.: F. 14)

a) F. 14 no'lu Friz Bloğundan Ayrıntı

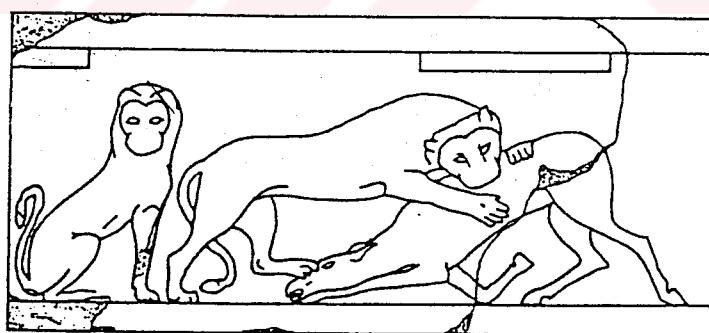

b) F. 14'ün Sağ Bölümünün Aksonometrik görünümü

0 ,05 + + + 0,50

a) Oturan Aslan ve Ceylana Saldıran Aslan (Kat. no.: F. 15)

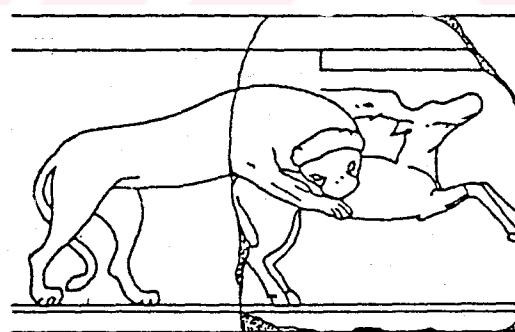

b) F. 15 no'lu Frizinin Restitüsüyonu (Wescoat)

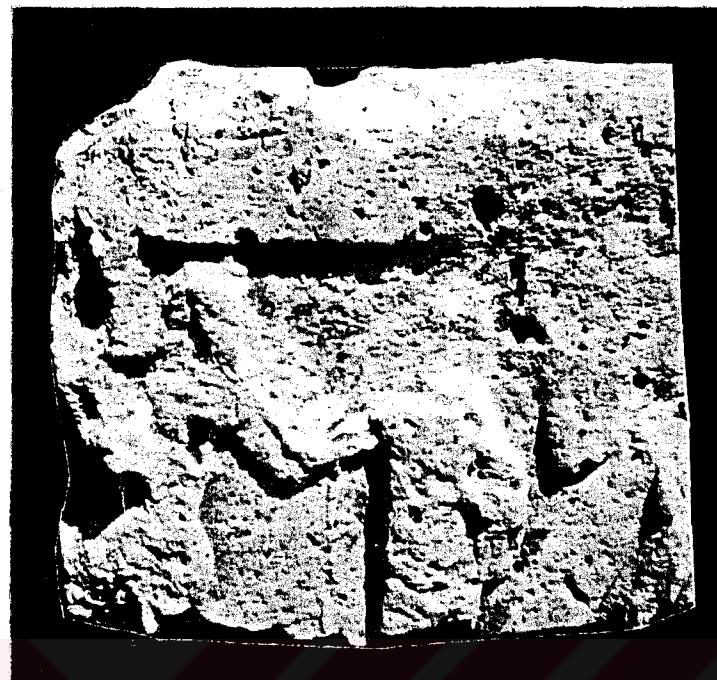

0,05 + + + + 0,50

a) Geyiğe Saldıran Aslan (Kat. no: F. 16)

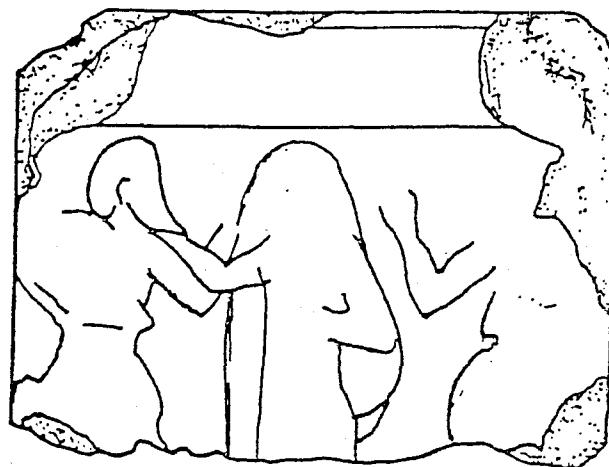
b) F. 16 no'lu Frizinin Restitüsyonu (Wescoat)

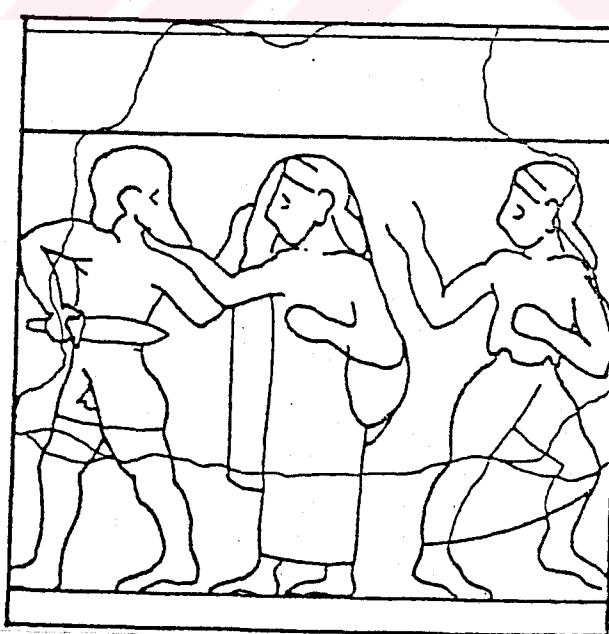
a) M. 1 no'lu Metobun 1995 Yılındaki Görünümü

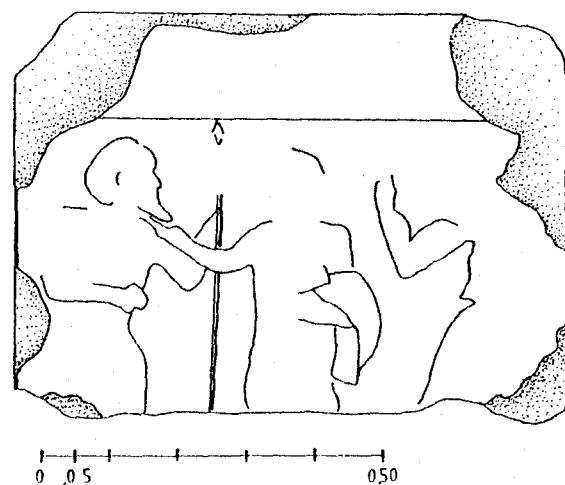
b) M. 1 no'lu Metobun 2001 Yılındaki Görünümü

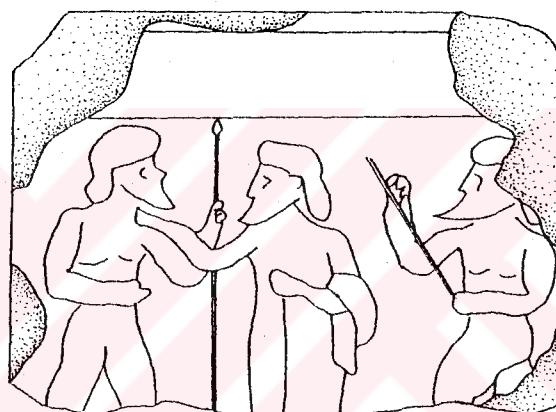
a) M. 1'in Wescoat Tarafından Yapılan Çizimi

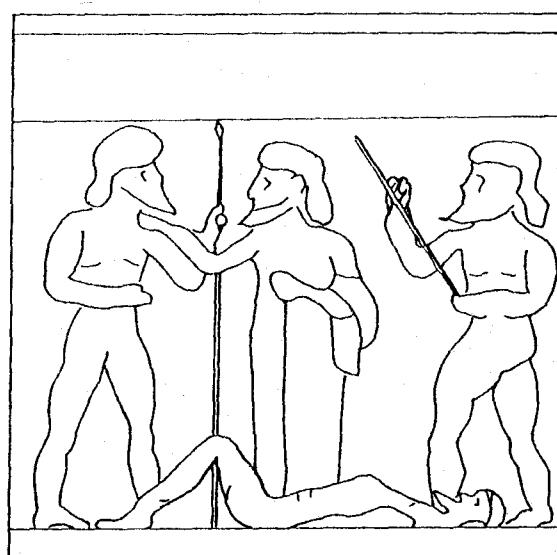
b) M. 1'in Wescoat Tarafından Yapılan Restitüsyonu

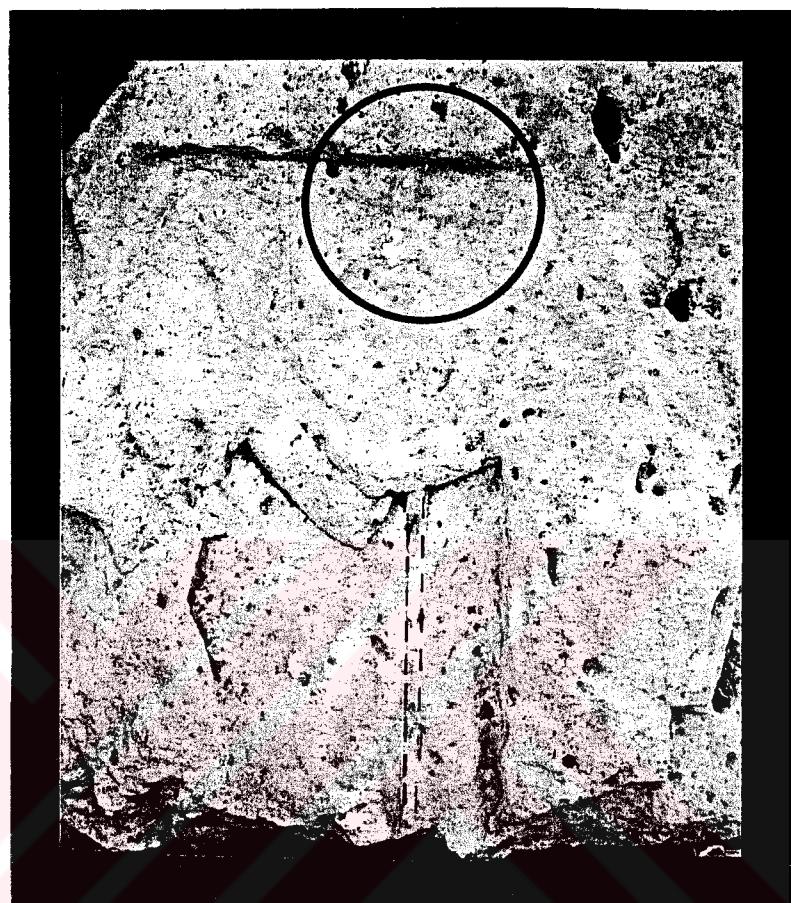
a) M. 1 no'lu Metop Çizimi (D. Baykan)

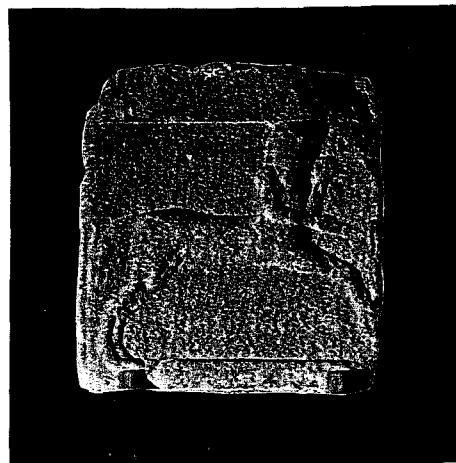
b) M. 1 no'lu Metop Restitüsüyonu (D. Baykan)

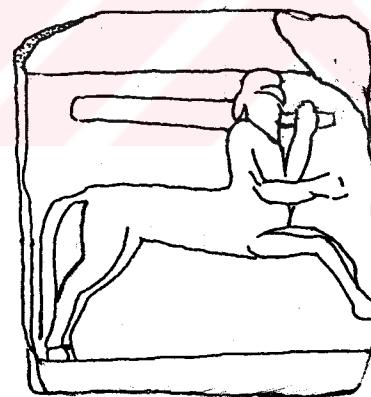
c) M. 1 no'lu Metop Restitüsüyonu (D. Baykan)

M. 1 no'lu Metopta Mizrak Ayrıntısı

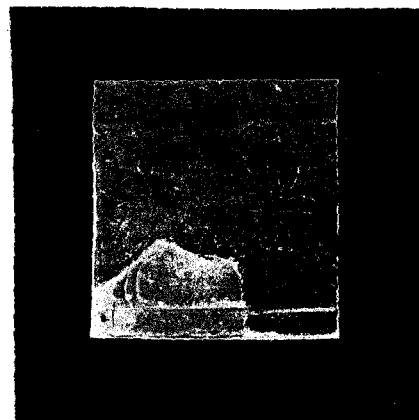

a) M. 2 no'lu Metop

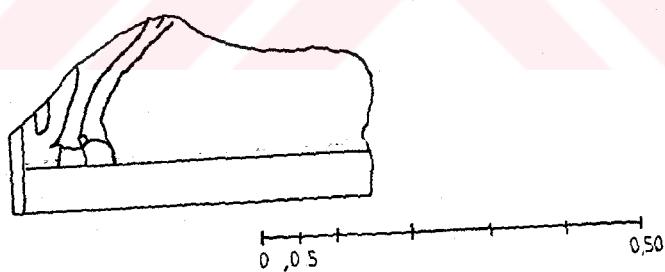

0 0,50 1m

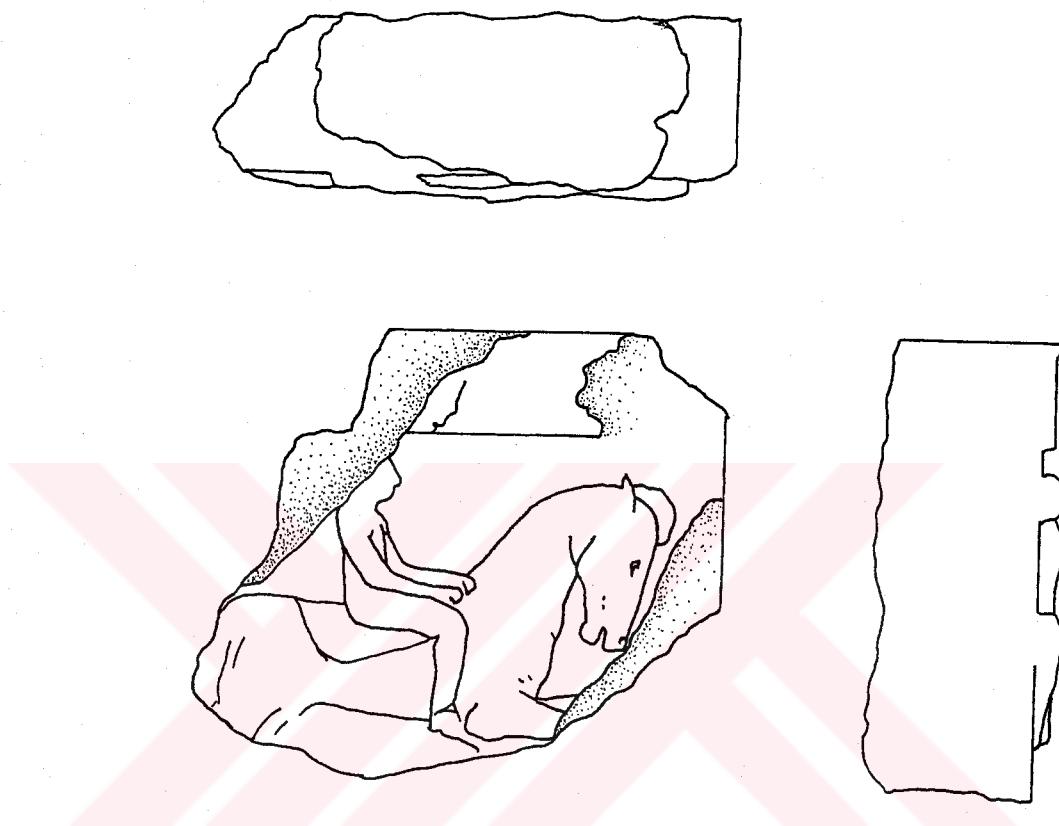
b) M. 2 no'lu Metop

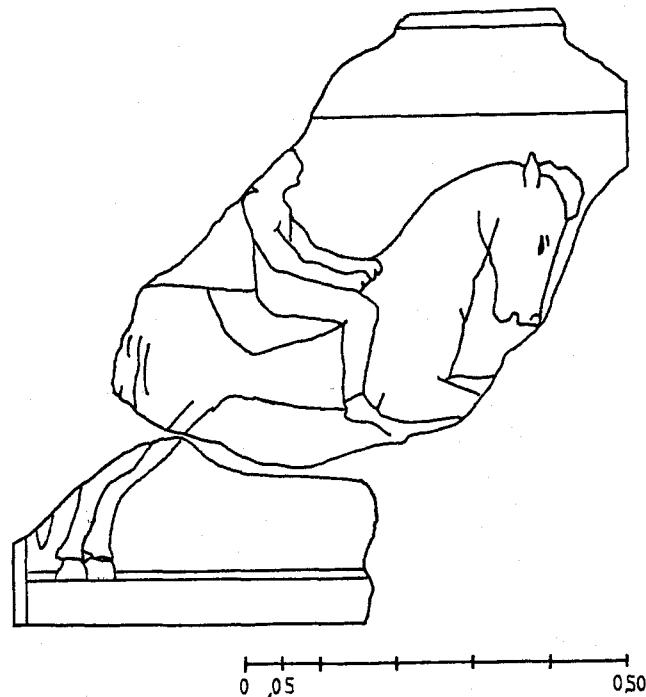
a) M. 3 no'lu Metop Parçası

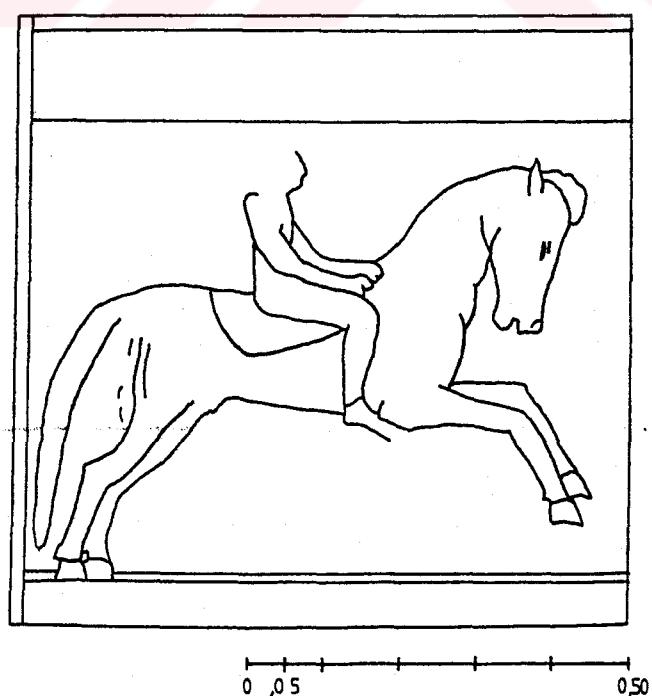
b) M. 3 no'lu Metop Parçası

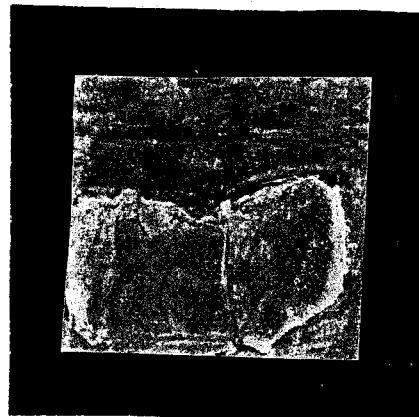
M. 4 no'lu Metop Parçası

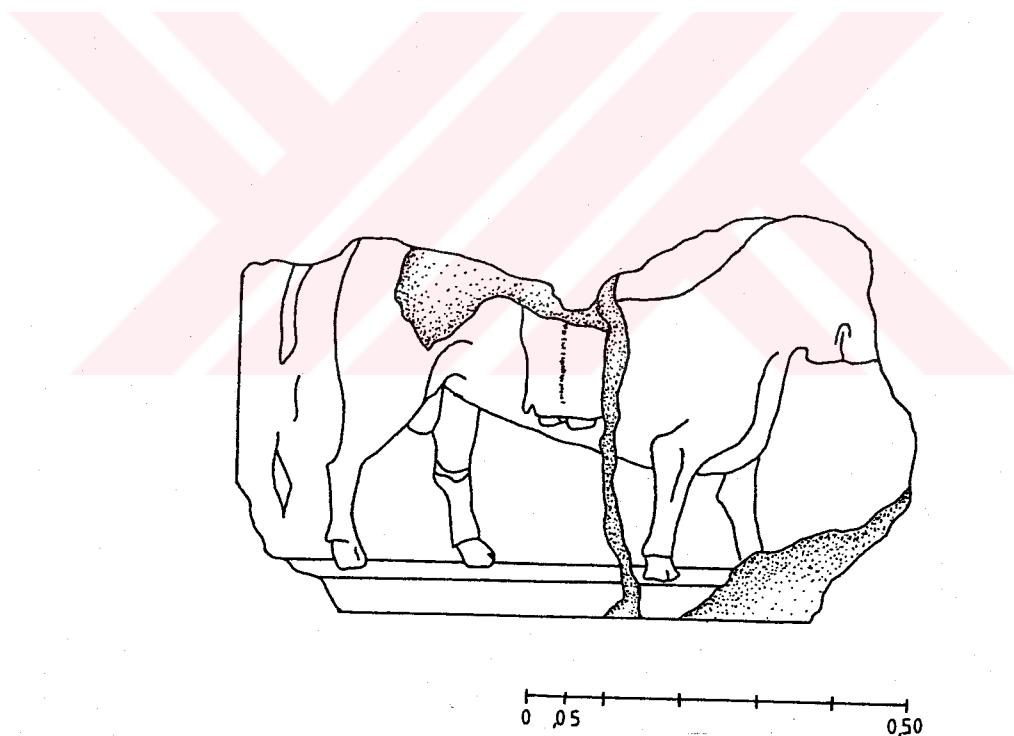
a) M. 3 ve M. 4'ün Birleştirme Denemesi (Wescoat)

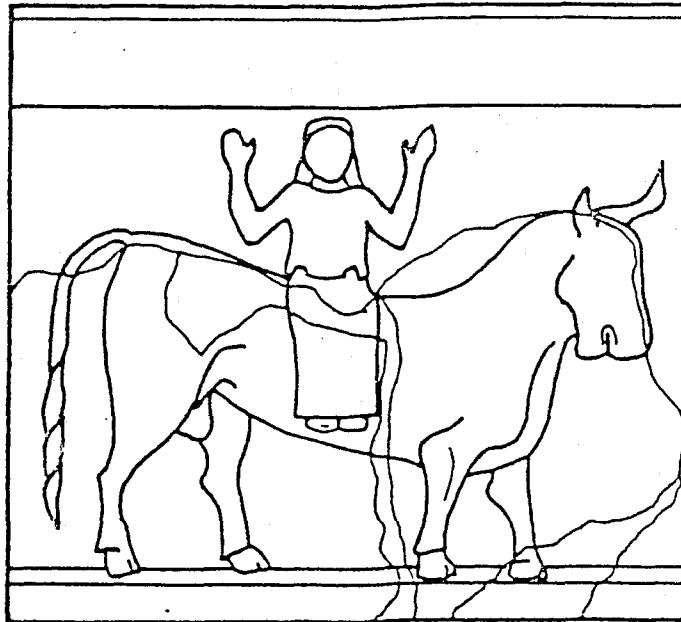
b) Süvari Metobu Restitüsyonu (Wescoat)

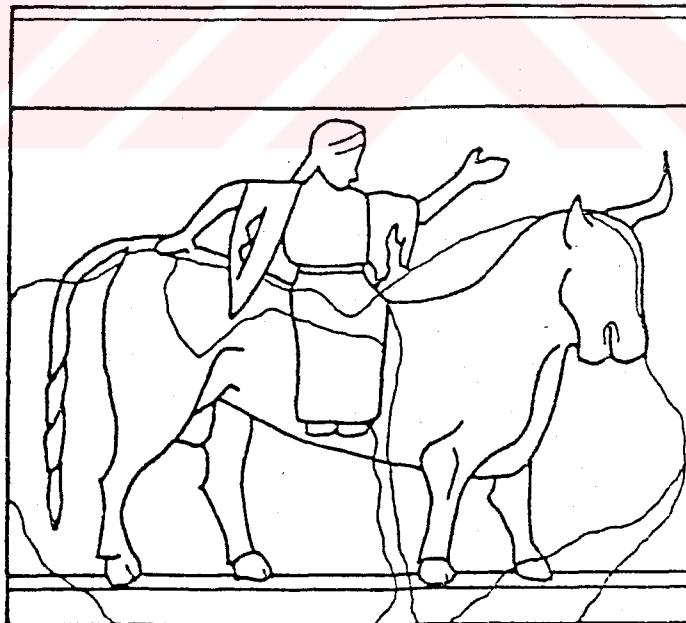
a) Boğa Üzerinde Europa

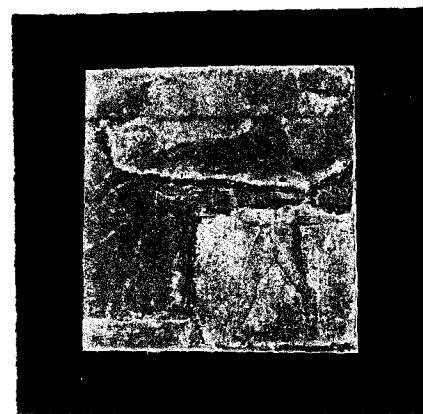
b) Boğa Üzerinde Europa

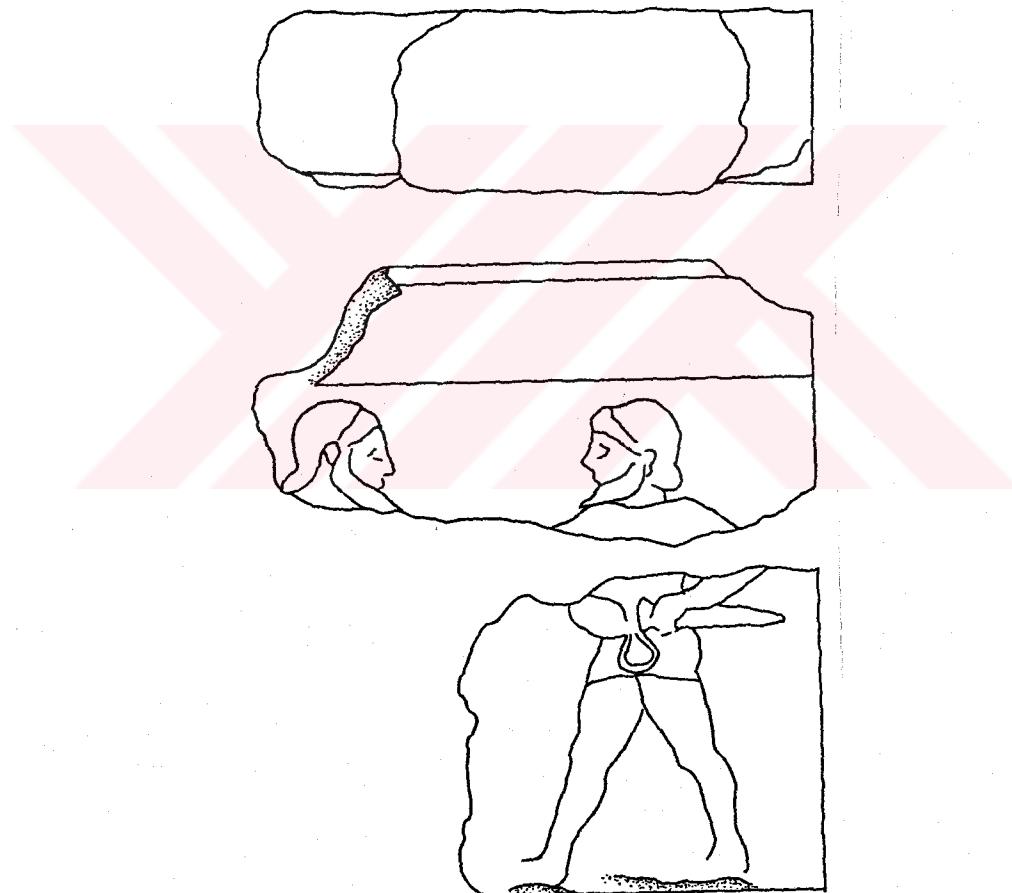
a) Wescoat'un M. 5 İçin Önerdiği Restitüsyon

b) Wescoat'un M. 5 İçin Önerdiği Restitüsyon

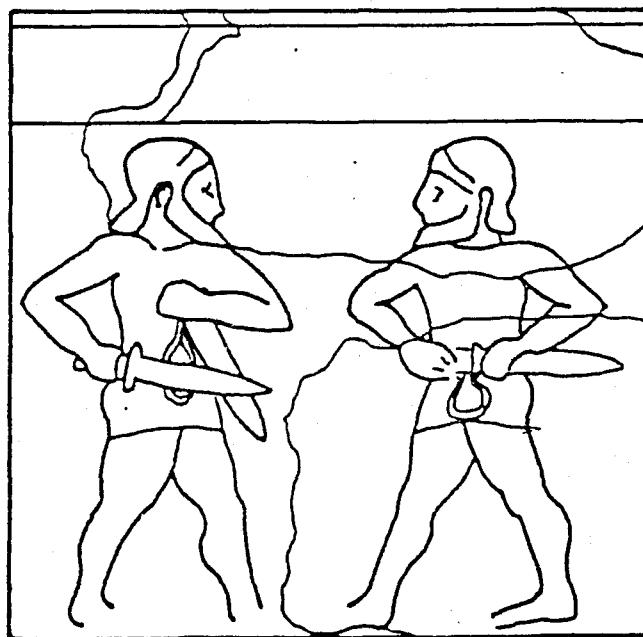

a) Karşılıklı İki Erkek

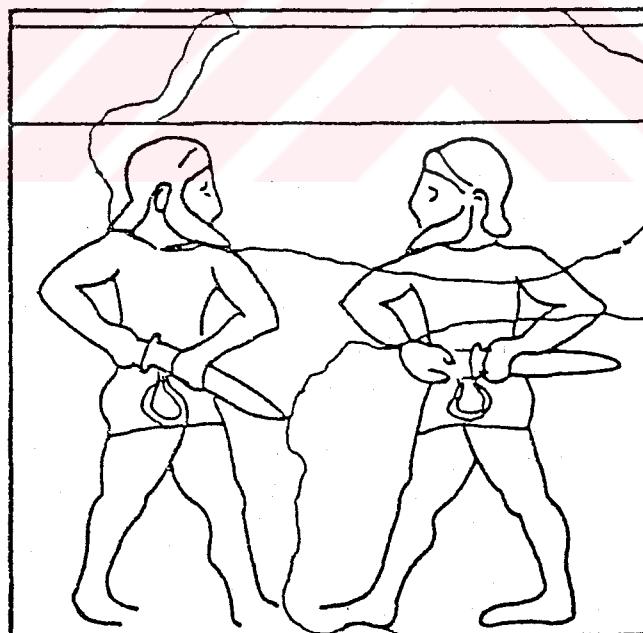

0 ,05 0,50

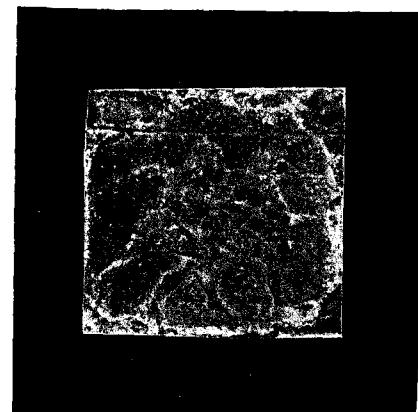
b) Karşılıklı İki Erkek

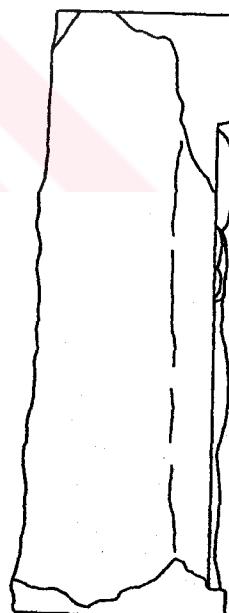
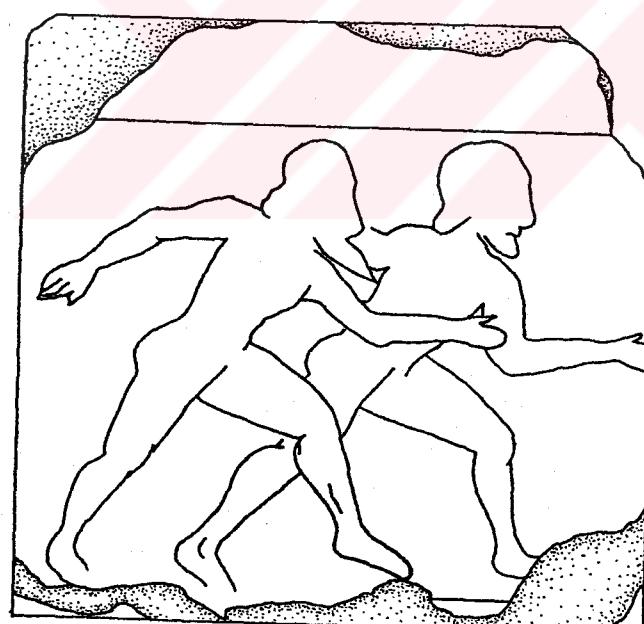
a) Wescoat'un M. 6 İçin Önerdiği Restitüsyon

b) Wescoat'un M. 6 İçin Önerdiği Restitüsyon

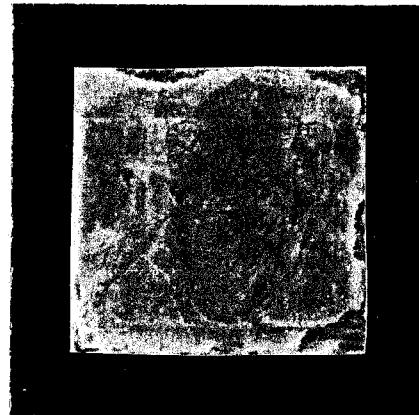

a) Koşan İki Erkek

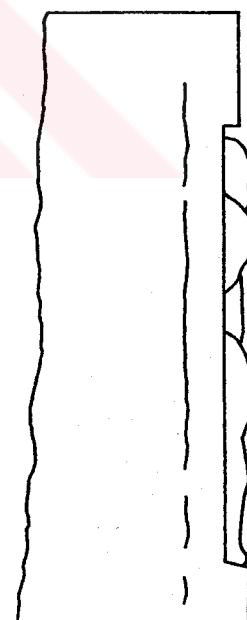
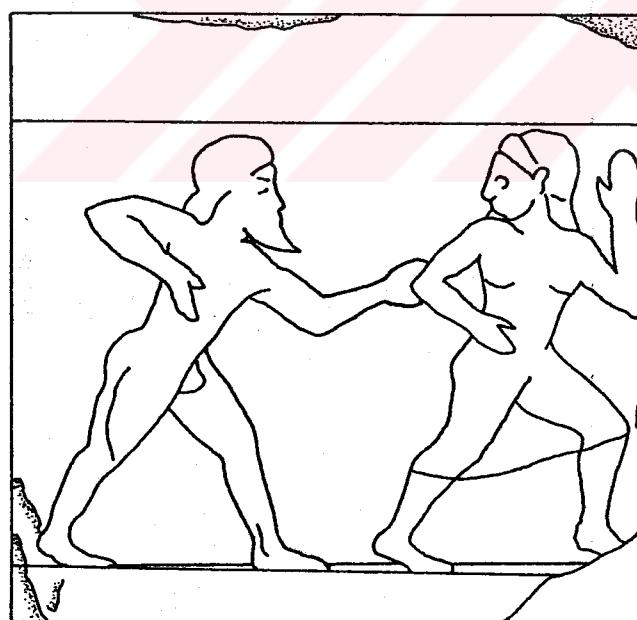

0 ,05 0,50

b) Koşan İki Erkek

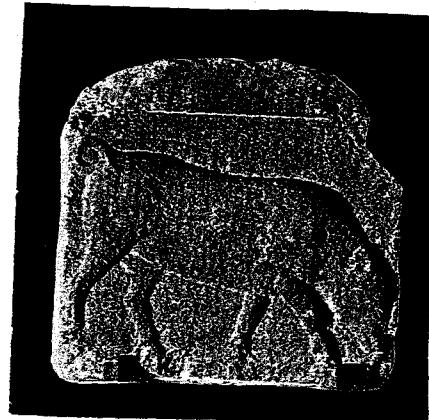

a) Kaçan Kadını Yakalayan Erkek

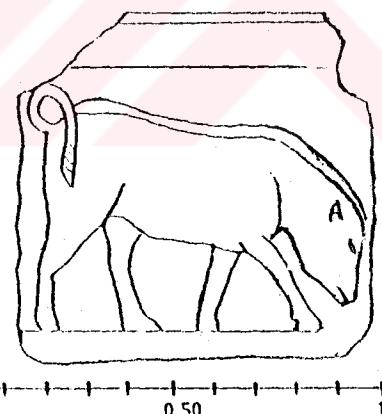

0 0,5 1 0,50

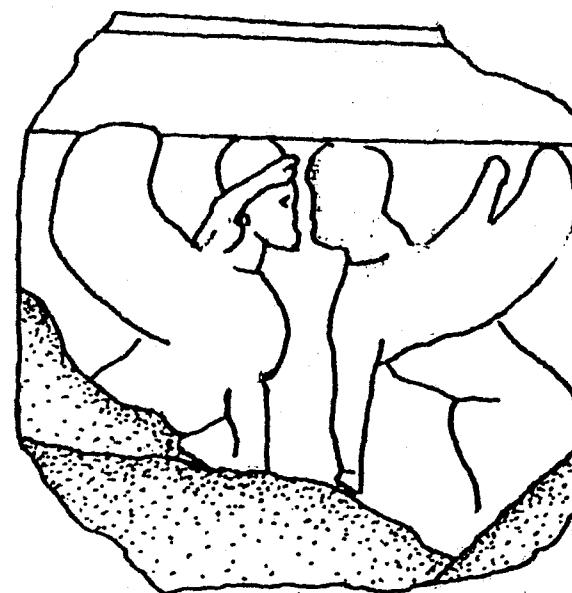
b) Kaçan Kadını Yakalayan Erkek

a) Yaban Domuzu

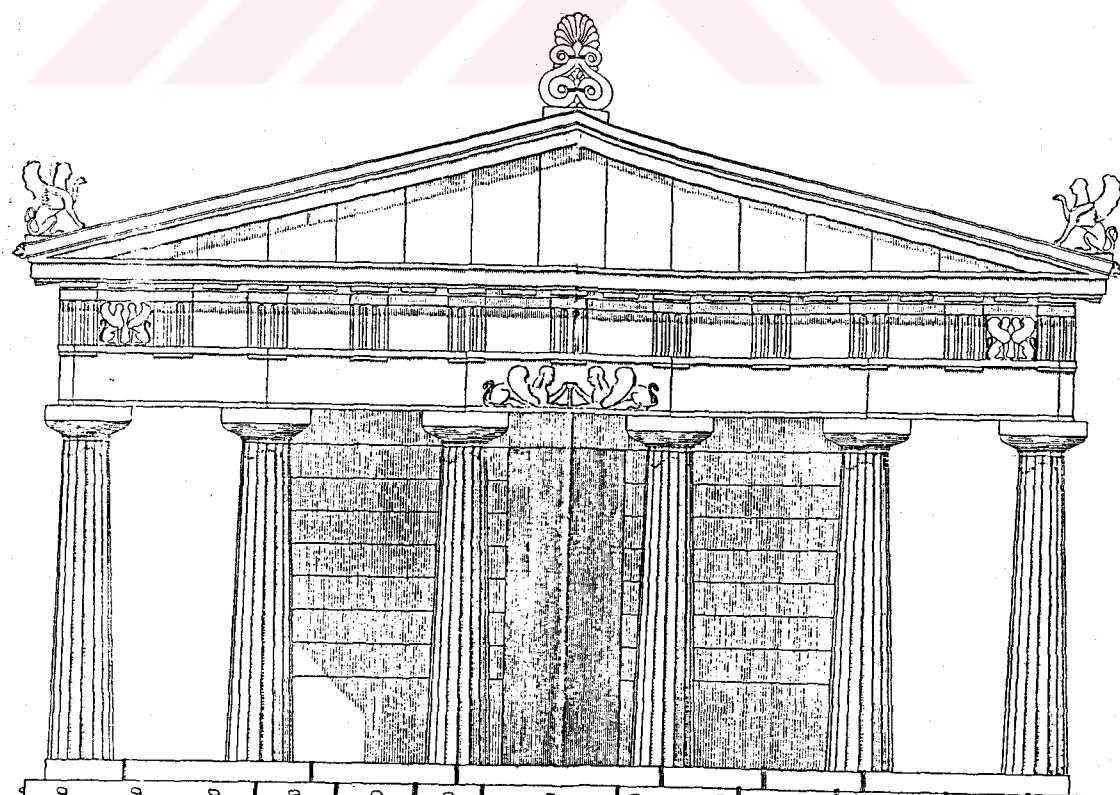

b) Yaban Domuzu

0 0,50 1m

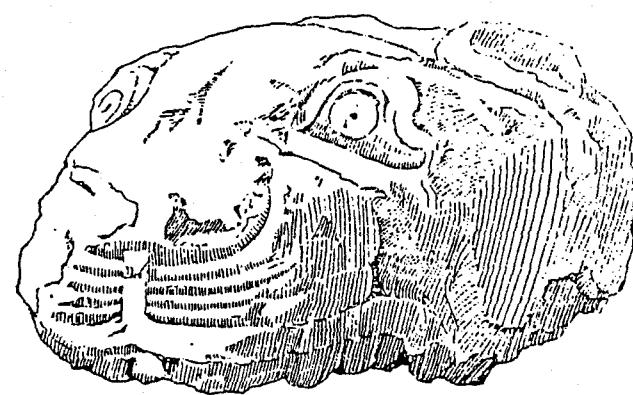
a) Karşılıklı Oturan Sfenksler

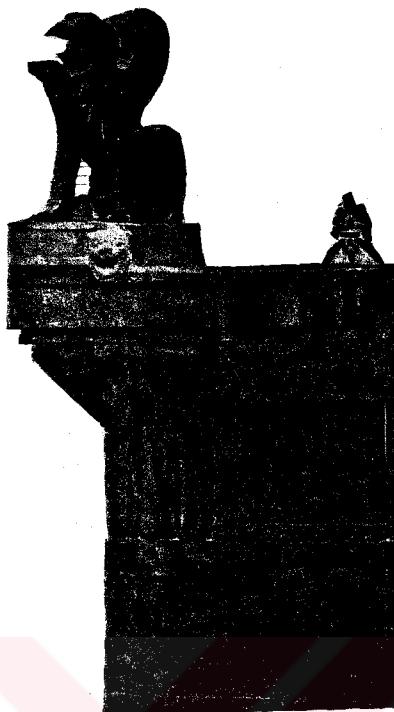
b) Köşe Akroterleri Restitüsüyonu (D. Baykan)

a) Çörten

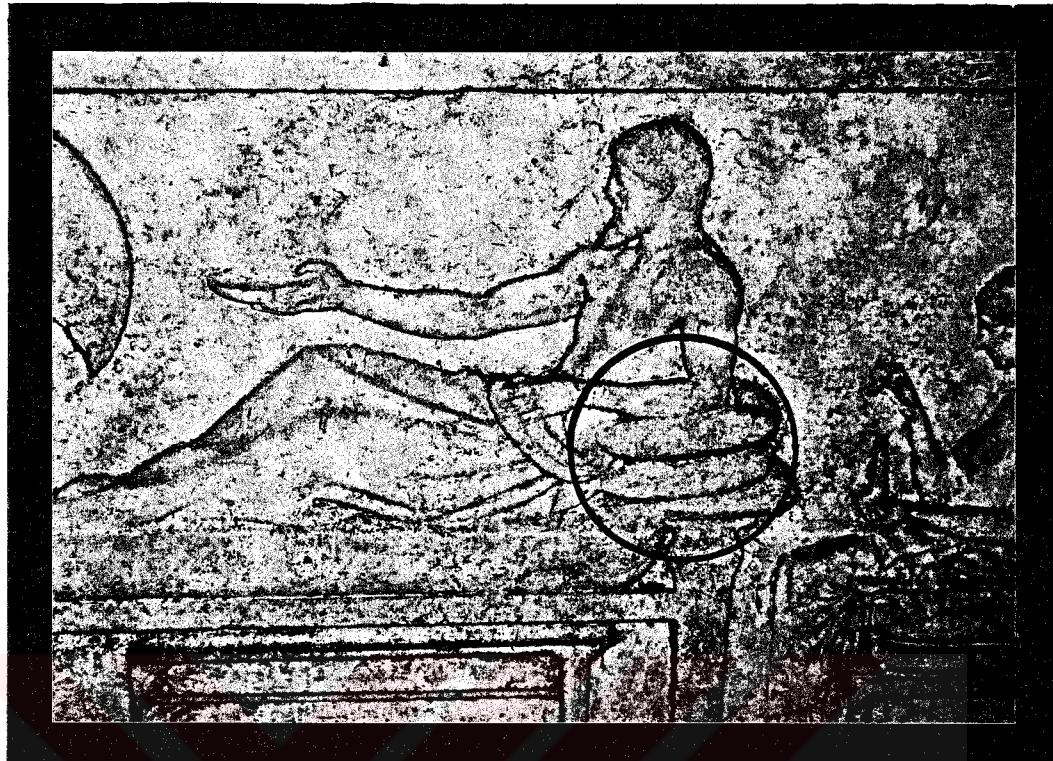
b) Çörten Çizimi

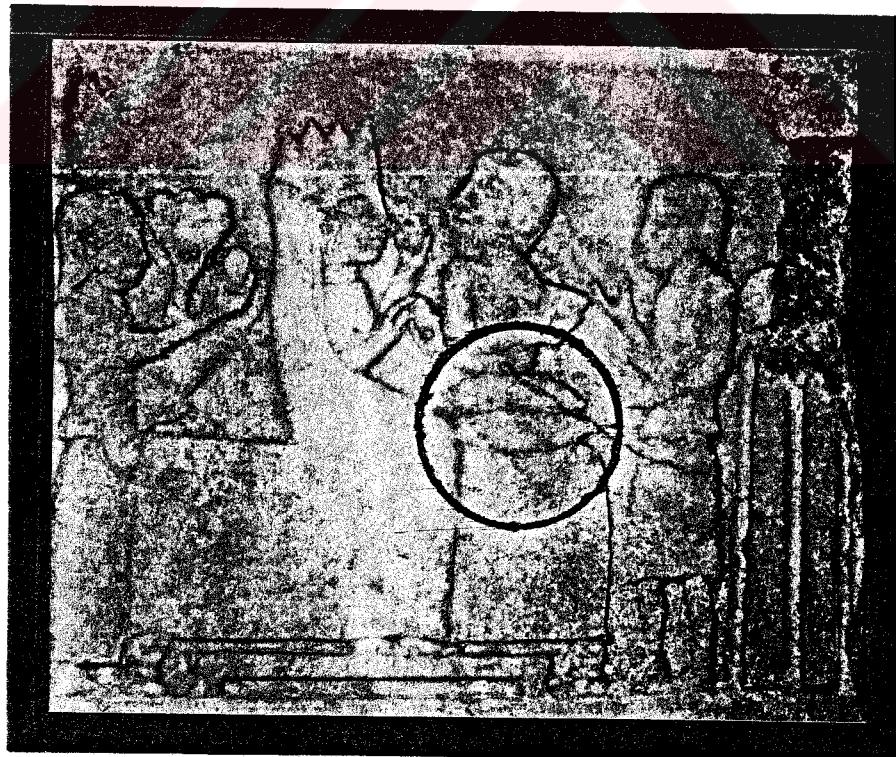
a) İst.Ark.Müzelerindeki Köşe Akroteri Rekonstürksiyonu

b) Köşe Akroteri Grifon

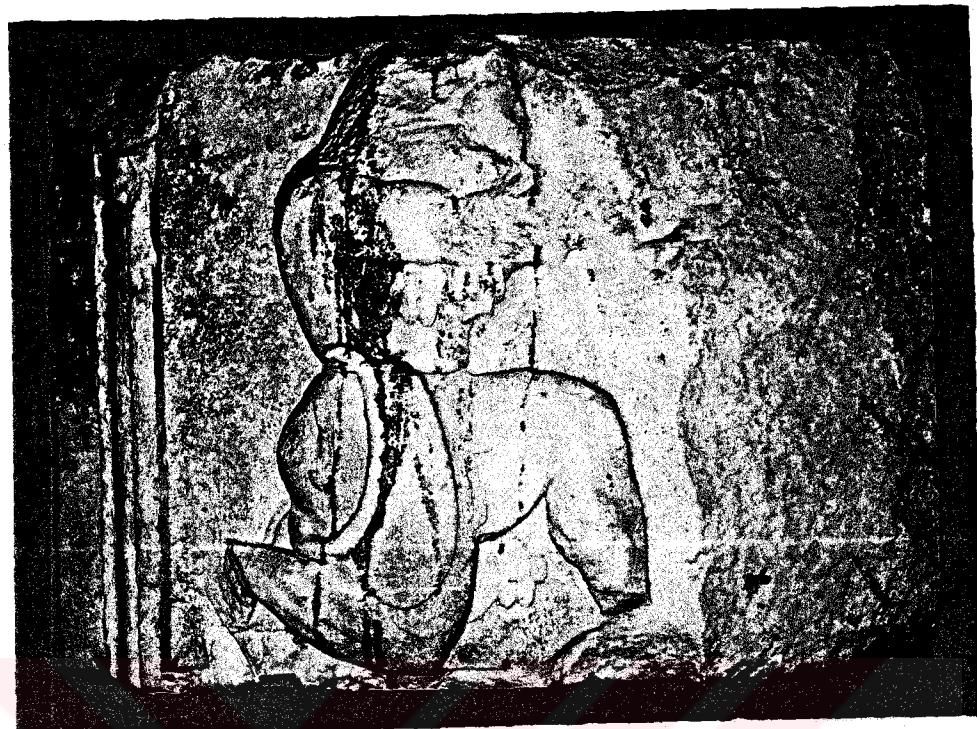
a) Mezar Steli (İst.Ark.Müz env. no.: 1947T)

b) Daskylaion Steli (İst.Ark.Müz env.no.:5763T)

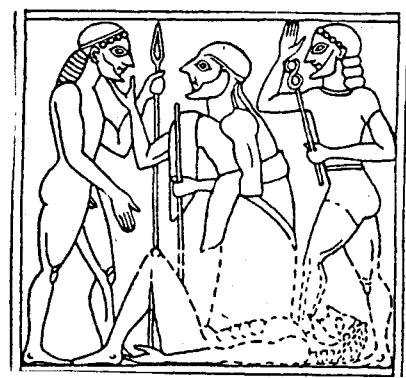
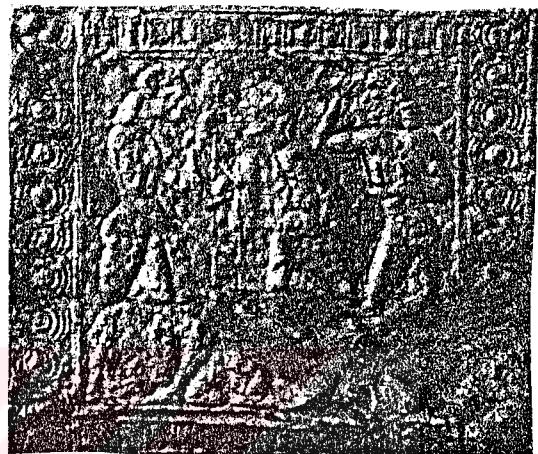
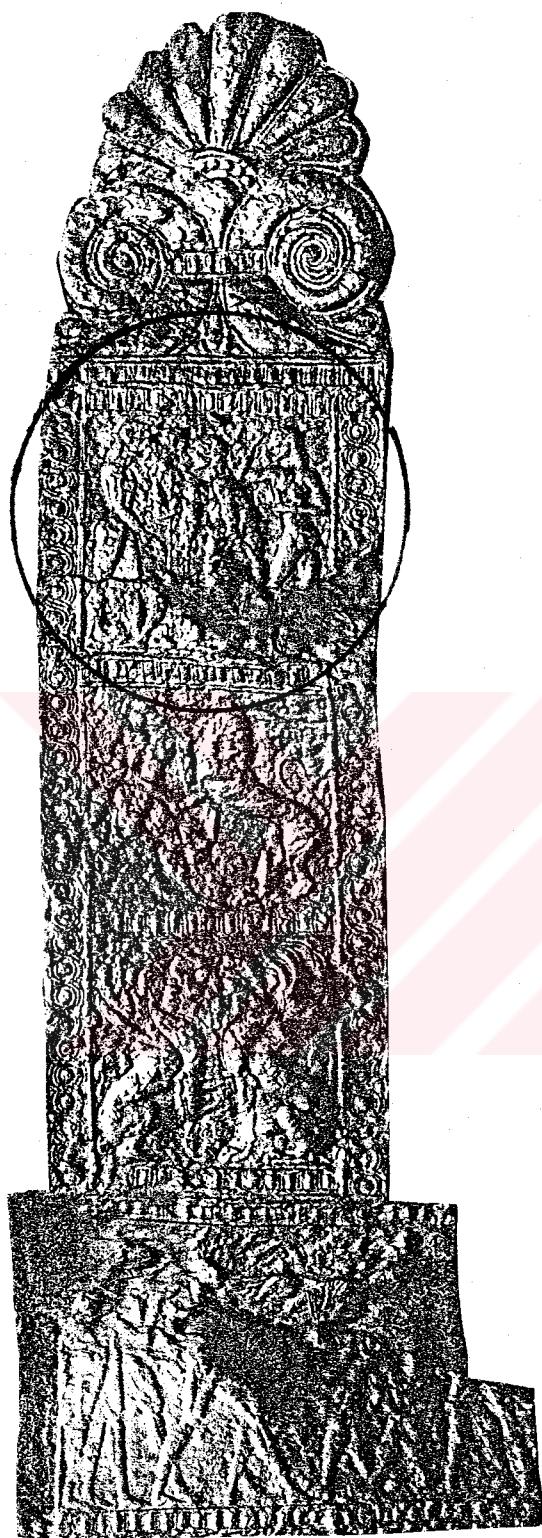
Herakles ve Deniz Canavarı Mücadelesi

a) Thasos'dan Ok Atan Herakles Rölyefi (İst.Ark.Müz env. no:718T)

b) Hayat Ağacının İki Yanında Sfenksler

Olympia Kalkan Bandı Üzerinde Akhileus, Priamos ve Hermes Sahnesi ve Çizimi

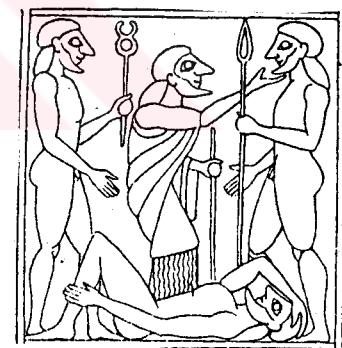
a) Berlin Aynası (Sap Parçası)

b) Atina Kalkan Bandı Parçası

c) Olympia Kalkan Bandı Parçası

**Olympia Kalkan Bantlarında Akhileus, Priamos ve
Hermes Sahnesinin Ters Kullanılmış Örnekleri**